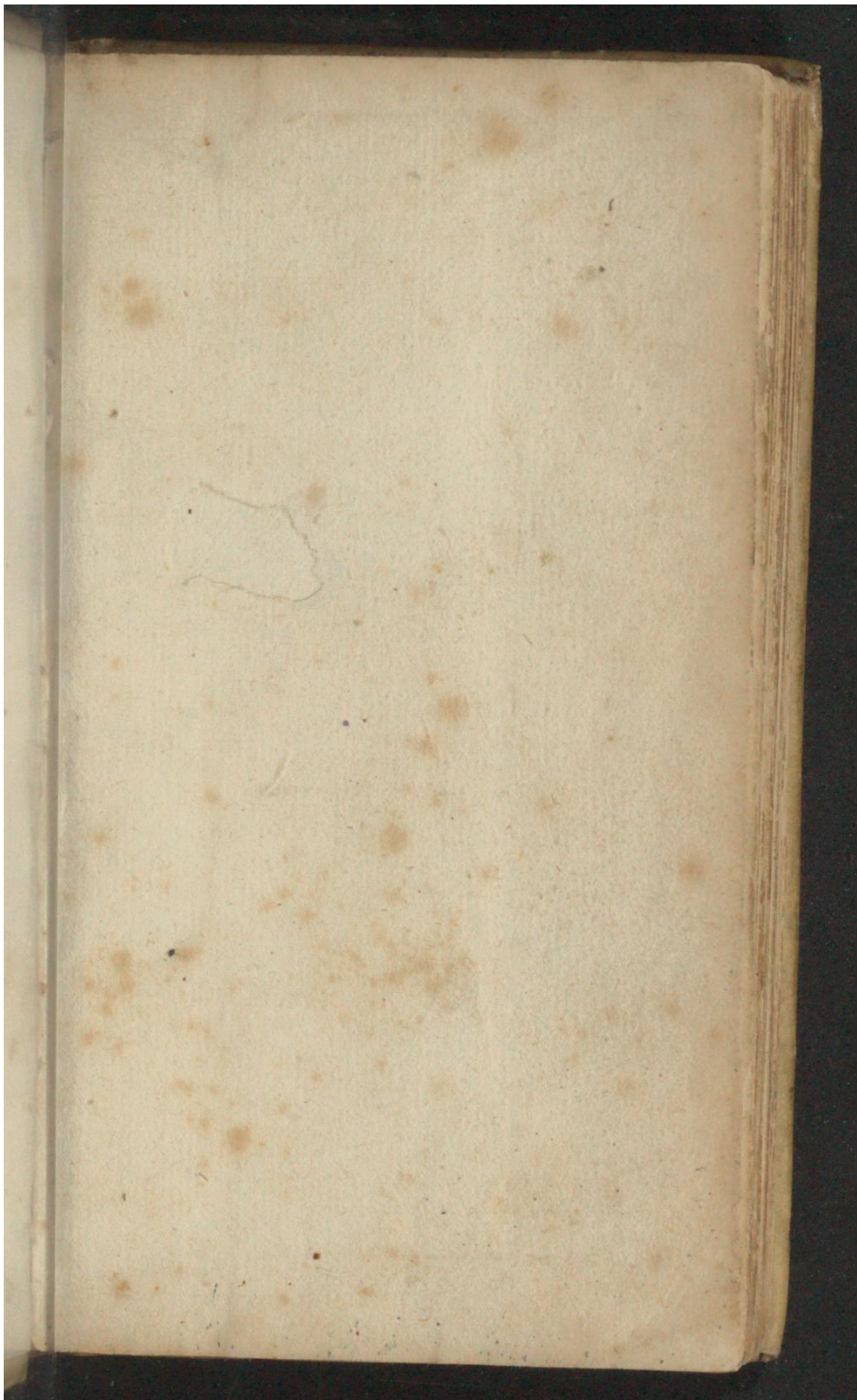
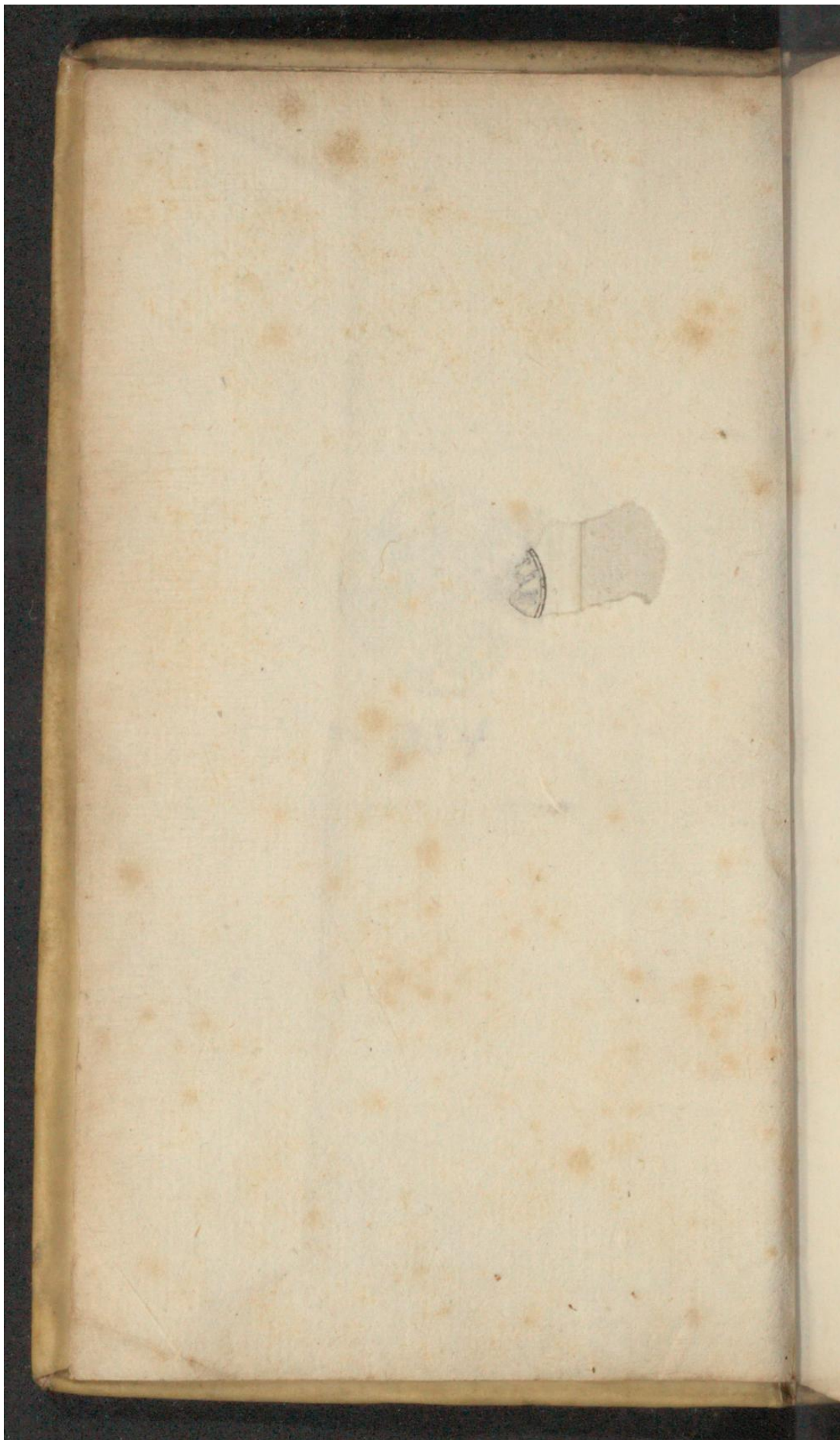

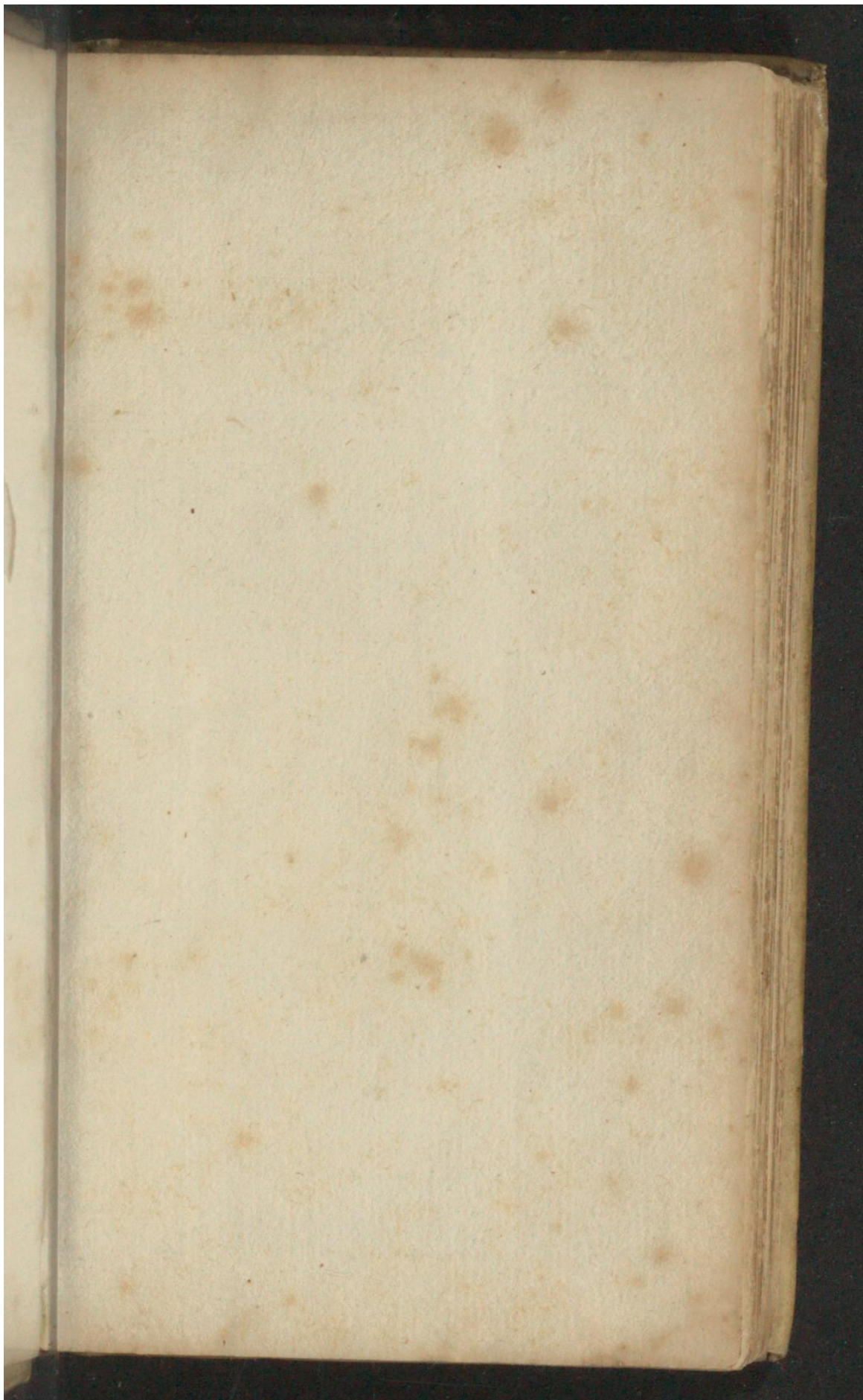
K.W.
174E1

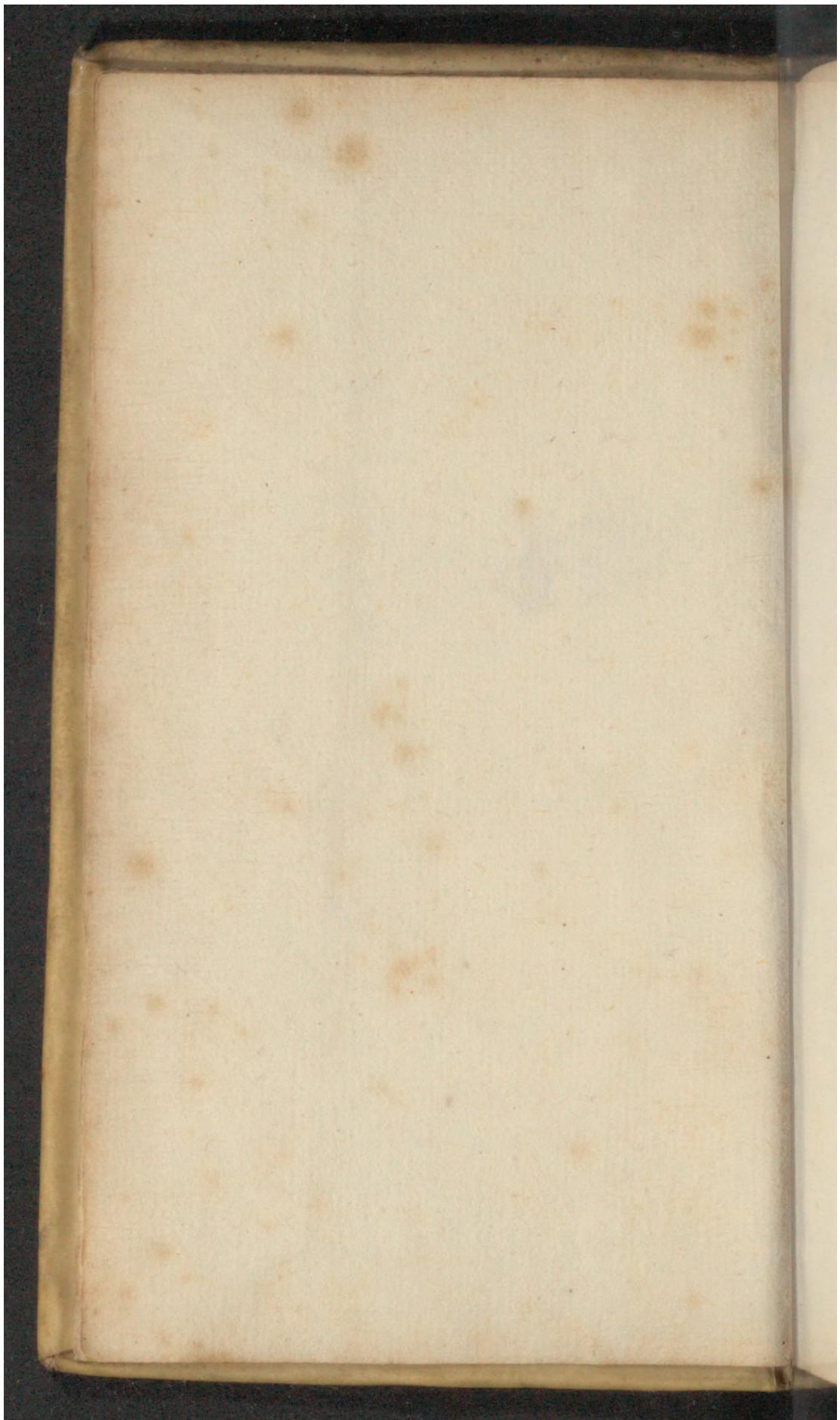

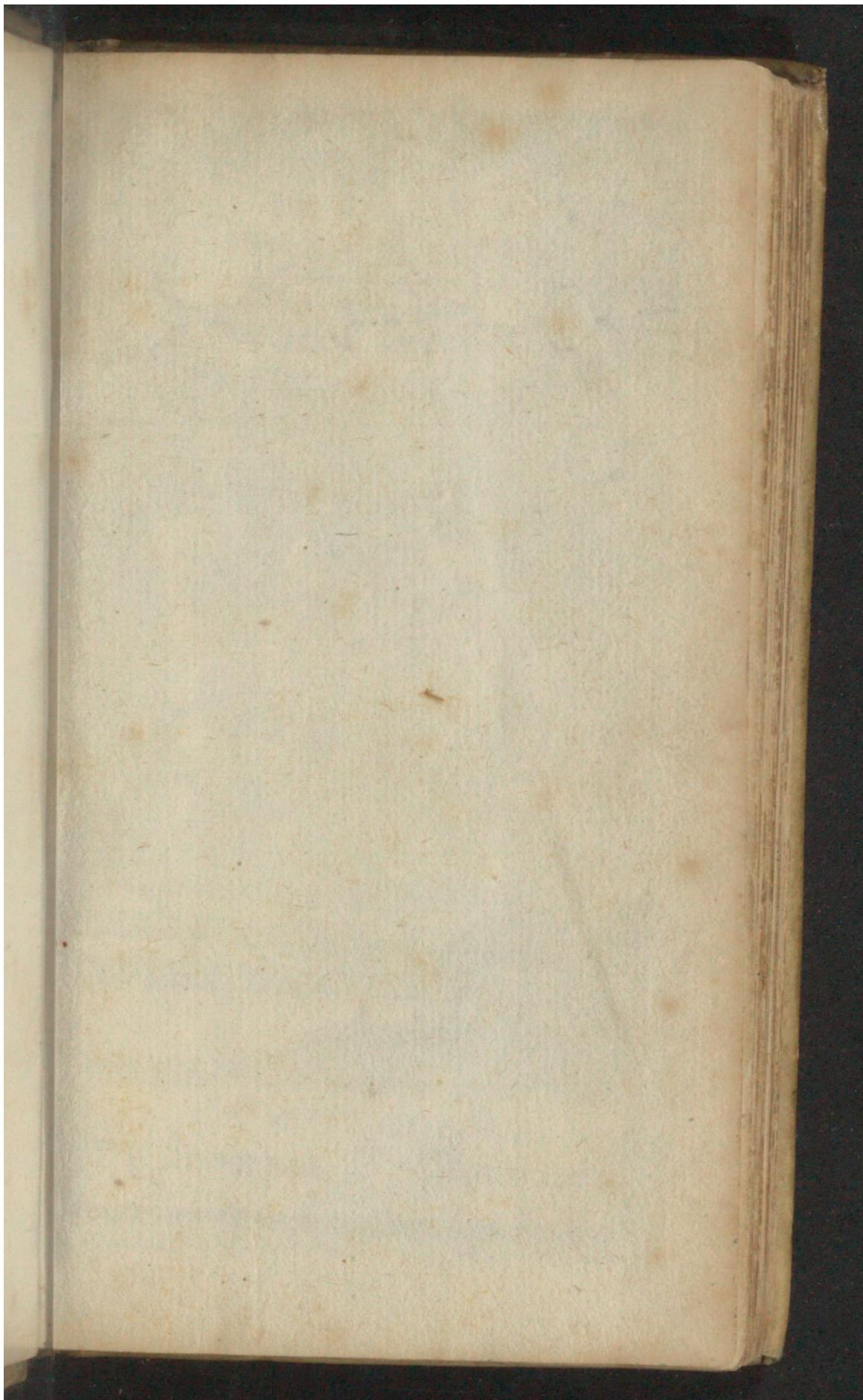
No. 934

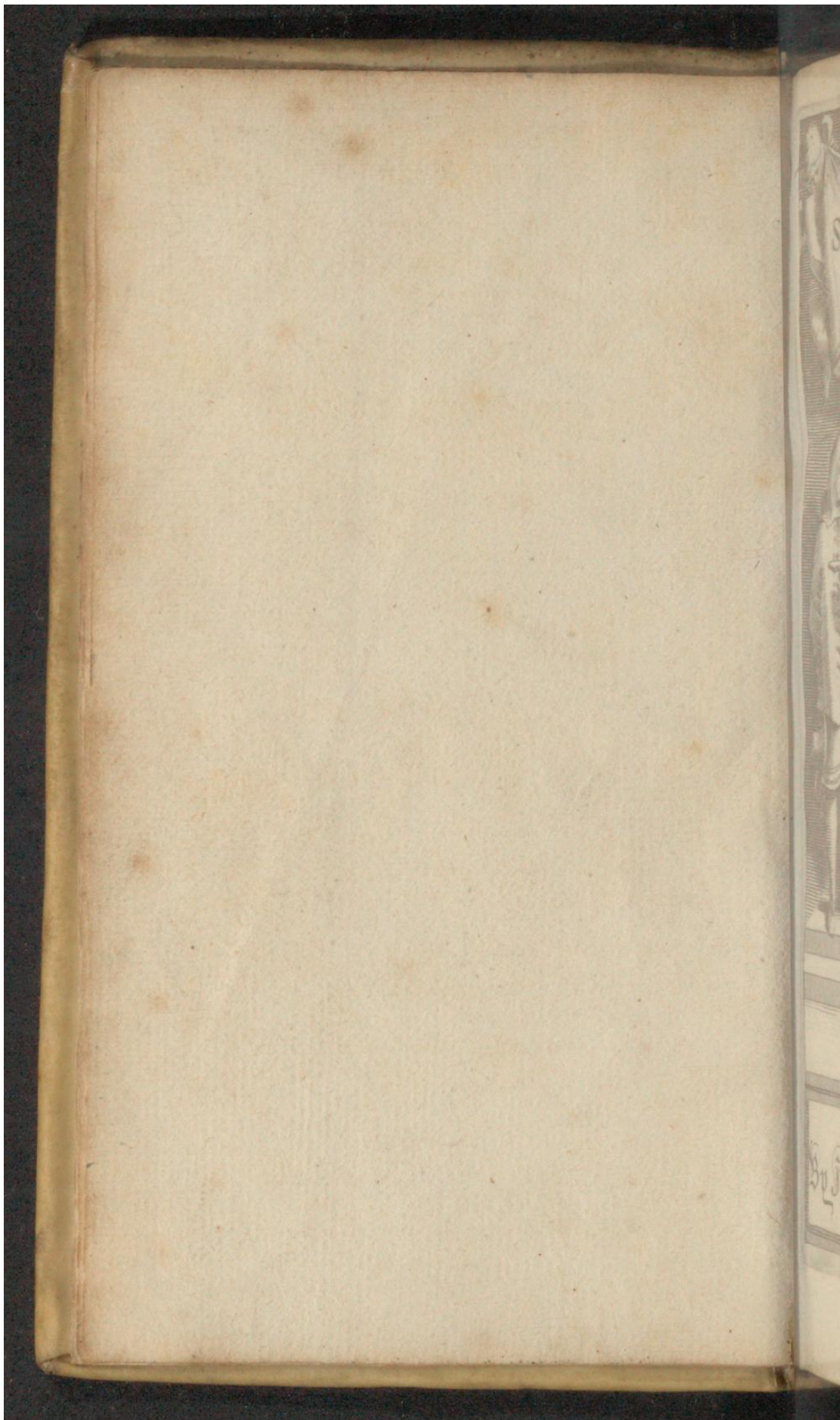

t'AMSTELDAM,
By Joannes J. Bouman.
1663.

The English
SCHOOL MASTER
LONDON
1742

MAGISTRUM
J. VAN NELLE
1742

SCH
Certaine
of the
By the be
Dare be
Gebru

91482

The English

SCHOLE - MASTER,

O R

Certaine rules and helpes, whereby the natives
of the Netherlandes, may bee, in a short time,
taught to read, understand, and speake,
the English tongue.

By the helpe whereof, the English also may be
better instructed in the knowledge of the Dutch ton-
gue, than by any Vocabulars, or other Dutch
and English books, which hitherto they
have had, for that purpose.

Den Engelschen

SCHOOL-MEESTER,

Ofte

Enige regulen / en behulpselen / waer
dooz d'ingeborene Netherlanderz / in een korten
tijdt / geleert konnen worden d'Eng-
elsche tale / te lesen / verstaen / en
spreken.

Waer dooz d'Engelschen oock beter geleert
mogen worden / in de kennisse van de Neder-
duytsche tale / als dooz eenige Vocabularen of an-
dere Duytsche en Engelsche boecken /
diese tot noch toe tot dien eynde
de oyt gehadt hebben.

r'AMSTERDAM,

Gedruckt by Ian Bouman, in 't Jaer 1663.

To the true naturall inhabitants, and all lovers of the peace and prosperity of the united Provinces of the Netherlands, health, wealth, and happines.

Worthy & welbeloved.

Considering the mutuall relation which is and hath bin for manie years past, between the English nation on the one side, & the States and people of these Netherlands on the other, both in respect of their Religion, neigborly affection, and the traffique or Commerce which they have had and doe yet hold with one another, by reason where of many of the English nation are permitted to inhabite in these partes, & many Netherlanders in England; which mutuall relation hath bin of late confirmed and made more sure (as we hope) by the marriagie of the eldest son of his highnes Frederick Henry by the grace of Godt Prince of Orange, &c. with the eldest daughter of our Sovereigne Charles by the grace of Godt Kingh of Englandt, &c; and seing it is

very

Aen de Trouwe natuerlijcke ingesetenen, en aen alle Lief-hebbers der vrede en voorspoedt der Geunieerde Nederlandtse Provintien (wensche ick) heyl, voorspoet, en gelucksaligheydt.

Waerde en seer beminde.

O Verleggende d'eenparige dependentie die regenwoozdigh is/ en dooz bele jaren herwarts geweest is/ tusschen de Engelsche natie ter eenre / en de Staten nevens d'onderdanen deser Nederlanden ter andere zijden/ beyde in 't regazd van hare Religie / gebuerlijcke affectie / en traffique diese gehad hebben/ en noch tusschen malkanderen onderhouden / maer dooz bele van de Engelsche natie toegelatenwozden hier te mogen woonen / en beele Nederlanders in Engelant; welke eenparige dependentie (gelijktuy verhopen) onlangs bebestight en seckerder gemaecht is dooz 't hutwelijck tusschen d'oudste Sone van sijne Hoogheydt Frederick Hendrick dooz Godes genade Prinz van Orangie/ &c. met de outste Dochter van onsen Sovereain Charles dooz Godes genade Koning van Engelant / &c. En terwyl het

hoog

very necessary and profitable for the upholding of this union, that eiter of these nations bee instructed in the others language, that when they come to build together they may not fall into confusion through not understanding each others speech, whereby offences may come, and their mutuall Concord and union be disturbed; & having observed a great desire in many students in these Countries, to make use of all such helps as our English tongue doth afford them for to further their studies and employments, which they cannot doe without understanding our tongue; & having seen by occasion of myne owne employments, that there are divers wayes and means wherby we that are of the English nation & inhabiting these Countries may further and helpe our selves in attayning to the knowledge and speech of the Durch tōgue, with lesse trouble than the Netherlanders can the onderstanding and speech of our tongue: I have at length attempred (being moved partly by the desires of many persons of quality to learn our English tongue, who have been therein much procrastinated by the want of some Dictionary, Gram-

mar,

hooghnoodigh en pzoftabel is om dese unie te onderhouden/dat yder van dese Natione onderzigt werden in hare respectieve talen / op datse met malkanderē timmerende/niet in vertoezinge komen te verballen dooz het niet verstaen van elckanders sprake/waer dooz ergernissen mochten komen te ontsaen / en d'eenparige eendragt en unie gestoozt woerden; Oock in beeke Studenten in dese Contrepen een groote begeerte gemercht hebbende/om alle behulp-middelen te gebzuyken die onse Engelsche Tale haer mede-delen om hare studien en beroepingen te boozderen / 't welck si niet konnen doen sonder onse Tale te verstaen; oock dooz occasie van mijn eygen affairen gesien hebbende / datter verscheyden wegen en middelen zijn/waer dooz wy die van de Engelsche natie zijn en in dese Landen woonachtig/onselfven met minder moeyte konnen boozderen en helpen in't verkrijgen van de kennis se en sprack vande Nederlantse Tale/als de Nederlander's 't verstaen en spreken van onse Tale: Heb ick naer langh machten (daer toe versocht zijnde eens deels dooz vele gequalificeerde personen begeerig zijnde onse Engelsche tale te leeren die daer seer in verachtert zijn dooz het gebzeck van een Dictionaris/Gram-

A 3

matica/

mar, or (at least) some rudiments to help them; and partly by the earnest provocations of some whom I have my selfe instructed therein upon their understanding the method which I observed in teaching them) to set downe some rules and directions, by the diligent observation whereof a Netherlander may, in a short time and with little charge, attaine to the true reading and pronuntiation, and benefit himself much in the understanding and speaking of the English tongue. The which I tender to you in this ensueing frame and modell, as a token of my thankfulness for the friendship and priviledges, which I and other of my Countrymen enjoy in these lands. For which we are also bound alwayes by our prayers to seek the good of this Country, and in any thing we can to doe you service.

I dare not speake any thing, in praise of the work, least it should not prove as it seemeth; but shall leave it to the tryall of those who shall make use of it: whereby if any receive profit or furtherance, I have the reward which I expected for my labour.

But

matira / ofte ten minsten de eerste beginselen om haer te helpen; en ten deese dooz de ernstige aenpozringe van sommige die ick selfs daer in onderwesen hebbe / wien de methoods die ick gebzuychte om haer te leeren aenmerkte) onderwonden eenige regulen en aenwysingen te stellen/ dooz het naerstigh obserberen van de welke, sal een Nederlander in een korten tijdt en met weynigh kosten/ verkrijgen het wel lesen en pronunteren/en hem in 't verstaen en spzeken van d' Engelsche tale vele proffiteren. Het welke ick H. L. op de volgende maniere en fatsoen boozdrage/ als een teyken mijner danckbaerheydt wegens de hzienschap en privilegien die ick en andere mijner Lants-lieden in dese landen besitten. Waer dooz my oock altijt schuldigh zijn dooz onse gebeden het boozspoet deser landen te verzoeken/en H. L. in alles naer vermogen te dienen.

Tot lof van dit werck en derf ick niet seggen/of het anders bebonden mocht werden als het schijnt te wesen; maer sal 't die gene laten oozdeelen die 't selfde gebzuychen sullen: waer dooz indien pe mandt proffijt ofte boozdeel uyt schept/ verkrijge ick soo vele loons als ick wegens mijnen azbevt verwachtende was.

Maer

But if any more skilfull Masters shall dislike it, I shall leave it to them to amend it; and only make this for myne Apologie, that this is the first attempt which I have made in this kind; neither have I ever seen any grounds to the like purpose, from which I might receive any further ance or helpe herein; and myne other more weighty occasions permit me not be so exact herein as otherwise probably I should have bin, & it is a more facile thing to espye faults in a building, than at first to contrive the fabrick.

It is long since I was first urged hereunto, but I have hitherto expected, that some more able would before this have prevented me of this labour by their more fruitfull observations. But seing such is not yet come to light, you have here this meane piece in the meane time to exercise your selves upon, which I commend to your diligent and careful use and the blessing of Almighty God, whom I beseech long to continue the union and peace of these united provinces and our Kingdo-

me

Maer indiender eenige Meesters van meerder verstant waren die 't selbige misshagen / geef ick het haer over om te verbeteren; en tot mijn verbedinge seggen dat dit de eerste onderwindinge is die ick in diergelijcke dingen gedaen hebbe; oock en heb ick noyt diergelijke gront-regulen tot dien eynde gesien/ waer upt ick eenigh voozdeel ofte behulp tot dit werck konde scheppen; oock en laten mijn andere gewichtiger affairen niet toe/ dat ick hier so punctueel in kan waesen als ick anders ongetwijffelt soude geweest hebben / en het is veel gemakelijcker de fouten te vinden die in 't timmeren begaen zijn / als de selfde in 't eersten wel te fabriceren.

't Is nu een lange tijt geleden dat ick hier eerst toe versocht moede maer tot nu hebbe ick getocht op dat een ander die beter begaest is / my met hare profijtelijcker aenmerkingen soude voozgekomen hebben. Maer also sulck noch niet vooz den dagh gekomen is / hebt gy hier dit gemeen stuck wercks / waer in H. L. sich onder tusschen kan exerceren. Der welcke ick recommendere tot uwen naestigh en sozgbuldig gebuyck / en de zegen des Almachtigen Godts / die ick bidde de eendracht en vrede tusschen dese geunieerde Provintien en onse

4

ho

me of great Brittain both
in and among themselves
and one toward another;
and make them workers to-
gether in the upholding of
the Gospell of our Lord Je-
sus Christ, and destruction
of that Abaddon or Apol-
lyon i. e. destroyer (I mean
the man of sin) to the prais
of his owne most glorious
name, and comfort of his
elect, Amen.

Koninkrijk van groot Bris-
tagnien in en onder malkan-
der en tusschen den een en den
ander langh te willen conti-
nueren; en haer mede woer-
kers maecten in 't bescher-
men des Euangelie onses
Heeren Jesu Christi / ende
vertoeffinge van dien Abad-
don of Appollyon i. e. de ver-
woester (ick meyne de men-
sche der sonde) tot prijs sijner
heerlicher name/en troost sijn-
ner uytberkorene/ Amen.

Regelen

Regelen tot onderwijfinge

Van de

ENGELSCH E TALE.

By een gefelt tot dienfte der gener, die luft ende begeerte tot de kenniffe der felve hebben.

Den Inhoudt van 't Werck.

M

In booznemen en is niet / om een volkomen Grammatica van de Engelsche tale te maeken / ende daerom heb ick vele obserbatien (die ick aengemerckt hebbe) met boozdacht ober-geflagen : maer alleenlijck den leergierigen soo vele nooditwendige regelen booz te stellen / als mogen genoegh zijn haer tot het rechte fpreken en verfaen van de felve tale te leyden. Alle 't welcke ick hier stellen fal onder defe twee Grammaticale hoofstuccken / Etymologie ende Syntaxis.

Waer van den eerften dient (na den eygendom ofte betydtinge van dat woozt) om recht te fpreken. Onder de welcke ick alsulcke obserbatien begriypen fal / als dienftigh zijn tot kenniffe der namen / geluyt / en pronuntiatio van de Letteren / Vocalen / Diphthongen / Syllaben / en Vocabulen : mitfgader de gedeelten der fpraak met den aenkleben van dien / soo bezre als ick in defe facke van nooden hebbe / en niet meer.

Den laetften dient tot verftandt ende Constructie ofte t'samen-ozdeninge van 't gene gelesen is / ofte gehoozt / gefchreven oft gefproken booz een ander / ende oock tot een oprecht t'samen-voeginge der woozden in eens eygen fpraecke of gefchryft aen een ander.

Van de Etymologie.

Het eerste Capittel.

Van de Letteren en hare verdeelinge.

Vooz eerst hebben wy aen te mercken de namen der Letteren / en hier in attozdeert de Engelsche tale met de Latynfche ende Duytfehe / behalven in g. h. i.

De letteren zijn a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, w, x, y, z.

Dese Letteren zijn verdeelt in twee soozten / vocalen / ende consonanten / gelijk in alle andere talen.

Onse vocalen zijn dese / a, e, i, o, u. van welke vijf / twee werden dickwils in Consonanten verandert / namelijk / i, ende u, ende dan gemeenlyck ander sintz geschreben zijn als I ofte j, ende V ofte v. Ende daerom boegen sommige in 't schryven van onse Letteren dese by het Alphabet booz de letter van dien name / 't welke altyt een vocael is / als j, i, v, u; &c. Dese vocalen i ende u werden veeltijds in Consonanten verandert / wanneer een ander vocael na volget / als in

James	interjection	rejoyce
Jupiter	salvation	verelie
Service	vocation	advantage.

Alle de Letteren uytgenomen de vocalen / zijn Consonanten / behalven y die de kracht van beyde heeft.

Wat aengaet 't geluyt van onse vocalen a, e, i, o, u, alhoe-wel ick daer satsoens halve wat van spzeken konde : Nochtans terwyl ick weet dat sy soo veel van 't geluyt der Duytsche vocalen niet en verscheelen / dattet waerdigh is het gemoedt der leerlingen daer mede te bekommeren ; sal ick hier sulckx ober slaen / niet twijfelende of ick sal hier na gelegentheydt hebben sulche regulen te stellen die alle schijnende onderscheydt sullen wegh nemen.

Oock komt de kracht en geluyt van alle onse Consonanten in 't Engels / met de Duytsche ende Latijnsche over een / ofte verscheelen heel weynigh / behalven dese navolgende.

Ten eersten / is onse d so krachtig niet ; Want de Duytsche 't selvige dickwils prononteren als of het dt was : Maer wy alleenlyck en sterckelijck d.

Ten tweeden / g ende h vallen oock swaer in onse tale dooz vzeemdelingen gepronontieert te woorden / principaelijck in sommige woorden : daerom is het hoognoedig als men begint te leeren / een School-meeester ofte vziendt te hulp te hebben / om hare tonge op het rechte geluyt van dese Letteren te vzenen.

Ten derden / al slaet onse i als Consonant ofte vocael / wert het volkomender uyt gesproken dan de Duytsche ofte Latijnsche tale bereyscht : 't Welck den scholier met weynigh

meynigh hulp in 't leeren van dese navolgende Syllaben ende Exempelen/ beter sal verkriggen; dan met alle de regulen die tot dien eynde soude uytgebonden werden.

Ten vierden/ heeft y in onse Engelsche tale altijt het gesluyt van ij in Duytsch/ ende somtijts bekleet die de plaetse van een vocael/ als in ,hy, my, may, way; ende somtijts van een Consonant/ gelijck als in yeild, yoke, yarne, yesterday, yeare.

Hier is oock aen te merken / dat in 't Engels veel van onse letteren vooz Cijfer getal (gelijck in andere talen) gebuyckert werden / als M D C X L V I, &c. veel oock van onse letteren staen somtijts vooz heele woorden/ waer van de leerlingh berijdtse kennisse moet hebben / gelijck als yr. vooz the, yt. vooz that, yu. vooz thou. Ende wy hebben een gebuyckelijcke abbeviarie in onse tale/ gelijck als in 't Latijn / namentlijck & vooz and &c. vooz and so forth, ofte and so forward. i. e. vooz that is to say. viz. vooz to wit oft namely. q. d. vooz as if he should say, ofte as if he would have said, ende veel diergelijcken / als

Matic.	} vooz	}	Majeste	}
Ho ^{ble.}			Honourable	
Hd.			Honoured.	
Lo ^{p.}	} vooz	}	Lordship	}
Rd.			Reverend	
Sr.			Sir	
Wor ^{pl.}	} vooz	}	Worshipful	}
Kt.			Knight	
Esq ^{r.}			Esquire	
yo ^{r.}	} vooz	}	your	}
or.			our	
int.			ment	
Wt. ofte Wth.	} vooz	}	with	}
Wc. ofte Wch.			which	

De Engelse
 Capit. II.
 Van Diphthongen.

NAdien wy gesproken hebben van 't geluyt der vocalen en consonanten/soo komen wy tot de Syllaben/ het welck is 't geluyt van een ofte meer letteren. Een Syllabe van een letter / is / een enkel vocael / die een geluyt by sich self heeft. Een Syllabe van verscheydene Letteren/ is / ofte een diphthongus/ oft een Consonant Syllabe.

In de Engelse tale en weten wy niet van de diphthongen α ende α , ten zy in woorzen die van de Latijnsche tale gesproken zijn / ofte in eygentijcke namen die haer eygen letteren moeten behouden/als Cæsar, Aneas, œconomie, &c. Doch wy hebben in onse tale menigmael twee vocalen by malkanderen die de plaetse ende geluyt van diphthongen bekleeden/ende mogen alsoo genaemt wozden. De vertooninge ende kracht van de welcke den leerlingen in dese na volgende exempelen ende regulen booz-gesteld wozden.

aa als in Baal, Isaac.

ai als in braine, mountaine, faire, despaire.

au als sauce, laud, applaud.

aw als sawe, straw, law.

ei als seize, receive, weight.

ey als prey, valley.

eu als jeuce, rheumer, Eustace.

ew als Iew, few, new, brew.

ou als ounce, mountaine, trouble, bloud, gourd.

ow als sow, Cow.

oi als choice, oile, void.

oy als joyne, destroy, annoy, imploy, boy, joy.

Alle welcke diphthongen meestendeel haer geluyt geben gelijk de selve diphthongen in de Duytsche tale : doch daer zijn eenige andere waer op wy acht moeten nemen / als namentlijck :

ui d'welcke meer geluyt geeft op de u dan op de i, als in dese woorzen te sien is / fruit, suite : ende somtijds meer op de i als op de u, als in buy, build, Conduit.

ie wert oock in Engels effen alleens gepronunteert als in Duyts/ te weten : field, yield, shield, friend : ten zy dat de leste van dese twee vocalen de Syllabe doet verdeelen/
 als

als in Ezeki-el, Dani-el, Gabri-el, &c. doek ten ware dese ie de leste letteren van een woordt zijn / alwaer het geen diphthongus is / maer presenteert alleenlijck een vocael geprolongiert / als ick **H U**. op sijne bequamer plaetse sal te verstaen geben.

ea wiens pronuntiatio gemeenlijck ober een komt met ee in Dupts / als in

leave	increase	beasts
weare	conceave	creature
beare	beneath	feare
ready	weapon	speake, &c.
heaven	breasts	

Ten zy de leste deser twee vocalen de Syllabe doet divideeren / als in

Cre-ation.	Chalde-ans.
Cre-ate.	Idume-a.
Cre-atour.	

Maer somtijds heeft ea 't geluyt van ie in Dupts / als in yeare, beare, appeare; ende somtijden alleenlijck van a, als in heart; doch (mijns bedunckens) waer het beter dat de e daer inne souden geluydt worden.

oo wiens pronuntiatio ober een komt met oe in dupts / als in foole, stoole, poole, moone, good, food.

ee Dit komt doek met de Duptsche pronuntiatio van ie ober een / als in dese woorden blyckt / wheele, feel, thee, see, mee, beer, steeple, feed, bleed.

eo heeft 't geluyt van ie in Dupts / als in people, behalben in eenige woorden alwaer zy het distinct geluyt van e ende o hebben / doch soo volkomelijck niet als wanneer zy apart staen / als in Ieopardie, geometrie, george, ende wanneer de leste van de tweede Syllabe divideert / als in More-over.

oa wiens geluyt doek met oo in dupts ober een komt / als in cloath, cloathed, boate, goale, broad, ten zy wanneer die laetste van dese twee vocalen de Syllabe af-deelt / als in Mo-ab, Io-ab.

Maer onder alle onse diphthongen zijnder geen onseckerder om daer regulen van booz te stellen als onse oe, die somtijts gepronuncieert werdt gelijk oe in dupts / als in Shoe, doe, shoes, &c. Maer meermaels gelijk oo in dupts / als in

{ toe }	}	Leest	{	too	}	{	foe	}	leest	{	foo	}
goe				goo			moe				moo	

ua warneer die gebzuyckt werden als een diphthongus /
geben als dan haer geluyt gelijk aa , als in guard gaaꝝd :
Maer wanneer u achter g ofre q tot beter klank van dese
letteren komt / dan luyt het andersints / eben gelijk de
Duytschen gemeenlyck dese woorden pronunteren Gual-
ter, quarrell.

Dit selve magh van ue gesept werden / die de kracht van
u verliest / in guesst gest : Maer in quest, guerdon, &c. ver-
epscht het de kracht van u.

Niet veel ongelijker is uo, als in quoth : doch dese diph-
thongus woert weynigh in de Engelsche tale gebzuyckt.

Capit. III.

Van Consonant-Syllaben , ende veel noodige ob-
servatien, aengaende 't lesen ende 't geluyt der woorden.

Een Consonant-Syllabe / is het gene welke neffens
een vocael ofte diphthongus / een ofte meer Consonan-
ten in sich heeft / waer van woorden gemaecht werden ; en
daer van sullen wy nu spzeken / niet 't onderscheyt der pro-
nuntiatie van dien / soo bezre als onse tale eenigh verschil
met de Nederlandsche heeft. By occasie van dien / sal ick
oock alle sulcke observatien inboeren als tot dese saecke
noodigh zijn / soo in 't lesen als geluyt der woorden in onse
tale : waer mede ik het eerste deel van d' Engelsche Etymo-
logie eyndigen sal / waer dooz het recht lesen ende geluyt
der woorden geleert woꝝdt.

Maer hier in en kan ick niet verseecken / dat ick be-
quame regulen booz sal stellen tot onderwijfinge in elk
stuk welk in onse tale booz soude mogen vallen / om dat het
zwaer valt exempelen in andere talen te binden / waer me-
de men het rechte geluyt van veele Syllaben in de Engelsche
tale boozstellen kan : Eben-wel hope ick daer soo bezre in
te gaen / datter weynigh dingen in onse tale gebonden sul-
len woꝝden / verscheelende van de Duytsche / maer den leer-
lingh sulcke goede onderwijfinge daer inne hebben sal /
waer dooz hy met he el weynige moeyte tot goede perfectie
sal kunnen geraken.

Ende

Ende daerom dunckt my goet ten eersten alsulcke exempelen booz te stellen, waer in de pronuntiatio van onse tale eenighsins zwaer is: welke booz eerst wel geleert zijnde/sal den leerlingh bevinden / dat hy een goeden boozgangh in de pronuntiatio en 't geluyt der woorden gedaen heeft/ ende andere dingen sullen daer booz te eerder begrepen of te verstaen werden.

Ad, ed, id, od, ud.	Gag, geg, gig, gog, gug.
Ag, eg, ig, og, ug.	Hag, heg, hig, hog, hug.
As, es, is, os, us.	Iag, jeg, jig, jog, jug.
Ba, be, bi, bo bu.	Cha, che, chi, cho, chu. *Nota/
Ca, * ce, ci, co, cu.	Pha, phe, phi, pho, phu. dat ce en
Fa, fe, fi, fo, fu.	Sha, she, shi, sho, shu. ci geluyt
Ga, ge, gi, go, gu.	Tha, the, thi, tho, thu. moeten
Ia, je, ji, jo, ju.	Wha, whe, whi, who. worden
Qua, que, qui, quo.	Ath, eth, ith, oth, uth. als se, si.
Sa, se, si, so, su.	Atch, etch, itch, otch, utch,
Rag, beg, big, bog, bug.	Ach, ech, ich, och, uch.
Dad, ded, did, dod, dud.	Glad, bled, fid, chod, chud.
Dag, deg, dig, dog, dug.	Brad, legge, pigge, log, mug.

Exempelen booz de pronunteeeringe van ch in 't boozste deel van een Syllabe / chap, chapple, chamber, Charles, chest, cherrie, chiefe, chofe, churle, children, chide

ch in 't eynde van een Syllabe/ als which, wateh, such, much, fetch, filch, witch, preach, match, stretch, pitch, botch, butcher.

Die booz bezembelingen beyde moeyelijck vallen / vermits het swaer valt eenige exempelen in andere talen te binden tot onderechtlinge van de rechte pronuntiatio; doch sommige seggen dat het geluyt geeft na de Spaense: daerom sal het den leerlingh profijtelijck zijn eenige hulpe hier in te gebruiken / want sonder goede pronuntiatio van dien kan hy zwaerlijck van een Engelsman verstaen werde.

Maer ch in 't eynde oft in 't begin van een Syllabe in Hebreeuse ende Griekse woorden / ende eygen of propere namen/ werden na de Duytsche maniere gepronunteeert/ als in Melech, Melchisadech, Alchymie, Catechisine.

c Booz e ofte i heeft het geluyt gelijck s, doch seer sijn en scherp / als in faced, center, circle: Maer booz a, o, en u heeft altyt het geluyt van k, als in came kame/ come kome/ cunning kunning.

Maer

Maer e in 't eynde van een woort met e daer aen volgende / heeft het geluyt van s als te voren geseyt is / doch niet een sijnder / dunner / en een maniere van fluytende geluyt / als in place, lice, race, grace, trace, malice, tru ce, mice, surplace, price, sluice, whence, thence, vice, justice.

de in 't eynde van een woort / een ander d daer voorgegaende / is een overbloedigh gebzuyck van schryven / hetwelcke ons diktwijs ontmoet in de Engelsche tale ; waer dooz den leerlingh (hem in andere talen onbekent zijnde) in 't lesen ofte pronuncieeren deser tale seer verabuseert kan worden / indien hy van te voren geen generale regelen tot sijnder onderwijfinge ontfangen heeft : Daerom moet den leerling hier aen mercken / dat de in 't eynde van een woort 't zy van een ofte meer Syllaben / niet meer kracht en heeft als een enkele d of d alleen / ende mach in 't lesen geen ander geluyt hebben / als in de volgende exempelen gesien kan worden.

adde	} leest	ad	} bedde	} leest	bed	
gladde		glad			padde	pad
fedde		fed			madde	mad

Exempelen dooz de pronunsiatie van dg.

edge	judgement	Sedge
Silvedge	knowledge	Hedge-hog.

e in 't eynde van een Syllabe / een enkel Consonant volgende / indien daer een ander vocael in de selbe Syllabe vooz is / 't zy in 't eynde of in 't midden van een woort / wort met sijn eygen krachtigh geluyt niet geprononceert / maer dient alleenlyk somtijts tot de verlenginge der Syllabe / als in dese exempelen blijkt : beside, before, life, wife, wise, attire, haire, safery, abode, whereof, d'welcke gelesen moeten worden als of sy aldus in Duytsch geschreven waren / namentlyk : besijd / besooz / lijf / wijf / wijs / attijr / hayz / saafry / abood / wheerof.

Ende somtijts streckt het wepnigh ofte niet tot przolongatie / tot kennisse van welck onderscheyt den leerlingh dooz przactijcke ofte oefeninge haest sal kunnen geraken.

sawe	} leest	Saw	} leest	owne	} own	
Iewe		Iew		serve		serv
dombe		domb		meane		mean
performe		perform		moone		moor

Behals

Behalven in eenige eygen of pzoopere namen/ofte woozden/ die haren oozpzonk van andere talen hebben; altoaer e in 't eynde van een woozt synen geluyt bereyacht/ als in Penelope, Epitome, &c.

ffe in 't eynde van een woozdt / heeft gemeenlijck niet meer kracht noch geluyt als van een enckele f, daeromme ijset oock een onnoodigh gebuyck in onse tale / als van de te boren gesept is/ gelijck als wooz.

Scoffe	} leest	{ Scof	}	graffe	} leest	{ graf	}		
chaffe				chaf				munne	muf
stafte				staf				stufte	stuf

Onse g wert somtijts gepzonuncieert als g in Duytsch/ oft g in 't Grieksch/ als in glad, God, governe, Gog, Magog, Galilee, gather.

Somtijds heeft het meer het geluyt van j Consonant/ ofte na de maniere van de Fransche tale : als in

genesis	George	age	marriage
generation	geographie	fage	bondage
ingage	equipage	mortgage	lineage
heritage	strange	chaunge	Savage.
prodigious	pigion	besige	

Wengaende 't geluyt van welke letter g, H L. dese na volgende regulen tot H beter onderwijfinge in acht sult nemen/namentlijck : g wooz a, o, oo, u, heeft altyt sijn pzooper of eygen geluyt / als in Gad, Gamaliel, God, gum, good, &c. Maer wooz e, i, ofte y, verandert het menighmael in j Consonant / als in gentle, jentle/ ginger, jinjer/ generation, jeneration.

De destinctie waer van en kan met kennisse en seckerheydt niet gestelt werden / al hoetwel den leerlingh eenige conceptien vertoont mogen werden op d'observatie in 't lesen/als namentlijck: ge wooz m, of n, of de diphthongus eo, geeft altyt 't geluyt van j Consonant/ als in gem, gen-try, George, leest jem/ jentry/ jeozge/ &c.

ge wooz d, l, r, s, heeft een variabel geluyt/ als in han- ged, hanjed/ estranged, estranjed / gelly, jelly/ geld, geld/ finger, singer/ danger, danjer/ rangest, ranjest/ singest, sin- gest/ &c.

Maer ge wooz t ofte w is altyt eygentlijck / als in get, gew, gether, &c.

gg by

gg by malkander staende met e daer achter / heeft die k
 wils (ja meestendeel) in 't lesen niet meer geluyt en kracht
 als een enckele g, ende schijnt een overbloedigh gebzuyck
 in onse tale te zijn/ gelijk te horen van dde aengemerckt
 is/ als in dese exempelen vertoont werdt.

egge	} leest	{ eg	}	dogge	} leest	{ dog	}		
legge				leg				hogge	hog
pigge				pig				dugge	dug

Woozder is het aen te merken/ dat wanneer g de vocael
 i volght / ende n ofte h in 't selve woozt den g volght / dan
 heeft de g sijn eygentlijck ende natuerlijck geluyt so niet.

Maer dient alleenlijck tot volkomender en stracklin-
 gender geluyt van de Syllabe/ als in Signe, raigne, sighe,
 right, bright, mighty; welke na de Duytsche tale gelesen
 mogen werden / zijn/ rapn/ sijn/ rijn/ bijn/ myp. uptge-
 seyt wanneer in een woozt van veelc Syllaben/ de letter n
 de g volght ende een i vocael achter de n komt/ welke de n
 van de g hoert/ als in Signification, benignity, &c. uptge-
 nomen eenige weynige woozden/die het geluyt van g, ende
 n hoeren als gelijk competitoren/ als benigne, oppugne,
 condigne, en diergelijck / welke met grooter azbeydt en
 moeyte gepronunteeert werden om dattet woozden zijn
 van niet meer dan twee Syllaben.

Al-hoe-wel dat h in onsen alphabet / een ander name
 heeft/ebentwel heeft het 't selve geluyt in onse tale als in de
 Duytsche/ wanneer die als een enckel Consonant staet :
 Maer wanneer die met ofte by andere Consonanten ge-
 boeght is / dan valt het de vzeemdelingen moepelijcker te
 pronunteeeren / als hier oben geobserbeert kan werden
 in de pronunziatie van ch, ende hier na in andere saecken
 behonden sal woorden.

Exempelen vooz de pronunziatie van j Consonant/
 Iacob, Iames, Iesus, Ieremiah, Iohn, Ioshua, Iustice, Ieru-
 salem, jacket, jade, jag, jakes, jam, janisary, laques, jar,
 joy, jusse.

Alwaer aengemerckt moet werden/ dat de gene die onse
 g pronunteeeren kan / wanneer de selve van sijn eygen
 propere geluyt degenerereert/ die kan dan onse j Consonant
 oock pronunteeeren : want die twee zijn by ons van een
 geluyt.

Ende tegenwoozdigh kan ick het nergens naerder by
 gelijcken

gelijcken als by gie in de ffransche tale / hoetwel het noch niet volkomelijck ober een komt met het geluyt van onse j Consonant.

ke achter c wert selden in 't Engels gepronunteeert / en schijnt een overbloedige maniere van schrijven te zijn / om het woort volkomender geluyt te geben / en tot verhoztinge van den vocael die woort-gaet. Daerom wanneer dese twee consonanten t'samen in een Syllabe staen / dan zijn die niet meer in geluyt van de enckele k of c als in crack crac / brecke, bzek / rocke, rot / mocke, mok / mucke, muk.

Doorzders moet het oock aengemerckt werden / dat le in het eynde van een woort / en somtijts in 't midden / niet gepronunteeert werdt als in andere talen / indien een ander Consonant woort de l gaet : Maer moet dan liever gelijck el gepronunteeert werden / als little, stable, people, visible, bridle, wimble, eagle, troublesome, nimble, Apostle, noble, tabernacle, able, recepticle, circle, &c.

Eventwel en heeft el so volkomen geluyt niet als in het woort bell, maer 't geluyt van e werdt (by maniere van sprekken) in geswolgen / gelijck of het mogelijck ware Bl, cl, dl, fl, gl, pl, &c. sonder te pronunteeeren.

Alwaer H L. b menighmael achter m in verscheydene Engelsche woorden geschreven bint / als Combe, dombe, wombe, tombe, en diergelijcke / daer moet H L. aenmercken dat b sijn volkomen geluyt niet en heeft / oock is het woort in 't geluyt so niet als het geschreven staet / maer of ghy in Duyts wilde seggen Coom / dom / woom / toem / &c. Maer indien b de Syllabe divideert / dan heeft sijn gebuyckelijck ende eygen geluyt al soude m woortgaen ; als nom-ber, com-ber, combination, &c.

Oock wanneer m t'samen in een Syllabe zijn / 't welk selden in onse tale gebeurt / dan wert de n niet uytgesproken / als in hymne, leesst hym.

Van nn in 't eynde van een Syllabe met de e achter aen / daer van mach geseydt werden als boven van dde geseyt is / namentlijck dattet een overbloedige maniere van schrijven is / en heeft maer 't geluyt van een enckele n, als woort henne, penne, Anne, leesst hen / pen / An.

Van gelijcken ne achter m in 't eynde van een Syllabe / heeft in pronunteeatie geen geluyt / als in solemne, leesst solem.

ph. 't zy in 't begin ofte eynde van een Syllabe heeft het geluyt

geluyt van f in Duytsch / als Pharaoh, leest Faraoh/
Phaltiel, Phaltiel/Phineas, Pineas/ Epitaph, Epitaf/Philip,
Filip / phleagme, fleam/ phlegmatique, flegmatick/ phan-
tasie, fantasie / philosophy, filosofy/blasphemy, blasphemy/
pheasant, feasant/ Elephant/ Elefant, Orphan, ofsan/ pro-
phet, profet/triump, triumf/ &c.

Somtijts hebben wy in woorden van de plurael nom-
ber pp met es daer achter in 't eynde van een Syllabe/
't welck niet anders uytgesproken toert als ps, dan soo ick
meene een corruptie in ons schryven is/ als trappes, whip-
pes, shippes : leest traps/ whips/ ships.

Doorder staet het aen te mercken dat in de Engelse tale
wanneer re na een ander r volght / het geluyt van re niet
en heeft : Maer schijnt een overbloedigh gebzuyck in onse
tale te zijn / 't welck wel na gelaten mocht werden / als
starre, starres, jarre, warre, carre, deferre, firre, abhorre,
curre, d'welcke alsoo wel geschreven mochten worden ge-
lijckse gepronuncieert worden / staz/ stazs/ jaz/ maz/ caz/
defer/ fir/ abhoz/ cur.

Exempelen booz de pronuntiatie van s in 't begin van
een Syllabe : Safery, safe, selfe, sift, soft, supper, sommer,
some, lame, &c.

Van de s in 't eynde van een Syllabe / als this, kisse,
thus, neverthelesse, transgressse.

Ende het heeft sijn geluyt wat fijnder en dunner dan de
Nederlanders hare s in het woort sijn pronuncieeren/
en by na gelijk sy de s in Sacrament uytsprecken.

Doch somtijts heeft het de kracht en het geluyt van z,
als in dese woorden/ was, is, his, praise, glase, grafe, geafe,
pleafe, ease, peafe, thofe, nose, whole, guise, wise, cheefe,
squeefe, sneefe, freefe, chufe, loofe, use, excuse : en vele an-
dere/ 't welck den leerlingh metter tijdt ervaren sal.

Merck hier oock dat se in 't eynde van een Sylla-
be oock dickwils een overbloedige maniere van schryven
in onse tale is / gelijk ick te voren van dde hebbe geseydt ;
en heeft niet meer geluyt als een enkele s, gelijk men
dooz dese exempelen sien kan/ Crosse, trose/ righteoufnessse,
righteoufnes/ distresse, distres/ wildernessse, wildernes.

Exempelen booz de pronuntiatie van sh in 't begin van
een Syllabe/ shall, schell, sheaf, shift, shirt, shop, shovel,
shun, shuffle.

Van sh in 't eynde van een Syllabe / Mars, harsh, fish,
dish, flesh, lash, dash, gash, nash. Merck

Merckt dat enkel s alſſer een e boozgaet in 't eynde van een woordt dat den name van eenigh dingh is / gemeenlyck het teecken van 't plurael number (of getal van beele) is / als

sing :	{	part art widow	}	plur :	{	partes artes widowes.	}
sing :	{	hand town dream	}	plur :	{	handes townes dreames	}

Ende somtijts veroozsaecht het niet dat woort tot meerder Syllaben in 't plurael als het in 't getal van een was / als in de boozgaende exempelen : Maer somtijts maecht het wederom een ander Syllabe / als in dese.

sing :	{	forge place resemblance	}	plur :	{	forges pla-ces resemblan-ces	}
sing :	{	Countenance chance purſe	}	plur :	{	Contenan-ces chaun-ces pur-ſes	}

Ende beele andere / die dooz oeffeninge en obserbatie wel gebonden sullen werden.

De pronuntiatie van th in een Syllabe / is een van de swaerste dingen (booz een van een ander natie) die in onse Engelsche tale te vinden is ; en daerom heeft den leerling daer inne de grootste hulp van doen / om 't rechte geluyt te bekomen / waer toe hem dese navolgende exempelen dienen sullen : viz. the, thing, thither, there, them, though, thorow, through, sithence, death, hath, faith, saith, without, with, within, froth, broth, cloath, both, seeth, afforeth, north, south, both, moneth, &c.

ti booz een vocael in 't midden of corpus van een woort / moet ti gepronuntieert werden gelijk si, als

pronuntiation Congregation alteration, &c.	}	leest	}	pronunſiation Congregation alteration, &c.
--	---	-------	---	--

v Consonant heeft in onse tale gemeenschap met f, maer heeft altydt een groover en gemakelijcker geluyt als f, maer

waer van de pronuntiatie seer wel by de duytſche v ber-
geleken magh werden in de nabolgende woorzen / vader/
boeren/ bier/ loopen/ &c. kan mede dooz d'oeffeninge van
dese en diergelijcke exempelen geleert werden / viz. live,
give, lives, have, gave, twelve, move, grove, above, brave,
grave, wives, &c.

Almaer aen te merken staet / dat wanneer een nomen
ſubſtantivum met ſe in 't getal van een eyndicht/ ſo maecht
het dickwils 't getal van veele dooz de veranderingh van
f in v, als ſing. wife, life, theefe, knife, plur: wives, lives,
theeves, knives, &c.

Menmerckt als ue achter g in 't eynde van een woorzt
ſtaet/ een ander Syllabe altyt niet en veroozsaecht/ maer
dient alleenlijck om 't geluyt te bekrachtigen; als tongue,
tongues, plague, rogue, Hague, Prague; die geluyt geben als
of sp / tung / tungs / plaag / roog / Haag/ Dzaag/ &c. ge-
schreben waren.

Maer u achter g in 't begin of cozzpus van een woorzt/
dient tot verhazdinge des geluyts / als guile, guilt, &c.
ende ſomtijds iſſet gelijck een halbe conſonant met g, ge-
lijck het oock ſomtijds achter q ſtaet / als guerdon, langua-
ge, quarter, quaternion, &c.

Oock ſoo ſult ghy ſomtijds vinden que in 't eynde van
woorzen achter den vorael j, alwaer het geluyt moet heb-
ben als ck, als Catholique, rhetorique, publique, Cin-
que, &c. leeſt Catholick/ rhetorick/ publick/ Cinch/ &c.

Somtijds mach de ue in Engelse woorzen oock gere-
kent werden booz een diphthongus / om dattet geluyt
heeft van de diphthongus eu of ew, 't welck ſo menigh-
mael geſchiet als de ue de voraels plaetſe bekleet/ als due,
true, enſue, purſue, leeſt deto/ trem/ enſew/ purſew/ &c.

wh in het begin van een Syllabe valt vzeemdelingen
oock heel ſwaer / als what, where, whit, whome, which,
when, whence, whither, where fore, &c. die dooz geene
exempelen die ick tot noch toe in de duytſche tale bevon-
den hebbe/ konnen uytgelept wozden.

Merckt/ dat ie in 't eynde van een woorzt in d' Engelse
tale dickwils ſoo veele is als y, ende moet als ij in He-
derduytſch gepronunceert werden: exempel/onlie verelie,
trulie, angrie, heartie, froathie; leeſt only/ verely/ truly/
angry/ hearty/ froathy/ &c.

Ick

Ick bekenne datter vele andere regulen behoorden voorge-
 stelt te werden / indien het mijn oogh-merck ware de
 Engelschen in hare eygen tale te onderwijfen : Maer in
 dese saecke houde ick het genoeg sulcke dingen te noteeren
 die een Nederlander (ofte andere vzeemdelingen die de
 Nederlandtsche tale geleert hebben) mogen behulpfaem
 zijn / in 't gene waer in onse Engelsche tale verschillende
 is van de naturelijke sprake der gener die ick hier dooz
 aengenomen hebbe te onderichten. Tot welcken eynde de
 voorgefelde obserbatien aengaende de letteren / vocalen/
 diphthongen / en Syllaben met hare respectibe pronun-
 tiatie/en geluyt der woorden/ (verhope ick) genoeg sullet
 zijn. Ende in 't voorgehen gaen laet den leser hier (eens vooz-
 al) aenmercken/ dat indien hy ters vint waer van hier bo-
 ven geen regel gestelt is / dat magh hy na den wijse sijner
 eygen naturelijke (of Nederlandtsche) tale vzeelijck pro-
 nuncieeren / tot dat hy van my ofte yemandt anders een
 grond-regel ter contrarie hooren sal.

Wat de punten / distinctien / en andere directien om
 recht te schryben aengaet / ('t welke Orthographie is) heb-
 ick geensins willen aenroeren noch daer van spreken / als
 in dese saecke onnodigh zijnde / vermits wy daer in geen
 andere regulen en hebben/ als wat de Latijnsche / Neder-
 landsche/ en andere talen mede brengen ; ende het voozstel-
 len van dien soude dit volumen al te groot maecken om
 vooz een geringe penningh te koopen / en de regelen veel te
 veel om in een korten tijdt geleert te werden.

Ende dit voozgeseyde sal dienen vooz 't eerste deel van
 de Etymologie, 't welke wel geleert en in 't werck gestelt
 zijnde/na de meeninge des Auteurs/ ('t welck in een kort-
 ren tijt mogelijck is te doen) en twijffele ick niet / of eenig
 verstandigh leerlinck alwaer hy van de Engelsche tale
 noch soo vzeemt / eventwel sal hy machtigh zijn alles wat
 hem daer in soude mogen vooz-komen / duydelijck en
 promptelijck te lesen en pronuncieeren / en daer dooz te
 meer kennisse hebben om de dictionarissen te gebuycken
 tot significatie van woorden / en sal met veel meerder
 snelhendt in 't leeren/ verstaen en sprecken van de Engels-
 sche tale voozgaen.

Het

Het tweede deel van de Engelsche Etymologie.

Hebbende in 't voozgaende deel van mijnen Engelscher School-meeſter / den leerlingh ſo bezre gebzacht / dat hy (indien hy hem aen die voozſchzeben obſerbatiën houd machtig ſal zyn de Engeliſe tale pzoimpſelijck te lezen en pzoonunceeren; ſo ſal 't nu raedſaem zyn / ſulcke regelen en inſtitutien vooz te ſtellen / die behulpsaem mogen zyn tot het verſtaen ende ſpzeeken der ſelber / op dat de voozgaende regelen dienſtig moge zyn om 't gene dat een ander ſpzeekt of ſchzjft / te mogen verſtaen ; als oock ſijn eyger ſin en meeninge upt te konnen ſpzeeken. Tot welcken eynde ick mijnen begonnen methoode verſolgen ſal / namentlijck / om van de deelen der ſpzeake en d'aenkleben van dien te handelen / ſoo bezre als in deſe ſake noodigh ſal zyn ; ende daer na van de Sijntaxis of Constructie ſpzeeken.

Cap. I.

Van den nomen Subſtantivum en Adjectivum.

In onſe Engeliſe tale hebben wy acht deelen der ſpzeake / geliſch in de Latijne / waer van d'eerſte genaemt wozt nomen ofte een naem / om dat het in ſich begrijpt de namen van alle dingen die geſien / geboelt / gehoozt / ofte verſtaen mogen werden ; als a man, een man ; ſicknes, ſiechte ; the voyce, de ſtemme ; good, goet ; great, groot ; Edward, Edwardus ; John, Jan / &c.

In namen iſſet hier noodſakelijck van twee ſoozten te ſpzeeken / Subſtantivum en Adjectivum.

De ſubſtantivum / iſ ſulcken name die by ſich ſelven (of alleen) beſtaen kan / en vereyſcht met geen ander woort vereenicht te werden om ſijnen ſignificatie te toonen : als an houſe, een Huys ; the dyall, de wijsſer ; the King, den Koningh / &c.

Daer zyn drie dingen den nomen Subſtantivum aengaende / die heel noodigh zyn om wet en / om onſe Engeliſe tale recht te konnen verſtaen en ſpzeeken / als namentlijck / azyckelen / getallen / en caſus.

Wy gebzuycken in onſe tale twee azyckelen / namentlijck a ofte an, waer vooz de duytſchen een gebzuycken ; als

als a man, een man : an house, een huys : ende the waer
 booz de Duytschen het en d gebzuycken / als the horse, het
 paert ; the house, het huys ; the King, de Koning. Ende de
 gene die 't gebzuyck van een ende het ofte de verstaen / als
 aytijckelen by de namen in 't duytsch geboegt / konnen ook
 't gebzuyck van a of an, ende the in onse Engelse tale wel
 verstaen. Alleenlijck dat wy eenige distinctie of onder-
 scheidt in 't gebzuyck van a ofie an maken / 't welck aldus
 is / wanneer het nomen (ofte name) booz welke het aytijckel
 gestelt is met een Complete consonant begint, so gebzuyck-
 ken wy de aytijckel a, als a man, a dog. Maer indien het
 begint met een letter dat eygentlijck een vocael is / ofte
 maer een aspirerende consonant / dan gebzuycken wy de
 aytijckel an, als / an oxe, an apple, an house.

2. Gelyck in vele andere talen / also in onse Engelse tale /
 weten wy van geen meer als twee getalen (of numeri :)
 singularis en pluralis, ofte 't getal van een / en 't getal van
 meer. De singularis spreekt maer van een / als stone, steen :
 tree, boom : de pluralis spreekt van meer ; als / stones, steen-
 nen : trees, boomen. 't Is oock aen te merken / dat in het
 keerē van een nomen substantivum uyt het singulari in plu-
 rali, so voegen wy in 't eynde van 't woord s ofte n met som-
 mige veranderinge / 't welck den leerling dooz d'oeffeninge
 en observantie der volgende regulen haest erbaren sal / als :

sing.	}	Horse face man woman	}	plur.	}	Horses faces men women
-------	---	-------------------------------	---	-------	---	---------------------------------

Maer hier is aen te merken / dat wanneer de singularis
 met s, se, se, ce, ge, ch, sh, ofte x eyndicht / dan werd'et dooz
 de byvoeginge van s of es pluralis gemaect / als witnesse,
 witnesses : horse, horses : crosse, crosses : place, places : pledge,
 pledges : cage, cages : parch, parches : fish, fishes, box, boxes.
 Ende in sodanigen gelegentheit maect 't foormeeren van
 de pluralis, dat de nomen substantivum een Syllabe meer
 heeft als 't in de singulari hadde / als grace, gra-ces, pledge,
 pledg-es : ende alle de boozgaende exempelē in desen regel.

Maer wanneer de singularis met eenige andere letteren
 eyndicht / dan is de pluralis dooz de by-voeginge van s ge-
 foormeert sonder eenige vermeerderinge der Syllaben in
 het woordt / als :

B

clog,

clog, clogs,	key, keys	seal, seals
web, webs,	Conney, Conneys.	ram, rams
robe, robes	flie, flies	game, games
rod, rods	toe, toes	gun, guns
bee, bees	shoe, shoes.	bone, bones
fee, fees	pew, pews	bar, bars
lee, lees	book, books	bough, boughs.
tree, trees	bell, bells.	

Maer in de formeeringe van 't pluralis zijn vele anomalía, of woorden die geen regel hebben : welke den leerling wel moet aen merken/ als namentlijk :

foot, feet	leaf, leaves	loaf, loaves
tooth, teeth	sheaf, sheaves	turf, turves
goose, geese	beefe, beeves	wolfe, wolves
louse, lice	theefe, theeves	brother, brethres
mouse, mice	knife, knives	child, children
staffe, staves	life, lives	hose ende pease
calfe, calves	wife, wives	veranderen in plurali niet.

't Pluralis werdt gelijckerwijs dooz de by-boeginge van en geformeert/ als van

} oxe, oxen	} man, men	} dooz Contractie.

3. Daer zijn oock in namen (of nomina) ses casus in beyde getallen/waer van men 't onderscheydt aldus magh boozstellen.

Casus nominativus gaet altijd booz 't verbum, en antwozdt de vrage wie ofte waer; als the master teacheth, de Meester leert; the waters doe flowe, de wateren vloeyen; a man loveth, een man bemindt.

De genitivus casus heeft gemeenlijk dit teeken of (i. e. van) en antwozt op de vrage wiens ofte waer van/als; the learning of the master, de geleertheydt van den meester/ the crying of frogs, 't gekrijt der krick-bozssen.

Ofte anders is de genitivus casus van de nominativo geformeert dooz de byboeginge van s, wanneer van possessie gesproken wordt / als the Master's bookes, des Meesters boecken / the mans wildome, de wijsheydt des mans : an horses strength, de sterckte van een paert : an asses burden,
een

een **Esels last**: the chickens meat, het eten der kiekens: the childrens bread, het broot der kinderen: my fathers house, mijn vaders huys. 't Welck na de duytsche maniere van spreken is / **Godes Sone** / of de **Sone Gods**: Ende in sulcken geballe wert de casus genitivus altyt vooz de nominativus gestelt / als Abraham's God, in plaetse van the God of Abraham.

De dativus casus wert gemeenlyck bekend dooz het teekenen to (i. e. aen of tot) ende antwoort op dese vrage / aen of tot wien? of aen of tot wat? als / I give a book to the master, i. e. Ick geve een boeck aen den Meester: I gave 12 pence to the watchmen, i. e. Ick gaf 12 penningen aen de wachters.

De accusativus casus volght 't verbum en antwoort op de vrage wie ofte wat / als I read Virgil, i. e. Ick lees Virgilium: I love the elders, i. e. ick bemin de Ouderlingen. Ten 3^{en} manneer het dooz een propositie (die vooz gaet) de casus accusativus gemaecht wert / als I goe towards London, i. e. Ick ga na Londen toe.

Merckt oock / dat de accusativus casus ende de nominativus gelijck zijn in 't maken van Engelsche woorden / en verscheelt alleenlyck dooz 't verbum daer het vooz ofte achter komt / als / the Master teachoth the Schollar, i. e. de Meester leert den Scholier; (alwaer the Master de nominativus casus wert / en the Schollar de casus accusativus.) the waters did overflow the cities, i. e. de wateren overbloyden de Steden: the fire burned the hay-reek, i. e. het vier verbrandet den Hay-bergh.

De vocativus casus is het gene waer mede wy tot een ander roepen of spreken.

De ablativus casus is gemeenlyck bergeselschapt met een propositie den ablativus casus dienende / als / of, ofte from the Master. Ende dese zijn gemeenlyck teekenen van de ablativus casus, te weten: in, with, through, for, from, by, ende oock than na den Comparativus gradus; als greater than Alexander, stronger than Hercules. Ende soo veel sal wegens het nomen substantivum genoegh zijn.

Maer daer is een andere soort van namen / welke genoemt werden adjectiva, om dat de selve sonder een Substantivum niet en kunnen staen; ende dienen om de qualiteyt van het Substantivum te vertoonen; als / a good man: A stubborne son: faire weather: a prospercus voyage: an angie woman:

stijl waters, &c. waer van ghy de sozm en beduydinge vinden sult in de dictionaris ofte vocabulaer en andere boeckeri tot dien eynde behulpsaem.

Doozders staet het hier aen te mercken / dat al 't geene hier bovens wegens het nomen (of naem) in het generael verklaert is / het adjectivum soo wel toebehoort als het substantivum, vermits het adjectivum altyt met het substantivum gaet / ofte een substantivum in sich selve begrepen ofte verstaen heeft.

Ende daerom sullen de institutien ofte regulen dooz azytich'len / getallen / ende casus te voren gestelt / gebuyche-lyck zyn dooz het nomen adjectivum.

Alleenlyck staet het den leerlingh te weten / waerom hy in sijn Engels sprecken sozghbuldelijck moet letten / dat ons adjectivum, 't zy in getal ofte casus / sijn terminatie niet en verandert: Maer behoudt altyt de selve sozma en letteren in alle getallen en casus / die het in nominativo casu singulari heeft; als men in dese nabolgende woorden sien kan / a good Scholler learneth good instructions, from a good master, by reading good bookes, and using good indeavours, neglecting no good oppertunities. Waer in H L. sien kont / dat good dat 'et nomen adjectivum is / sijn terminatie ofte sozm van letteren nimmermeer verandert. Ende soo staet het in andere exempelen.

Goek Adjectiven wiens beduydingen vermeerderen ofte verminderen mogen / kunnen Comparatie ofte vergelijkinge sozmeren / ofte vergeleken worden. Van Comparatie zyn daer drie graden gelyck in 't Latijn / ende andere talen; te weten / Positivus, Comparativus en Superlativus.

In onse Engelsche tale hozmen wy de Comparativus gemeenlyck dooz toevoeginge van er aen 't eynde van de positivus / ofte dooz 't gebuyck van 't adverbium more met ende dooz de positivus. De Superlativus werdt dooz het toe-doen van est aen 't eynde van de positivus gefozmeert; ofte dooz het stellen van 't adverbium most ofte very dooz ende met de positivus: als in dese nabolgende exempelen gesien kan worden.

great

great	greater, ofte more great.	greatest, ofte most great.
large	larger, ofte more large.	largest, ofte most large.
Posit. strong	stronger, ofte more strong.	Strongest, ofte most strong.
Comp. High	Higher, ofte more high.	highest, ofte very high, ofte most high.
mighty	might yer, ofte more mighty	mightiest, very mighty, most mighty.

Uytgenomen eenige weynige / die hare Comparativus en Superlativus alsoo uyt hare positivus dooz toevoeginge van et en est niet en kunnen hozimen : maer maerken een verandering van 't toozst : als / good, better, best: evill, ill, bad, naught, worse, worst, &c. Eben-wel mogen se alle vergeleken werden dooz more ende most, houdende sozm van de positivus : Behalven much ende many, die een bysondere sozm van vergeijckinge hebben / te weten / much; more, ofte moe, very much, ofte most, &c. Many; more; very many, ofte most, &c. Desgelijcks / little; lesse; least : ende nigh, die haren Superlativus nighest ofte next maeckt : mitsgaders / farre; farther; farthest. Ende in sommige adjectiven is most achter de positivus gestelt / als juner, innermost, ofte inmost : utter ofte outer, uttermost, utmost, outmost, outermost : upper, uppermost : under, undermost : nether, nethermost : former, foremost : hinder, hindermost ofte hinmost.

Wy hebben oock diminutive adjectiven / die van de boozgaende gefozmeert zyn / ofte dooz toevoeginge van ish in 't eynde van de positivus, ofte dooz het boozstellen van het reecken somewhat, ofte a little aen de positivus; als van white komt whitish, ofte somewhat white: van black, komt blackish, somewhat black, ofte a little black, &c. Ende dooz desen regel werden somtijds Substantiven adjectiven in gelijckenis gemacht / als van child komt childish, &c. Desgelijcks oock dooz ly ende like : als / van man komt manly : van Christian, komt Christianlike, ende meer andere / hier te lange om te verhalen.

Wy hebben oock prohibitive adjectiven / die uyt de positivus

gefozmeert werden dooz 't hoozstellen van vn, im, ofte in, aen de positivus : als van godly woꝝdt vngodly gemaecht : van wise, unwise : van equal, unequal : van patient, impatient : van temperate, intemperate, &c. Ende dan is de betydninge heel contrarie ofte strijdigh tegens de betydninge van de eerste positivus. Van de selfde nature en significatie zijn adjectiven gefozmeert uyt Substantiven / dooz by-boeginge des aytjckels lesse : als van guilt komt guiltlesse ; van blame, blamelesse, &c.

Ende dus vele sal genoegh zijn in dese gelegentheydt gesproken te werden van 't eerste deel der spꝝake / namentlyck een nomen by een Substantivum ende adjectivum.

Cap. II.

Van het pronomen, ofte voor-naem.

Naest aen het nomen hebben wy inde deelen der spꝝake een pronomen, om dat het den nomen seer gelijck is ; ende werdt in 't vertonen ofte 't verhalen eeniger dingen gebzuyckt/ende heeft in de Engelse tale dziederley soozten/namentlyck/ personale, demonstrativum, ende relativum.

De personale zijn dzie / die de dzie personen in beyde getallen denoteeren : als/

1	I. ick	} plural.	1	we. wy.
2	thou. ghy. v. l.		2	ye. ghy l.
3	he. hy.		3	they. sy l.

Ende werden aldus in hare casen verandert / te weten.

1. Het pronomen I maecht in alle andere casen in numero singulari me, met het teekken des casus, als te boren in 't nomen gesept is : ende in casu nominativo plurali we, ende in de andere casen plurale us, met het teekken des casus als boren. Behoudelijck dat wanneer in casu genitivo van possessie gesproken woꝝdt ; wert myne ende our in plaetse van of me, of us, gebzuyckt : als in plaetse van the bookes of me, seggen wy / my bookes ; ende in plaetse van the bookes of us, seggen wy / our bookes.

2. Thou maecht de andere casen van 't getal van een thee, en in nominativo plurali yee ; ende in de andere you, met de teekenen als boren : ten zy dat wanneer in casu genitivo van possessie gesproocken werd/als dan werden thine en your in plaetse van of thee, of you gebzuyckt : als in plaetse

Plaets van the horse of thee, gebzuycken wy thine horse; en in plaets van the land of you, seggen wy/ your land.

3. He is genus masculinum en casus nominativus van 't getal van een/het welck het femininum inde selve casus she ende het neutrum it maect: ende in alle andere casen van 't getal van een / het masculinum him, het femininum her, en het neutrum it. Ende in nominativo plurali, altijd they in omni genere, en in de andere casen them: de welke dooz de vorige teekenen onderscheyden werden/als boven gesept is.

4. Van dese drie personalen zijn gelijcke drie possessiven gekomen: de significatie en declinatie waer van / aldus in 't korte aengemercht mogen werden / te weten:

	1	my, myne.	mijn
	2	thy, thine	dijn/ utwe
sing:	3	His	
		her	zijn.
		its	hare.
	1	our, ours.	onse.
	2	your, yours.	utwe.
plur:	3	their	
		theirs.	haer-lieder.

5. Van gelijcke natuere zijn our ende your, wanneer die beyde Singulariter en pluraliter gebzuyckt werden/ gelijcke in sulcke saecken zijn/ alwaer meer als een persoon possessoren zijn / ende als de possessie of erf-deel van 't getal van een is.

6. My ende myne houden haer sozm altht alleens so wel in 't getal van een als van meer / ende betwysen haer verschil alleenlijck dooz 't teeken der casus: upt gesept dat wanneer het Substantivum (dat volgt) met een Consonans begint/dan seggen wy my, als my father, my wife, en wanneer 't met een vocael ofte met een aspirerende Consonans begint/als dan seggē wy myne, als myne aunt, mijne hands.

7. Van gelijken mag van thy en thine gesproken werden.

Oock wanneer men een bzage beantwoozden sal / als whose book is this? dan seggen wy / it is myne, not thine.

Maer soo het dooz her, our, ofte your beantwoozt wert/dan seggen wy/ hers, ours, yours: als/it is hers or ours, not yours or theirs. Andersints houden our ende your altht de

selfoe foorme in alle casen in beyde getallen/ ende wert dooz
het teekken van de casus onderscheyden.

8. Dese personelen en possessiven zijn somtijts oock met
selfe gecomponeert / houdende de selbe foorme in casen met
de personelen ofte possessiven waer van zy gecomponeert
zijn / dooz by-voeginge van 't woort selfe ofte my selfe in
't getal van een/ en selves in 't getal van meer/ als :

ich selber my self.		Our selves.
1 sing. I my self.	plur.	we our selves.
myne owne self.		our owne selves.
ghy ieder thy self.		your selves.
selber thou thy self.	plur.	you your selves.
2 sing. thine own self.		your own selves.
		him self
		her self
	plu.	them selves.
		it self
		he him self
3 sing.	plu.	they them selves.
		she her self
		his own self
	plu.	their own selves.
		her own self
		its own self.

De pronomina demonstrativa zijn drie/ en werden so ge-
noemt om dat zy op eenige dingen wijzen/ als :

this	dese/ dit.	these	dese.
1 sing: that	dat/ die.	plur. those	die.
the same	de selve.	the same.	de selve.

Waer van de leste oock met self gecomponeert magh
werden/ als : the self same.

De andere twee met same ofte self same, als : this same,
this self same : that same, that self same thing: the same, these
self same, those same, those self same things or persons.

De pronomina relativa zijn oock drie: also genoemt om
dat zy aen verwoets refereren daer te voren van gesproken
is/ ende zy zijn :

1 who, whom, what.	wie/ wat.
2 which, the which.	welcke/ de welcke.
3 that.	die ofte dat.

who

who is de nominativus casus in't getal van een / ende refereert alleenlijk op personen (mannen en geesten) en maect in alle andere casen whom, gedistingueert zijnde dooz het teyken der casus, als te boren bewesen is / which ende that zijn indifferentelijck aen pers gereferereert; als the man which spake to me. Ofte / the man that spake to me.

That beduyt somtijds soo vele als that which, als I gave you that you asked, dooz that which you asked. Ende alsoo wert what oock menighmael gebuyckht / als I brought what you hade me : dooz / that which you bade me.

Oock staet hier aen te mercken / dat wanneer het woort that gekeert magh worden in which, dan isser een relatum: andersints is het een Conjunctie, als / I have read the book that (which) you lent me: Ick hebbe 't boeck gelesen dat ghy my geleent hebt. I wish that I might goe hence: Ick wensche dat ick van hier mochte gaen.

Hier is oock aen te mercken dat where, here ende there, mer een seckerere propositie daer toe geannereert / sulks als about, at, by in, of, unto, whith, &c. wert somtijds dooz which, this, en that gestelt; als wherein, dooz in which; hereby, dooz by this; therewith dooz with that.

Who, which, en what, zijn oock interrogatijven: als who brought this cheese? mie heeft dese kaeze gebuyckht? which is the way to Leyden? welck is de wegh na Leyden? what doe you say to me? wat seght ghy aen my?

Ende soo veel zy genoegh van de pronomina (ofte woornamen) in dit stuck.

Cap. III.

Van 't verbum. (ofte naem-woord.)

Het volgende-deel der sprake is een verbum, 't welck een woort is / dat met modus en tempus (i. e. maniere en tijt) geconjugeert werdt / en bereekent actie ofte passie: als / I goe; I love; I am loved; it irketh; it is written.

Ende zy zijn ofte personael / als I teach; ofte impersonael / als It behoveth. Dan beyde welke soorten den leerlingh verscheyde exempel en in den dictionario, daer te boren van gesproken is / binden sal.

Verben (ofte woorden) van actie zijn ofte Suppletijve ofte absolute.

Suppletijbe woorden zijn teekenen en supplementen
waer dooz eenige actie op gemaect en in allen mooden en
tijden onderscheyden wort: en kan op de volgende manie-
re uptgedzucht ofte gefozmeert werden.

Indicativus modus,
tegentwoozdige tijdt.

I doe	ich doe.	we doe	wy doen.
si: thou doest	ghy doet.	pl: ye doe	ghy i. doet.
he doth.	hy doet.	they doe.	sy doen.

Imperfecte tijdt.

I did	ich dede.	we	wy deden.
si: thou didst	ghy dedet.	pl: ye did	ghy i. dedet.
he did	hy dede.	they	sy deden.

Perfecte tijdt.

I have	ich hebbe.	we	wy hebben.
si: thou hast	ghy hebt	pl: yee have	ghy i. hebbet.
he hath.	hy heeft.	they	sy hebben.

Pluperfect.

I had	ich hadde.	we	wy hadden.
si: thou hadst	ghy hadde.	pl: ye had.	ghy i. haddet.
he had.	hy hadde.	they	sy hadden.

Futuro.

I will or shall	ich sal	we	wy sullen.
si: thou wilt or shalt	gy sult. pl.	ye shall or	ghy i. sult.
he will or shall.	hy sal.	they will.	sy sullen.

In den imperativo modo.

let me	laet my.	let us	laet ons.
si: doe thou	doet ghy.	pl: doe ye	doet ghy i.
let him.	laet hem.	let them.	laet haer.

In den potentiali modo.

Tegentwoozdige tijdt.

I may or can	ich magh of kan.
thou mayst or canst	ghy mooght ofte kunt.
he may or can	hy magh ofte kan.
we	wy mogen/ of kunnen.
ye may or can	ghy i. mooght ofte kunt.
they	sy mogen of kunnen.

Im

Imperfecte tijdt.

- 1 I might, could, would, should.
 Ick moght/ koſt/ wylde/ ſoude.
 2 Thou might'ſt, could'ſt, would'ſt, ſhould'ſt.
 Ghy mooght/ koſt/ woude/ ſoude.
 3 he
 hy moght/ koſt/ wylde/ ſoude.
 1 we might, could, wy mochten/ koſten/ wylde/ ſouden.
 2 ye would, ſhould, ghy l. mooght/ koſt/ wylde/ ſoude.
 3 they
 ſy mochten/ koſten/ wylde/ ſouden.

De perfecte voeght have aen de imperfecte/ als :

I might have, &c. Ick moghte hebben/ &c.

De pluperfecte voeght had, als :

I might have had, &c. Ick mochte gehadt hebben/ &c.

De future voeght hereafter (i. e. hier na) aen de tegenwoozdige/ als : I may hereafter, hier na ſoude ick mogen.

In den infinitivo modo.

In de perfecte en pluperfecte.

to have or had, hebben of gehadt.

Soo dat dooz de kenniſſe van de voozgaende Supple-
 rijben / ghy weten kunt hoe ghy eenigh verbum van actie
 fozmeeren ſult / na deſe volgende maniere / 't zy met ofte
 ſonder het teecken.

In den indicativo modo en de tegenwoozdige tijdt.

I love, or I doe love,	ick beminne.
thou loveſt, or doeſt love,	ghy bemindr.
he loveth, or doth love,	hy bemindr.
we love,	wy beminnen.
ye love, or doe love.	ghy l. bemindr.
they love.	ſy beminnen.

Imperfecte tijdt

I loved, or did love.	ick beminde.
thou lovedſt, or didſt love.	ghy bemindet.
he loved, or did love,	hy beminde.
we	wy beminde.
ye loved, or did love,	ghy l. bemindet.
they,	ſy beminde.

Perfette tijdt.

I have loved.
thou hast loved.
he hath loved.

we
ye have loved.
they

ick heb bemint.
ghy hebt bemint.
hy heeft bemindt.
wy hebben bemint.
ghy lieden hebt bemindt.
sy hebben bemindt.

Pluperfette tijdt.

I had loved.
thou hadst loved.
he had loved.

we
ye had loved.
they

ick hadde bemint.
ghy haddet bemindt.
hy hadde bemindt.
wy hadden bemindt.
ghy lieden hadt bemindt.
sy hadden bemindt.

Futuro.

I shal or will,
Thou shalt or wilt love.
he shall or will

we
ye shall or will
they love.

ick sal of wil beminnen.
ghy sult of wilt beminnen.
hy sal of wil beminnen.
wy sullen of willen
gy l. sult of willet beminnen.
sy sullen of willen.

In den Imperativo modo.

1 let me love.	laet my beminne.
2 love thou, or doe thou love.	bemint ghy.
3 love he, or let him love.	dat hy beminne.
1 love we, or let us love.	laet ons beminnen.
2 love yee, or doe yee love.	bemint ghy lieden.
3 love they, or let them love.	dat sy beminnen.

In den subjunctivo modo.

Dese regentwoordige tijt is even alleens gesozmeert als de regentwoordige tijdt van de indicativus modus, met een conjunctie als when, Et. ofte by aldien het de kracht van wenschinge heeft/so isstet met would God ofte God graunt: ende wanneer het de kracht heeft van de potentialis, van werden, dese reekenen may ofte can daer by geboeght als te horen in de Suppletijven.

De

De rest der tijden (of tensen) zijn na de selve regel gefozmeert / met de Suppletijve teekenen als boren. Welcke ick om hooghheyt's wille/ na-late in 't bzeede te verhalen / denckende dat de gene die maer een weynigh kennisse in grammatica hebben / het selve lichtelijck sullen begripen dooz 't gene ick alreede boozgefielt hebbe. Ende booz de gene die daer geen kenniss in hebben/ soudet maer confusie veroozaken om de verscheydenheyt van fozmen te multiplicereen.

In den Infinitivo modo.

Tegenwoozdigh ende imperfecte tijdt.

to love.

te beminnen.

Perfecte ende pluperfecte

to have

bemindt te hebben.

or had

loved bemindt hadde.

Mercht/dat indien ing aen 't absolute verbum van actie geboeght wert/ soo maecht het in onse tale een participium van tegenwoozdige tijt/ als : love, loving : teach, teaching : d'welcke als een participium gebuykt magh werden/ als : he came running. ofte als een adjectivum genomen van een verbum: om dat het dichtsels de plaetse van een adjectivum bekleet/ als ; a loving man ; a teaching master. Ten zy dat het participium een ander adjectivum volght / ende dan magh het de plaetse van een Substantivum bekleeden/ als : my loving of thee ; thine hating of mee.

Ma 't verbum activum moeten wy leeren hoe men de passijve stemme van een absoluut verbum fozmen sal.

Dat gedaen woort dooz de Suppletiven am ofte be, toeboegende het verbum gelijk het in de perfecte tijt gefozmt is ('t welck is loved, taught, slain) naer dese volgende maniere.

In den Indicativo modo.

Tegenwoozdige tijdt.

1 I am

ick werde.

2 thou art

loved.

ghy werdt bemindt.

3 he is

hy werdt.

1 we are, or be

wy werden bemindt.

2 ye are, or be

loved.

ghy lieden wert bemindt.

3 they are

sy werden bemindt.

B 7

Imper-

Imperfecte tijdt.

1	I was		ick wierde	
2	thou wast	loved.	ghy wierde	bemindt.
3	he was.		hy wierde.	
1	we were		wy wierden	
2	ye were	loved.	ghy lieden wierd	bemindt.
3	they were		sy wierden	

De perfecte is gefozmt dooz have bin, hast bin, hath bin ;
als te voren.

De pluperfette boeght bin aen had , hadst , als te voren.

Futuro.

I Shall, or will, be		ick sal of wil bemint werden.
thou shalt, or wilt, be	loved.	gy sult of wilt bemint werde.
he shall, or will, be		hy sal of wil bemint werden.
we shall, or will, be		wy sullen of willen bemindt werden.
ye shall, or will, be	loved,	ghy lieden sult of wilt be- mint werden.
they shall, or will, be		sy sullen of willen bemindt werden.

In den imperativo modo.

1	let me be		laet my bemindt werden.
2	be thou	loved.	wert ghy bemindt.
3	let him be		dat hy bemindt werde.
1	let us be, or be we,		laet ons bemindt werden.
2	be ye	loved,	dat ghy lieden bemint wert.
3	let them be, or be they.		dat sy bemindt werden.

In den subjunctivo modo.
regentwoozdige tijdt.

I am loved,	ick bemindt wierde.
thou art loved,	ghy bemindt werdt.
he is loveds,	hy bemindt werdt.
we are loved,	wy bemindt werden.
ye are loved,	ghy lieden bemindt wert.
they be loved.	sy bemindt werden.

Imper

Imperfecte.

1	I was loved, or
I should beloved,	ick bemint wierd / of ick soude
de bemint werden.
2	thou wast loved, or thou
shoul'dst beloved.	ghy bemint wierdt / of soudet
werden bemindt.
3	he was loved, or he
should beloved,	hy bemint wierd / of hy soude
bemint werden.
1	we were loved, or
should beloved.	wy bemint wierden / of souden
werden bemindt.
2	ye were loved, or
should beloved,	ghy l. bemint wiert / of soude
werden bemindt.
3	They were loved, or
should beloved.	sy bemindt wierden / of sy l.
souden werden bemint.

De perfecte ende pluperfecte tijden zijn dooz toedoeninge van have bin, ofte should have bin, had bin, ofte should had bin, gefozmt; als dooz de boozgaende exempelen geleert kan werden.

Desgelijck is de futurum dooz toedoeninge van shal ofte wil be hereafter, &c.

In den infinitivo modo.

regentwoozdige en imperfecte.

to be loved, bemindt te werden.

Perfekte en pluperfecte.

to have, or had hebben / of hadde
bin loved, bemindt werden.

Participium praet :

loved, or being loved, bemindt zijnde.

Ende dus vele sal genoeg van de verba personalia gesproken te hebben.

Daer zijn oock eenige verba die impersonaliter gebzuykt werden / te weten : wanneer daer geen veranderinge der personen is / als I, thou, he, &c. Maer werden in de stemme des derden persoons singularis / alleenlijck gebzuykt / het teycken is daer booz hebbende : als /

it raineth,	het regent	it thunders	het dondert.
it snoweth,	het sneeut.	it becometh.	't behoeft.
it bloweth.	het waeyt.	it is certaine,	't is seker.

En 't selve is dooz alle mooden en tijden met het supplement van het teeycken daer van gebozmt / als voren.

Ende dus vele van verben ende participien / soo bezre als in dese sake noodigh is.

Cap.

Van de deelen der sprake die indeclinabel
ofte onveranderlijck zijn.

De deelen der sprake daer wy noch van te spreken hebben/zijn de gene die ongedeclineert zijn/ te weten: die hare forme dooz getal ofte casus niet en veranderen: waer van daer vier zijn. Adverbium, Coniunctio, praepositio, interiectio. Van de welke het genoeg sal zijn hare forma ende beduydinge hoer te stellen / mitsgaders sulcke obserbatiën als in dese saecken noodigh zijn om haer gebuyck te vertoonē.

Adverbien zijn Sommige
van plaetse/ als :

here, hier.

there, daer.

where, waer.

any where, ergens.

elsewhere, elders / op een
ander plaetse.

every where, over al.

within, binnen.

without, buiten/ &c.

Van tijdt/ als :

ever, immermeer/ oyt.

never, nimmermeer/ noyt.

to day, van dage/ heden.

yesterday, gisteren.

now, nu/ &c.

Sommige zijn van nom-
ber/ als :

once, eens.

twice, tweemaal.

thrice, dzemaal/ &c.

maecht zijn: als/ learned, learnedly: valiant, valiantly:
happy, happily: ende vele andere soorten.

Noteert oock / dat sommige adverbien dooz terminatie
ofte teecken vergeleken mogen werden: als / oft, ofter,
oftener, more, oft, oftest, moft oft, seldome, seldomer,
more.

Van order/ als :

after that, daer na.

before that, te voren.

Van vragen/ als :

howe? hoe?

wherfore? waerom?

how so? hoe soo?

Van affirmeringe/ als :

truly, secker.

yea, also/ ja.

Van ontkennen/ als :

no, not, neen/ niet.

ino wise, geensins.

Van hertoonē/ als :

behold, siet daer.

Van qualiteyt/ als :

learnedly, geleerdelijck.

well, te degen/ wel.

Ende alle de gene die van

nomina adjectiva dooz

Toe-voeginge van ly ge-

maecht zijn: als/ learned, learnedly: valiant, valiantly:

happy, happily: ende vele andere soorten.

more seldome, seldomeft. Maer adverbien in ly, werden
altijdt vergeleeken dooz het teeken: als / wisely, more
wisely: most wisely, &c.

Conjunctien voegen woorden en sententien ofte reden
by een: en zijn als dese die volgen.

and,	ende	either, or, of/ ofte.
also,	ook	although, al-hoe-wel.
nor, neither,	noch/ook niet.	But, maer/ doch.
not only,	niet alleen.	Moreover, wijders.
but also,	maer ook.	Further, voort/ &c.

Præpositien zijn woorden, die in 't gebzupck booz andere
geftelt werden / of in appositie/ als/ into Amsterdam, ofte
in Compositie / als / intollerable. Ende zijn als de na-
volgende.

to, unto.	na toe/ tot.	within.	binnen.
at, by.	by.	beneath.	onder.
before.	booz/ eer dan.	besides.	dichte by.
about.	omtrent.	through.	deur.
against.	tegen.	neare.	na by.
without.	bupten.	for.	om.
between.	tuffchen.	after.	achter/ &c.

Merckt hier/ dat d' Engelse somtijds in plaetse van de
prepositie to den azijckel a gebzupcken: als/ I goe a field:
booznamentlijck booz verbaalen: als/ I goe a fishing. I goe
a hunting, &c.

Interjectie is een woordt dat een haestige passie ofte
klachte der sinnen uptbeelt: en is sodanigh als volght.

oh, alas.	och azmen/ och lacy.
woe.	wee.
I pray thee.	ey liebe. Ick bidde u.
fye.	foep/ &c.

Daer zijn oock andere regulen en obserbatien / die ick
tot beter perfectie en volkomentheydt van dit Werck/
hadde konnen voozstellen / wegens accenten / puncten /
en andere dinghen / die hier niet eens aen-gheroert
werden / om datse in onse tale meesten-deel met andere
tale over een komen / en dat mijn vooznemen alleenlijck
is (als ick te boren verklaert hebbe) de vzeemdelingen hier
sulcke regulen booz te stellen / waer dooz neffens de hul-
pe die zy in hare eyghen tale hebben / zy tot de rechte
kennisse

kennisse en 't spreken onser Engelse tale mogen geraken.
't Welcke ick tot hier toe gedaen hebbe / met soo veel sozge
en updzuckelichheydt als mijnen tijt ende andere impoz-
tante affairen wilde toelaten.

Ende soo veel booz 't eerste ofte Etymologische deel des
Engelschen School-meesters.

Het tweede Deel.

Cap. I.

Van Syntaxis.

Hebbende tot hier toe van de pronuntiatie der letteren/
vocalen / Syllaben / en woorzden ; mitsgaders de ge-
deelten der spzake / soo vele als den Engelsche Etymologie
aengaet/gesproken: nu soudent wy tot de regelen van Syn-
taxis komen / 't welcke is de behoorzijche en rechte con-
nerie ende vast-bindinge van de deelen der spzake aen en
onder hun selven/ na de rechte bozme ende ordze.

Maer vermits ick onwilligh ben den leerlingh in sijn
gemoedt met onnodige regelen te bezwoaren / ofte hem op
te groote kosten in 't kopen van dit boeckskien te jagen ;
wilde ick wel / dat het in een woorzdt aengemerckt mochte
worden / dat de gene die de Duytsche ofte Latijnsche tale/
en de regelen van Etymologie geleert heeft / en de woorzden
die hy in Engelsch spreken moet / kent (waerinne hem den
Dictionarium vele helpen kan) sal dooz sijn eygen nature-
lijke spzake / ofte de constructie van eenige andere tale/
oock weten hoe hy sijne woorzden in de Engelsche tale r'sa-
men voegen moet. Doch hy moet wel toe-sien / dat hy
sijne woorzden niet na de Duytsche ofte Latijnsche ma-
niere stelt / in welke talen menighmael eerst in 't spzeet-
ken en schrijben gestelt wort/dat in de constructie ofte ver-
klaringe lest komt. Waer tegens wy in onse Engelsche
tale onse spzaecke gemeenlijcken meest na de ordze van de
construerie ordineren / niet anders als of school-jongens
een woorz na den andere verbatim moste verklaren / als :

1 He hath well administr'd his office,
d. i. hy heeft wel bedient sijn ampt.
hy heeft sijn ampt wel bedient.

2 There

2 There is need of diligence.

d. i. Daer is nood van naerſtighepdt.
daer is naerſtighepdt van noode.

3 He is worthy to beloved.

d. i. Hy is waerdigh te woꝝden bemindt.
Hy is waerdigh bemint te woꝝden.

4 If myne honour remaine whole and undamnified,
I regard not the damage of myne eſtate.

d. i. In dien mijn eer blijft geheel ende onbeſchadicht;
ich en paſſe niet op de ſchade van mijn goedt.
Als mijn eer geheel ende onbeſchadicht blijft; en
paſſe ich op 't verlies van mijn goedt niet.

Behoudende dat in het ſchrijven ofte ſpreken van rela-
tiven/ſulckx als/ whom, which, what, whoſe, &c. gebzuy-
ken wy de ſelbe oꝝder in Syntaxis, als de Duytſche en La-
tynſche doen/ als in deſe volgende ſententien ofte redenen
geſien kan werden.

1 Without delay I will doe (what) thou haſt commandad.

dat is:

Dat ghy bevolen hebt ſal ich ſonder vertoeben (ofte uyt-
ſtel) volbrengen.

2 Blessed is he (whoſe) tranſgreſſion is forgiven and
(whoſe) ſin is covered. Blessed is the man unto (whom)
the Lord imputeth not iniquity, and in (whoſe) ſpirit
there is no guile.

dat is:

Wel-geluckſaligh is hy wiens overtredinge vergeben
is / ende wiens ſonde bedekt is. Wel-geluckſaligh is de
menſche/ dien de Heere d'ongerechtigheyt niet toe en reec-
kent/ ende in wiens geest geen bedzogh en is.

Behalven oock dat wy in 't formeeren van dichten ende
rijmen der vꝝpighepdt der Poëten gebzuycken/ die ſoo veel
op de oꝝdꝝe deſ Syntaxis niet en letten / als op de mate en
loope harer gedichten; en daerom ſtellen zy de woꝝden
voor ofte achter / na dat het beſt in de verſen te paſſe
komt.

Cap.

Cap. II.

Maer om te besluyten en alle de voozgaende regulen dooz oeffeninge dienstigh te maken / en den leerlingh tot meerder perfectie in dese sake te bzingen / soo sal 't hem ongerwijffelt pzohtelijck zijn / dat hy sich in 't lesen ende van buyten leeren der redenen / phrasen / spreek-woozden / en andere volgende discoursen oeffent. Want daer mede sal hy sich behelpen niet alleen in 't verstaen en kennisse der namen van dingen / ende konsten ; maer sal de tale oock veel supberder en eleganter spreekken. Ende vermits dat de bzeese des Heeren d'eerste ende vooznaemste oozsaech is daer wy ons moeten in oeffenen : soo sal ick den leerlingh eenige stucken van Goddelijcke leeringe ten eersten voozstellen / waer inne het seer van noode is dat een yegelijck sich exerceert : daer na sal ick de sin met verscheydene vermaeckelijcke redenen en spreucken verberschen ; ende epndelijck den leser eenige nuttelijcke r'samen-spreekingen / bzieven / en andere gemeene en noodwendige stucken voozhouden.

Certaine common Eenige gemeyne
Scripture - places, and Schriftuer - plaetsen,
Christian speeches, ve- en Christelijcke rede-
ry usefull for the practise nen, seer dienstigh tot
of the former rules. 't gebruyck der voor-
gaende regulen.

The some of the law De somma des Wets
of God, taken out of Godts, genomen uyt
Math. 22. vs. 37, 38, Matth. cap. 22. vers. 37,
39, 40. 38, 39, 40.

THou shalt love the Lord thy God with all thyne heart, and with all thy soule, and with all thy understanding. This is the first and great commandement.
And

GHy sult lief-hebben den Heere uwen God met geheel uw' herte / ende met geheel uwwe Ziele / ende met geheel uw' verstant. Dit is het eerste ende het groot Gebodt.
Ende

And the ſecond is like unto
it, thou ſhalt love thy neigh-
bour as thy ſelfe. On theſe
two commandements hang
all the law and the prophets.

Ende het tweede deſen gelijck
is/ghy ſult uwen naeſten lief
hebben als u ſelven. Aen deſe
twee geboden hangt de gants
ſche Wet ende Propheten.

The ten Commandements.
Exod. 20. Deut. 5.

De tien Geboden. Exod.
20 Deut. 5.

God ſpake all theſe words
and ſayd: I am the Lord
thy God, which have brought
the out of the land of Egypt,
out of the houſe of bondage.

God ſpakt alle deſe woor-
den ende ſeyde: Ich ben
de Heere uwen Godt / die u
uyt Egypten-landt / uyt den
dienſt-huyſe geleyt hebbe.

The firſt commandement,
Thou ſhalt have none
other Gods before my face.

Dat eerſte gebodt.
Ghy en ſult geen ander
Goden booz mijn aengeſicht
hebben.

The ſecond commandemēt.
Thou ſhalt make to thy
ſelf no graven image, nor
any likenes, either of any
thing in heaven above, nor
of any thing that is in earth
beneath, nor of any thing
that is in the water onder
the earth: Thou ſhalt not
bow down to them, nor ſer-
ve them: for I am the Lord
thy God, ſtrong and jelous,
who viſit the iniquity of the
fathers upon the children,
(even) to the third and
fourth generation of them
that hate me; and ſhew mer-
cy to many thousands of
them that love mee and
keep my commandements.

Dat tweede gebodt.
Ghy en ſult u geen beelden/
noch geen gelijckeniffe maec-
ken/ noch van 't gene dat bo-
ven in den Hemel is / noch
van 't gene dat onder op der
aerden is / noch van 't gene
dat in 't water onder der aer-
den is: En buyght u booz die
niet / noch en dientſe niet:
want ich ben de Heere uwe
God / ſterck ende pberigh die
de miſdaed der vaderen be-
ſoerke aen de kinderen / tot in
dat derde ende vierde lid der
gener die my hater; ende doe
barmhertighent aen veel duy-
ſenden der gener die my lief-
hebben / ende mijn geboden
houden.

The third commandement.
Thou ſhalt not take up the
name of the Lord thy God in
vaine

Dat derde gebodt.
Ghy en ſult den name des
Heeren uwes Godes niet te
vergeefſ

vaine or lightly : For the Lord wil not hold him guiltlesse, nor leave him unpunished, that taketh his name in vaine.

The fourth commandment.

Remember the Sabbath-day, that thou keep it holy: Sixe daies shalt thou labour, and do all thy work: but the seventh day is the Sabbath of the Lord thy God, in it thou shalt doe no worke, nor thy son, nor thy daughter, nor thy servant, nor thy mayd, nor thy cattell, nor the stranger, which is within thy gates. For in sixe dayes the Lord made beaven and earth, and the sea, with all that is therein, and he rested the seventh day: wherfore the Lord blessed the Sabbath day, and hallowed it,

The fift commandment.

Thou shalt honour thy father an mother, that thou mayst live long upon the earth, and that it may goe well with thee in the land, which the Lord thy God shall give thee.

The sixt commandment.

Thou shalt not kil.

The sevēth commandemēt.

Thou shalt not commit adultery.

The eighth commandemēt.

Thou shalt not steale.

The

vergeefs ofte lichtbeerdelijck gebzuycken: want de Heere en sal hem niet onschuldigh houden/ noch ongestraft late/ die synen naem misbzuyckt.

Dat vierde gebodt.

Zijt gedachtigh des Sabbath-daegs/ dat gy dien heyliget: Sess dagen sult ghy arbeiden / ende alle u werck doen: maer de sebensten dag is den Sabbath des Heeren utwe Godts / dan sult ghy geen arbeit doen/ noch u Sone / noch u dochter / noch u knecht/ noch u dienst-maegt/ noch u bee / noch de vzeemdelingh/ die in utwe stadt-poozten is. Want in sess dagen heeft de Heere Hemel / ende aerde gemaeckt / ende de Zee met alle dat daer in is / ende hy rustede den sebensten dag: daerom zegende de Heere den Sabbath-dagh/ ende heyligde den selven.

Dat vijfde gebodt.

Gy sult u Vader ende moeder eeren / op dat ghy lange leeft op der aerden / ende dat het u wel ga in den Lande/ dat u de Heere utwe Godt geven sal.

Dat sesste gebodt.

Ghy en sult niet dooden.

Dat sebenste gebodt.

Ghy en sult niet Echt-bzuycken.

Dat achtste gebodt.

Ghy en sult niet steelen.

Dat

The ninth commandemēt.
Thou ſhalt beare no falſe
witnes againſt thy neigh-
bour.

Dat negenſte gebodt.
Ghy en ſult geen valsche
getuygeniſſe ſprecken tegen
uwē naeſten.

The tenth commandement.
Thou ſhalt not covet thy
neighbours houſe, thou ſhalt
not covet thy neighbours
wiſe, nor his ſervant, nor
his mayd, nor his oxe, nor
his aſſe, nor any thing,
which is thy neighbours.

Dat thiende gebodt.
Ghy en ſult niet begeeren
uwes naeſten huys / ghy en
ſult niet begeeren uwes nae-
ſten wijs / noch ſijn knecht/
noch ſijn dienſt-maeght / noch
ſijn offe / noch ſijn eſel / noch
ook eenigh dingh / dat uwē
naeſten heeft.

The Lords prayer.

Het Gebed onſes Heeren.

O Ur father, which art in
heaven. Hollowed bee
thy name. Thy kingdome
come. Thy will be done on
earth, as (it is) in heaven.
Give us this day our daylie
bread. And forgive us our
debts, even as we forgive our
debtors. And lead us not in-
to tentation, but deliver us
from evill. For thine is the
kingdome, the power, and
the glorie, for ever, Amen.

O Iſe Vader / die daer zijt
in de Hemelen. Geheyl-
licht werde uwe name. Uwe
rijcke come. Uwe wille ge-
ſchiede / op der aerden / als in
den Hemel. Geeft ons heden
ons dagelijcks broot. Ende
vergeeft ons onse schulden /
gelijck wy vergeven onse
schuldenaren. Ende en leydt
ons niet in verſoekingē ;
maer verlost ons van den
quaden. Want u is dat rijck /
de kracht / en de Heerlijckheit /
in der eeuwigheid / Amen.

*The Commission given by
Christ to his Apostles
Matth. 28. 18. 19.*

Het bevel door Christum
aen ſijn Apostelen gege-
ven, Matth. 28. 18. 19.

Goe yee therfore, and
teach al nations ; bapti-
ſing them in the name of the
Father, and of the Son, and
of the holy Ghost : Teaching
them to obſerve all things
what-

Ghet dan henen / en onder-
wijst alle de volckeren / de
ſelbe doopende in den name
des Vaders / en des Soons /
en des Heyligen Geests : lee-
rende haer onderhouden alles
wat

whatsoever I have commanded you : and loe, I am with you always, (even) unto the end of the world.

wat ick u geboden hebbe; en de siet / ick ben met u-lieder alle de dagen / tot de voleyn dinge der wereldr.

The institution of the holy supper of our Lord, taken out of 1. Cor. II. vs. 23. &c. and 1. Cor. 10. 16. 17.

De Insettinge des Heyligen Avontmaels onser Heeren, genomen uyt 1. Cor. II. 23. &c. en 1. Cor. 10. 16. 17.

FOr I have received of thy Lord that which also I delivered unto you, that thy Lord Iesus in the same night in which hee was betrayed, took bread : And when he had given thanks, he brake it, and said, Take, eat; this is my body, which is broken for you : this doe in remembrance of me. After the same manner also he took the cup when hee had supped; and sayd, This cup is the new testament in my blood; this doe yee, as oft as yee drink it, in remembrance of me. For as often as ye eat this bread, and drink this cup, yee doe shewe the Lords death till hee come. Wherefore whosoever shall eat this bread, and drink this cup of the Lord unworthily; shall be guilty of the body and blood of the Lord.

Want ick hebbe van den Heere ontfangen / t gene ick oock u overgegeven hebbe, dat de Heere Iesus in den nacht in welchen hy bezraden wiert / het broot nam : Ende als hy gedanckt hadde / brack hy 't / ende seyde / Memet / etet ; dat is mijn lichaem dat vooz u gebzoken wozt : doet dat tot mijner gedachtenisse. Des gelijks nam hy oock den dzinck-beker na het eten des Avontmaels; ende seyde / dese dzinck-beker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede; doet dat / so dick wilz als ghy dien sult dzincken / tot mijner gedachtenisse. Want soo dick wilz als ghy dit broodt sult eten / ende dese dzinck-beker sult dzincken / so verkondight ghy den doot des Heeren / tot dat hy komt. So dan wie onweerdelick dit broot eet / of den dzinck-beker des Heeren dzinckt / die sal schuldigh zijn aen het lichaem ende bloedt des Heeren.

But

Maer

But let a man examine himself, and so let him eat of that bread, and drink of that cup. For hee that eateth and drinketh unworthily, eateth and drinketh damnation to himself, not discerning the Lords body.

The cup of blessing which wee blesse, is it not a Communion of the blood of Christ? The bread which we break, is that not a Communion of the body of Christ? For (it is) one bread, (so) wee many are one body: seing we are all partakers of one bread.

Rules of Church-discipline, Matth. 18. 15, &c.

More-over if thy brother hath trespassed against thee, goe and tell him his fault between thee and him allone: if he heareth thee, thou hast gained thy brother. But if hee heareth thee not, then take with thee one or two more, that in the mouth of two or three witnesses every word may be established. And if he give them no hearing, then tell it to the church: and if he also give the church no hearing, then let him be unto thee as an heathen man, & a publican. Verely I say unto you, what-

Maer laet de mensche beproeve hem selven / ende eete also van het brood / ende dzincke van den dzinck-becker. Want die ontweerdelijck eet ende dzinckt / die eet ende dzinckt hem self een oordeel / niet onderscheydende het lichaem des Heeren.

De dzinckbecker der danksegginge / dien wy seggen / is die niet een gemeynschap des bloeds Christi? Het broodt dat wy bzeken / is dat niet een gemeynschap des lichaems Christi? Want een broodt [is het / soo] zijn wy vele een lichaem: dewijle wy alle eenes broeds deelachtigh zijn.

Regelen van Kerckelijcke disciplyne. Matth. 18. 15, &c.

Voorders indien u't broeder regē u gesondigt heeft / gaet henen ende bestrafst hem tuschen u ende hem alleen: indien hy u hoort / so hebt ghy uwen Broeder gewonnen. Maer indien hy u niet en hoort / soo neemt noch een of twee met u: op dat in den mont van twee ofte dzy getuygen alle woordt bestaet. Ende indien hy de selve geen gehoor en geeft / soo seght het der Gemeente: ende indien hy oock der Gemeente geen gehoor en geeft / soo zy hy u als de heyden ende de tollenaar. Doozwaer segge ick u /

¶

al

whatsoever ye shall bind on earth, shall be bound in heaven: and whatsoever ye shall loose on earth, shall be loosed in heaven. Again I say unto you, that if two of you shall agree on earth, as touching any thing, that they shall ask; it shall be done for them of my father which is in heaven. For there two or three are gathered together in my name, there am I in the midst of them.

*The 12. articles of the
Catholique Christian
faith.*

I Believe in God the Father, the Almighty maker of heaven and earth. And in Iesus Christ his onely begotten Son our Lord: which was conceived of the holy Ghost, born of the virgin Mary; who suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried, descended into hell. The third day he arose again from the dead, ascended into heaven, (and is) sitting at the right hand of God, the father Almighty, from whence he shall come, to judge the quick and the dead. I believe in the holy Ghost. I

believe

al wat ghy op der aerden binden sult/ sal in den Hemel gebonden wesen: ende al wat ghy op der aerden ontbinden sult/ sal in den Hemel ontbonden wesen. Wederom segge ick u/indien daer twee van u r' samen stemmen op der aerden/ over eenige saecke die zy souden mogen begeeren dat die haer sal geschieden van mijnen Vader die in den Hemelen is. Want waer twee ofte dzy vergadert zyn in mijnen name/ daer ben ick in 't midden van haer.

De 12 Artijckelen des algemeyuen Christelijck Geloofs.

Ick geloobe in Godt den Vader/ den Almachtigen Schepper des Hemels ende der Aerden. Ende in Iesum Christum synen eenigh-geborenen Sone onsen Heere die ontfangen is van den Heyligen Geest/ geboren van de Maeghet Maria; die geleden heeft onder Pontio Pilato/ is gekruyst/ gestorven/ ende begraven/ neder-gedaelt ter hellen. Ten derden dage weder op-gestaen van den dooden/ op-gebaren ten Hemel/ sittende ter rechter-hant Godts/ des Almachtigen Vaders/ van waer hy komen sal/ om te oordeelen de levendige en de dooden. Ick geloobe in den H. Geest. Ick

geloobe

believe an holy Catholique Christian church: the Communion of Saints: forgiveness of sins: resurrection of the flesh: and life everlasting.

geloobe een Heplige algemeene Chriftelijke Kercke: gemeenschap der Hepligen: vergevinge der sonden: opstandinge des vleeschs / ende eeuwighe leven.

The Confession of faith composed in the Council of Nice, in the 325. year after the birth of Christ.

Belijdenisse des Geloofs, gestelt in het Concilium van Niceen, in den jare na Christi Geboorte 325.

WE beleeve in one God, the father Almighty, maker of heaven and earth, and of al things visible and invisible: and in one Lord Iesus Christ, the only begotten son of God, begotten of the father before all worlds, God of God, light of light, very God of very God, begotten and not made (being) of one substance with the father, by whom all things were made; who for us men, and for our salvation, came downe from heaven, and was incorporate by the holy Ghost in the virgin Mary, and was made man, and was crucified also for us under Pontius Pilate, who suffered and was buried, and the third day hee rose againe according to the scriptures, and ascended into heaven,

Wij gelooben in eenen Godt / den Almachtigen Vader / Schepper des Hems ende der aerde / ende aller dingen sienlijke / ende onzienlijke: ende in eenen Heere Iesum Christum / den eenigh-geboren Sone Gods / geboren uyt den Vader vooz alle eeuwen / Godt uyt Godt / licht uyt licht / waerachtigh God uyt waerachtigh Godt / geboren ende niet gemaect / van 't selve mesen met de Vader / dooz welke alle dingen gemaect zijn; die om ons menschen ende om onse Saligheyt is nedergekomen uyt den Hemel / ende vleesch geworden is uyt den Hepligen Geest in de Maget Maria / ende een Mensch is geworden / die vooz ons voch gecrucyget is onder Pontius Pilatus. Die geleden heeft / en begraven is / en ten derden dage opgestaen is na Schriften / en opgebarē is tē Hemel /

and

C 2

ende

and sitteth on the right hand of the father. And that hee shall come againe with glory to judge (both) the quick and the dead, whose kingdom shall have none end. And we beleve in the holy Ghost, the Lord and giver of life, who proceedeth from the father and the son, who with the father and the son togither is worshipped and glorified, who spake by the Prophets. And we beleve one holy Catholike and Apostolike church; wee acknowledge one baptisme for the remission of sins. And we look for the resurrection of the dead, and the life of the world to come.

The form of Creed, and Confession of Athanasius Bishop of Alexandria, written in the 333 year after Christs birth.

WHosoever wil be saved, before all things it is necessary for him, that he hold the Catholike faith: which faith whosoever doth not keep whole and undefiled, without doubt he shal perish everlastingly.

And the Catholike faith is this: That wee worship one God in Trinity, and Trinity in unity; without

com-

ende sit ter rechter-hant des Daders. Ende dat hy sal weder komen met heerlijckheydt om te oordeelen de levende ende de doode / wiens Rijke geen eynde en sal hebben. Ende wy gelooven in den Heyligen Geest / den Heere ende geberdes lebens / die van den Vader ende den Sone uytgenomen is / wie t' samen met den Vader ende den Sone gediend ende geheerlicht is / die gesproken heeft dooz de Propheten. Ende wy gelooven eene Heylige algemeyne ende Apostolische Kercke. Wy beleyden eenen doop tot vergesbinge der sonden. Ende wy verwachten de opstandinge der dooden / ende het leven der toekomende eeuw.

Geloofs-forme ende bekentenisse Athanasij, Bischop van Alexandrien, geschreven in 't jaer na Christi geboorte 333.

So wie wil Saligh zijn / dien is vooz alle ding nodigh dat hy het algemeyn geloobe houde: het welcke geloobe so wie niet geheel ende ongeschent en betwaert / die sal sonder twijffel eeuwiglijck verderben.

Ende 't algemeyne geloobe is dit: dat wy den eenighen Godt inde Dyrheyt / ende de Dyrheyt inde eenigheyt eere; sonder

confounding the persons, or dividing the essence and substance. For there is one person or the father, another of the Son, and another of the holy Ghost: but the father the son, and the holy Ghost have one godhead, glory equall, and Majestie coeternall. Such as the father is, such is also the son, and such is the holy Ghost. The father is uncreated, the son is uncreated, and the holy Ghost is uncreated. The father is incomprehensible, the son is incomprehensible, and the holy Ghost is incomprehensible.

The father is eternall, the son is eternall; and the holy Ghost eternall. And yet they are not three eternals, but one eternall: as also not three incomprehensibles, nor three uncreated: but one uncreated and one incomprehensible. So likewise the father is almighty, the son almighty & the holy Ghost almighty: & yet they are not three almighties, but one almighty. So also the father is God, the son God, and the holy Ghost God: and yet they are not three Gods, but one God. So likewise the father is Lord, the son Lord, and the holy Ghost Lord: and yet there are not three Lords but one Lord. For li-

sonder de personen te vermengen / ofte het wesen ende substantie te deplen. Want het is een ander persoon des Vaders / en ander des soons / en een ander des H. Geests: Maer de Vader / sone ende Heyligen Geest hebben een Godtheyt / gelijcke eere / ende gelijcke eeuwige eerlijkhed. Hoedanigh de Vader is / soedanigh is oock de Sone / soedanigh is oock de H. Geest. De Vader is ongeschapen / de Sone is ongeschapen / en de Heyligen Geest is ongeschapen. Onmetelijck is de Vader / onmetelijck is de Sone / en onmetelijck is de H. Geest.

De Vader is eeuwigh / de Sone is eeuwigh / en de Heyligen Geest is eeuwigh. Nochtans en zijn 't niet drie eeuwige / maer een eeuwigh: gelijck oock niet drie onmetelijcke / noch drie ongeschapene: Maer een ongeschapen ende een onmetelijck. Desgelijck is de Vader almachtigh / de Sone almachtigh / en de Heyligen Geest almachtigh: ende nochtans en zijn het niet drie almachtige / maer een almachtigh. Alsoo oock is de Vader Godt / de Sone Godt / ende de Heyligen Geest Godt: ende nochtans zijn 't niet drie Godden / maer het is een Godt. Alsoo is de Vader Heere / de Sone Heere / ende de Heylige Geest Heere: Ende nochtans zijn 't niet drie Heeren / maer

ke as we be compelled by the Christian verity, to call every person by himself God and Lord: so are we forbidden by the Catholique faith, to acknowledge three Gods or (three) Lords. The father is made of none, neither created, nor begotten; the son is of the father alone, not made, nor created, but begotten: the holy Ghost is of the father, and the son; neither made, nor created, nor begotten, but proceeding. So that there is one father, not three fathers, one son, not three sons; one holy Ghost, not three holy Ghosts. And in this Trinity there is neither first nor last, nor greatest nor least: but the whole three persons have equall eternity, and are in all things coequal. So that in all things as is aforesaid, the vnity in Trinity, and Trinity in vnity is to be worshipped. He therefore that will be saved, must thus think of the Trinity.

Furthermore it is necessary to everlasting salvation, that he also beleve rightly the incarnation of our Lord Iesus Christ. For the right faith is, that we beleve & confesse, that our Lord Iesus Christ the Son of

een Heere. Want gelijck wy dooz de Chyften-waerheyt bedwonghen worden / eenen pegelijcken persoon bysonder Godt ende Heere te noemen. Alsoo is ons oock dooz het algemeyn geloobe verboden dyp Goden oft Heeren te bekennen. De Dader en is van niemant gemaect / noch geschapen / noch gegeneert / de Sone is van den Dader alleen / niet gemaect / noch geschapen, maer gegeneert: de Heylige Geest is van de Dader ende den Sone / niet gemaect / noch geschapen / noch gegeneert / maer uyt-gekomen. So is daer van een Dader / niet dyp Daders; een Sone / niet dyp Sonen; een Heylige Geest / niet dyp H. Geeste. En in dese dypheyt en is niet eerst / noch laest / niet meest noch minst: maer de gantsche dyp personen hebben gelijcke eeuwigheyt / ende zijn den selven allesins gelijck. So dat alomme gelijck nu gesept is / de eenheyt inde dypheyt / ende de dypheyt inde eenheyt zy te eeren. Waerom soo wie wil Saligh zijn / die moet aldus bande dypbuldigheyt gevoelē.

Dooz is het is tot de eeuwighe Saligheyt noodigh / dat hy oock de mensch-werdinge onses Heere Jesu Christi trouwelijck geloobe. Want het rechte geloobe is / dat wy gelooben ende belijden / dat onse Heere Iesus Christus Gods Sone /

of God, is God and man. God of the substance of the father, begotten before all worlds; and man of the substance of his mother, born in the world: perfect God, and perfect man; having a reasonable soul, & humane flesh. Equal to the father as touching his godhead, inferior to the father touching his manhood: who although he be God and man, yet is he not two, but one Christ; One, not by conversion of the godhead into flesh, but by taking of the manhood into God; one altogether, not by confusion of substance, but by unity of person. For as the reasonable soul and flesh is one man: so God and man is one Christ. Who suffered for our salvation, descended into hell, rose againe the third day from the dead, he ascended into heaven, sitteth on the right hand of God the father almighty: from whence hee shall come to judge the quick and the dead.

At whose coming all men shall rise again with their bodies, and give accompt for their own works: and they that have don good, shall

Sone/zy Godt ende mensche. Godt uyt de substantie des Daders / vooz alle tijden generereert: ende mensch/uyt de substantie sijns Moeders/in den tijdt geboren: volkomen God ende volkomen mensche; hebbende een verstandige ziele / ende menschelijck vleesch. Den Vader gelijk nae de Godheyt/minder dan de Vader nae de menscheyt: de welcke hoe-wel hy Godt is ende mensche / soo is hy nochtan niet twee/maer een Christus: Een / niet dooz veranderinge der Godtheyt in het vleesch/maer dooz de aenneminge der menscheyt in God; een alt'samen/niet dooz de vermenginge der substantie / maer dooz de eenheydt des persoons. Want gelijk de verstandige ziele ende 't vleesch een mensche zijn: also is Godt ende de Mensche een Christus. De welke geleden heeft om onser Salighejds wille/neder-gedaelt is ter hellen/ten derden dage weder op-gestaen van den dooden/opgeklimmē ten Hemel / sit ter rechter-handt Godts des Daders Almachtigh: van daer hy komen sal om te oordeelen de levendige ende de doode.

Tot des welckes komste alle menschen sullen weder opstaen met hare lichamen/ende van hare eygene wercken rekening schap geben: ende die goet gedaen hebben / sullen in hee

goe into life everlasting; but they that have don evil, into everlasting fire.

The is the Catholike faith: which if a man beleeveth not faithfully and certainly, hee cannot be saved.

The 38. and 39. chapters of the book of Job: and a part of the 40. and 41. chapters.

Then the Lord answered Job out of the whirlwind, and said, who is he that darkeneth counsel by words without knowledge? Gird up now thy loynes like a man, and I wil demand of thee, and teach thou me.

Where wast thou when I laid the foundations of the earth? declare if thou hast understanding, who hath laid the measures thereof, if thou knowest it? or who hath stretched the line upon it? where upon are the foundations there of fastened? or who laid the corner stone thereof? when the morning stars sang joyfully together, and all the children of God shouted for joy.

Or who shut up the sea with doors, when it brake forth as if it had issued out of the womb? when I made the cloud the garment thereof, and thick darknes
a swad-

ewtwige leben gaen/maer die quaet gedaen hebben / in het ewtwige byer.

Dit is het algemeyn geloobe: het welck soo wis niet troutwelyck ende vast en geloost / die en sal niet moghen saligh zijn.

De 38. en 39. capittelen des boecks Jobs: oock een gedeelte des 40. en 41. capittels.

Daer nae antwoorde de Heere Job upt den onweder/en seyde; wie is hy/ die den raedt verdupstert met woorden sonder toetschap? Gozdt nu als een man uwe lendenen; so sal ich u vraghen/ ende onbezicht my.

Maer waert ghy/ doe ich de aerde grondede? geeft het te kennen/indien ghy kloek verstande zijt. Wie heeft hare maten geset in dien ghy weert het? ofte wie heeft over haer den richt-snoer getrocken? maer op sijn hare gront-besten neder-gesoncken? ofte wie heeft haren hoek-steen geleght? Doe de morgensterren t' samen vrolick songen / ende alle de kinderen Gods juygheden.

Ofte wie heeft de Zee met deuren toegesloten/doesse uptvzack / als ofse upt de baer-moeder voozt quam? Doe ich de wolcke tot hare kleedinge stelde; ende de donckerhep ut
tot

swadling-band for it: when
I brake up for it my decreed
place, and set bars and doo-
res, and said, hit herto shalt
thou come, but no further:
and here shall hee fet him-
self against the pride of thy
waves.

Hast thou commanded the
morning since thy dayes?
hast thou caused the day-
spring to know its place,
that it might take hold of
the ends of the earth, that
the wicked might be shaken
out of it? that it should bee
turned as clay to the seale,
and they stand as a garment.
And that from the wicked
their light is with- holden,
and the high arm shall be
broken. Hast thou entred in
to the springs of the sea? and
hast thou walked in the
search of the depth? Have
the gates of death been ope-
ned unto thee? and hast thou
seen, the doores of the sha-
dow of death?

Hast thou perceaved the
breadth of the earth? declare
if thou knowest it all. Where
is the way where the light
dwelleth? and (as for) dar-
knes, where is the place the-
reof? that thou shouldest
bring it to the bound there-
of, and that thou shouldest
know the paths to the house
thereof? Thou knowest it, for
thou wast then borne: and thy
dayes are many in number.

Halt

tot haren windel-doeck: doe
ick vooz haer mijn beslupre
plaetse doozbzack / ende sette
de grendelen / ende deuren / en-
de sepde; Tot hier toe sult ghy
komen / en niet voozder: ende
hier sal hy sich stellen tegen
den hoogmoedt utwer golven.

Hebt ghy van utwe dagen
den morgen-stont geboden?
hebt ghy den dagheraet syne
plaetse getwefen? op dat hy
de eynden der aerde vatten
soude; dat de godtloose upt
haer upt-geschuddet soudent
wozde: dat zy verandert sou-
de wozden / gelijk segel-lym;
ende zy gestelt wozden / als
een kleedr. Ende dat vande
godtloose haer licht getweerd
wozde; ende den hoogen aem
wozde gebroken. Zyt ghy ge-
komen tot aen de oozsyron-
gen der Zee? ende hebt ghy in
het onderste des afgronts ge-
wandelt? Zyn u de poozren
des doots ontdecket? Ende
hebt ghy gestien de poozren
van de schadutwe des doots?

Zyt ghy met u verstant ge-
komen tot aen de bzedten
der aerde? geest het te kenne-
indien ghy dit alles weet.
Waer is de wegh daer het
licht woomt? ende de duyster-
nisse waer is hare plaetse?
dat ghy dat bzingen soudt tot
syne pale / ende dat ghy mer-
ken soudt de paden sijns
Wyns? Ghy weet'et / want
ghy waert doe geboren: ende
utwe dagen zyn vele in getale.

G.

Zyt

Hast thou entred into the treasures of the snow? and hast thou seen the treasures of the baile, which I have reserved against the time of trouble, against the day of battel and war?

Where is the way where the light is parted, & the east winde scattereth it self upon the earth? who hath divided a water-course for the overflowing of waters: and a way for the lightening of thunder? To cause it to raime on the earth, where no man is; on the wildernes, wherein there is no man; to satisfie the desolate and wast grounds, and to cause the bud of the tender herb to spring forth. Hath the raine a father? Or who bringeth forth the drops of the dew?

Out of whose wombe cometh the ice? and who gendereth the hoary frost of heaven? The waters are hid as with a stone, and the face of the deep is frozen.

Canst thou binde the sweet influences of Pleiades, or loose the bands of Orion? Canst thou bring forth Mazzaroth in his season, or canst thou guide Arctures with his sons? Knowest thou the ordinances of heaven: or canst thou set the dominion thereof on the earth? Canst thou lift up thy voice to the

clouds,

Zijt ghy gekomen tot de schat-kameren der sneeuw? ende hebt ghy de schat-kameren des Hagels gestien / dien ick ophoude tot den tijdt der benautheyt / tot den dach des strijts / ende der oozloge?

Waer is de wegh daer het licht verdeelt woedt; ende de oosten-wint sich verstroyt op der aerde? wie deelt vooz den stoyt-regen eenen water-loop up; ende eenen wegh vooz het weerlicht der donderen? Om te regenen op het lant / daer niemant en is op de woestijne / daer in geē mensche en is. Om het woeste ende het verwoeste te versadigen: ende om het uytspuytsel der gras-scheutkens te doen wassen. Heeft de regen eenen Vader? ofte wie haert de druppelen des dauws?

Hyt wiens buyck komt het ys voozt? ende wie haert den rijm des Hemels? Als met eenen steen verbergen haer de wateren: ende het vlacke des af-gronts wozt ombat.

Kont ghy de lieflicheden van het seuen-gesterente binden / ofte de stringen Orions los maerken? kont ghy de Mazzaroth voozt-bringen in haren tijt / ende den wagen met sijne soonen leyden? meet ghy de ordinarrien des Hemels / ofte kent ghy de heerschappye des selven op de aerde bestellen? kont ghy utwe stemme tot de wolcken opheffen;

clouds, that abundance of waters may cover thee? canst thou send forth lightnings, that they may goe ad say unto thee, behold, Here, we are?

Who hath put wisdom in the inwards parts? or who hath given understanding to the mynd? who can number the clouds in wisdom? or who can stay the bottles of heaven? when the dust groweth into hardnes, and the clods cleave fast together.

Wilt thou hunt the prey for the old Lyon: or fill the appetite of the young Lyons? when they couch in their dens, and abide in the covert to lye in wait? who provideth for the raven his food, when his young ones cry unto God, when they wander for lack of meat?

Knowest thou the time when the wild goats of the rock bring forth? Hast thou marced when the hinds doe calve? Canst thou number the moneths which they fulfill? & knowest thou the time when they bring forth? when they bow themselves, they with Splitting bring forth their young ones, they cast out their forrowes. Their young ones are in good liking, they grow up with corne: hey goe forth, and returne not unto them.

Who hath sent out the wilde asse free: and who hath loosed

heffen; op dat een oberbloet van water u bedecke? kondt ghy de blixemen upt laten/ datse henen baren / ende tot u seggen/ siet hier zijn wy?

Wie heeft de wijsheyt in 't binnenste geset? ofte wie heeft den sin het verstant gegeven? wie kan de wolcken met wijsheyt tellen? ende wie kan de flesschen des Hemels nederleggen? Als het stof doozgooten is tot vastigheyt / ende de klupten 'samen kleben?

Sult ghy booz den ouden Leeuw roof jagen? of de graegheyt der jonge Leeuwen verbullen? Als sy neder-bucken in haer hollen ende in den kuyt sitten/ter loeringe. Wie bereyt de rabe haren kost/ als hare jongen tot Godt schreuwen/ als zy dwaalen/ om dat ter geen eten en is?

Weet ghy den tijt van het baren der steen-gyten? hebt ghy waer-genomen den azyt der hinden? Sult ghy de maenden tellen die sy verbullen? ende weet ghy den tijt van haer baren? Als zy haer krommen / hare jongen met versplijtinge boozt-bzengen/ hare smerten upt-werpen? Hare jongen worden kloek/ worden groot dooz 't koozn/ zy gaen upt / ende en keeren niet weder tot de selve.

Wie heeft den Wout-Ozel by henen gesonden? ende wie heeft

loofed the bands of the wildeaffe : whose house I have made the wildernes , & the barren land his dwellings. He scorneth the multitude of the city, neither regardeth hee the crying of the driver. The raunge of the mountaines is his pasture , and hee searcheth after every green thing.

Will the unicorne bee willing to serue thee , will hee abide by thy crib? Canst thou binde the unicorne with his band in the furrow : will hee harrow the valleys for thee? wilt thou trust him becaus his strength is great? and wilt thou leave thy labour to him? wilt thou believe him that he will bring home thy feed , and gather (it) into thy barne?

Gavest thou the goodly wings unto the peacocks , or the feathers unto the Stork , and unto the ostrich? That she leaveth her egge in the earth , and warmeth them in the dust , and forgetteth that the foot may crush them, and that the beasts of the field may break them. She hardeneth her self against her young ones , as if they were not hers ; her labour is in vain becaus she is without feare. Becaus God hath deprived her of wisdom , and hath not imparted to her understanding. When it is
time,

heeft de banden des wilsteden Ezels gelost? Dien ick de wildernisse tot syn Hups bestelt hebbe/ ende het siltige tot syne wooningen. Hy belacht het getwoel der Stadt/ het menigerley getier des dzyberken hoozt hy niet. De uytspueringe der bergen is syne weyde : ende hy soecht allerley groensel nae.

Sal den Eenhoozn u willen dienen? sal hy vernachten aen utwe kribbe? Sult gy den Eenhoozn met syn touw aen de voren binden? sal hy de leeghten u eggen? sult ghy op hem vertrouwen / om dat syne kracht groot is / ende sult ghy uwen azbeyt op hem laten? Sult ghy hem gelooben/ dat hy u zaet sal weder brengen / ende vergaderen tot uwen dozsch-bloer?

Zijn van u de verheugelicke vleugelen der pauwen? of te de vederen des Opbaers/ ende des Strups-vogels? Dat zy hare eyeren inde aerde laet / ende in het stof die verwazint. Ende vergeet/ dat de voet die dzycken kran/ ende de dieren des veltz die vertrappen kunnen? Hy verhaudet sich tegen hare jongen/ als ofse hare niet en waren : haren azbeyt is te vergeefs/ om dat zy sonder breefe is. Want Godt heeft haer van wijsheyt ontbloomt/ ende heeft haer des verstantz niertz mede gedeult. Mist tijt is / verheft zy haer

time, she lifteth up her self on high: she scorneth the horse and his rider.

Canst thou give the horse strength? Canst thou cloath his neck with thunder? Canst thou make him affraid as a grasshopper? the glory of his nostrils is a terrour. He paweth in the valley and rejoyceth in his strength: and he goeth on to meet the armed men. He mocket at feare, and is not affrighted; neither turneth he bak from the sword. The quiver rattleth against him, the glittering, iron of the pike and the lance. He swalloweth the ground with fiercenes and rage: and he beleiveth not that it is the sound of the trumpet. He saith among the trumpets ha ha; and he smelleth the battel a far off, the thunder of the captaines and the shouting.

Doth the hawke flie by thy understanding, and stretch her wings toward the south? Is it at thy command that the Eagle doth mount up on high, and that he maketh his nest on high? He dwelleth & abideth on the rock, upon the crag of the rock, and the strong place. From thence hee seeketh the prey: his eyes behold a far off. His young ones also suck up blood: and where the slaine are there is he. Behold now Behemoth

which

haer inde hooghe: zy belacht het peert/ ende sijn ryder.

Sult ghy het peert sterckte geben? kont ghy sijnen halst met donder bekleeden? Sult ghy het beroeren / als eenen spzinck-haen? de pacht van sijn gesnuyf is eene verschrikkinge. Het graeft in dē gront/ ende het is vrolick in sijn kracht: ende treckt uyt / den gehaznascht te gemoete. Het belacht de vrese/ ende en woort niet ontfelt / ende en keert niet wederom van wegen het sweert. Tegen hem roert de pyl-koker; het blammigh yfer der spieffe/ est der lance: Het schuddinge ende beroeringe slocht het de aerde op/ ende en geloofst niet dat het is 't geluyt der basynne. In 't volle geklanck der basynnen seyd het Ha/ha: en riecht de luyg van bezren / den donder der Dozsten/ ende 't geuygh.

Wieghe de Sperwer doot u verstant / ende bezeydt zy hare vleugelen uyt na het supden? Ist na u bevel dat den Arent sich om hooge verheft / ende dat hy sijnen nest inde hooghe maecht: Hy woont ende vernacht inde steen-rotsse / op de scherpte der steenrotsse / ende der baster plaetse. Van daer speurt hy de spijse op: sijne ogen sien van bezren af. Oock suppen sijne jongen bloet / ende waer ver slagene zijn daer is hy.

Siet nu/ Behemoth welcken

which I have made with thee, he eateth gras as an ox. Lo now, his strength is in his loynes, and his force is in the navall of his belly. When he pleaseth his taile is like a cedar: the sinews of his shame are wrapt together. His bones are as strong bras, his bones are like bars of iron. He is a cheif part of the wajes of God: hee that made him, can make his sword to approach unto him. Becaus the mountaines bring him forth food: therefore al the beasts of the field play there. Hee lyeth under the shady trees, in the covert of the reeds, and fens. The shady trees cover him, each one with his shadow: the willows of the brook compass him about. Behold hee doth violence to the river & hasteth not: hee trusteth that he can draw up Iordan into his mouth. Can men take him before his eyes? can men pierce him through the nose with snars?

Canst thou draw out Leviathan with an hook, or his tongue with a cord which thou lettest downe? Canst thou put an hook into his nose, or boare his jawe through with a thorne? wil hee make many supplications unto thee? wil hee speak soft words unto thee?

will

ken ick gemaect hebbe nebens u/hy eet hoo/gelijck een runt. Siet doch/sijne kracht is in sijne lendenen; ende sijne macht in den navel sijns buxer. Als 't hem lust/sijnen steert is als een Cedar: de senutwen sijner schaemte zijn doozblochten. Sijne beenderen zijn als vast koper:sijne gebeente zijn als yfere hantbomen. Hy is een hooft-stuck der wegen Godts: die hem gemaect heeft/kan sijn sweert tot hem boegen. Om dat de bergē hem boeder booztbergen/daerom spelen alle de dieren des velds aldaer. Onder schaduwachtige boomen leye hy neder: in een schuyplaeise des riets/ende des slijks. De schaduwachtige boomen bedecken hem/elck een met sijne schaduwe: de beek-wilgen omringen hem. Siet/hy doet de rebiere gewelt aen/ende en verhaest sich niet. Hy verrouwt/dat hy de Iordane in sijnen mondt soude konnen intrecken. Soude men hem booz sijn oogen konnen bangē? soude men hem met strickē den neuse doozboren konnen?

Sult ghy den Leviathan met den angel trecken; ofte sijne tonge met eene koozde/die gy laet nederfincken? sult gy hem eene angel in de neuse leggen: of met een doozn sijne kake doozboren? sal hy aen u bele smee kingen maken? sal hy sachtkens tot u sprecken?

sal

will hee make a covenant with thee, wilt thou take him for a servant for ever? wilt thou play with him as with a bird? or wilt thou bind him for thy maidens? Shall the companions make a banquet of him? shall they part him among the Merchants? Canst thou fil his skin with barbed irons: or his head with a fishers spear? Lay thine hand upon him, remember the battel, doe no more. Behold his hope shall faile; shal hee not be cast down at the sight of him? None is so fierce that dare stir him up: who then is hee that will stand before mee? who hath prevented me that I should repay him? what-foeder is under the whole heaven is myne. I will not conceale his parts, nor the relation of his power, nor the comelynes of his proportion. Who can discoper the face of his garment? or who can come to him with his double bridle? who can open de doors of his face? Round about his teeth is terrour. His strong scales are very excellent; each one shut up together as with a close seal.

One is so neare to an other,
that the aire cannot come
between

sal hy een verbont met u ma-
ken: sult ghy hem aen-nemen
tot eenen eeuwigē slave? sult
ghy met hem spelen / gelijk
met een vogelken: of sult ghy
hem binden booz utwe jonge
dochteren? sullen de met-ge-
sellen van hem een maeltijdt
bereyden? sullen zy hem delen
onder de koop-lieden? Sult
gy sijne huyd met haken bul-
lē; of met een visschers krau-
wel sijn hoost? Leght utwe
handt op hem / gedenckt des
strijdtē / doet het niet meer.
Diet/sijne hope sal feylen: sal
hy oock niet booz sijn gesichte
neder-geslagen worden? nie-
mant en is soo koen / dat hy
hem opwecken soude; wie is
dan hy/die sig booz mijn aen-
gesichte stellē soude? wie heeft
my boozgekomen/dat ik hem
soude vergelden? wat onder-
den gantschen Hemel is / is
mijne. Ick en sal sijne leden
niet verstrōygen / nochte het
verhael sijner sterckten/nochte
de beballighepdt sijner ge-
staltenisse. Wie soude het op-
perste sijne kleetē ontdeckē;
ofte wie soude met sijnen dob-
belen bzydel hem aenkomē;
wie soude de deurē sijns aen-
gesichts open doen? rontom
sijne tanden is verschrickin-
ge. Seer uytneemende zijn sijn-
ne stercke schilden;elck een ge-
stolen als met eenen nauto-
dzuckende zegel.

De een is so na aenden an-
deren / dat de wint daer niet
en

between them. They are joy-
ned one to another, they
stick together, that they can-
not bee sundered. Everie one
of his neefings maketh a
light to shine, and his eyes
are like the eyelids, of the
morning. Out of his mouth
goe burning lamps: and
sparks of fire leap out. Out
of his nostrils goeth smoke,
as out of a seething pot or
caldron. His breath would
kindle coals, and a flame
goeth out of his mouth. In
his neck lodgeth strength,
and sorrow it self leapeth
for ioy before him. The fla-
kes of his flesh are ioyned
together: every one is firm
in him, it cannot be moved.
His heart is as firme as a sto-
ne, yea as hard as a peice of
the nether milstone. When
hee raiseth up himselfe the
mighty are afraid: by reason
of his breakings through,
they purifie themselves.

If any one touch him with
the sword, that shal not
hold: the speare, the dart, nor
the habergeon. He esteemeth
iron as straw, and Steele
as rotten wood. The ar-
row cannot make him flie:
sling-stones are turned with
him into stubble. Darts
are counted as stubble:
and he laugheth at the sha-
king of the spear. Sharp
Sheards are under him:
hee

en kan tusschen komen. Sp
kleben aen malkanderen / sp
batten sich t'samen / datse sich
niet en scheidten: Elk eene sij-
ner neefingen doet een licht
schijnen: ende sijne cogen zijn
als de oogen-ieden des dage-
raets. Uyt sijne mont gaen
fackelen / ende vperige vont-
ken rakender uyt. Uyt sijne
neusgaten komt rook voozt /
als uyt eenen ziedenden pot /
of cuppen ketel. Sijnē adem
soude kolen doen blammen /
ende een blamme komt uyt
sijnen mont voozt. Inijnen
hals herbergt de stercke: voozt
hem springht selve de droef-
heyt van vzeughden op. De
stukken sijns vleeschs kleben
t'samen: elck een is vast in
hem / 't en mozt niet beweegt.
Sijn herte is vast gelijk een
steen: jae vast gelijk een deel
des ondersten meulensteens.
Dan sijn verheffen schzomen
de stercke: om sijnner doozvze-
kingen wille / ontsondigen zy-
hen.

Maecht hem ymant met den
sweerde / dat en sal niet be-
staen; spieesse / schicht / noch
pantzier. Hy acht 't yser voozt
stroot / ende het stael voozt ver-
rot hout. De pyl en sal hem
niet doen blieden: de slinger-
steenē worden hem in stop-
pelen verandert. De wery-
steenē worden van hem ge-
achtret als stoppelen: ende hy
belacht de dzillinge der lance.
Onder hem zijn scherpe scher-
pen:

hee spreadeth himselfe, on sharp pointed (things) as upon mire. Hee maketh the deep to boile like a pot: he maketh the sea like a pot of ointment. He maketh the path to shine after him; one would think the deep to be hoarie. Upon earth there is not his like: who is made to be without feare. He beholdeth all high things: he is a king over al young proud beaits.

ven: hy sprept sich op het puntachtige/als op slijck. Hy doet de diepte zieden / gelijck eenen pot/ hy stelt de Zee als een Apotekers rokerpe. Alst ter hem verlicht hy het pat: men soude den af-gront booz grijfsighepdt houden. Op der aerden en is niet met hem te bergelijcken/die gemaect is/ om sonder schzick te wesen. Hy aensiet alles wat hoogh is / hy is een Koningh ober alle jonge hoogmoedige dierē.

The 4, 5, and 6. chapters of the epistle of Paul to the Ephesians: wherein the duty of Christians is largely handled.

De 4, 5, en 6. capittelen des Sendbriefs Pauli aen den Epheseren: waer in de plicht der Christenen in 't breedt verhandelt word.

I Therefore beseech you, (even) I the prisoner in the Lord, that ye walk worthy of the vocation wherewith ye are called: with all lowlines and meeknes, with long suffering, forbearing one another in love; Endeavouring to keep the vnity of the Spirit by the bond of peace. There is one body, and one Spirit, even as also yee are called unto one hope of your calling: one Lord, one faith, one baptisme, one God & father of all, who is a bove al, and through all, and in you all.

S bidde ick u dan / ick de Gebangen in den Heere/ dat ghy wandelt weerdiglick der roepinge/ met welcke ghy geroepen zyt: Met alle ootmoedigheyt ende sachtmoedighheyt/ met lanchmoedighheyt/verdzagende malkanderten in liefde: u beneestigende te behouden de eenigheyt des Geests dooz dē bant des vzedes. Een lichaem is het/ende eenen geest gelijckertwijs ghy ook geroepen zyt tot eene hope utwer beroepinge: een Heere/een Beloobe/enen Doop/een Godt ende Vader van alle/die daer is boven alle/ende dooz alle/ ende in u alle.

But

Maer

But to every one of us is grave given, according to the measure of the gift of Christ: Therefore hee saith, when hee ascended up on highe, he led captivity captive, and gave gifts unto men. Nou this, he ascended, what is it, but that he also descended first into the lower parts of the earth? He that descended, is the same also that ascended up farte above all heavens, that he might fill all things. And hee gave some to be Apostles, and some to be Prophets, and some to be Evangelists, and some for pastours and teachers: For the perfecting of the Saints, for the work of the ministrie, for the edifying of the body of Christ; untill wee all come unto the unity of the faith and of the knowledge of the son of God, unto a perfect man, unto the measure of the stature of the fulnes of Christ. That we henceforth bee no more childeren, who like the flood are tossed to and fro, and carryed about with every winde of doctrine, by the sleight of men, by the cunning craftines whereby they lye in wait to deceave: But following the truth in love, may in all things grow up unto him, who is the head, even Christ: From whom

the

Maer elck een van ons is de genade gegeven/na de mate der gave Chzisti: Daerom seght hy; Als hy op-gebaren is in de hoogte/ heeft hy de gebanchenisse gebangen genomen/ende heeft den menschen gaben gegeven. Nu dit/hy is opgebaren/ wat is 't/dan dat hy oock eerst is neder-gedaelt inde nederste deelen der aerde? Die neder gedaelt is/is de selve oock die op-gebaren is bezre boven alle de Hemelen/ op dat hy alle dingen verbullen soude. Ende de selve heeft gegeven sommige tot Apostelen/ ende sommige tot Propheeten/ ende sommige tot Evangelisten/ en sommige tot Herders ende Leeraers: Tot de volmakinge der Hepligen/ tot het werck der bedieninge/ tot opbouwinge des Lichaems Chzisti; tot dat wy alle sullen komen tot de eenigheyt des geloofs ende der kennisse des Soons Gods/ tot eenen volkomenen man/ tot de mate der groote der volheyt Chzisti: op dat wy niet meer kinderen en souden zijn / die als de bloed beweeght ende omgevoert worden met alle wint der Leere/dooz de bedriegerye der menschen/dooz aezchlistigheyt om listelick tot dwaalinge te bzenge: Maer de waerheyt betrachtende in liefde/ allesins souden op-wassen in hem die het hooft is / namenslyck Chzistus: upt welchen het

het

the whole body fitly joynd together and compacted, by that which every joynt supplieth, according to the working of every part in its measure, maketh the increase of the body, to the edifying of it selfe in love.

This I say therefore, and testifie it in the Lord, that you henceforth walke not like as the other gentiles walke in the vanity of their minde, darkened in the understanding, being allenated from the life of God, throug the ignorance that is in them, becaus of the hardnes of their hearts: who being past feeling, have given themselves over unto lasciviousnes, to work all uncleannes with greedines. But ye have not so learned Christ, if so bee yee have but heard him, and are taught by him, as the truth is in Iesus: To wit, that yee should put off, concerning the former conversation, the old man, which is corrupt through the lusts of deceitfulnes: and that you should bee renewed in the spirit of your minde, and put on the new man, which after God is created in true richteousnesse and holynes.

Wherefore

het geheel lichaem bequaemlick t'samen geboeght / ende t'samen vast gemaekt zijnde / dooz alle voeghselen der toezenginge na de werckinge van een pegelijck deel in sijne mate / den wasdom des Lichaems maect / tot sijns selfs opbouwinge in de Liefde.

Ik segge dan dit / ende betuyge het in den Heere / dat ghy niet meer en wandelt gelijk als de andere Heydenen wandelen in de ydelheit hares gemoedts / verduyft in het verstant / verbeemt zijnde van het leven Godts / dooz de ontwetenheyt die in haer is / dooz de verhardinge hares herten. Welcke ongeboeligh gemozden zijnde / hebben haer selven overgegeven tot onrechtigheyt / om alle onreynigheyt gierighlick te bedrijven. Doch ghy en hebt Christum also niet geleert / indien ghy maer hem gehoort hebt / ende dooz hem geleert zijt / gelijk de waerheyt in Iesu is: Te weten / dat ghy soudet afleggen / aengaende de vorige wandeling / denouden mensche / die verdozden wozt dooz de begeerlijckheden der verleydinge: ende dat ghy soudet vernieuwt worden in den Geest utwes gemoedts / ende den nieuwen mensche aendoen / die nae Godt geschapen is in ware rechtbeerdigheyt ende Heyligheyt.

Daerom

wherefore put away lying,
and speak the truth every
man with his neighbour:
For we are members one of
another.

Be ye angry, and sin not;
let not the sun goe down u-
pon your wrath: neither gi-
ve place to the devill,

Let him that hath stolen,
steale no more, but rather la-
bour, working with his hands
the thing which is good,
that he may have to distri-
bute to him that hath need.

Let no filthy communi-
cation proceed out of your
mouth: but if there be any
good communication to
profitable edification, that
it may give grace to them
that heare it.

And grieve not the holy
Spirit of God, by whom yee
are sealed unto the day of
redemption.

Let all bitternes, and
wrath, and anger, and cla-
mour, and evil speaking,
bee put away from you,
with all malice.

But be ye kind one to
another, mercifull, forgi-
veing one another, even as
also God in Christ hath for-
given you.

Bee yee therefore follo-
wers of God, as deare chil-
dren: and walke in love, even
as Christ also hath loved us,
and

Daerom legget af de leu-
gen / ende spreeket de waer-
heydt een iegelyck met synen
naesten: want wy zijn mal-
kanders leden.

Wozt roznig / ende en son-
dicht niet: de Sonne en gae
niet onder ober uwre roznig-
heyt. Noeh en geeft den Duv-
vel geen plaetse.

Die gestolen heeft / en stele
niet meer / maer arbeide lie-
ver / werkende dat goet is met
de handen / op dat hy hebbe
mede te deelen den genen die
noot heeft.

Geen vuple reden en gae
uyt uwen mondt: maer soo
daer eenige goede reden is tot
nuttige stichtinge / op dat zy
genade geve dien diese hoor-
ren.

Ende en bedroeft den Hev-
ligen Geest Godt niet / dooz
welken ghy versegelt zyt tot
den dagh der berlossinge.

Alle bitterheyt / ende tooz-
nigheyt / ende gramschap / en-
de geroep / ende lasteringe zy
van u gewoert / met alle boos-
heydt.

Maer zyt tegen malkan-
deren goederriren / barm-
hertigh / vergebende malkan-
deren / gelijckertwijs oock
God in Christo u. lieden ver-
geven heeft.

Zyt dan nabolgers Gods /
als geliefde kinderen: ende
wandelt inde liefde / gelijck-
ertwijs oock Christus ons lief
gehadt

and hath given himself up for us, for an offering and a sacrifice to God, for a sweet smelling savour.

But fornication, and all uncleannes, or covetousnes, let it not be once named among you, as it becometh Saints: neither filthynes, nor foolish talking, or jesting, which are not comely, but rather giving of thanks. For this you know, that no whoremonger, or unclean (person), or covetous (man) who is an Idolater, hath inheritance in the kingdom of Christ and of God.

That no man deceave you with vaine words: for because of these things cometh the wrath of God upon the children of disobedience. Be not ye therefore partakers with them. For yee were sometimes darknes, but now are yee light in the Lord: walke as children of light: For the fruit of the Spirit is in all goodnes, and righteousness, and truth. Proveing what is acceptable unto the Lord.

And have no fellowship with the vnfruitful workes of darknes: but much rather also reprove them. For it is even shamefull to speak of those things which are don of them in secret.

But

gehadt heeft/ ende hem selven booz ons heeft overgegeven tot een offerhande ende een slacht-offer Gode / tot eenen wel-riekenden reuck.

Maer hoererpe / ende alle onreynigheyt / ofte giericheyt / en laet doock onder u niet genaemt worden / gelijckerwijs het den heyligen betaemt: noch oneerbaerheyt / noch sot-geklap ofte gekerpe / welke niet en betamen; maer veel meer danck-segginge. Want dit weet ghy / dat geen hoererder / ofte onreyn / ofte gierigaert / die een afgodendienaer is / erffenisse en heeft in het Koninckrijcke Christi ende Godes.

Dat u niemant en verleyde met ydele woorden: want om dese dingen komt de toozne Godes over de kinderen der ongehoorzaemheyt. Soo en zyt dan hare mede-genoren niet. Want gy waert eertijts duysternisse / maer nu zyt gy licht in den Heere; wandelt als kinderen des lichtes: want de vrucht des Geests is in alle goedigheyt / ende rechtveerdigheyt / ende waerheyde. Bezoevende wat den Heere wel behagelijck zy.

Ende en hebt geen gemeenschap met de onvruchtbare wercken der duysternisse / maer bestrafte doock veel eer. Want het gene heymelijck van haer geschiet / is schandelijck om te seggen.

Maer

But al these things, being reprov'd of the light are made manifest. For whatsoever doth make manifest, is light. Therefore he saith, Awake thou that sleepest, and arise from the dead, and Christ shall give thee light.

See then that ye walke circumspectly, not as fools but as wise, redeeming the time, because the dayes are evill. Wherefore bee ye not without understanding, but understand what the will of the Lord is. And be not drunk with wine, wherein is excess, but be filled with the Spirit: Speaking among yourselves with psalmes, and hymnes, and spiritual songs, singing, and making melody to the Lord in your heart: giving thanks alwayes for all things to God and the father, in the name of our Lord Iesus Christ: being subject one to another in the feare of God.

Ye wives be subject to your owne husbands, as unto the Lord: For the husband is the head of the wife, even as Christ is the head of the church; and hee is the saviour of the body.

Therefore as the Church is subject unto Christ, so also (let) the wives (bee) to their owne husbands in every thing. Ye husbands love your owne wives, even as Christ also

Maer alle dese dingen / van het licht gestraft zijnde / worden openbaer: want alle dat openbaer maecht / is licht. Daerom sezt hy / Ontwaecht ghy die slaept / ende staet op upt den dooden / ende Christus sal ober u lichten.

Siet dan hoe ghy voorzichtigelijck wandelt / niet als onwijs / maer als wijs / den tijt upkropende / dewijle de dagen boos zijn. Daerom en zyt niet onverstandig / maer verstaet welke de wille des Heeren zy. En en wozt niet dronken in wijn / waer in oberdaet is / maer wozt verbult met den Geest / spreekende ondermalkanderen met Psalmen / ende lof-sangen / ende Geestelijcke liedekens singende / ende Psalmende den Heere in u' herte: danckende alle tijt ober alle dingen Godt ende den Dader / in den name onses Heeren Iesu Christi: Malkanderen onderdanigh zijnde in de bzeese Godts.

Ghy vrouwen weest utwe epgene mannen onderdanig / gelijck den Heere: want de man is het hooft des wijs / gelijck oock Christus 'r hooft der Gemeente is: ende hy is de behouder des Lichaems.

Daerom gelijck de Gemeente Christo onderdanig is / also oock de vrouwen hare epgene mannen in alles. Ghy mannen hebt utwe epgene Vrouwen Lief / gelijck oock Christus

also hath loved the Church, and hath given up himself for her: that hee might sanctifie it, having cleansed her with the washing of water by the word: that he might present it to himself glorious, a church which hath no spot or wrinkle, or any such thing, but that shee should be holy and vnreproveable. So are men bound to love their owne wiver, as their owne bodies. He that loveth his owne wife, loveth himself. For no man hath yet ever hated his owne flesh, but hee nourisheth and cherisheth it, even as also the Lord the church. For we are members of his body, of his flesh, and of his bones. Therefore shal a man leave his father and mother and shall cleave to his wife: and they two shalbe one flesh. This myserie is great: but I speake this, having respect unto Christ, and unto the church. Therefore also let every one of you in particuler, so love his wife as himselfe: and the wife see that she reverence her husband.

Ye children be obedient to you parents in the Lord: for that is right. Honour thy father

stus de Gemeente lief gehad heeft / ende hem selven vooz haer heeft overgegeven: op dat hyse Hepligen soude / haer gereynight hebbende met het badt des waters dooz het woozdt: op dat hyse hem selben soude Heerlyck voozstellen / een Gemeente die geen vleckte ofte rimpel en heeft / of yet diergelycke / maer dat zy soude Heplig zijn ende onbespelyk. Also zijn de mannen schuldigh hare epgene vrouwen lief te hebben / gelyck hare epgene Lichamen. Die sijne epgene Vrouw lief heeft / die heeft hem selven lief. Want niemant en heeft opt sijn epgen vleesch gehaet / maer hy doet het / ende onderhouet 'er / gelyckerwijs ook de Heere de Gemeente: Want wy zijn leden sijns lichaems / van sijnen vleesche / ende van sijne beenen. Daerom sal een mensche sijnen Vader ende Moeder verlaten / en sal sijn Wyf aenhangen: ende zy twee sullen tot een vleesch wesen. Dese verhozgentheyt is groot: doch ick segge dit siende op Christum / ende op de Gemeente. Soo dan oock ghy-lieden elck in het besonder / een pegelyck hebbe sijn epgen Vrouw alsoo lief als hem selven: ende de Vrouw sie dat zy den Man breefe.

Gy kinderen zijt uwen ouderen gehoozsaem in den Heere: want dat is recht. Eert uwen Vader

father and mother (which is the first commandment with a promise) that it may goe well with thee, and that thou mayst live long upon the earth. And ye fathers, provoke not your children to wrath: but bring them up in the nurture and admonition of the Lord.

Ye servants bee obedient unto your Masters according to the flesh, with feare and trembling, in singleness of your heart, as unto Christ: not according to eyeservice, as men pleasers, but as servants of Christ, doing the will of God from the heart; with good will doing service to the Lord and not to men: knowing that whatsoever good thing any man doth, the same shall hee receive of the Lord, whether he be bond or free. And ye Masters, doe the same things to them, forbearing threatening: as knowing that also your Master is in heaven, and that no respect of persons is with him.

Furthermore, my brethren, bee strong in the Lord, and in the power of his might. Put on the whole armour of God, that you may stand against the crafty wiles of the devil. For we wrestle not against flesh and blood, but against principalities,

against

Vader/ en Broeder/ ('t welck 't eerste gebodt is met een belofte) op dat het u wel gae/ ende dat ghy lange leeft op de aerde. Ende ghy **Vaders** en beroeckt uwe kinderen niet tot roozne / maer boedise op in de leerlinge ende bermaninge des **Heeren**.

Ghy dienstknechten zijt gehoorzaam uwen Heeren na den vleesche / met vreesse ende beven / in eenboudigheyt uwer herten / gelijk als **Christo**: niet nae oogen-dienst / als menschen behagers / maer als dienstknechten **Christi** / doende den wille Gods van herten; dienende met goetwilligheyt den **Heere** / ende niet den menschen: wetende dat so wat goet een pegelijck gedaen sal hebben / hy dat selve van den **Heere** sal ontfangen; het zy dienst-knecht / het zy vrye. Ende ghy **Heeren** / doet 't selve by haer / nalatende de dzyginge als die wetet dat oock uw' selfs **Heere** inde **hemelen** is / ende dat geen aenmerkinge des **persoons** by hem en is.

Doorders / mijne broeders / wordet krachtrigh in den **Heere** / ende in de sterckte sijner macht. Doet aen de geheele wapen-rustinghe Gods / op dat ghy konnet staen tegen de listige omleydingen des **Dyvels**. Want wy en hebben den strijt niet teyde vleesch ende bloet / maer tegen de

Ober-

against powers, against the rulers of the world, of the darknes of this world, against Spirituall wickednes in the aire. Therefore take on the whole armour of God, that you may be able to withstand in the evil day, and having finished all to a victorie standing. Stand therefore, having your loynes girt about with truth, and having pur on the breast plate of righteousness: and having your feet shod with the preparation of the gospel of peace. Above all having taken on the shield of faith, wherewith ye shall be able to quench all the fiery darts of the wicked: And take the helmet of salvation, and the sword of the Spirit, which is the word of God: praying alwayes with all prayer and supplication in the Spirit, and watching thereunto with all perseverance, and supplication for all Saints: And for me, that Speech may be given to me in the opening of my mouth with boldnesse, to make knowne the myserie of the gospel for which I am an ambassadour in a chain, that in the same I may speak boldly as I ought to speake.

And that yee also may know

Overheden/tegen de Machten/tegen de Gewelt-hebbers der wereldder / der duysternisse deser eeuwte / tegen de geestelijcke boosheden in de lucht. Daerom neemt aen de geheele wapen-rustinghe Gods / op dat ghy konnet weder-staen in den boosen dagh / ende alles bezicht hebbende staende blijben. Staet dan / uwelenden omgegozt hebbende met de waerheyt / ende aengedaen hebbende de boest-wapen der gerechticheyt: ende de voeten gesthoept hebbende met bereytheyt des Euangeliums des vzedes. Boven al aengenomen hebbende de schilt des geloofs / met welken ghy alle de vyerige pijlen des boosers sult konnen upt-bluffchen: Ende neemt den helm der Saligheyt / ende het sweert des Geests / t welck is Gods woort: Met alle biddinge ende smeekinghe / biddende tot aller tijt in den Geest / ende tot het selve makende met alle geduerigheyt / ende smeekinghe vooz alle de Heylige: Ende vooz my / op dat my 't woort gegeven woode in de openinge mijns monds met vyzmoedigheyt / om de verhozgentheyt des Euangeliums bekent te maken / waer ober ick een gesante ben in een keten / op dat ick in 't selve vyzmoedelijck mach spzeeken / gelijk my betaemt te spzeeken.

Ende op dat oock gy moogt weten

know myne affaires, & what I do, Tychicus the beloved brother, & faithful minister in the Lord shal make known to you all things: whome I have sent unto you for the same purpose, that you may know our affairs, and that he may comfort your hearts.

Peace be to the brethen, and love with faith, from God the Father, and the Lord Iesus Christ.

Grace be with al them, that love our Lord Iesus Christ in incorruption,

A M E N.

Psal. 91.

HE that dwelleth in the hideing-place of the most high, he shall rest in the shadowe of the Almighty.

I wil say to the Lord; My refuge and my fortress: my God in whom I trust.

For he shall rid thee from the snare of the fowler: from the grievous destructive pestilence.

He shall cover thee with his feathers, and under his wings shalt thou trust: his truth is a shield and buckler.

Thou shalt not be affraid for the terrour of the night: for the arrow that flieth by day,

weten het gene my aengaet, ende wat ick doe/dat alles sal u Tychicus de getiefde broeder ende getrouwe Dienaer in den Heere bekent maken: den welken ick tot dien selven eynde tot u gesonden hebbe / op dat ghy onse saken soudet weten / ende hy uot herten soude vertroosten.

Bezede zy den Broederen, ende liefde met geloobe / van Godt den Vader / ende den Heere Iesu Christo.

De genade zy met alle die gene / die onsen Heere Iesum Christum lief hebben in onoverderflijckheydt / Amen.

Psal. 91.

Die in de schuyt-plaetsen des Alderhooghsten is geseten / die sal vernachten in de schaduwte des Almachtingen.

Ick sal tot den Heere seggen; Mijne toeblycht ende mijn burght: mijn Godt op welke ick vertrouwe.

Want hy sal u redden van den strick des Vogel-vangers: van de seer verderflijcke pestilentie.

Hy sal u decken met sijne vlercken / ende onder sijne vleugelen sult ghy betrouwen: sijne waerheydt is een rondasse ende beukelaer.

Gy en sult niet vzesen voozden schrick des nachts: voozden pyl die des daegs bliegt:

day : for the pestilence that walketh in darknes : for the destruction that wasteth at noon-day.

A thousand shal fal at thy side, and ten thousand at thy right hand : it shal not come nigh thee. Only with thyn eyes shalt thou behold it: and thou shalt see the reward of the wicked.

For thou, oh Lord, art my refuge, thou hast made the most highe thine habitation: t here shal none evill befall thee, neither shall any plague come nigh thy tent. For hee shall give his Angels charge of thee, that they keep thee in all thy wayes. They shall beare thee upon their handes, that thou dash thy foot against no stone.

Thou shalt tread upon the fierce lyon and the adder, thou shalt trample under feet the young lyon and the dragon.

Beaus he loveth me much (faith God) therfore wil I deliver him : I will set him on highe, for he knoweth my name. He shal cal upon me, and I will heare him : I will bee with him in trouble, I wil draw him out, and will honour him. I will satisfie him with length of dayes, and will caus him to see my salvation.

booz de pestilentie die in de doncker hepdt wandelt : booz het verderf dat op den mid-dagh vertwoestet.

Men utwe zijde sullender dupsent ballen/ende tien dupsent aen utwe rechterhand; tot u en sal 't niet genaken. Alleenlijk sult gp't met utwe oogen aenschoutwen/en ghy sult de bergeldinge der godloosen sien.

Want ghy/Heere/zijt mijne toevlucht: den Alderhoogsten hebt ghy gestelt rot u vertreck / u en sal geen quaet weder baren/ noch geen plage sal utwe tente naderen. Want hy sal sijne Engelen van u bevelen / datse u bewaren in alle utwe wegen. Sy sullen u op de handen dzagen / op dat ghy umen voet aen geenem steen en stootet.

Op den fellen leewt ende d'adder sult ghy treden / ghy sult den jongen Leewt / ende de Dzake bertreden.

Bewijle hy my seer bemint (spreekt Godt) so sal ick hem upthelpen : ick sal hem op een hooghte stellen/want hy kent mijnen name. Hy sal my aenroepen / ende ick sal hem verhooren : in de benauttheit sal ick by hem zijn / ick salder hem uptrecken/ende sal hem vereerlichen. Ick sal hem met lanckheydt der dagen versadigen/ende sal hem mijn Saligheydt doen sien.

Certaine

D 2

Eenige

Certaine morall sayings, and familiar (or proverbiall) speeches, very pleasant to the mynd, and profitable for the exercise of the tongue.

Eenige stichtelijcke spreucken, en gemeene (o
proverbiale) spreek-woorden, den geest
seer vermaeckelijck, en voorderlijck
tot d'oeffeninge der sprake.

1. Of the feare of God.

Van de vreesse des Heeren.

Honour and serve God.
Eert en dient Godt.

Follow piety.

Behertight de Godsalighepdt.

The feare of the Lord is the begining of wisdom.

De vreesse des Heeren is 't beginn' der wijshepdt.

In all that thou sayest or doest, remember that God heareth
and seeth it.

In all' het geen ghy seght of doet / denckt dat God 't hoorz
en siet.

God punisheth evil and rewardeth good.

God straft het quade / ende beloont het goede.

Godlines is the foundation of all vertue.

Godtruchtighepdt is de grondt van alle deughden.

2. Of duty to parents and superiours.

Van de plicht aen Ouders en Overheden.

Love thy parents.

Hebt utoe ouders lief.

Strive not with thy parents, although thou hast right in
what thou sayest.

En twist niet met utoe ouders / al hebt ghy schoon gelyck
in 't gene ghy seght.

Like

Like as thou dealest with thy parents, so shall thy children
deale with thee.

**Gelijck ghy met utw' ouders handelt / soo sullen utw' kin-
deren met u handelen.**

Yeild some what to your elder.

Geest utwe meerder wat toe.

Respect thy friends.

Houdt utwe bzienden in waerde.

Honour them to whom honour is due.

Cert die geene die eere toe komt.

Feare thy master.

Ontfiet utwe meester.

Reverence an aged person.

Zijt eerbiedigh tegen een oud bejaerde.

Obey the lawes and ordinances.

Onderhoudt de keuren en ordonantien.

Esteem thy self little among great ones.

By den grooten houdt u kleyn.

3. Of duty to a mans self.

Van de plicht aen eens selven.

P Reserve thy substance.

Bemaerd utw' goed.

Look to preserve honour and grace.

Siet eer en schaemt te houden.

Preserve thy good name.

Bemaerd utwe goeden naem.

Know thy self.

Kent u selven.

Be like thy self.

Zijt u seifs gelijck.

If a man cut off his nose, he marreth his face.

Snijt men sijn neus af / soo schent men sijn aengesicht.

Every man for himself, and God for us all.

Elck booz hem selven / en Godt booz ons allen.

Who brings water to his neighbours hous, when his owne
is on fire?

**Wie bzenghet water aen sijn buermans huys / als sijn ey-
gen bzandt?**

Every one wil have the butter on his owne cake.

Elck wil de boter op sijn koeck hebben.

4. *Of duty to neighbours.*

Van de plicht tot d'even-naesten.

WHat thou would'st not have don to thee, that doe not
to another.

't Geen ghy niet en wilt dat u geschiede / 't selve doet dan
ook een ander niet.

With such measure as thou shalt have measured to another
shall be measured to thee againe.

Met sulcke mate als ghy remandt sult gemeten hebben,
sal u weder toe gemeten worden.

5. *Of repentance.*

Van bekeeringe.

Hast thou erred? then chaunge thy counsell.
Hebt ghy gedwaelt / soo verandert van raet.

Hard jogs (shakings) teach well.

Harde schocken leeren wel.

He that strayeth and quickly returns, is thereby taught better.

Wie dwaelt / en haestigh weder keert /

En woerdt'er beter dooz geleert.

By falling men learn to goe sure.

Met vallen leert men seker gaen.

A burnt child dreads the fire.

Een verbrandt kindt vzeest het vier.

6. *Of vertue.*

Van de deught.

GLory is the shadow of vertue.

Gere is de schaduwte des deughts.

Honest men hate evill docing, through love to vertue.

De vrome haten 't quaet doen / dooz liefde tot de deught.

7. *Education of children.*

Opvoedinge van kinderen.

THe twig must be bent while it is tender.

Terwyle het rjjs zwack is moermen het bugen.

He that loveth his child well, will chastise him.

Die wel bemindt : castijdt sijn kindt.

't Is

It is ill leading old dogs in a string.

It is ill leading old dogs in a string.

Custom is a second nature.

Gewoonte is de tweede nature.

Correction bringeth fruit.

Tucht baert vrucht.

What one in youth well learne can,

That hangs him all his life time on.

Wat heeft geleert de jonger man/

Dat hanght hem al sijn leven an.

What is bred in the bone will not out of the flesh.

Dat in 't gebeente gegroeyt is/ wil upt het vleesch niet.

Teach a child in the way he should goe: and when he is old,
hee wil not depart from it. Prov. 22.6.

Leert den jongen de eerste beginselen na den eynd sijn
wegh: als hy oock out sal geworzen zijn/en sal hy
daer van niet af-wijcken.

8. *Of pride and humility.*

Van hoovaerdye, en nederigheydt.

Be not hig minded.

En zyt niet hoogh-dragende.

Despise not, not rejeect thy inferiour.

En veracht noch verstoet uw' minder niet.

The higher the mountaine, the lower the vale:

The greater the tree, the harder the fall.

Hoe hooger Bergh/ hoe lager Dal:

Hoe grooter Boom/ hoe zwaerder val.

Doest thou feare the lightening? then duck.

Vreesje vooz den blicem? soo duyckt.

He that abideth low, cannot fall hard.

Die laegh blijft kan niet hard vallen.

Lowlie set, and richly warme.

Laegh geseten en rijckelijcken warm.

Wilt thou not be shot, then stoope downe.

Wilje niet geschoren worden/ soo huyck neder.

A man forgotten, hath the best.

En vergeten man/ isser best aen.

God resisteth the proud, but giveth grace to the humble.

Iam. 4.6.

(hy genade.

Godt wederstaet de hoobaerdige / maer de nederige geeft

9. *Of covetousnes and liberality.*

Van gierigheydt en mildigheydt.

A Miser doth no good, but when he dyeth.
Een gierigaert doet niet goeds/ dan als hy sterft.
 Deare sea-men oft times stay on shoare.
Diere Schippers heeltijds aen landt blijven.
 Great fishes teare the net.
Groote visschen scheuren 't net.
 Men must not swallow such great brocks as to choak them.
Men moet soo groote bzoeken niet inswelgen/datmer aen
 muzght.
 Hy red horses make short miles.
Gehuerde peerden maken korte mijlen.
 It's good bidding guests where the provision costs nothing.
Daer 't by gelagh is/ is goet gasten nooden.
 It's easy to make a good fire of an others turf.
't Is licht goet byer maken van een anders turf.
 It's good cutting large girths of an other mans leather.
't Is goet breede riemen snijden uyt een ander mans leer.
 It's good to keep feast in an others hall.
't Is goet feest houden op een anders zael.
 It's good dauncing on an other mans floore.
't Is goet danssen op een ander mans vloer.
 He that hunteth two hares at once gets neither.
Die twee Hasen gelijck jaeght/ kryght geen van beyden.
 Fathome much, but gather little.
Deel om- vamen/ weynigh versamen.
 Great pears may hurt.
Groote peeren/ konnen deeren.

10. *Of hatred and envy.*

Van haet en nijt.

Spite gapes wide.
Spijt gaeyt wijt.
 When love turneth into hatred, then is it unmeasurable.
Als liefde heert in haet:
Dan gaetse byten maet.
 Envy cryeth of spite where honour rideth.
Nijt krypt van spijt/ waer eere rijt.

It

It grieveth one dog, that the other goeth into the kitchen.
 't Is den eenen hondt leer/dat d'ander in de keucken gaet.
 Who so prospereth well, is envyed.

Wie wel gebijt/die woꝝdt benijt.

After honour and dignity, followeth envy and hatred.

Maer eer en staet/volght nijt en haet.

Wrath is cruel and anger is outragious : but who is able to stand against envy ? Prov. 27. 4.

Gzimmighejdt / ende oberloopinge van toorn is weetsheyt : maer wie sal booz nijdigheyt bestaen ?

11. Of wisdom and knowledge.

Van wijsheydt en wetenschap.

MEn must respect wisdom above strength.

Men moer de wijsheyt boven de sterckte aensien.

Wealth is uncertaine and fading : but knowledge abideth alwajes.

Bijldom is onsecker en verganckelijck / maer de wetenschap blijft altydt.

Be not ashamed to learne.

En schaemt u niet te leeren.

Remember what thou hast read.

Onthoudt dat ghy gelesen hebt.

Fooles despise wisdom and learning.

De sotren verachten wijshejdt ende leeringe.

There is nothing more excelent than knowledge.

Daer is niet treffelijcker als wetenschap.

12. Of patience and anger.

Van lijdtfaemheydt en toornigheydt.

IN prosperity think of adversity.

In boozspoet denckt op tegenspoet.

Bear that which thou sufferest by thine owne fault.

Verdzaeght het gene ghy dooz u eppen schult lijdt.

Men goe not laughing to heaven.

Men komt niet lachende in den Hemel.

Be not angry without cause.

En wilt niet toornigh wesen sonder oozsaech.

Anger is a short madnes, or a noise that lasteth not long.

Gzamschap is een korte dulligheyt / of een raserye die niet langh duurt.

D S

A man

A man of little understanding is soon angry.

Een mensche van kleyn verstandt is haest verfloort.

A little pot is soone hot.

Een kleyne pot werdt haest heet.

To a little oven there needs little fire.

Tot een kleynen oven isser weynigh byers van noode.

Many think it to be great honour to suffer nothing (patiently :) but sound doctrine teacheth clearly, that there is no greater magnanimity than to be able to suffer injury with patience.

Veel meynen groote eer te zijn niet te verdragen : maer de gesonde leere wijst klaerlijck uyt / datter geen meerder grootmoedighydt en is / als ongelijck met gedult te kunnen lijden.

13. Of temperance and mediocrity.

Van matigheydt en middelmaet.

BE neither prodigal nor coverous.

En weest niet verquistigh noch gierigh.

He shund the raine and fell into the ditch.

Op schoutode de regen en viel in de sloot.

The pitcher goeth so long to the water, till at last it breaks.

De krupt gaet so langh te water / tot datse eens breecht.

Hee is a fool who suffers much paine for an hare : and yet kills an horse worth many pounds.

Op is een dwaes / die om een haes / veel smerten lijt :

En noch een peert / veel ponden weert / den hals astryt.

High trees give more shadowe than fruit.

Hooge boomen geben meer schaduwte als vruchten.

He that the candle too deep doth cut,

Blowes lightly all her luster out.

Wie de keers te diepe snuyt /

Blust wel licht haer luster uyt.

Men must sheare the sheep, according as they have woll.

Men moet de schapen scheeren na zy wol hebben.

Cut the hearb so that it may continue growing,

If thou wring' st too hard, the nose must bleed.

Snyt soo het krupt dat het mach blijven groejen /

Snuyt ghy te hazi soo moet de neuse bloejen.

When a man is satisfied, then a hony combe rellisheth not.

Wanneer men is verfaet /

Van smaecht geen honigh-raet.

Druncken-

Drunckennes is sin, losse, and shame.

Dronckenschap is sonde/schade en schande.

Enough, is as good as a feast.

Genoegh is eben so goet als een ffeest.

Too much of one thing, is good for nothing.

Te veel van eenen dingh is niemers nut toe.

They that drink wyne without relish, commit a great error.

Die Wijn dzincken sonder smaech/

Doen een onbesupsde saeck.

Who so drincks without thirst,

And eats without hunger,

He dyeth the younger.

Wie dzinckt sonder dorst/

En eet sonder honger/

Die sterft te jonger.

14. Of good and bad Companie.

Van goedt en quaedt geselschap.

Converse with the good.

Gaet met de brome om.

Convers with wise folkes.

Derkeert met wijse luden.

Esteem much of honest people.

Houdt veel van brome luden.

An evil man is the worst beast.

En quaedt mensch is 't alderstlimste beest.

It is good, to have dealing with good men.

Mer den goeden is 't goedt doen.

Beware of bad company.

Wacht u booz quaedt geselschap.

One rotten apple in the basket, spoileth also the sound fruit.

En rotten appel in de mande

Maecht oock het gabe frupt te schande.

If thou thouchest pitch thou shalt be defyled.

Handelt ghy peck/ ghy krijght een bleck.

Among wolves and owles, men learne to howle.

By Wolven en Huplen: daer leertmen huplen.

One scabbed sheep spoiles the whole flock.

En schurft schaep bederft de heele kudde.

One fool makes many.

Enen dwase maechter veel.

He that dwelleth with cripples, learneth to limpe.

Die by de kreupelen woont / leert hinccken.

He that lyeth with dogs gets fleas.

Die met honden gaet te bed /

Deelt van haer vloopen mer.

Foule ground spoils the cables.

Duyle gronden bederven de kabels.

Who so hunteth with cats,

Catcheth nought save rats.

Die jaeght met katten /

En vanght maer ratten.

It's ill working with bad tooles.

Met quaedt tuygh is 't quaedt werken.

He that mingleth himself among draffe, is eaten of the Swines. (geten.)

Wie sich onder de dzaf menght / wert van de Swijnen ge-

Better alone, than with bad company.

Beter alleen als qualijck verselt.

He that dwelleth neare a mill, is made dusty with the meale.

Die ontrent een molen woont / bestuyft van het meel.

He that walketh with wise men shal be wise : but a Companion of fools shall be destroyed. Prov. 13. 20.

Die met de wijse om gaet / sal wijs worden : maer die de sorten met-geselle is / sal verbzoken worden.

15. Of Courtesie, and kindnes

Van beleeftheydt en vriendelijckheydt.

Salute willingly.

Groet gaerne.

Be not hard to those that are under you.

Dalt uwe minder niet hant.

Be freindly in speech.

Zijt vziendelijck in 't spreken.

As thou saluteest another, so shalt thou againe bee saluted.

Gelijck ghy een ander sult groeten / soo sult ghy weder ges groeter worden.

Doe good to the good.

Doet den vromen goet.

Honour them which have don thee good.

Eerfe die u goetd gebaen hebben.

Doc

Doe good even to thyne enemies.

Doet oock uw' byanden goedt.

Recompence a good turne.

Wooz een weldaet doet vergeldinge.

Men lock up no bread from friends.

Men sluyt geen broodt wooz de vzienden.

16. *Of the tongue, and the good or evill use thereof.*

Van de Tonge, en het goedt of quaedt gebruyck der selve.

BEfore thou speakest, meditate well what thou wilt say.

Er ghy spreekt/ver sint wel wat ghy seggen wilt.

Heare much, but speak little.

Woozd veel/maer spreekt weynigh.

Many things befall him that speaketh much.

Die veel halt/die veel ontvalt.

To the wise there is soon enough spoken.

Den verstandigen ist haest genoegh geseydt.

A word to the wise is enough.

Men den verstandigen is een woozdt genoegh.

Evill words corrupt good manners.

Boose reden/bederben goede seden.

Agreement in speech, or offitiousnes maketh friends; but speaking the truth causeth ill will or hatred.

Geseggelijckheyt of gediensstighheyt maecht vzienden/maer waerhepde te spzeken veroozsaecht onminne of haat.

He that hath gall in his mouth can not spit honey.

Die gal heeft in de mondt en kan geen Honigh spoutwen.

Little said is soon amended.

Weynigh geseydt is haest verbeterd.

He that would alwajes live at rest,

Must heare, and see, and say the best.

Die sijn rhyde in rust wil leben/

Moet hooren en sien/en 't beste spzeken.

Silence and thought can hurt no body.

Swijgen en dencken/kan niemandt krencken.

Many flags, little butter.

Veel vlaggen/luttel boters.

They

They are empty vessels which make the greatest sound,
 't Zijn ledige vaten/ die meest bommen.

Still waters have deep bottomes.

Stille waters/ hebben diepe gronden.

Full vessels sound not.

Dolle vaten bommen niet.

A man that speaks not, and a dog that barks not, must at
 al times be most narrowly looked to.

Gen mensch die niet en spreekt/

Gen hondt die niet en bast/

Daer dient tot aller tijdt/

Gen nautofsten op gepast.

Fooles will first give their judgement.

Dwazen willen eerst oordeelen.

The cripple will be first in the daunce.

Den kreupel wil eerst aen den dans.

The worse carpenter, the more chips.

Hoe slimmer Timmerman/ hoe meerder spaenders.

The worse wheel, the more it crakes.

Hoe slimmer Wiel/ hoe meer het kraecht.

One penny in the spare-pot makes more noise, than when
 it is ful.

Gen penningh in den spaer-pot maecht meer geraes / dan
 als zy vol is.

An empty fat soundeth most.

Gen ydel vat bomt aldermeeft.

Great boast, little roast.

Groot roemen/ weynigh gebzaet.

Great talkers no great doers.

Groot sprekers zijn geen groot daders.

The goose bloweth indeed, bot biteth not.

De Gans blaest wel/ maer en bijt niet.

They doe not all bite, that shew their teeth.

Sy en bijten niet al/ die haer tanden laten sien.

A Cat that meweth much, catcheth but few mice.

Gen Kat die veel maeulot/ vanght weynigh musen.

Threateners fight not.

Dreppers en bechten niet.

Threats are the weapons of the threatned.

Het dzeppen is der gedzephghden geweer.

When theeves fall out true men come to their goods

Wanneer dieven klyben/ bekomen vrome lieden hare goeds
 deren.

Cowardly

Cowardly dogs bark much.

Bloode honden bassen veel.

Scabbed sheep bleat most.

Schurfsde Schapen bleeten meest.

Still Soves eat up all the draffe.

Stille Seugen eten al het dras op.

A threatened man, liveth seaven years.

Gen gedzegt man leeft seben jaren.

Long of tongue, short of hand.

Lange tonge / kort van handt.

Dissembling cats take the flesh out of the pot.

De luppemde katten halen het vleesch uyt de pot.

The more love the lesse speech.

Hoe meerder liefde hoe minder spzaeck.

Ful earts of corne hang lowest.

De volle koren-apren hangen laegst.

Every bird singeth according as he is beacked.

Elck vogelke singht soo het gebeckt is.

Men see whether the Hog be meafeld by his tongue.

Men siet aen de tonge oft bercken goztigh is.

Fowle mouths fowle bottomes.

Duple monden duple gronden.

The vessel giveth out such as is in it.

Het vat geeft uyt soo het in heeft.

Men know trees by the fruit, and a wanton hart by its sport.

Men kent de boomen aen de vruchten /

Gen tweeldigh hertje by de kluchten.

Unclean birds seldome crow good weather.

Onreynne vogels kraepen selden goet weder.

A cuckow cryeth out his oun name.

Gen koeckoeck roept sijn eygen naem uyt.

17. Of back-biting.

Van achterklap.

Speak none evil of any one behind his back.

Sen spzecht geen quaet van pemant achter sijn rugge.

He must have a great deal of fromity that wil stop every ones mouth.

Hy moet veel bztis hebben die elck den mont sal stoppen.

He

He must rise betimes who wil please every body.

Hij moet vroegh op staen die alle man believen wil.

It's bad straightening all crooked timber.

't Is quaedt alle krom-houten te rechten.

Men can hardly take care of all.

Men kant qualijck al besorgen.

It's bad hanging yarne before all holes.

Dooz alle gaten is 't quaedt garen hangen.

With holding ones tongue all things may bee overcome :
but not with wrangling.

Men kan alle dingh doot (wijgen) / niet doot kÿben.

He is truly a skilfull man who can make all well.

't Is doozwaer een kunstigh man /

Die het al wel maken kan.

18. *Of Corruption, and nature.*

Van verdorventheydt, ende aerdt.

Men will be alwajes thwart in the way.

Strijdt wil men dwaers in de wegen.

None among men is wise at all tymes.

Niemandt onder de menschen is 't aller uren wijs.

An old hunter delighteth to heare of hunting.

Een oudt Jager hoozt geerne van de weijery.

It hath soone rayned enough in a wet pool.

In een natten poel is haest genoegh geregent.

The hoarie frost cometh quickly on old ice.

Het rijpt haest op een oudt ys.

A wolf catcheth at the sheep, when he is a dying.

**Een wolf hapt noch na 't schaep / als hem de Ziele upt-
gaet.**

He is not yet wholly free, that draweth a peece of his bands
after him.

**Hij is niet geheel vry die noch een stuck van sijn banden
nae-sleept.**

Not only the leaf but the root must be plucked up of weeds.

**Dan 't onkruyt dient niet het wof alleen / maer de wortel
uytgetogen.**

19. *Of riches and poverty.*

Van rijckdom en armoede.

Poverty seeketh craft.
 Armoede soect list.
 Riches long in getting are wholsome.
 Langhsame rijckdom is saligh.
 Light gaine maketh a heavy purse.
 Licht getwin maect sware beursen.
 Where there is much goods, there are many that eat it.
 Waer veel goet is/ daer zijn veel die het eten.
 Great house, great crosse.
 Groot huys/ groot kruys.
 Little ship, little saile.
 Kleyn schip/ kleyn zepl.
 Little house, little care.
 Kleyn huys/ kleyn sozgh.
 Many Cowes, much trouble.
 Veel koepen/ veel moepen.
 A little hearth, though cold (is good)
 That hath allone but little wood.
 Een kleynen heert al is hy hout/
 Die heeft alleen maer weynigh hout.
 A young Courtier, an old begger.
 Jongh Hobeligh/ out schobeligh.
 He that nothing wanteth is rich :
 Although he dwelleth on the ditch.
 Die niet ontbzeect is rijck :
 Al woont hy aen den dijck.
 Rich with little, is like God.
 Met weynigh rijck/ is Godt gelijck.
 Little with honour, what need you more.
 Weynigh met eer/ wat hoefje meer ?
 Every one knoweth where the shoe wrings him.
 Elck weet waer hem de schoen wzinght.
 All is not gold that glisters.
 Ten is geen goudt al watter blinckt.
 No happines, without aduersity.
 Geen geluck/ sonder dzuck.
 What glistereth that wringeth.
 Wat blinckt/ dat wzinght.

A new

A new shoe can cause paine.

Een nieuwe schoen/ kan pijn doen.

Even there where men it can not see,
Will often times great sorrow be.

Oock daer men 't niet en siet/

Is dickmael groot verdriet.

Every man wil wipe his feet upon the poore.

Men den armen wil alle man sijn voet wissien.

Every one wil goe over the longest garden.

Daer de tuyn langst is/ wil yder ober.

When the Salmon is taken the eele sucketh him out.

Als de Salm gebangen is/ so sught hem den ael upt.

When a dog lyeth under, all the world will scratch him.

Als den hond onder licht/ al de werelt wil hem kretsen.

Men deal ill with him with whom it goes ill.

Men misdeelt die 't misgaet.

The last man is bitten of dogs.

Den lesten man bijten de honden.

Upon a leane or scabby beast.

All the flies most take their rest.

Op een schael of schurift beest/

Sitten al de vliegen meest.

Where the caufy is lowest the water runneth sonest over.

Daer de dijk laeghste is/ loopt het water eerst ober.

When the stream changeth his course men set the beakons in
another place.

Als het diep verloopt verset men de bakens.

When the wolfe growes old, then the crows ride him.

Als de wolf oudt wordt/ soo reyen hem de kraepen.

Every one is better pleased with a rising than with a falling
marker.

**Yder houdtet meer met de rijfende mazt als met de af-
gaende.**

There is but little sorrow for an old cove.

Alen is de rou/ om een oude koe.

Even hares pull a lyon by the beard when he is old.

**Oock Hasen trecken een Leeuw by den baert als hy out
is.**

What smarteth teacheth.

Wat verfeert/ dat leert.

No man learneth but by hurt or shame.

Niemandt leert als met schade of schand.

Whath

What doth not sowre men, dot not sweeten them. i. e. what
men get not with trouble is not sweet to them.

Watmen niet en besuert/ en besoetmen niet.

What costs nothing is good for nothing.

Wat niet en kost en deught niet.

Blowes make wise.

Slagen maken wijs.

After sowre comes the sweet.

Ma het suere komt het soet.

Short braunches long vintage.

Kozre racken/ langen Wijn-degft.

Little wood much fruit.

Wepnigh hours/ veel vzychten.

20. *Of prosperity.*

Van voorspoet.

O Ne that hath all after his wish (orwill)
Accompt him an unhappy man (still.)

Een die 't al heeft na sijnen wensch/

Acht dien een ongeluckigh mensch.

Men can beare all thinges, except good dayes.

Alle dagen kan men dzagen/

Hytgesondert goede dagen.

When prosperity smileth on thee, stand then on thy watch.

Als 't geluck u lacht :

Straet dan op de wacht.

Men in good condition give good advise.

Menschen in goeden staet/ geven goeden raet.

It 's pleasure to see it raine, when one stands in the drye.

't Is geneugelijck te sien regenen/ als men in dzoge staet.

The best pilotes are a shoare.

De beste Stuer-luyden zijn aen landt.

It 's good steering before wynd and tide.

Dooz windt en stroom is goede stieren.

21. *Of thriftines.*

Van suynigheydt.

S Et thy expence according to thy trade.

Set u teeringe/ na u neeringe.

Sparingnes is a great revenue.

Suynigheydt is een groote rente.

Cut

Cut your cloak, according to your cloth.

Snijt u Mantel naer u Laecken.

Spoiling is a bad custome, Sparing is a sure revenue.

Spillen is een quae getente :

Sparen is een wijse rente.

Green wood, hot bread, and new wine, can not be profitable for the house.

Groen hout/ heet brood/ en nieuwe Wijn/

En kan dooz 't Wijn niet dienstigh zijn.

The throat costs much.

De keel/ kost veel.

When the season gives new increase, Bee not then too hastie in buying : But tarry a little is thou be wise, For it differeth the hals in prise.

Wanneer de tijdt geeft nieu getwas/

Weest dan in 't koopen niet te ras.

Maer toeft een weynigh zuden wijs/

Want 't scheelt de helft wel in de prijs.

Velvet and silk are strange hearbs, they blowe the fire out of the kitchin. To be lazie, dainty, and to love to eate much, are three things which are good for nothing.

Fluweel en Zijde is seltsaem krupt/

Het blust het vyer de keucken upt.

Lux en lekker en veel te meugen/

Zijn drie dingen die niet en deugen.

Spare some money in the half empty vessel : But saving wil not help when the vessell is empty.

In 't half leegh vat/ gelt sparen wat/

Maer dooz lege baten/ kan 't sparen niet baten.

22. Of labour and diligence.

Van arbeydt en naerstigheydt.

Wisdome increaseth by diligence.

Wijsheydt neemt toe dooz vlijtigheydt.

He that esteems not a penny, will not be master of guildens.

Die geen penning en acht/ en wordt geen guldens Heer.

Stockfish is made soft with much beating.

Met veel slagens wordt de Stock-bisch mozwer.

Small fish, sweet fish.

Kleyn visje/ soet visje.

Little

Little gaine brings in wealth.

Kleyn gewin/ bzenght rijkdom in.

By little and little striking, the tree fals.

Dooz allentse slagen/ halt de boom.

Many handes make light worke.

Veel handen maecten licht werck.

Many littles make a mickle.

Veel kleyntjes maken een groot.

Soft and faire goeth farre.

Sachtgens en soetgens gaet bezre.

Nothing so hard but by diligence may be overcome.

Niet so swaer of men kan 't met neerstigheyt overwinnen.

Labour is profitable for the body.

Az bent is booz het lichaem profijtelijck.

God giveth the fowles meat but they must flie for it.

Godt geeft de Vogelen de kost / maer zy moetender om vliegen.

He becometh poor that dealeth with a slack hand : but the hand of the diligent maketh rich. Prov. 10. 4.

Die met een bedziegelijcke hant werckt/wozt arm: **M**aer de handt der vlijrigen maectt rijk.

23. Of Idlenes.

Van ledigheydt.

Poverty is the reward of idlenes.

Azmoede is luyghedts loon.

He that in his land no corne doth sowe :

Shal truly (none other but) thistles mowe.

Wie in sijn Landt geen koren saept :

't Is seecker/ dat hy distels maeyt.

Of idlenes cometh no goodnes.

Van ledigheydt komt niet goets.

An idle person is the devils pillowe.

Een ledigh mensch is duyvels oozkussen.

No sheep runs into the mouth of a sleeping wolfe.

Een slapende wolf en loopt geen schaep in den mondt.

A flying crow catcheth some what.

Een vliegende kraep vanght wat.

Idlenes nourisheth all evill :

To doe some what is better Counsell,

Needigheyt boedt alle quaedt :

Wat te doen is beter raedt.

If the mill findeth no corne, it grindeth stones.
Vindt de meul geen koren/ soo maectse steenen.

Idienes is famines mother.
 And of theft (it is) full brother.
Leedighepdt is hongers moeder/
En van diefte volle broeder.

Rest makes rustie.

Rust maectt roest.

A plough that worketh, glistereth :
 But the still water stinketh.

Een ploegh die werckt/ blinkt :
Maer 't stille water stinkt.

To doe nothing teacheth to doe evill.

Niet doen/ leert quaedt doen.

Becaus of the winters the sluggard will not plow: therfore
 shall he beg in harvest, but there shall be nothing (for
 him) Prov. 20. 4.

Om den winter en sal den lapaert niet ploegen : daerom
 sal hy bedelen in den oogst/ maer daer en sal niet zijn.

24. Of jesting.

Van jockinge.

HE that jesteth inticeth.

Die jockt/ die lockt.

It's ill jesting with edged tooles.

't Is quaedt gecken met scherp gereetschap.

He that will jest must beare jesting, els it were better let
 alone.

Die jocken wil/ moet jock verstaen/

't Is anders beter ongedaen.

An ape wil bemocking with every one although she can not
 cover her owne arse.

Een aep wil met een peder gecken/

Maer kan haer eppen aers niet decken.

25. Of rebukes.

Van berispinge.

A Scabbad head fears the combe.

Een schuzrist hoeft ontsiet de kam.

Touch a gald horse and he will kicke.

Daecht een beseert peert aen/ en hy sal slaen.

Clawe

Clawe me, and Ile claw thee.

Kraeutmt my/ en ick kraeutm dy.

He that buildeth upon the high way hath many that carpe at him.

Die aen den wegh timmert/ heeft veel bericht.

He had need of a good advocate that is called to every mans sessions.

Die behoeft wel een goede boozspreek/ die booz alle mans byerschaer betrokken woedt.

Who it is that remains uncensurd, if hee speak or write for the world.

Wie is 't die sonder op-spraak blijft/

Die booz de werelt spreekt of schrijft?

He is wise that is al wayes wise.

Hy is wijs/ die althijt wijs is.

A master may misse.

Het mist een Meester wel.

No piot so crafty but her nest may be once robbed.

Geen soo loosen Crier of haer nest wozt wel eens gerooft.

No Hen so witty but she layeth one eg lost in the nettles.

Geen soo snegen Hin / of zy leyt wel een ey verloren in de netelen.

A good fisher may let slip an eele.

Gen goede visscher ontglipt wel een ael.

A shod mare may stumble.

Gen beslagen Mezzie strupckelt wel.

A good gunner may misse.

Gen goedt Schutter mist wel.

None so wise, but hee may fail.

Niemandt soo wijs/ of hy kan falen.

It happeneth (some time) that a good Seaman fals over board.

't Gebeurt wel/ dat een goedt Zeeman over boozt valt.

He is a good gunner who al wayes hits the mark.

't Is een goedt Schutter die althijt het wit raecht.

He that hath an head of butter wil come neare none oven.

Die een hooft van boter heeft en wil by geen oven komen.

Bad eyes can endure no light.

Quade oogen kunnen geen licht verdzagen.

Slight gold will not be touched

Sleght gout en wil niet getoet wt wesen.

He that hath a Scabby head will suffer no combing.

Die een schurft hooft heeft/ wil geen kammen lijden.

He that doth evil hateth the light.

Die quaedt doet/ haet het licht.

A scabby horse fears the curry combe.

Gen schurft paert vzeest den roß-kam.

An unsound body wil suffer no shaking.

Gen meeps lijf wil geen beweginge lijden.

Hee that reproveth a scorner, getteth to himself shame; and

hee that rebuketh the wicked, (getteth himself) his blot.

Rebuke not a scorner least hee hate thee: rebuke a wise man and he will love thee. Prov. 9.7, 8.

Wie den spotter tuchtright / behaelt sich schande: ende den

den Godtlosen bestrafft / sijne schand-blecke. En be

strafft een spotter niet / op dat hy u niet en hate: be

strafft den wijsen / ende hy sal u lief hebben / Job. 5

vers. 7/ 8.

26. Of injury.

Van ongelijck.

NO man shall prosper long with evill doing.

Niemand sal lang voorszpoet hebben/mer quaet doen

Doe no man wrong first.

Doet niemandt eerst ongelijck.

Is 't better to suffer wrong, than to do it to another.

't Is beter ongelijck te lijden / als een ander aen te doen

Unjust Substance enricheth not.

Onrechtveerdigh goedt en rijckt niet.

So gotten, so spent.

Soo gewonnen/ soo verteert.

Lightly come, lightly gon.

Licht gekomen/ licht gegaen.

Men get no profit by coufenage.

Men doet geen voordeel mer bedrog.

A false ballance is an abomination to the Lord: but a just

weight is his delight. Prov. 11. 1.

Gen bedriegelijcke weegh-schale is den Heere een grou

mel: maer een volkomen weegh-steen is sijn wel

geballen.

27. *Of time, and oppertunity.*

Van tijdt en gelegentheyt.

THe time that 's past, cometh not againe.

De tijdt die voozby is/ en komt niet meer.

First come, first served (grindeth.)

Die eerst komt/ die eerst maelt.

Men must' catch when the time is.

Men moet grijpen als 't tijdt is.

Men must set out their tubs while it raineth.

Men moet sijn robben upt setten/ terwijl het regent.

Men must saile while the wind serveth.

Men moet zeple n terwijl de windt dient.

The oppertunity stands not still before any mans door.

Het geluck en staet niet stil vooz pemandt's deur.

Land purchase, and good marriage, happeneth not every day.

Landt koopen en goedt houwelijck doen/ en verschijnt alle

dagh niet.

Use time while time is.

Gebzupckt den tijdt terwijl het daer is.

The cat will eat fish, but she will not touch the water.

De kat wil visch eren / maer zy wil het water niet raken.

It's bad combing where there is no haire.

't Is quaedt kethmen daer geen hays en is.

It's bad making fromity of water allone.

't Is quaedt byz maken van water alleen.

It's bad making cakes without fire or fat.

't Is quaedt hoecken bakken sonder byer of vat.

A good fire makes a quick cooke.

Een goedt byer maecht een snellen kock.

It's bad grinding without water.

't Is quaedt slijpen/ sonder water.

When old dogs barke, its time to look out.

Als oude honden bassen is 't tijdt upt te sien.

When thy neighbours house burneth its time to look about

thee.

Als u buermans huys brandt/ is 't tijdt upt te sien.

28. *Of Contentation.*

Van vergenoeginge.

E Ast, west, at home is best.

E Cost/ west/ 't huys is best.

Often removing costs much bedstraw.

Beel berhuyfen kost veel bed-stroo.

There grows no cob web upon the combe of a mill that is
alwayes turning.

Daer wast geen ragh aen een draeyende meulen-kam.

A Rolling stone gathereth no mosse.

Gen rollende steen woardt niet geen groen gewassen.

Trees that are often replanted prosper seldom.

Boomen die men veel berplant geduen seldom.

An unconstant man prospereth noth.

Gen looper en gedijt niet.

Stability causeth prosperity.

Blijven doet bekljven.

Not to throw away our old Shoes, before wee have new.

Geen oude Schoenen wegh werpen / eer men nieuwen
heeft.

Godlines is great riches if a man bee content with what he
hath.

Godtsaligheydt is groote rjckdom als men te vreden is
met het geene men heeft.

29. *Of contention and unity.*

Van twist en eenigheydt.

L Ove peace.

Hebt de vrede lief.

Shun contention and pleading.

Schuyt het twisten en pleyten.

The truth is lost with too much contention.

Al het al te veel kakekens / woardt de waerheydt verloren.

Contention bringeth decaie.

Twist verquist.

Concord (or agreement) maketh strong.

Eendracht geeft macht.

Agreement can doe very much.

Eenigheydt vermacht veel.

Better is a dry morsell, and quietnes therewith, than an
house full of sacrifices with strife. Prov. 17. 1.

Eene drooge bere / ende rust daer by / is beter / dan een
Hups bol van geslachte beesten / met twist.

30 Of lying.

Van leugen.

H Ate lying.

Waet de leugen.

The mouth that lyeth, killeth the soule.

De mondt die lieght / die doodt de Ziel.

Shew me a lyar, and I'll shew thee a thief.

Wijst my een leugenaer / en ick wijsse u een dief.

A lyar must have a good memorie.

Een leugenaer moet een goede memorie hebben.

The getting of treasures by a lying tongue, is a vanity tossed
to and fro of them that seek death. Prov. 21. 6.

Te azbeuden om schatten met een valsche tonge / is een
hoozt-gedzebene ydelheyt der gener, die den doot soeken.

31. *Of women, love, wooing, marriage, and
duties of man and wife.*

Van Vrouw-menschen, liefde, vryen, trouwen,
en plichten tusschen man en wijf.

A Vertuous woman is a Crown to her husband : but she
that maketh a shamed, is as rottennes to his bones.
Prov. 12. 4.

Een kloecke Wijn- brouwe is een kroone hares Heeren :
maer die beschaemt maecht / is als bezrottinge in
sijne beenderen.

A woman faire and wine that's sweet.

Are full of poyson (though) secret.

Een schoone Brouw' en soete wijn /

Die zijn vol heymelijck seijn.

Married in hast, repented at leasure.

Waest getrouwt / langh berouwt.

Of early breakfast, and late marriage, men get not lightly
the head-ach.

Dan vzoeg ontbijten / en laet te trouwen / en krijght men
niet licht den hooft-zweer.

He that asketh tимерously learneth to denie.

Wie beschzomelijck vzaeght / die leert wegeren.

By labour men get fire out of a stone.

Waet azbeidt krijght men vper upt den steen.

The constant hunter catcheth thee deere.

De stadige Jager vanght het wilt.

Importunity doth obtaine.

Nen houden doet verkrjgen.

That which is gotten with trouble is possessed with love.

Dat met moeyte verkregen is/ mozt met minne beseten.

He that will lay out but little, seldome buyeth good flesh.

Die weynigh besteden wilt/ selden goet vleesch koopt.

They who with loves dart pierced be,

Can neither spot nor defect see.

Die van de liefde zijn gesteken/

En sien noch blecken noch gebzeken.

In love is no lack.

In liefde en is geen gebzeck.

Love is blinde and cannot see.

Liefde is blindt ende en kan niet sien.

It's best to woe where a man can see the smoake.

't Is best te vziyen/ daer men de roeck kan sien.

Beauty is but dirt if honesty be lost.

Schoonheyt is maer dzeck als d' eerbaerheyt verloren is.

Women and pears that doe not crack men esteem to tast
the best.

Vrouwen en peeren die niet en kraecken/

Die acht men alderbest te smaken.

Bad legs and good wives, ought to stay within doores.

Quade beenen en goede wijven/

Dienen wel in huys te blijben.

Much on the street causeth a bad Name.

Veel op de straet: licht op de pzaer.

Cleanly cloth'd: and not too gawdie.

Diep gekleet: en niet te bzeet.

See not husbands, be blind ye wives, that shall preserve the
hous in quiet.

En siet niet mannen/ weest blindt ghy Vrouwen/

Dat sal het huys in rusten houtwen. (ce.

Good speeches for bad words, set many a froward pate a pea-

Op quade woorden/ goede reden/

Stelt menigh kofsel hoeft te vzeden.

No wagon rides so softly, which some times suffereth not
a jog.

Geen Wagen opt soo sacht en reet /

Die somtijds niet een stoorje leet.

It's a great sorrow in the house, where the hen crows, and
not the cock.

't Is in het huys een groot verdriet/
Daer 't hen'tje kraept/en 't haentje niet.

The wives vertue is the husband honour.

Mans eere/ Vrouwen deught.

Neither reprove nor flatter they wife, where any one heareth
or seeth it.

En straft of streelt u Vrouwe niet/
Daer 't yemandt hoozt of yemandt siet.

The eye of the master makes the horse fat :

The eye of the mistres makes the cambres neat.

Het ooge van den Heer/ dat maecht de peerden vet :

Het ooge van de Vrouwe/ dat maecht de kamers net.

They that use the looking glas often, spin seldome.

Wie veeltijts spiegelen/ selden spinnen.

A continuall dropping in a very rainy day, and a contentious
woman are alike. Hee that hideth her hideth the wind,
and the ointment of his right hand which bewrayeth
(it self) Prov. 27. 15. 16.

Eene geduyrige druppinge ten dagh des slagh-regens/
ende een khsachtige Hups-vrouwe zijn even gelijk.

Elck een diese verbergh / soude den windt verbergen/
ende de olpe sijner rechterhandt die roept.

32. Of hast and sobriety.

Van haestigheydt en sachtmoedigheydt.

Hast maketh wast.

Haest verquift.

Hasty speed is seldome good.

Haestige spoer/ is selden goedt/

Folly hath eagles wings but owles eyes.

De dwaesheyt heeft Arents vleugelen/maer Hpls oogen.

Hastie questions must have slow answers.

Op haestige vragen dient traegh geantwoozdt.

Hastie men ought to ride on asses.

Sachtige menschen dienen op Ezels te rijden.

He that creepeth falleth not.

Die krupt en valt niet.

Men come to their journies end with going easily.

Met goedt gemak raecht men oock boozt.

Soft and faire goeth farre.
Al sachtgens en soetgens gaende/ raecht men bezre.
 A soft fire maketh sweet malt.
En sacht beertjen maect soete mout.
 Ride on, but look about.
Rijt boozt/ maer siet om.
 Hast is no speed.
Haest is geen spoet.
 More hast than good speed.
Meer haest dan goeden spoet.
 Speedy Counsell seldome profitable.
Snelle raet/ selden baet.
 Of hasty advise, never (came) good action.
Dan snellen raedt/ noyt goede daet.
 The taylor that maketh no knot, loseth his stich.
De nayer die geen knoop en leyt/ verliest sijn steek.
 Measure thrice ere thou cut once.
Meer driemaal eer ghy eens snijt.
 Who so oveneth in hast, gets horned bread home.
Wie in der haest obent/ krijght gehorende brooden t'hups.
 Before you ryde on look to your girths.
Eer ghy boozt rijt/ siet na de linze.
 Make trial first, and then weigh.
Eerst wicht/ dan waeght.
 The candle that goeth before giveth best light.
De keerse die booz gaet/ licht best.
 Nothing in hast but to catch fleas.
Geen dingen metter haest als blopen te bangen.
 With time and straw the medlers ripen.
Met tijdt en stroo rijpen de mispelen.
 In tyme a mouse wil byte a cable in pieces.
Metter tijdt bijt de mups een kabel in stucken.
 Time bringeth roses forth.
De tijdt bzencht roosen boozt.
 In time the corne ripeneth.
Metter tijdt rijpt het koren.
 The diligent hand and sparing thooth buyeth other folkes
 land.
**De neersfijge hand/ en sparige tant/
 koopt ander luden Landt.**
 The water in time maketh a hole in an hard stone.
Het water dooz tijdt holt een hazden steen.

He

He that wil make a golden gate, must every day, bring a naile
(thereto.)

Die een goude poozte wil maken / bzenghter elcken dagh
een nagel.

The thoughts of the diligent tend only to plentiousnes : but
of every one that is hastie, only to want. Prov. 21. 5.

De gedachten des bljrtigen zijn alleen tot overschot:maer
eens peder die haestigh is / alleen tot gebreck.

33. *Of promises.*

Van Beloften.

Promise not lightly.

En beloof niet lichtelijck.

Performe what thou hast promised.

Houd dat ghy beloof hebt.

An honest man is as good as his word.

Een eerlijck man is soo goet als sijn woordt.

An honest mans word is as good as his bond.

Het woordt van een eerlijck man is soo goet als sijn obli-
gatie.

It 's certainly a poor man that cannot promise faire.

Het is boozmaer een armen man /

Die niet wat schoons beloben kan.

Faire promises, fowle performances.

Schoone beloften buyle volbzengingen.

34. *Of friendship and confidence.*

Van vrientdschap en vast betrouwen.

Prove thy friend and try thy sword, which will be worth
great treasure to thee.

Bepzoeft u vziendt / bepzoeft u zwoert :

Dat is u groote schatten weert.

Losse breaketh friendship.

Schade schent vziendtschap.

That dog from whom men take a bone respecteth no
friends.

Die hont diemen een been ontneemt en kent geen vziendē.

In the parting of the inheritance friendship standeth still.

In 't deplen van 't erf / staet de vziendtschap stille.

Nephew so long as I give.

Heeft soo langh ick geef.

A friend is known in need, the richer are known after death.

Den bziend die kent men in der noot/
Den rijcken kent men na de doodt.

A friend in need is a friend in deed,

Een bziendt in noot/ is een bziendt in der daet.

Thrust not thy finger in a fools mouth.

Streekt u binger in geen dwasens mondt.

With fools men must not play the foole.

Met gecken en moet men niet dwasen.

If thou give a staff to a foole, surely hee will strike thee in
thee neck.

Soo ghy een stock geeft aen een geck/
Getwis hy slaet u in den neck.

Too much trusting maketh many to repent.

Te veel betrouwen : doet veel berouwen.

Before thou trust a friend, eat a peck of salt with him.

Al eer dat ghy een bziendt betrouwt/
Soo eet met hem een mudde sout.

If thou offer a fool thy fingers, it's strange if he take not
the fist.

Soo ghy een geck de vingers biet/
't Is bzeemt neemt hy de vuysten niet.

Give a fool an inch, and hee'l take an elne.

Geeft een sot een taely/ en hy sal een elle nemen.

35. Of discretion.

Van bescheydenheydt.

IT's bad catching hares with drums.

't Is quaedt hasen met trommels te vangen.

All birds shun the open net.

Alle vogels schoutwen d'openbare netten.

He that spits against the wind, maketh his beard fowle.

Wie regen de mint spoutwt/ maectt sijn baert vuyt.

36. Of secrecy.

Van verborgentheden.

Here is nothing secret that shal not be revealed.

Daer en is niet verhozge/dat niet openbaer en mozde.

The

The truth that lay in the darke cometh clearly to light.

De waerheydt die in duyfter lagh/

Die komt met klaerheydt aen den dagh.

Although a lye be finely clothed, yet it hurteth its master.

Al is een leugen schoon bekleet/

Sy doet noch haren meester leet.

That cometh to light at last that laye hidden under the snowe.

Het komt ten lesten aen den dagh/

Wat in de sneeuwte verholen lagh.

Men see at last by the dung who hath eaten the medlars.

Men siet ten lesten aen den stont wie de mispels gegeten heeft.

37. *Of necessity.*

Van nootsfakelijckheydt.

Need causeth the cat to put forth her foot.

Hyt noot/ roert de kat haer poot.

The bitings of dying beasts are mortall.

De beten van sterbende gedierten zijn doodelijck.

To force an enemy into a strait,

Makes him many times escape.

In engte sijnen vbandt dzingen/

Doet hem menighmael ontspringen.

When thine enemy retreateth, make freely a golden bridge for him.

Als u vbandt gaet te rugh/

Maect hem vze een gulden bzugh.

Necessity hath no lawe.

De nootwendigheydt heeft geen wet.

Need maketh the old wife trot.

De noot doet een oudt wijf dzaben.

Need driveth.

Noot/ stoot.

When the water runs into any ones mouth, then learn s he first to swim.

Als pemandt 't water in den mondt loopt/ dan leert hy eerst zwemmen.

No gold so red; but it must out for bread.

Geen gout soo root; of moet upt om broot.

Hunger eats through stone wals.

Honger eet dooz steene mueren.

No better masters than poverty and need.
Geen beter meesters als azmoed en noot.
 Diligent searching cometh from poor folks.
Maeru ondersoecken komt van azmie lieden.

38 *Of retribution.*

Van weder-looninge.

WHat thou doest to another shalbe don tho thee.
Gelijck ghy een ander doet/ sal u geschieden.
 As thou hast sowed so shalt thou reap.
Gelijck als ghy sult gesaeyt hebben / soo sult ghy oock
 maeyen.
 He that doth well, shal fynd well.
Die wel doet/ die wel vindt.
 He is fallen in to the pit which himself hath made.
Hy is in de kuyt gevallen/ die hy selfs gemaect hadde.
 He hath plucked the net over his owne heat.
Hy heeft hem selfs het net over het hoofd gehaelt.
 So gotten, so spent.
Soo getonnen/ soo verteert.
 As it came, so it is gone.
Soo 't quam/ soo 'i voer.

39. *Of service.*

Van dienst.

THere is much to be learned of froward masters.
Hy moepelijcke Heeren/ is veel te leeren.
 It must bee a wise hand that shall sheere a fools head well.
't Moet een wijse handt zijn die een sorten kop wel scheers
 sal.
 What hindereth that teacheth.
Wat let/ dat leert.
 Men have need of great skill to give content to a fool.
Men heeft groote kunst van doen/
Om een nazre te voldoen.
 He must rise betimes that will please every body.
Hy moet vroegh op staen die alle man believen wil.

40. *Lowt.*

40. *Journie-speeches.*

Reys-spreucken.

NO man is esteemed in his own Countrie.
 Niemandt is in weerd/ in sijn eppen eerd.
 He that is nipped here and there, and often pulled by the nose;
 though hee were dull, hee should bee sharpened.

Die hier en daer eens mozdt genepen/
 En dicktoils by de neus gegrepen;
 Al is hy plomp hy mozdt geslepen.

Hard stones sharpen iron :

Hard thrusts make wiser.

Harde steenen slijpen yser :

Harde stooten maken wijser.

Everie bird praiseth its owne nest.

Een yder vogel prijst sijn nest.

Home is home though never so homely.

't Hups is 't hups/ al is 't noch soo slecht.

Travail east or travail west,

A mans own hous is still the best.

Daert ghy dan oost/ of daerje west/

Eens eppen hups is alderbest.

Dogs have theeth in all Countries.

Honden hebben tanden in alle landen.

A man must not ride a free horse to death.

Een willigh paer ten moet men niet ober rijden.

A tyred horse seeth a fowle stable rather than a faire way.

Een vermoeyt peerdt siet liever een vuylen stal als een
 schoonen wegh.

41. *Of imitation and likenes.*

Van navolginge en gelijkheydt.

THe servaunt is like his master.

De knecht gelijck sijn meester.

Like master, like servaunt.

Sulcke Heer/ sulcke knecht.

Birds of one feather, will flie togither.

Dogelen van eender veeren bliegen geern t'samen.

Like will to like, be they poor or rich.

Eich sijn gelijck/ 't zy arm of rijck.

Unequall horses draw badly.

Onghelycke pserden trecken qualijck.

Young cats wil mouze :

Young apes will louze.

Yonge katten willen myusen :

Yonge Apen willen luyfen.

42. *Of honour, offices, and matters of state.*

Van eere, ampten, en saecken van State.

When apes will (adventure to) climbe too high,
Then men their naked buttocks first espie.

Als apen hooge klimmen willen/

Dan siet men eerst haer naeckte billen.

A man is not knowne before that he cometh to honour,

Men kent een man niet eer/

Dooz dat hy komt tot eer.

Set a beggar on horse-back and he will ride a pace.

Set een bedelaer te Paert en hy sal dzaben.

Men know a mans.	{	wisdome payment patience humility riches.	}	when hee is.	{	an head trusted in need great dead.	}
---------------------	---	---	---	-----------------	---	---	---

Men kent een mans	{	wijsheyt betalen gedult nederigheyt ryckdom	}	als hy	{	een hooft geloost in noot groot voet.	}	is.
----------------------	---	---	---	--------	---	---	---	-----

Smiths children are used to sparks.

Smitz kinderen zijn wel voncken getwoon.

Many cookes salt the pottage.

Deel kochten versouten den bry.

At much command, is least don. or, Least is don when many command.

Men vele belast woardt minst gedaen.

Com-

Common goods are ofteneft loſt.

Gemeen goedt gaet meeft verloren.

Coupled ſheep drowne (one another.)

Gehoppelde ſchape die verdzencken.

Many ſheepheardſ with the ſheep,
Will but the longer ſleep.

Veel Herders by de Schapen/

Sullen maer te langer ſlaven.

Common eſtate, none eſtate.

Gemeen goet/ geen goedt.

It's needles to have two great maſts on one ſhip.

Twee groote maſten op een Schip en dienen niet.

The paſtor and Sexton ſeldome a gree.

Paſtooz en Koſter zijn ſelden eens.

Who ſo climbeth higher than becomes him, hee falleth lo-
wer than he wiſheth.

Wie hooger klimt als 't hem betaemt/

Die valt mel lager als hy raemt.

After high floods (come) lowe ebs.

Na hooge bloeden diepe ebben.

He that exaltheh his gate ſeeketh deſtruction. Prov. 17.19.

Die ſijn deure verhooght/ ſoecht verbezkinge.

Favour ſeedeth arts.

Gunſt boet kunſt.

What is ſhamefull though it bee hidden, yet can it not all
be accompte d'honourable.

**'t Gene dat ſchandelijck is / al-hoe-mel het verhoogen
wozdt / ſoo en kan het nochtans geenſins eerlijck
geacht werden.**

Honour once loſt returns no more.

Verloren eer/ keert nimmermeer.

When gentlemen begin to domineer then countrymen co-
me to loſſe.

**Als de jonckers blint-rouſen / dan moeten de boeren hanz
laten.**

Whenſoere a Prince leaps out of the band:

Oft therfore ſuffers all the land.

Wanneer een Prins ſpringht uyt de bant /

Daerom lijt dickmael al het landt.

Men hang the little theeves, and let the great ones eſcape.

De klepne dieſjens hangtmen/ de groote laet men loopen.

What the sowe doth, the pigs are punished for.
Wat de seuge doet : woꝝdt by de biggen geboet.
 It's good fishing in troubled waters.
In troubel water is 't goed visschen.
 The camell loveth to drinke when the water is stirred.
De karnel dzincht liefst als 't water geroert is.
 Where churning is there is fatnes.
In de rommelinge is bet.
 Men cannot heare laws when the drum is beaten.
Onder den trommel en hoorz men geen wetten.
 Robd masters make rich seruants.
Beroyde meesters maechen rijke knechten.
 Dignity loadeth.
Staet belact.
 Care and watchfulnes are the matters of lords.
Sozgen en maken/ zijn Heeren saken.
 No crowne cureth head-ach.
Geen kroon heelt hoofstweer.

43. *Mingled speeches.*

Gemenghde spreucken.

THe wrath of God goeth forth with a soft pace to the ven-
 geance of it self.
De gramshap Godes gaet met een langhsame tred boozt
tot het wꝝken hares selfs.
 Honesty is little accompted of.
Dzomigheyt woꝝdt weynigh geacht.
 Money is very much esteemed.
't Geldt woꝝdt seer veel geacht.
 Thou labourest in vaine.
Ghy doet verloren aꝝbeydt.
 We are al the worse for too much liberty (too much will.)
Wy zijn alleger dooz te veel wils te slimmer.
 Reports are as well feigned and fals as true.
De geruchten zijn soo wel versterd ende leugenachtigh als
waer.
 Although strength faile, yet the wil is to bepraised.
Alhoewel de krachten ontbꝝken / nochtans moet men de
wil pꝝysen.
 Those things are most desired which cost most.
Die dingen zijn meest begeert/ die meest kosten.

The

The dearer, the acceptabler.

Hoe dierder/ hoe liever.

Farre fetched and deare bought is meat for ladies.

Van bezre gehaelt en dier gekocht/ is eten booz Me-brouwen / (of edel Juffrouwen.)

There is nothing that sooner dryeth up than a teare.

Daer is niet dat eerder opdrooght als een traen.

He that hath once bin perjured, must not againe bee credited.

Die eens een valschen eet gedaen heeft / die moet men daer na niet meer gelooben.

It 's an honourable shame to dye for a good cause.

't Is een ee vlijtke schande / booz een goede sake te sterben.

If thou art feared by many, then hast thou also many to feare.

Indien ghy van vele woꝝdt ont sien/ soo hebt ghy oock vele te vreesen.

He who nameth any man unthankfull, he nameth all evill in him.

Die pemant ondankbaer noemt/ die noemt alle gebzeken in hem.

The ungodly cannot prosper.

Den Godloosen en kan 't niet wel gaen.

To erre is humane: but they are fools that persevere in their error.

Swalen is menschelijck: maer 't zijn sotten die in haer doolinge volhazden.

One mischance cometh not al one.

En ongeluck komt niet alleen.

A good beginning is good: but the end must beare the burden.

En goed begin is goed behagen: maer 't eynde sal de last dzagen.

We live all by one God, but not by one mynd.

Wy leven al by een Godt/ maer niet by een sin.

Many men have many mindes.

Veel menschen hebben veel sinnen.

No man can content all men.

Niemandt kan 't alle man te pas maeken.

He that thrusts his head in every hole may lightly lose his eares.

Die 't hooft licht steecht in alle gaten/

Die kander licht sijn ooren laten.

What

Whath the eye sees not, the heart desires not.

Wat het ooge niet en siet.

Dat begeert het herte niet.

There is no hunting with unwilling dogs.

Het ontwillige honden is 't niet te jagen.

He that hath an ill name is half hanged.

Die in een quaedt geruchte komt/ is half gehangen.

Money answereth all things.

Het geldt verantwoort alles.

Penny's reason soundeth best.

Pennings reden klinkt best.

Money that 's dombe, makes that which is crooked straight.

Geldt dat stom is/ maecht recht dat krom is.

One quill is better in the hand,
Than seven geese upon the strand (shore.)

Gen schaft is beter in de handt/

Als seven gansen op de strandt.

One bird in the hand is worth two in the bush.

Gen vogel in de handt is beter als twee in 't Bosch.

An old cat plays with no ball.

Gen oude kat speelt mer geen ballen.

It 's hard colening an old foxe.

Gen oude Vos is qualijck te bedziagen.

An old rat will not into the trap.

Gen oude rat wil niet in de val.

It 's ill catching old birds with chaffe.

Men kan oude vogelen qualijck met kaf vangen.

Although the dog seems not to be too great : yet he raketh a
mighty swine.

Al schijnt den hondt niet groot te zijn/

Noch vanght hy wel een machtrigh zwijn.

A cat may look upon a Kingh.

Gen kat siet wel op een Koningh.

He is little indeed, that can doe no hurt.

Hy is wel kleyn die niet kan schaden.

It 's better to have a dog ones friend than foe.

't Is beter een hondt te vziendt/ als te vbandt hebben.

That which hath hornes will sting.

Wat hooznen heeft/ wil stingen.

A very gnat can hurt the sight of a Lyon.

Gen mugge kan selfs aen de Leeuw' het gesichte quetsen.

Little

Little undertaking great rest.
 Luttel onderwint / groote rust.
 The nobler the hart is the more bending wil the body be.
 Hoe edelder hert / hoe bughsamer hals.
 Liberty is Ioyfulnes.
 Vryheydt / blyheydt.
 Death spareth neither young nor old.
 De doodt spaert jongh noch oudt.
 It is appointed too all men once to dye but after that the judgement. Heb. 9. 27.
 't Is alle menschen geset eenmael te sterben / ende daer na het oordeel.

44. *Good counsell in severall cases.*

Goede raden in verscheyde saecken.

TAke not that in hand, which thou mayst repent hereafter.
 Heemt niet by der handt dat u hier na mocht rouwen.
 Never give thy mynd loft.
 Geefst nimmermeer de moedt verloren.
 i. e.
 Give not over to hope well.
 Laet niet af wel te hoopen.
 Forbeare to ask narrowly after that which concerneth thee not.
 Houdt op scherpelijck te vraghen na 't gene u niet aen en gaet.

All that	}	seest	}	doe not	}	judge	}	
thou		bearest.		beleeve				
		knowest		speake				
		canst		doe.				
Alat ghy	}	siet	}	en	}	oordeelt	}	niet.
		hoort		geloofst				
		weert		seght				
		meught.		doet				

War with young, but advise with old.
 Met jonge te krijgen / maer met oude te raden.
 Never esteem an enemy too small.
 En acht geen vyandt opt te kleyn.

Play

Play with the hoope.

Speeld mette hoepe.

Flie the dice.

Schuynd den dobbel-steen.

45. *Christian remembraunces.*

Christelijcke bedenckingen.

THe dog bites the stone, and not him that throwes it.

De hondt bijt den steen/ en niet die hem werpt.

The horse pisseth most where it is wet.

Het peerdt stalt meest daer 't nat is.

When every one sweeps before his owne house, then are all
streets clean.

Als elck booz sijn huys beeght / soo worden alle straten
schoon.

That which burns thee not, koole not.

Wat u niet en brandt/ dat en koelt niet.

Where every one searcheth himself, no man is lost.

Daer elck hem selfs soecht/ gaet niemandt verloren.

Consider before thou beginnest.

Bersint/ eer ghy begint.

Counsell before action.

Laet booz daer.

Late repentance is seldome good repentance.

Laet berou seiden goedt berou.

It 's profitable for a man to end his life, before he dye.

't Is dienstig sijn leven te eyndigen eer men sterft. Seneca.

Feare God, honour the King, & in al thy works remember
thine end.

Bzeest Godt / eert den Koningh / en in alle utwe wercken
bedenckt utwen eynde.

Remember now thy Creatour in the dayes of thy youth,
while the evill dayes come not, not the years draw nigh,
of which thou shalt say, I have no pleasure in them.
Ecclef. 12. 1.

Gedenckt nu aen utwen Schepper in de dagen utwer jon-
gelingschap/ eer dat de quade dagen komen/ ende de ja-
ren naderen/ van de welcke ghy seggen sult/ ick en hebbe
genen lust in de selve.

The

The head-number.

Het hoof-ge-
tal.

One, two, three, foure,
five, fixe, seven, eight,
nine, then, eleven, twelve,
thirteen, fourteen, fifteen,
sixteen, seventeen, eighteen,
nineteen, twenty, one-and-
twenty, two-and-twenty,
&c. thirty, fortie, fiftie, six-
tie, seventy, eightie, ninety,
hundred, two hundred, three
hundred, foure hundred, five
hundred, fixe hundred, seven
hundred, eight hundred, ni-
ne hundred, thousand, three
thousand, thousand thou-
sand, or one million, &c.

EEn / twee / drie / vier / vijf /
seks / seven / acht / negen /
thien / elve / twaelve / dertien /
veertien / vijftien / zestien / se-
ventien / achttien / negentien /
twintigh / een-en-twintigh /
twee-en-twintigh / &c. der-
tigh / veertigh / vijftigh / tse-
stigh / tseventigh / tachtent-
tigh / negentigh / hondert /
twee hondert / drie hondert /
vier hondert / vijf hondert / seks
hondert / seven hondert / acht
hondert / negen hondert / duy-
sent / drie duysent / duysent-
mael duysent / ofte een mil-
lioen / &c.

The ordinall number.

Het order-ge-
tal.

THe first, second, third,
fourth, fifth, sixt, seventh
eighth, ninth, tenth, ele-
venth, twelveth, thirteenth,
fourteenth, fifteenth, six-
teenth, seventeenth, eigh-
teenth, nineteenth, twen-
tieth, thirtieth, fortieth, fif-
tieth, sixtieth, seventieth,
eightieth, ninetieth, hund-
reth, two hundreth, three
hundreth, foure hundreth,
five hundreth, fixe hundreth,
seven hundreth, eight hund-
reth, nine hundreth, thou-
sandth, &c.

DEerste / tweede / derde /
vierde / vijfde / sesse / seven-
de / achtste / negenste / thienste /
elfste / twaelfste / derthienste /
veertienste / vijftienste / ses-
thienste / seventhienste / ach-
thienste / negenthienste / twint-
righste / dertighste / veertighste /
vijftighste / zestighste / r' seven-
righste / tachtentighste / negen-
righste / hondertste / twee hon-
dertste / drie hondertste / vier
hondertste / vijf hondertste /
seks hondertste / seven hondert-
ste / acht hondertste / negen
hondertste / duysentste / &c.

*The dayes of the week,
and moneths of the
year.*

De dagen van der weke ;
en maenden van den
Jare.

THe Lords day, Sunday :
Moonday : Tuesday :
Wednes-

DEn dag des Heerē / Son-
dag : Maendagh : Dings-
dag :

Wednesday :	Thursday :	Friday :	Saturday :	Wensdagh :	Doensdagh :	Donderdagh :	Vrydagh :	Saterdagh :
January :	February :	March :	April :	May :	June :	July :	August :	September :
October :	November :	December :						

Januarius /	[Lou-maent :
Februarius /	[Sprockel-m :
Martius /	[Lente-maent :
Aprilis /	[Gras-maent :
Majus /	[Bloep-maendt :
Junius /	[Wiede-maendt :
Julius /	[Hoy-maendt :
Augustus /	[Oogst-maent :
September /	[Herfst-maent :
October /	[Wijn-maendt :
November /	[Nacht-maent :
December /	[Winter-maent :

*Dialogues and ordinary
discourses among men.*

t'Samen-sprecking en
gemeyne koutingen on-
der de menschen.

Morning salutations.

- A G Ood morrow Sir.
 B G And you also Sir.
 A Good morrow neighbour.
 B And to you also my lo-
 ving neighbour.
 A God give you good mor-
 row Bernard.
 B And you also Auffin :
 God give you good
 morrow.
 A Good morrow be to you.
 B I thank you Sir.
 A I wish you a good mor-
 row.
 B I wish the like also to
 you.
 A I wish this day may be
 prosperous to you.
 B And I wish it may not
 goe il with you.
 A What doe you up so ear-
 lie ?

B Is

Morgen groetenissen.

- A G Oede morgen Heer.
 B G En u ook mijn Heer.
 A Goeden dagh buerman.
 B Ende u alsoo mijn liebe
 naesten.
 A Godt geve u goeden dagh
 Bernhad.
 B Ende u mede Augustijn :
 goeden dagh geve u
 Godt.
 A Goeden dagh zy u l.
 B Ik bedanke u mijn Heer.
 A Ich wensch u goeden
 dagh.
 B Ich wensche u desgelijck.
 A H moet desen dagh wel
 zijn.
 B 't En moet u oock niet
 qualijck gaen.
 A Wat maecht ghy so vroeg
 op ?

B Affet

- B Is it not time to be up? **B** Iffet niet tijdt op te zijn?
 A Wherefore doe you rise so soon? **A** Waerom staet ghy soo
 B To rise betimes in the morning is the whole- **B** 's Morgens vzoegh op te
 lesomest thing in the world. **B** staen / is het gesondste
 dingh in de wereldd.

1. *Salutations at meeting and parting.*

2. Groetenissen in 't ge-
 moeten en van malkan-
 deren scheidende.

- C** God save you David. **C** Weest gegroet David.
D And you also Clemens. **D** Weest ghy oock ge-
 groet Clemens.
C God save you heartily. **C** Weest seer gegroet.
D And you also, as heartily. **D** Ende ghy oock soo seere.
C How doe you? **C** Hoe vaert ghy.
D I am well I thank God; at your service: and you Clemens, how is it with you? well? **D** Ick vare wel God dank; tot uwen dienst. Ende ghy Clemens / hoe ist met u? wel?
C I am also in health: how doth your father and mother? **C** Ick vare oock wel: hoe varen u Vader / en u Moeder?
D They are in health praised be God. **D** Sy zijn / (Godt lof) gesont.
C Now goes is with you my good friend? **C** Hoe gaet het met u mijn goede vziendr?
D It goeth well with me, goes it but so well with you. **D** Het gaet my wel / gaet 't maer so wel met u l.
C I wish you good health. **C** Ick wensche u gesontheyt.
D I wish the same tho you also. **D** Dat selve wensche ick u oock.
C I salute you. **C** Ick groete u.
D And I you also. **D** Ende ick u oock.
C Are you well? Are you in good health. **C** Vaert ghy wel? zyt ghy wel te passe?
D I am well. Indeed I am in good health. I am healthfull, and in prosperity. **D** Ick vare wel. Ick ben boozwaer wel te passe. Ick ben gesont / ende welbarende.
C That **C** Dat

C That is good. That is well. That is pleasing to me. That maketh me glad. I love to hear that. I beseech you to take care of your health. Preserve your health.

D I can tarry no longer now. I am in hast to be gone. I must goe. I have need of my time. I cannot abide standing here. Fare you well. Good be with you. Good keep you still. I wish your health may continue.

C And you also my loving friend. God protect you. God guide you. God be with you. May it please you in my behalf, hartily to salute your wife and children.

D I will doe your message : But I pray commend me also to your father and mother.

3. *Salutations for the evening tide and night.*

E Good even my friend. If You are welcome Edward : I am glad to see you. How is it with your whole family ? come you now from home ?

E Yea , I came even now from home, and have left al in good health for so much as I know : and am
come

C Dat is goet. dat gaet wel. dat is my lief. dat verblift my. Ick hoore dat gaerne. Ick bidde u dzaeght sozge booz utwe gesontheydt. Bewaert u gesontheydt.

D Ick mach nu niet langer toeven. Ick ben haestigh om gaen. Ick moet gaen. Ick heb mijn tijt van doen. Ick kan hier niet blijven staen. Daert wel / Adieu. Blijft Godt bevolen. Blijft gesont.

C Ende u oock mijn lieve bziend. God behoede u. God geleyde u. God zy niet u. Belieft u mijnent wegen **H L.** Hupsbzoutwe en kinderen van herten te groeten.

D Ick sal de boodschap wel doen : Maer segget booz my oock utwen Vader ende Moeder goeden dagh.

3. Groetenissen voor den avondt-stondt, ende nacht.

E Goeden abont bziend. If Gy zijt wellekorn Edward : het is my lief dat ick u sie. Hoe ist met u heel hupsgefin ? komt ghy nu van hups ?

C Ja / Ick kome soo eben van hups / en hebbe alle gaer in gesontheyt gelaten booz soo veel als ick weet :
en ben

come hither to visit you
myne old acquaintance.

That is very wel don :
friends ought to be frien-
dly. I am bound highly to
thank you for your so
great love and remem-
brance of us ; I wish that
I may deserve, and if it be
possible, againe requite it.

Forbear I pray you to
complement so. I have
don you no such great
friendship, but you have
done ten times more for
me. But I can not tarry
here. I must returne ho-
me, for it beginneth to be
late and darke. My friend
Francis, I wish you a
good even.

I thank you hartily : and
I wish you the same with
a good heart. But what
hast have you ? It is not so
late as it seemeth to be :
for the dayes begin to
shorten.

Although it were not la-
te, yet I must be at ano-
ther place of an errand,
before I can goe home.

Goe to, I will not detai-
ne you. Only I wish this
evening may be prosper-
ous to you.

And I wish it may not be
unprosperous to you.

Ano-

en ben hier gekomen / om
H. L. mijn oude kennis te
besoeken.

¶ Dat is heel wel gedaen :
vrienden behooren vriende-
lijcke te zijn. Ick heb u
hoogelijck te bedancken
wegens utwen soo groote
liefde en gedachtenis t'ons-
waerts ; Ick wensche dat
ick het verdienen / ende soo
het mogelijk is / weder ver-
gelden magh.

¶ Laet af bidde ick u soo te
complementeeren. Ick heb-
be H. L. so grooten vrient-
schap niet gedaen of ghy
hebt my thienmael meer
gedaen. Maer ick en kan
hier niet beyden / ick moet
weder t'huyse gaen / want
het begint laet en doncker
te worden. Mijnen vrient
Francis ick wensche u
een goeden avondt.

¶ Ick bedancke u hertelijck :
ende wensche H. L. desge-
lijcks uyt goeder herten.
Maer wat haest hebt ghy ?
Het en is soo laet niet als
't schijnt : want de dagen
beginnen te verkozten.

¶ Al waer 't niet laet / noch
tans moet ick op een ander
plaats om een boodtschap
wesen / eer ik t'huyse kan gaen.

¶ Wel aen / ick en sal u niet
ophouden. Alleenlijck wens-
schende dat u dit een geluc-
kigen abont magh zijn.

¶ Ende u en zij het niet on-
geluckigh.

Een

*Another.**E en ander.*

G **W**hat is the clock?
what time a night
is it?

H It is ten a clock. It hath
strucken then. It is almost
ten a clock.

G I know it not. I think it
is not so late. It cannot be
so late.

H It is indeed. It is surely.
I have heard it strike.

G Then it is time to goe to
bed. We must then goe to
sleep. We must then de-
part, and goe to rest.

H I am not sleepe. I have at
present no need of rest. I
am not sleepe. I am very
wakefull.

G But I am verie sleepe. I
have great need of rest. I
am very sleepe. I cannot
hold open mine eyes. I
bid you therefore good
nigh my friend. God gi-
ve you good night.

H Goe then to sleep : and
God keep you. I wis this
night may be prosperous
to you. I wish you a good
night. I wish this night
may further you, and that
you maie sleep soundly.

G I thank you for al your
kindnes. God be with
you.

H But

G **H**oe laet isser? wat tij
isser?

H Het is thien uren. Het is
thien geslagen. Het is by
thien uren.

G Ick weet 't niet. Ik mey
ne niet dat het soo laet is.
Het kan so laet niet wesen.

H 't Is immers. 't Is booz-
secker. Ick hebbet hoover
slaen.

G Soo isser tijt om te bedde
te gaen. Soo sal men gaen
slapen. Wy moeten dan
van malkander scheid-
en gaen rusten.

H Ick en heb geen-
en baecht. Ick heb
recht boozt geen
ruste van doen. Ick ben
niet slaperig. Ick ben heel
wacker.

G Maer ick ben vol baech-
st. Rust is my seer noodigh.

Ick ben heel slaperigh.
Ick kan mijn oogen niet
open houden. Daerom
wensche ik u goeden nacht
mijnen bziemt. Godt ge-
be u goeden nacht.

H Gaet dan slapen : ende
Godt beware u. Desen
nacht zy u geluckigh. Weet
eenen goeden nacht. Desen
nacht bozdere u / en slaep-
ghy gesondelijck.

G Ick bedanck u booz alles
goedts. Godt zy met u.

H Maer

H But stay a little. Me thinkes you doe much forget your self. Ought we not first to pray to God together?

G I thanke you for your remembrance. If it please you to performe the duty, I shal joyne with you willingly.

H Goe to, I will doe it for this time by Gods helpe.

H Maer macht een meynig. **M**ij dunct dat ghy u selfe by wat vergeet. Behoren wy met malkanderen God niet eerst aen te bidden.

G Ick bedancke u wegens d'indachtighmakinge / soo het u t. belieft te doen: Ick sal u geerne geselschap houden.

H Wel aen / ick sal het voordes tijdt niet Godts hulpe doen.

Evening prayer.

Het avondt Gebedt.

O Merciful God, eternal light shining in darknes, thou who expellest the night of sin and all blindnes of heart: seing thou hast ordained the night to rest, as the day to labour, wee beseech thee graunt, that our bodies may rest in peace and quiet, that afterwards they may be sit to undergo the labour which they must endure. Moderate our sleep, that it be not disorderly, that we may remaine unspotted both in body and soule: yea that our sleep it self may be to thy glorie. Enlighten the eyes of our understanding, that wee may not sleep in death, but alwayes expect our redemption from this miserie. Defend us also against all faults of the devill, taking

O Barmhertige Godt/eeuwig licht schijnende in de duysternisse/ghy die verdzijft den nacht der sonden ende alle blindhejdt des herten: nasdien ghy den nacht veroordijnt hebt om te rusten / geslijck den dag om te azbeyden / wy bidden u / geest dat onse lichamen in vrede en stilheyt rusten / op datse daer na bequaem zijn mogen / den azbeyte te liden dien zy dzagen moeten. **M**atigt onsen slaep / dat die niet onordentlick en zy / op dat wy aen lijf ende ziele onbebleekt mogen bliuen: ja dat onse slaep self geschiede tot utmer eere. **B**erstante de oogen onses verstante / op dat wy in den doot niet en ontslapen / maer altijd verwachten op onse verlossinge upt dese elendighejdt. **B**eschermt ons oock voordes aenbechtlinge des duvels /

us

I

ons

us into thyne holy protection. And forasmuch as we have not passed this day without sinning greatly against thee, wee beseech thee to cover our sins by thy bottomles mercy, like as now thou hast covered all things on earth with the naturall darknes of the night; that so we may not therefore bee cast from thy presence. Graunt also rest and comfort to all sick, sorrowfull and assaulted hearts, through our Lord Iesus Christ, who hath thus taught us to pray: Our father, &c.

3. *Childrens talke, of rising up in the morning, and going to schole and other familiar things.*

I H Eare you not? rise.
K H Let me sleep a little yet.

I How long will you sleep?
It is time to rise.

K It is not yet day.

I Open your eyes, and you wil see that it is late.

K Tell me truly I pray thee, what a clock it is?

I It will suddainly strike seven: therefore rise presently, or otherwise you will bee chidden of the master:

ons in uw' heplige gheleendnemende. Ende nadien wy desen dagh niet toe-gebrachten hebben / sonder teghen u grootelijcks ghesondicht te hebben / wy bidden u / wil onse sonden bedecken doo uw' grondelose barmhertigheyt / gelijk ghy nu alle dingen op aerden mette natuerlijcke duyfsternisse des nachts bedeckt hebt; op dat wy daerom van uw' aenschyn niet verstoten en werden. Geef ons ook rust ende troost aen aller krankhen / bedroefden / ende aengebachten herten / doo onsen Heere Iesum Christum / die ons alsoo heeft leeren bidden: Onse Vader / &c.

3. Kinder-gespreck, vans 's morgens op te staen, schoole gaen, en andere gemeynsame saecken.

I H Oordyt niet? her op.
K H Laet my noch een weynigh slapen.

I Hoe lang wilt ghy slapen?
Het is tijt om op te staen.

K Ten is noch geen dagh.

I Doet uwve oogen op / ende ghy sult sien dat het laet is.

K Ick bidde u seght my in waerheydt wat ure isst?

I Het sal haest seven slaen: daerom staet datelijck op / of anders sult ghy vanden meester bekeben worden:

master: And as you rise,
look to it, that you trusse
up your hose close, and
tye them round about, so
shall you take the lesse
cold.

K Myne eyelit-holes are all
in peices,

I Why have you not caused
them to be mended?

K I thought not on it.

I See that it be don to mor-
row.

K I will take care of it.

I Doe you put on your best
coate?

K I thought it had bin my
working dayes one.

I Fit your cloths well. You
stretch them too highe.

K That adornes well.

I Let us goe downe now;
and let us look before us.
But think you not on our
loving Lord?

K We will doe that by and
by, when we are at church.

I What if some evill befall
you in the meane time?
Truly you are unthankfull

K Whence doe you gather
that?

I Know you not that hee
hath preserved you this
night?

K What ought a Christian
to doe herein?

I You must kneele, and
with great devotion pray
after this manner.

den: Ende in 't opstaen/sie
toe / dat ghy utme koussen
vast optrecht / en nestelse
rontsom / alsoo sult ghy te
min koude hebben.

W Mijn nestel-gaten zijn al
in stucken.

V Waerom hebt ghy die niet
doen vermaecken?

W Ick dachter niet op.

V Maecht dattet morgen
gedaen mozd.

V Ick sal 't besorgen.

V Doet ghy u besten rock
aen?

W Ik meynde dattet mijnen
dagelijcksen hadt geweest.

V Schickt u kleederen wel.
Gy stretchse te hoogmaeris.

W Dat ciert wel.

V Laet ons nu afgaen/ende
laet ons booz ons sien.
Maer dencht ghy op onse
lieben Heere niet?

W Dat sullen wy flux doen
als wy in de kerck zijn.

V Of u daer-en-tusschen yet
quaet gebeurde? boozwaer
ghy zijt ondankbaer.

W Waer uyt neemt ghy dat?

V Weet ghy niet dat hy u
desen nacht bewaert heeft.

W Dat behoort een Christen
hier in te doen.

V Ghy sult gaen knielen/ en
met groote devotie suldy
aldus bidden.

Morning prayer.

Lord God, heavenly father, wee thanke thee that thou hast so faithfully watched over us this night; and beseech thee to strengthen us by thy holy Spirit, who may henceforth guide us: that we may devote this day and all the dayes of our life unto all righteousness and holynes, and that whatsoever we thake in hand our eyes may alwaies look to the preading abroad of thy glory; yea that we expect all the succes of our intendements only from thy bountifull hand. And that we may obtaine such grace from thee, be pleased according to thy promise to forgive us al our sins, through that holy passion and bloodshedding of our Lord Iesus Christ: for wee are hartily sorrowfull for them. Illuminate our hearts, that we having put off all the works of darknes may walk as children of the light in a new life in all godlynes. Give also thy blessing to the preaching of thy divine word. Destroy all the works of the devil, strengthen all curch-officers, and governours of thy people. Comfort all persecuted and distressed hearts, through Iesus Christ thy beloved son, who hath promised

Het Morgen-gebedt.

Here Godt / Hemelsche Vader, wy danken u dat ghy desen nacht so getrouwelijck booz ons gemaeckt hebt / ende bidden u dat ghy ons wilt stercken met uwen heyligen Geest / die ons booztaen geleyde: dat wy desen dagh / mitsgaders alle de dagen onses lebens mogen besteden tot alle gerechticheydt ende heyligheyt / ende wat wy in handen nemen / dat onse oogen altyt sien / om uw' eere te verheypden; also dat wy alle den boozspoet onses booznemens van uwe milde handt alleen verwachten. Ende op dat wy sulcke genade van u verkrijgen / wilt ons na uwe beloftenisse vergeben alle onse sonden / dooz dat Heylige Lijden ende Bloet-vergieten onses Heeren Iesu Chzisti; want zy zyn ons van herten leet. Verlicht onse herten / op dat wy alle wercken der duysternisse af-geleyt hebbende / als kinderen des lichtes / in een nieuwo leben mogen wandelen in alle Godtsaligheyt. Geest oock uwen zegen totte verkondinge uwes Goddelijcken Woorts. Verstroyd alle wercken des duybels / sterckt alle Kercken-dienaers ende Overheden uwes Volcks. Troost alle vervolghde ende benaude herten / dooz Iesum Chzistum uwen lieben Zone / die

sed us, that thou wilt assuredly give us all that wee beg in his name, and therefore hath taught us to pray after this manner, Our father, &c.

K Is that enough?

I Yea, if you could doe that with good understanding, true faith, and an upright heart.

K Let us then go to schole now.

I You must first wash your hands, and rinse your mouth: you must also rinze out your throat wel with gorgelling; after that dresse your head if it bee tangled, and buckle your shoes, if they be unbuckled.

K That is don already.

I Let us now goe strait forward through the church, to schoole.

K But I would break my fast first, for I am yet fasting.

I Doe that freely, and forget not first to call up on Almighty God.

K I pray you teach me that also: for I would faine doe it alwayes.

I After this manner shall you doe it, if you please.

die ons belooft heeft/ dat ghy ons alles wat wy in sinen naem bidden / seckerlijck geven sult / ende daerom ons also heeft leeren bidden/ Onse Vader/ &c.

V Is soo genoeg?

I Yae / indien ghy dat met goet verstant / ware geloofbe / ende een oprecht hertehofst doen.

V Laet ons dan nu ter schoolen gaen.

I Ghy moet eerst u handen wasschen / ende u monde spoelen: oock moet ghy gozgelende utwe keel wel up-spoelen; daer na redt u hooft / soo het vertwezet is / ende utwe schoenen gespen / indiensse ongegespt zijn.

V Dat is al gedaen.

I Laet ons nu recht upt doo; de kercke nae der schoolen gaen.

V Maer eerst soude ick wel ontbijten / want ick vast noch.

I Doet dat by / ende vergeet niet eerst den Almachtigen Godt aen te roepen.

V Ick bid u l. leert my dat oock / want ick soude het gaerne altydt doen.

I Aldus sult ghy het doen / alst u belieft.

*A short prayer before
break fast.*

Een kort Gebed eer-
men ontbijt.

Feed our souls, oh Lord
Christ, with thy love,
who by thy goodnes doest
sustaine all things that have
receaved life. Graunt, Lord,
that these thy gifts may bee
holylie used by us, as thou
the giver of the same art
holy. A M E N.

Schijft onse zielen / Heere
Christus / met uwē liefde /
die dooz uwē goedtheit alles
onderhoudt dat leven heeft
ontfangen. Geeft / Heere / dat
dese uwē gaven heylighlyck
by ons genutticht mogen
wozden / gelijck ghy der selfs
de geber heyligh zijt. Amen.

K Come now and eat some-
thing with mee, if you
pleale: you are very wel-
come.

Ik Komt nu ende eet wat
met my / soo het u belieft /
ghy zijt seer welkome.

I Not I. I thank you hartily,
it is yet too early for
mee to break my fast. I
doe not use to eat so soone.
Or I have broken my
fast an houre agoe, I can
not fast so long. But I
will attend you for your
company so long while
you eat if you please.

I Neen ick. Ick dank u
hertelijck / het is vooz my
noch te vzoegh om te ont-
bijten. Ick ben niet ge-
went soo vzoegh te eeten.
Oste / Ick hebbe ober een
ure ontbeeten. Ick en kan
so lange niet vasten. Maer
soo het u belieft sal ick soo
langh als ghy eetet na u
geselschap wachten.

K I am sorry Sir to make
you wait so long upon
mee, but you know the
proverb, Necessity hath
no law: and I hope to re-
compence your patience
ere long with the like at-
tendaunce, if I can but
rise soon enough.

Ik Het is my leed Hr. u l. so
lang op my te doen wacht-
ten / maer ghy kent het
spreek-woort / noot breekt
wet: oock hope ick eer lan-
ge dese uwē geduldighedyt
met gelijck op-wachien te
bergelden / indien ick maer
soo vzoegh kan opstaen.

I It is no matter Sir. The
service is not so great as
to haye a word spoken of
it.

Ik Het is geen noot Heer.
Den dienst is so groot niet
datter een woort van be-
hoorde gesproken te wordē.

K Now

Ik Godt

K Now God bee praised for his good gifts ; I have eaten enough till noone.

I Much good may it doe you. Shall wee goe now ?

K Yea willingly. What a clock is it think you ?

I About eight.

K That is the right time for to goe to schoole. How much am I obliged to you, that you have furthered mee so much this morning? It is surely a token that you beare good affection to mee : God graunt that I may in some kinde deserve it from you.

I Godt zy nu ghelooft booz sijne goede gaben; Ick hebbe tot aen den middagh genoegh gegeten.

I Wel mach het u bekomen, sulten top nu gaen ?

I Jae gaerne. Wat ure isset meyn dy ?

I Omtrent acht.

I Dat is de rechte tijdt om na schoole te gaen. Hoe seer ben ick aen u l. verobligert / dat ghy my desen morgen soo veel geboozdert hebt? Het is een seker teyken dat ghy my goede ghe-negentheyt dzaget : Godt gebe / dat ick het van u eenighsins verdienen magh.

4. Schoole - talke, about writing, lessons, and the things thereunto belonging.

4. School-praetje, wegens schrijven, leesen, ende het gene daer aen behoort.

L You make good letters, and write very bravely: but doe you write now in earnest, or doe you scribble ?

M Truly I write in good earnest, for why should I mispend the tyme? But wherfore doe you aske me that ?

L Becaus I have once seen, that you wrote better, and therfore I marvaile how it cometh to passe that now you write worse.

M That

L Ghy maectt goede letteren / ende schryft heel treffelijck / maer schryft gy nu niet ernst / of beuseit ghy ?

M Woorwaer ick schryf ernstelijck / want waerom soude ick de tijt misbruycken? Maer gy / waerom / vzaegt ghy dat ?

L Om dat ick eens ghestien heb / dat ghy beter schreef / ende daerom ben ick verwondert / hoe het komt / dat ghy nu qualijcker schryft.

I 4

M Dat

- M** That is worthy of no admiration, for I want the helps to write wel.
- L** Which be they?
- M** Good paper, good inke, a good pen : for this my paper (as you see) doth miserably fleet, the ink is waterie and whitish, the pen, is soft and il prepared : moreover I have also lost my copie.
- L** Wherefore have you not provided al these things in time?
- M.** I wanted money, and that I want now also.
- L** You are fallen into that common proverb, Hee that wanteth money wanteth all things.
- M** It fareth so with me.
- L** But when doe you hope that you shall get it?
- M** At the next market my father will send it mee, or els hee will come himself.
- L** I will helpe you in the mean time.
- M** If you can doe that, you will doe me a great favour.
- L** Take these sixe styvers which I lend you, to provide you paper and other things.
- M** How truly is that spoken,
- M** Dat is geen wonder maerdigh / want my ontbreecken de behulpselen om wel te schryuen.
- L** Welcke zynse?
- M** Goedt papier / goeden inckt / een goede penne : want dit mijn papier (ghelijck ghy sier) staet elendigh deur / den inckt is waterigh ende witachtigh / de pen is weech ende quaelijck bereyt : boozders heb ick oock mijn boozschzift verloren.
- L** Waerom hebt ghy alle dese dingen niet in tijds boozsien?
- M** Het geldt ontbzaek my / ende dat ontbreeckt my nu oock.
- L** Ghy zijt in dat gemeene spreek-woozdt verballen / Die geldt ontbreeckt ontbreecken alle dingen.
- M** Soo gaer het met my.
- L** Maer wanneer hoopt ghy dat ghy 't sult krijgen?
- M** Op de toe-komende merckt sal het mijn Vader my senden of hy sal selver komen.
- L** Ick wil u ondertusschen helpen.
- M** So ghy dat vermeught / ghy sult my een groote weldaet gedaen hebben.
- L** Heemt dese ses stupberg te leen om papier ende andere dingen te versozgen.
- M** Hoe waerlijck is dat gesep /

- ken, A sure friend is tryed in a doubtful matter? but what is in your mynd, that you doe so wel for me of your owne accord?
- L** The love of God, which (as Paul sayth) is shed abroad in our hearts.
- M** The power of Gods spirit who is the author of that love is wonderfull in our hearts. But I must consider in the mean time how I may be thankfull to you.
- L** It is a small matter: let those thoughts passe, least they hinder you from sleeping quietly; restore but to mee what I have lent you, when It is convenient for you.
- M** I shall I hope returne it to you with the first.
- L** But what say you of the pen-knife which I sold you the day before yesterday? Is it not good enough?
- M** Yea, it is very good, but (wretch that I am) there wanted little but I had lost it.
- L** How, what say you? how happened that?
- M** When I came without, it fel from me on the street.
- L** From whence did it fal from you?
- M** Out of my sheath, which unwittingly I had left open.
- L** How
- sept/ Een seker bziemt wert in een onsekerre saeck gesien? Maer wat hebt ghy in u sin dat ghy my van selfs soo wel doet?
- L** De liefde Gods / de welke (geelijck Paulus seyt) in onse herten uytgestoort is.
- M** De macht des Goddelijcken Geests is wonderlijck in onse herten die de Auteurs van de liefde is. Maer ick moet ondertuschen over-leggen hoe ick u danckbaer sal zijn.
- L** 't Is een kleyn saeck: Laet die gedachte varen/ op dat zy u niet en belet/ dat ghy te geruster slaept: geeft my maer weder het geen ick u geleent heb als 't u te pas komt.
- M** Ick sal 't soo ick hoop u eerstdaeghs weder geven.
- L** Maer wat seght ghy van het pennemes dat ik u eergisteren bekocht hadde?
- M** 't Is niet goetd genoeg?
- M** Ja 't is seer goetd/maer (myellendige) 't isser weynigh af geweest of ick had het verloren.
- L** Hoe/ wat seght ghy? hoe is dat gebeurt?
- M** Als ick buuten quam/ was het my ontballen op de straet.
- L** Van waer was het u ontballen?
- M** Uyt mijn koocker / die ick onbersiens open gelaten hadde.
- L** Hoe

- L** How did you get it againe?
- M** I stuck presently a note on the gates of the door: after dinner a boy out of the sixt forme brought it mee againe.
- L** Oh that they were every one so faithfull who find lost things.
- M** Indeed there are few which restore, if the matter bee but of any worth.
- L** And yet that is expressly commanded by the word of God.
- M** Wherefore not? for it is a kind of theft, if any man keep an other mans matter that is found, if hee doe but know to whom he must give it againe.
- L** But many think that they do rightly enjoy whatsoever they have found that is lost.
- M** They erre very grossely.
- L** But (that wee may return to our begun discourse) what did you give the boy which found your penknife?
- M** I gave him an ortgie and some wall-nuts: moreover I praised him, and in few words admonished
- him
- L** Hoe hebt ghy 't weder gekregen?
- M** Ick had terstondt een briefken aen de poozten van de deur gehecht: na het noenmael heeft een jongen upt het sesie school het my weder-gezocht.
- L** Och of sy alle te samen so getrou waren/die verloren dingen binden.
- M** Doozwaer daer zijnder weynigh die wedergeven/indien de saeck maer van eenige waerde is.
- L** Ende dat wozt nocht anders dooz 't woozdt Godis bynamen geboden.
- M** Waerom niet? want het is een manier van die barthe so yemant een ander mans saek die gebonden is/hout/soo hy maer weet/wien hy het weder geven moet.
- L** Maer heele meynen dat zy niet recht besitten / al wat zy gebonden hebben dat verloren is.
- M** Die dwaalen seer zwaerlijck.
- L** Maer (op dat top wederkeeren tot onse begonnen reden) wat hebt ghy de jongen gegeven die u penne-mes gebonden had?
- M** Ick heb hem een doozgen gegeven ende eenige ocher-nooren: ick heb hem daeren-boven gepzefen / ende met weynigh woozden hebbe ick hem vermaent dat hy
- hy

him that hee must doe the same alwayes.

L You did well, for so another time hee will restore the rather, if hee have found any thing. But what if you had lost it?

M I should have borne it with good courage, and I would have bought another.

L Should you so have borne it with good courage?

M Certainly not without some trouble.

L Not with a good courage then, but I will not urge you more strictly.

M Wee are no divines (Theologants.)

L What then?

M Grammer-boyes.

L And indeed unskil full.

M So much the more diligently must wee pray to God, that he would deliver us by his gospell from the darknes of ignorance, wherein we have walked and doe yet walke.

L We will doe that if we obey his holy admonitions, which wee daylie heare from the master, and often times of the preachers the administrators of the word of God.

M Behold

hy het selbe altijdt moeste doen.

L Ghy hebt wel ghedaen / want soo sal hy op een ander tijdt te liever weder-given / soo hy verghedonden heeft. Maer indien ghy het verlooren hadde?

M Ick soude het met een goet gemoedt verdraghen hebben / ende ick soude een ander gekocht hebben.

L Soud ghy het also met een goet gemoedt verdraghen hebben?

M Doozseeker niet sonder eenige moepelijckheydt.

L Niet dan met een goet gemoedt / maer ick wil u niet nauwer dzingen.

M Wy zijn geen Gods-geleerde.

L Wat dan?

M Grammatica's jongens.

L Ende oock onerbaren.

M Soo veel te neerstigher moeten wy Godt bidden / op dat hy doozijn Evangelie ons berlosse van de duysternissen der onwettenheydt in de welke wy verkeert hebben / ende noch verkeerren.

L Dat sullen wy doen so wy sijne Heylighe vermaningen gehoozsamen / die wy daghelijck hooren van de meester / ende dickmaels van de Predicanten / bedienaers des Goddelijckn Woords.

F 6.

M Siet

M Behold how much the losse of my pen-knife hath profitted us.

L For that cause I am doubly glad in your behalf, first for that I had sold it wel, then that you have gotten againe that which you lost,

M I thank you my Lambert.

L To our heavenly father also be prais & thanksgiving. And now seing you have your pen-knife againe, what if you did make me two or three pens of these quils?

M Let it content you, if for the present I make one for you. Are they new?

L They are indeed new, but ready except cutting, for I made them all smooth but now, I cut off the tail and pluckt of the feathers.

M Let me see them. Truly they are very good and very fit for writing.

L Whereby knowe you that?

M Because they have a great, stiffe, and cleare stalke, for the soft and such as have a shorter stalke are little, fitting for the use of writing.

L I am glad that I bought them profitably.

M Not

M Siet hoe veel ons de verliesinge van mijn pennemes gebaet heeft.

L Om die oorzack ben ick dubbelt van uwent wegen bly / eerstelijck om dat ick het wel vercocht hadde / daer na om dat ghy 't geen verloren was / weder gekregen hebt.

M Ich dank u mijn Lambertus.

L Oock zy onsen Hemelschen Vader lof ende danksegginge. Ende nu / dewijle ghy uw penemes weder hebt / wat soo ghy my twee of drie pennen van dese schafren versneet?

M Laet het u genoegh zijn / soo ick 'er een booz regenwoozdig sal versneden hebben / zijnsse oock nieuwt?

L Sy zijn wel nieuwt / maer veerdigh als zy versneden zijn / want ick hebse nu al glat gemaect / ick heb de steert afgesneden / ick heb de berkens af-getrocken.

M Laet sien. Doozwaer zy zijn seer goet ende tot het schryben seer bequaem.

L Van waer weet ghy dat?

M Om dat zy een groote stijve ende heldere steel hebben / want de weerde ende die een korter steel hebben / zijn wepnigh tot het gebruyck van Schryben bequaem.

L Ich ben blijde dat ickse profitelijck gekocht hebbe.

M Siet

- M Not without cause, but for how much?
- L I gave two doysts for these three, it is a smal price considering the worth of the matter.
- M Of whom have you bought them?
- L Of a certaine pedlar.
- M By the merchants of this city each and yet not so good is fold for two pen-nies.
- L And yet they dare some-times say, that they cost them more at Lions.
- M That is in a manner the custome of merchants. For they gaine nothing except they lye much (as Cicero saith.)
- L But goe to, that I may not longer delay, let us doe what we have to doe.
- M I shall presently dispatch It, marke me diligently, that you may learne it some time or other.
- L I observe you with a dili-gent eye: but I have lon-ger space.
- M That shall be in the chamber if you will visit me.
- L When?
- M After the going forth of the schoole, that is at ele-ven of the clock in the morning, or four of the clocke in the after noon. Now you have two pens well
- M Niet sonder oorzsaech/
maer hoe veel?
- L Vooz dese dzy heb ick twee
duyten gegeven/ het is een
klepne prijs na des saechts
waerde.
- M Van wien hebt ghyse
gekocht?
- L Van een seecker kramer.
- M By de kooplyuden van
dese Stadt werdt elck en de
noch soo goedt niet/ vooz
twee penningen verkocht.
- L Ende nochtans durben sy
soms tijts seggen/ datse haer
te Lions meer kosten.
- M Dat is by nae de ghe-
woonte der kooplyuden/
want zy doen geen profijt/
ten zy sy seer liegen (gelijck
Cicero seyd.)
- L Maer wel aen/ op dat ick
niet langer en vertoede/
laet ons doen dat vooz
handen is.
- M Ick sal 't haest beschickt
hebben/ siet my naerstigh
aen/ op dat ghy 't d'een tijt
of d'ander leeren mooght.
- L Ick sie u aen met op-
merckende oogen: maer
ick heb langer tijt.
- M Dat sal in de kamer ge-
schieden/ soo ghy my wilt
besoccken.
- L Wanneer?
- M Na het upgaen van de
Schoole; dat is 's morgens
ten elf uren/ ofte vier uen
na de middagh. Nu hebt
ghy twee pennen / (ten zy

- well fitted (if I be not deceived) for your use. This third you shall preserve whole for your self untill an other time.
- L** Take it you, if you please.
- M** Keep it rather for your self. There are enough brought to me from home.
- L** Have you also good inke?
- M** Why aske you that?
- L** That you may give me a little.
- M** Why, have you none?
- L** Yea, but I can not write with it.
- M** What is the matter?
- L** Becaus it is too thicke.
- M** Can you not mixe it?
- L** I have no water.
- M** Mixe it with wine.
- L** Much lesse.
- M** What if you mixed it with vinegar?
- L** That would make the paper fleet.
- M** How know you that?
- L** I have heard it from a certaine master who taught me to write.
- M** But I have heard somewhat els.
- L** Tell it me, I pray thee.
- M** What will you give me;
- L** A good quill.
- M** Heare then what I have learned of a certaine usher of myne: The ink which is thinned with
- ich bedrogen ben) tot u ge-
bzupek wel bereydt. Dese
derde sult ghy tot op een
ander tijdt heel booz u be-
waren.
- L** Neemt ghy het / soo 't u
belieft.
- M** Betwaert het lieber booz
u selven/daer werdender my
genoegh van huys gebzacht.
- L** Hebt ghy oock goeden
inckt?
- M** Waerom vzaegt gy dat?
- L** Op dat ghy my een wey-
nighschen geeft.
- M** Hoe/en hebt ghy geen?
- L** Ja/maer ick en kan daer
niet mee schryben.
- M** Wat schozter aen?
- L** Om dat het al te dick is.
- M** Kunt ghy het niet men-
gen?
- L** Ick heb geen water.
- M** Menght het met wijn.
- L** Veel minder.
- M** Of ghy het met edick
menghde?
- L** Daer soud het papier
van deur-slaen.
- M** Hoe weet ghy dat?
- L** Ick heb dat gehoozt van
een secker meester/ die my
leerde schryben.
- M** Maer ick heb wat an-
ders gehoozt.
- L** Gy liebe vertelt het my.
- M** Wat sult ghy my geben?
- L** Een goede schaft.
- M** Hoozt dan wat ick van
een secker onder-meester
van my gheleert hebbe:
Den inckt die met edik dun
gemaecht

vinegar is hardly wiped out.

L That may bee, but in the meane time give mee a little for my present use.

M Hold up your inck-horne well: I wil powre some in to it.

L Loe there, powre in: fye! how thin it is.

M Possibly becaus there is not gall enough in it.

L But how pale is it?

M Use it if you pleas for such as it is; for I have no better.

L What shall I doe then?

M Ah fool! can you not mixe it well with your pen?

L I have mixed it enough: what can I doe more?

M Powre it againe into myne horne.

L Hold it close to, is there enough?

M Presse the cotton with your pen.

L I have pressed it so much that it is almost dry, what wil it be at length?

M Good inck, or at least between both.

L The rule of mediocrity is good, as wee have learned of the master. But can any good be brought out of two evill things?

M When

gemaecht is / wert nauwelijcks upt gebeeht.

L Het kan geschieden / maer onder-tusschen geeft my een weynigh booz mijn tegenwoozdigh gebzupck.

M Houdt u inck-hoocker te degen op: ick sal u daer in gieten.

L Siet daer / giet in / feye! hoe dun isse?

M Mogelijc om datter niet gals genoegh by is.

L Maer hoe bleeck.

M Gebzupcht het soo ghy wilt booz het geene dat yt is / want ick en heb ghen beter.

L Wat sal ick dan doen?

M Ho beuselae! kunt ghy 't met u pen niet wel mengen?

L Ick heb het genoegh ghemengt: wat soude ick meer kunnen?

M Giet het weder in mijn hoozn.

L Houdt het dicht aen / isser genorgh?

M Druckt de boom-wol met u pen.

L Ick hebt soo gedruckt dat het by na droogh zy / wat sal 't eyndelijck wesen?

M Goeden inck / ofte ten minsten middel-matige.

L Den regel van middelmatigheyt is goedt gelijk wy van de meester geleert hebben. Maer kan daer upt twee quade sacken prijs goeds gemaecht werden?

M Als

M When I shall have mixed it and powred it in againe, you shal see the tryall.

L I am inflamed through desire to see that.

M Reach now hither your inckhorne.

L Loe there, powre in. Oh thee is enough now: what wast is that? you have given me more than you have kept for your self.

M Mixe it once or twice together.

L A Cook were never able to confound his pattages and sauces better together.

M Try it now at length.

L Rehearse before me some proverbe that I may learn some thing in the mean time.

M Experience (as men commonly say) is the mistres of things. Have you it? doe you understand it?

L I rehearse it sooner.

M To wit, becaus you could say it before.

L Who should not know that, which is so common?

M Let us see now.

L The matter wil appeare, better when the writing is dry.

M Wherefore will you tarry? It is now more than dry enough.

L Ho! see how black it is?

M Als ick 't gemenght ende weder in-gegoren sal hebben/ sult ghy de proef sien.

L Ick ben vierigh dooz verlangen om dat te sien.

M Lancht nu hier u inckhooker.

L Siet daer/ giet in. Och het is nu genoeg: wat is dat booz een verquistinge? Gy hebt my meer gegeven als ghy booz u selfs behouden hebt.

M Mengt het eens of twee mael t'samen.

L Een kock en soude nimmermeer sijn soppen ende saussen beter konnen t'samen stozten.

M Versoek 't nu epudelijck.

L Verhaelt my eenige spreken booz/ op dat ick ontvertusschen wat leere.

M De erbarentheit (gelijck men gemeenelijck seyt) is de meesteresse der dingen. Hebt gy 't? verstaet ghy 't?

L Ick segh het rasser.

M Hamentijck/ om dat ghy het te voren kont.

L Wie sou dat niet weten/ dat soo gemeen is?

M Laet ons nu sien.

L De saeck sal beter blijckens als het schzift gedzooght sal zyn.

M Wat wilt ghy wachten? het is nu meer als dzoogh genoegh.

L O! siet hoe swazt dat het is?

M Have

M Heb

- M Have not I spoken true?
 L You had tryed it at some time or other.
 M It will be then sure that Experience is the mistress of things.
 L By this wee also finde, that by mixing things together and good medecrity is made.
 M Now you begin to philosophate higher, therefore Ile bee gone. For wee have writ in long enough. I must goe to my book.
 L That is well said: let us goe and repeat together.
 M What should I repeat?
 L That which the master hath this day written out.
 M Is it not sufficient that I have repeated allone?
 L If you have repeated but once or twice, it is little to learne without book.
 M Yea, I have repeated neare ten times.
 L And yet that is not enough.
 M What wil you more then?
 L If you wil say your lesson perfectly to the master, it is necessary that you have repeated with some body.
 M I knew not that: but I assent willingly to you. Begin you then who have admonished mee.
 L Goe to, attend diligently, and suffer me not to misse.
 M I am
- M Heb ik niet maer geseyt?
 L Ghy had het al op d'eene of d'ander tijdt versocht.
 M Het sal dan secker zijn dat de erbarentheydt een meesterste der dingen is.
 L Hier dooz pzoehen wy oock dat upt de t'samen-menginge der dingen een goede middelmatigheyt gemaekt woerdt.
 M Nu begint ghy hooger te filosofheren / derhalven gae ick wegh. Want 't is lang genoeg geschreven. Ik moet aen mijn boeck gaen.
 L Dat is wel geseydt: laet ons t'samen gaen verhalen.
 M Wat soude ick verhalen?
 L 't Gene heden van de meester is boozgeschreven.
 M En ist niet genoeg / dat ick alleen verhaelt heb?
 L So gy maer eens of tweemaal verhaelt hebt dat is wepnigh om van buyten te leeren.
 M Ja / ik heb by na thienmael verhaelt.
 L En dat is noch niet genoeg.
 M Wat wilt ghy dan meer?
 L So ghy tegens de meester seer sekerlyk wilt opsegge / soo ist van noode / dat ghy met yemant verhaelt hebt.
 M Dat en wist ick niet: maer ik staet u gaerne toe. Begint ghy dan die my vermaent hebt.
 L Wel aen setter op/ende en laet niet toe/dat ik afdwale.
 M Ick

M I am more ready to heare than you are to pronounce.

L But if the obseruator cometh in the mean time, he will thinke that we prate.

M Why doe you feare where no feare is? If he comes hee shall not find us in idlenes or a bad matter: let him if hee will heare our discours.

L You speak very well: let us sit aside somewhere in a corner, that no body may hinder us.

M But I feare that it is too late for us to benefit our selves by so doing, for we must presently say our lesson to the master.

L For your good companie, and all your good deeds to mee I give you as great thanks as I can. Fare wel.

M God preserve you in health. But heare, never spare my labour.

L And doe you use me and my things againe, if there be any need. Againe fare well.

M Ick ben beerdiger om te hooren/als ghy om te spreken.

L Maer indien ondertuschen de roesiender quame hy soude meynen dat wy klapren.

M Wat vzeest ghy daer nierre vzesen is/so hy koint/hy sal ons niet in leedigheyd ofte in een quade saeck bebinden: laet hem onse t'samen-sprekingen hooren si het hem belieft.

L Ghy spzeecht seer wel laet ons elders in een hoel af-schicken/op dat ons niemant en belette.

M Maer ick vzeese dat het te laet is om ons so doend te behelpen/want wy moeten stracks aen de meester op-seggen.

L Ick moet u hoor u goet geselschap ende all' u weldaden aen my/soo grooter danck als ick kan. Daerom wel.

M Godt spare u gesont. Maer hoor / en spaer nimmermeer mijn azbeyr.

L Ghy oock / gebzuyckit my ende mijn dinghen wederom / so daer pers van node sal zijn. Weberom vaert wel.

5 *A child relateth orderly to his usher what hee and his school-fellows have don in their riseing up, clothing them, and other things. Wherein the names of many things bolonging to the body are spoken of. After that they discourse of divine matters. A sermon is heard but nothing remembred of it.*

5. Een kindt vertelt ordentlijk aen sijn ondermeester al wat hy ende sijn mede-gesellen gedaen hebben in haren opstaen, kleedinge, ende andere dingen. Waerinne van de namen van vele dingen het lijf aengaende, gesproken zijn. Daer na spreken zy van Goddelijcke saken. Een Predicatie wort gehoort maer niets daer van onthouden.

V. **A**T whath houre were you awakened this morning?

S. Before day, but at what houre I know not.

V. Who awakened you?

S. The weekly awaker came with his lanthorne; knocked hard at the chamber doore, some body opened (to him,) the awaker lighted our candle, called out with a loude voice, all were awakened.

V. Relate to mee orderly what you have don from that time untill the end of breakfast. You children attend diligently with ears and hearts, that you may learn to imitate this your choole-fellow.

S. Being

D. **O**p wat ure zyt ghy opgedaen moezen opgetrecket.

S. Voor den dagh/ maer wat upzen weet ick niet.

D. Wie heeft u opgeweckt?

S. Den weechelijcken opwecker is met sijn lanteeren gekomen/ heeft hant opde deur van de kamer geklopt/ peymant heeft op gedaen/ den opwecker heeft onsen keers opgesteken/ heeft met een verheben stemme upgeroepen/ altemael werden opgeweckt.

D. Vertelt my ordentlijk wat ghy gedaen hebt van die tijdt af tot het eynde des ontbijtens. Ghy kinderen hoor met ooren ende herten naerstelijck toe/ op dat ghy-lieden leert dese uwen mede-discipel na te volgen.

S. Op

S. Being awakened I arose out of my bed, I put on my coat with my dubler, I sate me downe on a footbench, I got my breeches and my stockens, I put them both on, I put on my shoes, I made fast my breeches to my dublet with points, gartered my stockens above my knees, I put on my girdle, combed my head diligently, I put my hat on myne head, I put on my gowne, after that being gon out of the chamber, I went down, I made water in the yard against the wall, I got cold water out of the paille, washed both myne hands and face, rinzed my mouth and teeth, I wiped myne hands & face with a towell, in the mean time the token to prayer was given with the little bell, thay came into the private hall (parlour) we prayed together, we received our break-fast orderly from the servant of the kitchin (Cooke,) we breakfasted sitting at the hearth, and that still, without murmuring, without noise: Such as I heard prating unseemly, or speaking idle words, or have seen waton, I admo-

nished

S. Opgetweckt zijnde ben ick upt het bed opgestaen/ ick heb mijn rock aengetrocken met mijn wambus / ick heb geseten op een banckken / ick heb mijn bzoeck ende mijn koussen gekregen / ick hebse beyde aengetrocken / ick heb mijn schoenen geschoept / ick heb mijn bzoeck aen mijn wambus met nestelen vast gemaect/ mijn koussens boven mijn knien gebonden/ ick heb mijn gozdel omgedaen/ mijn hooft naerstelijck gekemt/ ick heb mijn hoetgen op mijn hooft geboeght / ick heb mijn tabbert aengedaen/ daer na upt de kamer gegaen zijnde/ ben ik na beneden gegaen/ ick heb mijn water op de plaets tegen de muer gemaect / ick heb hout water upt den emmer gekregen/ ben mijn handen ende aensicht gewasschen / mijn mont ende tanden gespoelt / ick heb mijn handen ende aensicht met een dzoogh-doeck afgewist / ondertusschen wordt het teeken om te bidden gegeven met het klepne kloccken / men komt op de bysondere zael / wy bidden t'samen / wy krijgen ordentelijck onse ontbyten van de keucken-knecht / wy ontbeeten aen den heert sitende ende dat stille/sonder gerups/sonder geraes: die ick gehoozt hebbe onbequamelijck klappen/ ofte ledige woorden spreken / ofte oock dertel gestien heb

nished friendly, and such as were not obedient to my admonition I brought them to the observatour that the might not them.

V. Did no body oversee you, while you were at breakfast?

S. Yea, the ussher.

V. What did he in the mean time?

S. He walked a long in the midst of the hall, holding a book in his hands, and some times exhorting the observatour that he should note those that did prate unseemly.

V. Is it not then permitted to let fall a word?

S. Yea, it is permitted, but they use only to be noted, who prate long, and with many words unseemly and without any fruit. But it is lawful for every one among themselves to hold pleasant discourses of good and honest matters, yet so as it be done quietly, without crying out and brawling.

V. You have satisfied me hitherto. But you, have you pronounced already the context against to morrow morning?

S. I ha-

heb / die heb ick bytendelijck vermaent / ende die mijn vermaninge niet hebben gehoozsaem geweest / heb ick aengezocht by den opsiender / op dat hy haer teykenen soude.

D. En was niemandt ober H L. doen ghy ontbeet?

S. Ja / de Ondermester.

D. Wat deed' hy onder tusschen?

S. Hy wandelde midden ober de zael / houdende een boeck in de handen / ende somtijts de toesiender vermanende / dat hy die onbequemelijck klaptten / soude teykenen.

D. Is het dan niet geoozlooft een woozdt uyt te laten gaen?

S. Ja / het is geoozlooft / maer die plegen alleenelijck geteykent te worden / die langh ende met veel woozden onbequemelijck ende sonder eenige hzucht klappen. Maer het is een pder geoozloft onder malkanderen geuegelijcke redenen te handelen van goede ende eerlijcke saecken / so nochtans dat het stillekens geschiet / sonder geroep ende hpbagie.

D. Tot hier toe hebt ghy my voldaan. Maer ghy hebt ghy nu al den inhoudt tegen morgen hzoegh opgeseyt?

S. Ick

S. I have repeated it.

V. Well enough ?

S. Enoug God be thanked.

V. Who hath heard you ?

S. The master.

V. It 's well, but there is some thing which I wil admonish you.

S. I desire much to heare that.

V. You must often meditate, how much you are indebted to God the giver of all things who hath given you understanding and such an happy memory.

S. What am I not indebted to him, who hath given me all things ?

V. Tell some of his especiall benefits, as I have some time taught you.

S. That heavenly father hath given me a body, a soul life, a good mynd, good parents, rich, noble, well affected to me; and who doe not only abundantly supply mee with all things needfull for this life, but also (which is the greatest of all by far) take care to have mee so diligently instructed in good languages and good manners, that there is no more to be desired.

V. You have said al those things truly: but you have omitted one thing, which is

S. Ick heb het op-geseyt.

V. Te deegh genoegh ?

S. Genoegh Godt zy danck.

V. Wie heeft u gehoozt ?

S. De Meester.

V. 't Is wel/maer daer is pers dat ick u wilde vermanen.

S. Ick begeere seer dat te hooren.

V. Ghy moet dickwils dencken / hoe veel dat ghy Godt den verleener van alle dingen schuldigh zijt / die u verstant ende soo geluckigen memorie gegeven heeft ?

S. Wat sal ick hem niet schuldigh zijn / die my alle dingen gegeven heeft.

V. Verhaelt eenige van sijn booznaemste weldaden / gheleijck ick u t'eeniger tijt geleert hebbe.

S. Dien hemelschen Vader heeft my gegeven een lichaem / een ziel / het leven / een goeden sin / goede ouders / rijcke / edele / wel tot myn genezen; ende die my niet alleen oberbloedelijck alle dinghen noodigh tot het leven beschaffen: maer oock (het welcke bezre het aldergrootste is) my in goede talen ende goede manieren versorgen / so naerstelijck ondertwefen te werden / datter niet meer te verpyschen zy.

V. Ghy hebt alle die dinghen waerlijck geseydt: maer ghy hebt een dingh achter-gelaten /

is an espetiall blessing of God. Doe you know what it is?

S. Let me meditate a little.

V. Meditate at leasure.

S. Now I remember it, but by reason of the greatness of the matter, I know not with what words I shall expresse it.

V. Say it nevertheles in so good a manner as you can.

S. I bethink me more and more.

V. Speak it at last.

S. Innumerable are the benefits of the most great and good God towards me in my body and soule in externall things; but there can be no greater said or thought, than that of his grace he hath given mee his only son, who hath redeemed mee most miserable sinner, and captivated under the tyranie of Satan, and that by his death (which was) of all (deaths) the most cruell and shamefull.

V. You have said it wel enough, and very neare just with so many words, as I have taught you at other timee. But hath God don those so great benefits to you only?

S. No truly.

V. To whom more?

laten / het welcke een besondere weldaet Gods is. Weet ghy wat het is?

S. Laet my een wepnigh bedencken.

V. Denckt niet gemak.

S. Nu ghedenck ick het / maer dooz de grootheyt van de saeck en weet ick niet / niet wat woorden dat ick dat uytzucken sal.

V. Seght het nochtans op soodanigen manier als ghy kunt.

S. Ick dencke voozt ende voozt.

V. Seght het eyndelijck.

S. Ontallick zijn des seer goeden ende grooten Godts weldaden tegens my in mijn lichaem / in mijn ziel / in de uprerlijcke dingen; maer daer kander geen grooter geseydt noch ghedacht worden / dan dat hy synen eenigen Sone uyt genade my gegeven heeft / die my seer ellendige sondaer ende ghebahgen onder de tyrannye des Satans / verloft heeft / ende dat dooz syn doot van alle de wreedste ende schandelijckste.

V. Ghy hebt het bequaem genoegh geseydt / ende by na niet eben soo veel woorden / als ick u t'anderen tijden geleert hadde. Maer heeft God u alleen die soo grooten weldaet betvesen?

S. Geenstins voozmaer.

V. Wie daer en boven?

S To

S. Allen

S. To all as many as God out of his pure grace hath chosen to eternall life in Christ, and accordingly doe faithfully and truly beleeve the gospell.

V. Goe to, produce a place out of the gospell of Iohn so that purpose.

S. God so loved the world, that he gave his only begotten son: that every one that beleeveth in him should not perrish, but have everlasting life. For God sent not his son into the world, that hee should condemne the world, but that the world throug him might be saved. Hee that beleeveth in him is not condemned, but hee that beleeveth not is condemnet already, becaus hee hath not beleeved in the name of his only begotten son.

V. Hitherto enough. But whose wordes are they?

S. Christs himself, speaking of himselfe.

V. To whom doth he speake?

S. Nicodemus, who came to him by night.

V. Christ himself our only Saviour graunt, that you may grow more and more in the knowledge of him.

S. He will doe it, I hope.

S. Alleen so veel alffer Godt upt sijn loutere genade upt verkoren heeft tot het eeuwigge leben in Christo / ende na dien het Euangelium ghetrouwelijck ende waerlijck gelooben.

D. Wel aen/ bzenight boozzen plaets upt het Euangelium Iohannis op die sin.

S. Also heeft Godt de werelt lief gehad dat hy sijn eenigen geboren soone gegeven heeft: op dat alle die in hem geloof niet verloren en gaen/ maer het eeuwigge leben hebben. Want Godt heeft sijn en soone niet in de werelt gesonden/ op dat hy de werelt verdoeme / maer op dat de werelt behouden worde dooz hem. Die in hem geloof en wort niet verdoemt: Maer die niet en geloof die is nu alreede verdoemt/ om dat hy niet geloof en heeft in den Name van sijn eenigen geboren Soon.

D. Tot hier toe genoegh; maer wiens woordē sijn die?

S. Christs selfs / van sich selven spreekende.

D. Wien spreekt hy aen?

S. Nicodemus/ die tot hem in de nacht gekomen was.

D. Christus selfs onsen eenige Salighmaker maecht dat ghy meer ende meer in sijn kennisse toeneemt.

S. Hy sal 't doen / soo ick hoop.

V. Goe

D. Gaet

V. Goe forward then chearfully, as you have begun, which I pray God prosper to the glory of his name.

S. That is my desire.

V. Let us goe to supper. But in the meane time let me aske you one thing more. Have you not bin to day at the holy sermon?

S. I was there.

V. Who are your witnesses?

S. Many of the schoole-fellowes who saw me can witnes it.

V. But some must be produced.

S. I shall produce them when you commaund it.

V. Who did preach?

S. Master N.

V. At what time began he?

S. At seven a clock.

V. Whence did he take his text?

S. Out of the epistle of Paul to the Romanes.

V. In what chapter?

S. In the eighth.

V. Hitherto you have answered well: let us now see what follows. Have you remembered any thing?

S. Nothing that I can repeat,

V. Nothing at al? Bethink (your self) a little, and take heed that you bee

D. Gaet dan gelijck ghy begonnen hebt wackerlijck boozt/ het welcke Godt ter eeren sijns naems wel wil doen gelucken.

S. Soo bid ick.

D. Laet ons gaen om het avontmael te houden. Maer onderuiffchen laet my H. V. noch een dingh vraghen. Zyt ghy huyden niet in de heylige Predicatie geweest?

S. Ick bender geweest.

D. Wie zyn u gerupgen?

S. Deele van de mede discipulen/ die my gesien hebben/ konnen 't gerupgen.

D. Maer men moeter eenige boozt-bzengen.

S. Ick saise boozt-bzengen/ als ghy het sult gebieden.

D. Wie heeft u gepreecht?

S. Den Heer N.

D. Wat uyt heeft hy begonnen?

S. Te sebenen.

D. Waer uyt heeft hy sijn text genomen?

S. Uyt den brief Pauli tot den Romeynen.

D. In het hoe veelste capittel?

S. In het achtste.

D. Tot noch toe hebt ghy niet geantwoort: laet ons nu sien watter volght. Webt ghy pers onthouden?

S. Niets dat ick vertellen kan.

D. Niet met al? Bedenckten weynigh ende siet toe dat ghy niet ontroert

not

not

G

en

not disturbed, but bee of good courage.

S. Truly master I can remember nothing.

V. What, not one word?

S. None at all.

V. I am ready to strike you: what profit have you then gotten?

S. I know not, other wise than that perhaps I have in the mean time abstained from evill.

V. That is some what indeed, if it could but so be that you have kept your self wholly from evill.

S. I have abstained so much as I was able.

V. Graunt that it bee so, yet you have not pleased God, senig it is written, depart from evil and doe good, but tell mee (I pray thee) for what cause principally did you goe thither?

S. That I might learne something.

V. Why have you not done so?

S. I could not.

V. Could you not knave? yea you would not, or truly you have not addicted your self to it.

S. I am compelled to confesse it.

V. What compelleth you?

S. My Conscience, which accuseth me before God.

V. You

en woꝝdt / maer zyt goedt's moedts.

S. Doozwaer meester ick en kan niets bedencken.

V. Niet een woꝝdt?

S. Gantsch niet.

V. Ick sta by kans: wat boozdeel hebt ghy dan ghe-daen?

S. Ick en weet niet / dan dat ick misschien ondertus-schen van quaet my onthou-den heb.

V. Dat is wel wat / soo het maer heeft konnen geschieden / dat ghy geheel van het quaedt u hebt onthouden.

S. Ik heb my onthouden so veel als ick heb gekonnen.

V. Seght dat het so zy / ghy en hebt nochtans Godt niet voldaan / dewyl daer geschre-ben staet / wijcht af van het quade ende doet het goede: maer seght my (bid ick) om wat oozsaeck waert ghy daer booznamentlijck ghe-gaen?

S. Op dat ick pers soude leeren.

V. Waerom en hebt ghy dat niet gedaen?

S. Ick heb niet gekonnen.

V. Hebt ghy niet ghekon-nen boef? ja ghy hebt niet ge-wilt / ofte boozsecker ghy hebt'er u niet na geschickt.

S. Ick werde het gedwon-gen te bekennen.

V. Wat dwinght u?

S. Mijn gewisse / die my booz Godt beschuldicht.

V. Ghy

V. You say well : oh that it were from the heart.

S. Truly I speak it from myne heart.

V. It may bee so : but goe to, what was the caus that you have remembred nothing ?

S. My negligence : for I attended not diligently.

V. What did you then ?

S. Sometimes I slept.

V. So you use to doe : but what did you the rest of the time ?

S. I thought on a thousand fooleries , as children are wont to doe.

V. Are you so very a child, that you ought not to be attentive to heare the word of God ?

S. If I had bin attentive, I should have profitted something.

V. What have you then meritted ?

S. Stripes.

V. You have truly meritted them, and that very many.

S. I ingenuously confes it.

V. But in word only I think.

S. Yea truly from myne heart.

V. Possibly , but in the meane time prepare to receive stripes.

S. O master forgive it, I beseech you, I confes I have sinned, but not of malice.

V. But

D. Ghy seght wel : och of 't van herten waer.

S. Doo?waer ick segghet van herten.

D. Het kan gheschieden : maer wel aen / wat is d'oo?saech ghetweest / waerom ghy niets onthouden hebt ?

S. Mijn onachtsaemheyt : want ick hoorde niet naers stigh toe.

D. Wat deed' ghy dan ?

S. Somtijds stiep ick.

D. Soo pleeght ghy : maer wat deed' ghy in de overige tijdt ?

S. Ick docht om dupsene beuselingen / gelijk de kinderen plegen.

D. Zijt gy so seer een kind / dat ghy niet en behoorde aendachtigh te wesen om Godes Woorde te hooren ?

S. So ick aendachtig ware geweest / ick soude pers konnen gebozder hebben.

D. Wat hebt ghy dan ber dient ?

S. Slagen.

D. Doo?waer gy hebtse ber dient / ende dat by wat veel.

S. Ick beken het bypelijck.

D. Alleenlijck met woorden meen ick.

S. Ja doo?waer van hazten.

D. Mogelijck / maer ondertusschen maectt u bereydt om slagen te ontfangen.

S. O meester Ggeeft het bid ik / ik heb gesondigt ik beken / maer uyt geen quaetheydt.

G 2 D. Maer

V. But such an evill negligence comes very neare wickednes (malice.)

S. Truly I strive not against that : But nevertheles I implore your clemencie throug Iesus Christ.

V. What will you then doe, if I shall forgive you ?

S. I will doe my dutie henceforth, as I hope.

V. You should have added thereto, by Gods helpe : but you care little for that.

S. Yea master, by Gods help, I will hereafter doe my duty.

V. Goe to, I pardon you the fault for your teares: and I forgive it you on this condition, that you bee myndful of your promise.

S. I thank you most Courteous master.

V. You shall bee in very great favour with mee, if you remember your promise.

S. The most good and great God graunt that I may.

V. That is my desire, that hee would graunt it.

D. Maer soo een berheetde onachtsaemheyt komt seer na by de boosheyt.

S. Doozwaer ick en stry daer niet tegen : Maer nochtans bid ick om u goedertierenhepdt dooz Iesum Christum.

D. Wat sult ghy dan doen/ indien ick het u vergeben sal?

S. Ick sal hier na mijn ampt doen/ soo ick hoop.

D. Men behoorde daer by gedaen te hebben met Gods hulpe: maer daer hzaeght ghy wepnigh na.

S. Ja meester/ met Gods hulp / sal ick hier na mijn ampt doen.

D. Wel aen/ ik vergeef u de schult dooz utwe tranen : ende ick vergeef het u op dese conditie / dat ghy u beloften gedachtigh zijt.

S. Ick bedanck u seer beleeftde meester.

D. Ghy sult by my in een seer grooten aengenaemhepdt zijn/indien ghy utwe beloften gedencken sult.

S. De seer goede ende groote Godt maecke dat ick kan.

D. Dat hy het maeket / dat twensch ick.

6. *Certaine short dialogues, wherein Schollers ask their master leave to goe forth on severall occasions.*

S. **A**M I permitted to goe out with my Brother?

M. What is the occasion?

S. That our mother may buy us shoes: afterwards that we may go to the barbers.

M. What to doe there?

S. To cut off our haire.

M. What need is there of that now?

S. That to morrow we may goe and visit our uncle if the Lord permit.

M. Goe, and betimes in the morning bring me a testimony or witness with you.

S. I will diligently take care of that by God's helpe: will you have any thing more Sir (master?)

M. That you remember my service to your mother.

Another

S. **M**After, may I have leave to goe forth?

M. Whither.

S. First to the taylor, then to the barber.

M. Why

6. Eenige korte t'samen-sprekingen, waer inne School-jongens van haren Meester verlof eyschen om verscheydene oorfaecken uyt te gaen.

S. **I**S het my geoorloft uyt te gaen met mijn broeder?

M. Wat is de oorfaeck?

S. Dat onse Moeder ons schoenen koopt: daer na dat wy na de barzbier gaen.

M. Wat daer?

S. Om ons hays af te snijde.

M. Wat is dat nu van noode?

S. Op dat wy morgen (soa het de Heere sal toegelaten hebben) onsen Oom ver soekē.

M. Gaet ende brenge morgen broegh een getuygenisse ofte een getuyge met u.

S. Mer Gods hulp sal ick dat naersteijck ver sozgen: wilt ghy noch iets meer meester?

M. Dat ghy van mij nent wegen u Moeder gedienstelijcken groet.

Een ander.

S. **I**S het geoorloft buyen te gaen meester?

M. Waer heenen?

S. Eerst na de snper/daer na tot de barzbier.

Ⓞ 3 M. Waer

M. Why to the taylor?

S. That I may put my hose to be amended.

M. Are they torne?

S. Yea, so torn that I can hardly draw them on.

M. Wherefore to the barber?

S. That I may shew him a fore which is risen this day on my thigh.

M. Uncover it, that I may see it.

S. See it when you please.

M. It is a byle.

S. I gessed it so.

M. When you shew it to the barber, desire him to lay a fit plaister thereon.

S. I will follow your Counsell.

M. But is there nobody that will goe with you?

S. Yea, John Fluvian.

M. What hath he to doe?

S. He wil goe to the barber also.

M. Go then together, and return in like manner.

S. Will you have any thing els?

M. That you make hast to come againe, that you lose not your after-noons drinking.

M. Waerom tot de super?

S. Dat ick mijn koussen te bermaken besozge.

M. Zijnse gescheurt?

S. Also gescheurt / dat ickse nauwelijcks kan aentrecken.

M. Waerom tot de bazhier?

S. Op dat ick hem toone een gezweer / het welke my desen dagh op mijn dye ontstaen is.

M. Ontdeckt het / op dat ick het sie.

S. Siet het wanneer 't u belieft.

M. Het is een puyshen.

S. Soo gisten ick.

M. Als ghy het ontdeckt sult hebben / soo begeert dan dat hy een bequame pleyster daer op leyt.

S. Ick sal doen dat ghy my raedt.

M. Maer isser oock niemant die met u gaen wil?

S. Ja / Joannes Flubianus.

M. Wat heeft hy te doen?

S. Hy wil oock na de bazhier gaen.

M. Gaet dan t'samen / ende keert te gelijck wederom.

S. Wilt ghy yet s meerder.

M. Dat ghy u haest weder te komen / op dat ghy u achternoen-mael niet en verliest.

Another.

Een

Another.

Een ander.

S. **M** After, may I speak a little te you?

M. Say on.

S. We two have propounded if you think so good, to walk abroad while the rest doe play.

M. Whither will you goe?

S. In the next suburb.

M. But what wil yee doe as you are walking?

S. Wee will discourse (handle some dialogue.)

M. But it must be of some good and honest matters.

S. This clearnes of the season, and the beautifull face of the earth, will afford us an honest subject.

M. There never wants matter to prais God, only it must be by his faithfull servants.

S. Truly never. But to returne to the matter propounded, doth it please you master to permit us to goe without the city?

M. Unles your constant fidelity, and true love of learning were known to mee, I would never suffer it: especially for that wicked youths have often deceived me in this way. Goe yee therefore hence, and come againe betimes to supper.

S. **M** Gester / isset geooz loft een weynigh te sprecken?

M. Spreekt.

S. Wy twee stelden vooz/so het u alsoo goet dunckt / buyten te gaen wandelen/ terwyl de andere speelen.

M. Waer wilt ghy-lieden henen gaen?

S. In de naeste hooren.

M. Maer wat sult ghy al wandelende doen?

S. Wy sullen eenige t'samen-sprekinge handelen.

M. Maer van goede ende eerlijcke dingen.

S. Dese helderheydt des tijts / ende so schoonen gelaet des aertrijcks sullen ons een eerlijcken inhoudt geben.

M. Daer en ontbreekt nimmermeer stoffe om Godt te loben/alleen dooz sijne ware dienaers.

S. Nimmermeer vooz waer: maer op dat top tot onse voozgestelde redē wederkeren/laet gy 't ons toe meester buyten de Stad te gaen?

M. Ten waer dat my bekent waer utwe geduerige getrouwigheyt ende ware liefde tot de talē/ik en soude 't nimmermeer toe-laten: vooznamenlijck/ nadien loose jongelingen my dickmaels in dese maniere bezogē hebben. Gylieden dan gaet henen:en lieert vzoeg wederom tot et Abont-

Another. mael.

G 4

Een

Another.

Een Ander.

S. **M**ay it pleas you to
give me leave to goe
out ?

M. Whither ?

S. Home.

M. How is it that you goe
so often home ?

S. My mother comman-
ded that I and my brother
should come to her this day.

M. For what cause ?

S. That our mayd may beat
out our clothes.

M. What is that to say ?
Are you louzie ?

S. Yea very louzie.

M. Wherefore have you
not told my wife of it ?

S. We dare not.

M. You speak as if shee
were so churlish, she keeps a
mayd principally for that
cause, that she may take care
to keep you all clean, and
you know that well enough,
but you are glad when you
can have an oppertunity to
visit your mother. Tarry
therfore, to morrow I will
take care that your clothes
shal be beaten out.

S. But our mother will
chide us.

M. I will satisfie her. Bee
you still.

S. **I**s het niet gheoorloft
Iuyt te gaen ?

M. Waer henen ?

S. Na huys toe.

M. Hoe so dickwils t'huys
te gaen ?

S. Mijn moeder had ge-
boden dat ick ende mijn broe-
der op huyden tot haer sou-
den gaen.

M. Om wat oorzsaeks wille ?

S. Om dat de meydt onse
kleederen soude uyt-kloppen.

M. Wat is dat te seggen ?
hebt ghy-lieden luyfen ?

S. Ja seer veel.

M. Waerom hebt gy t' mijn
huys-vrouw niet vermaemt ?

S. Wy durben niet.

M. Al eben eens of sy soo
suers waer / sy heeft een
meyt albermeest om die oor-
zsaeks wil / op dat sy sozge-
drage hoor uter aller reyn-
delijckheydt / ende ghy-lieden
weet dat wel / maer ghy zyt
blijde dat u gelegentheydt ge-
geben wordt om u moeder te
versoeken. Ghy-lieden blijft
dan / morgen sal ick versoegen
dat utwe kleederen uytgeklopt
werden.

S. Maer onse moeder sal
ons berispen.

M. Ich sal haer versoenen.
Rust u L.

7. A

7. Een

7. *A Scholler inviteth his master in his fathers name to walke to the garden.*

7. Een School-jongen noodight sijn Meester nyt de naem van sijn Vader in den Hof te gaen.

S. **G**od save you master.
M. **G** You are well come, what message have you?

S. **Z**ijt gegroet Meester.
M. **M**et geluck moet ghy ghemomen zijn / wat boodschapt ghy?

S. My father desireth that wee may goe together on pleasure into his garden without the city.

S. **M**ijn Vader bid dat wy t'samen om geneught / in sijn thuyt / buyten de Stadt mogen gaen.

M. The fairnes of the weather inviteth us thereunto, and we have now leasure, but what shall we see there that is pleasant to be looked upon?

M. **T**ot die saeck noodigt ons de helderheyt des weerst / ende wy hebben nu ryt / maer wat sullen wy daer sien geneughtijcks om te aenschouwen?

S. Divers and faire trees with their fruits, also a wonderfull variety of hearbs and flowers.

S. **V**erscheyden ende schoone boomen met hare vruchten: Item/een wondere verscheydenheyt van kruyden ende bloemen.

M. There is nothing more pleasaunt than those things.

M. **D**aer en is niet geneugelijcker als die dingen.

S. That is the bounty of God toward us.

S. **D**at is de mildadigheyt Gods tegen ons.

M. Which wee must prosecute with continuall praises.

M. **D**ie wy met gedurigen lof moeten navolgen.

S. But I feare that we make my father tarry for us.

S. **M**aer ick bese dat wy mijn Vader naer ons doen wachten.

M. Tarry so long till that I put off my gowne, that I may bee the fitter to walke. Now I am ready, let us goe. But is your father at home?

M. **W**acht soo lang tot dat ick mijn tabbaert herandere / op dat ick te veerdiger zy om te wandelen. Iu ben ick bereydt / laet ons gaen. **M**aer is u Vader t'huyt.

S. He

G S

S. He

S. He tarryes for us at the doore.

M. That 's well : See that you salute him decently.

S. Wee have bin often warned of that by your teaching.

8. *The diligence of a learned father in teaching of his children at home.*

N. **W**hen came you again from home?

O. I came but even now.

N. Where is your brother?

O. He stays at home.

N. Why doth he tarry?

O. That he might dine with his mother.

N. But wherfore did you not tarry also?

O. I had dined before with my father.

N. Who served you?

O. The maide.

N. What did your mother? where was she?

O. At home also, but busy.

N. About what busines?

O. In receaving wheat, which was brought to us.

N. When shall you goe home againe?

O. When

S. Hy macht ons booz de deur.

M. Die saeck is goet: Siet dat ghy hem bequamelijck groet.

S. Daer van zijn wy dooz u leeringen dickmaels vermaent geweest.

8. De naerstigheyt van een geleerden Vader in het onderwijzen van sijn kinderen binnen's huys.

N. **W**anneer zijt ghy weder van huys gekomen?

O. Ick kom nu eerst wederom.

N. Waer is u broeder?

O. Hy is t'huys gebleven.

N. Waerom is hy gebleven?

O. Op dat hy met sijn moeder 't middaghmael soude houden.

N. Maer ghy/waerom zijt ghy oock niet gebleven?

O. Ick had mijn middaghmael al gehouden met mijn Vader.

N. Wie diende u?

O. De meyt.

N. Wat deed u Moeder? waer was die?

O. Oock t'huys / maer besigh.

N. In wat saeck?

O. In t'ontfangen die ons toegevoert werde.

N. Wanneer sult ghy weder na huys keeren?

O. Als

O. When I shal be sent for by my father.

N. On what day will that be?

O. It may be foure dajes hence.

N. Wherfore goe you home so often?

O. Our parents will have it so.

N. What doe ye at home?

O. That which our parents bid us.

N. But in the meane time your time of learning is lost with you.

O. It is not altogether lost.

N. What then?

O. As often as my father is not very busie, he exerciseth us all houres, in the morning, before and after dinner, before supper, long enough after supper, lastly also before we goe to bed.

N. In what things doth he exercise you?

O. He asketh of us principally those things which wee learned the whole week at schoole, he looketh into our theams, and questioneth us from the same: Of ten times doth he give us something to write out sometimes in latin, sometimes in our mothers tongue, sometimes also he propoundeth to us a short sentence in our mothers

O. Als ick van mijn vader ontboden sal worden.

N. Op wat dagh sal dat zijn?

O. Mogelijck ober vier dagen?

N. Waerom gaet ghy lieden soo dickmaels t'huyse?

O. Soo willen 't onse ouders.

N. Wat doet ghy-lieden t'huyse?

O. Dat ons van onse ouders bevolen werdt.

N. Maer ondertusschen gaet by u de tijt der leeringen verloren.

O. Sy en gaet niet geheel verloren.

N. Wat dan?

O. Soo menighmael mijn Vader niet noodzakelijck besigh is/soo oeffent hy ons tot allen uren 's morgens/voorz ende na 't middagmael/voorz 't avontmael/na het avontmael lang genoeg/eyndelijck oock eer wy te bedde gaen.

N. In wat dingen oeffent hy u?

O. Hy bereyset van ons aldermeest die dingen die wy de gantsche weech in 't school geleert hebben/hy siet in onse themata/ende vzaeght ons van de selve:dickwils geeft hy ons nu pers in Latijn ofte in onse moeders tael uyt te schrijven/somtijds stelt hy ons oock voorz een korte spreucke in onse moeders

mothers tongue, which we translate into latin : Sometimes on the other hand he bids us translate something out of Latin into our mothers tongue. Lastly before and after meat, doe we read something out of the English or French Bible and that in the presence of the whole family.

N. Doth hee ask you nothing of the Catechisme?

O. He doth that every Sunday, unles perhaps he be from home.

N. You tell me wonderful things if they be but true.

O. Yea there are many more than I have told you : For I have forgotten the civility of manners, of which he useth also to admonish us at the table.

N. Why doth your father take so much paines to teach you?

O. That so hee may understand whither in the schoole wee doe cast away his labour, and mispend the time.

N. Wonderfull diligence and providence of man ! Oh how much are you bound to your heavenly father, who hath given you such a father!

O. God graunt, that wee may never forget that and all his other benefits.

rael / die wy in het Latijn oversetten: somtijts daer-entegen gebiedt hy pers latijns in onse moeders tael over te setten. Eyndelijck/voor ende na den eten/lesen wy alrijds yet upr de Engelse of Franse Bybel / ende dat in het bywesen van het geheele huysgesin.

A. En vzaecht hy niet van de Catechismus?

O. Dat doet hy alle Sondagh/ ten zy dat hy misschien van hups zy.

A. Ghy vertelt wonderlijcke dingen / soose maer waerachtigh zijn.

O. Ja daer zijnder noch veel meer als die ick u vertelt heb. Want ick heb vergeten de beleeftheyt der manieren / van de welke hy ons oock pleeg te vermanen over de taeffel.

A. Waerom neemt u Vader soo veel azbedt om u te leeren?

O. Op dat hy also versta/ of wy in het School sijn azbept verdoen / ende de tijdt misbzuycken.

A. Wonderlijcke neerstigheyt ende doozsichtigheyt des mensche ! O hoe seer zijt gylieden verbonden aen den Hemelschen Vader/ die u soodanigen Vader gegeven heeft!

O. Godt geve dat wy dat ende sijne andere weldaden nimmermeer vergeten.

N. It

A.

Het

N. It is a good and godly thing to wish that : Take heed that you have it not only in your mouth , but more also in your heart.

O. I thank you, that you admonish me so faithfully.

N. We owe the duty of good admonition to all men, but most of all to our brethren.

O. Doe we then owe that to our brethren allone ?

N. I call them chiefly brethren here, who are made one with us by faith in Christ.

O. You judge well. But I will goe and see whither my brother he also come from home at last : for hee is more than too ready to loyter.

9. *Two boys compare their age together. The diligence of a learned pedagogue is praised.*

P. **H**ow old are you?

Q. Thirteen years, as I have understood from my mother : but how old are you?

P. Truly I am not so old.

Q. How old then ?

P. I want one yeare of it.

Q. You

P. Het is goet ende God- burchigh dat te menschen: Maecht dat ghy het niet alleen inde mont hebt/maer oek noch meerder in u hazz.

O. Ick bedanck u dat ghy my soo gheroutwelijck vermaent.

P. Den dienst van wel te vermaen zijn my schuldigh aen alle menschen / maer aldermeest aen onse Broeders.

O. Zijn my dat van aen onse broeders alleen schuldigh?

P. Ick noem die hier dooz: namelijk broeders / die vpt her geloove in Christus met ons vereenicht sijn.

O. Gy oordeelt wel. Maer ick ga sien of mijn broeder ten laetsten oock weder van huys gekomen is / want hy is meer dan al te veerdig om te vertroeven.

9. Twee jongens verge- lijcken hare jaren. De naerstigheyt van een ge- leerde kinder- meeter werdt gepresen.

P. **H**oe veel Aaren hebt ghy?

Q. Derthien / gelijck ick van mijn Broeder verstaen hebbe : maer ghy ?

P. Doozwaer ick hebber so veele niet.

Q. Hoe veel van ?

P. Daer ontbrecker een.

Q. So

Q. You are the twelve.

P. That accompt is ready.

Q. But your brother, what yeare doth he goe in?

P. In his fift.

Q. What say you? Hee speaks latin already.

P. Why doe you marvaile? wee have alwayes a pedagogue at home, who is both learned and diligent, he teacheth us alwayes to speak Latin, and speaketh nothing in our mothers tongue except to expound somthing: also we dare speak none other to our father but latin.

Q. Doe you then never speak English?

P. Only with our mother, and that at a certaine houre when shee bids us come to her.

Q. What doe you with the houshold?

P. We have seldome speech with the houshold, and that only as they go by: and yet the men servants themselves speak to us in latin.

Q. What doe the mayds?

P. When occasion is offered that we speak to them, then we use our mothers tongue, like as we use with our mother herself.

Q. Oh happy are ye, who are so diligently instructed!

P. God bee thanked, by whose grace wee have a father,

Q. So zijnder dan twaelf.

P. Die rekening is beerdig.

Q. Maer u broeder, in sijn hoe veelste jaer gaet hy?

P. In sijn vyfste.

Q. Wat seght ghy? hy spreekt nu al Latijn.

P. Wat verwondert ghy u? altydt hebben wy t'huyse een kinder-meester die gheleert ende neerstigh is / hy leert ons altyt Latijn spreken / oock en seydt hy in onse moeders tael niet / ten zy om yet te verklaren: oock en verben wy onsen vader niet dan in 't Latijn aenspreken.

Q. Spreekt ghy-lieden dan nimmermeer Engelsch?

P. Alleen met onse moeder / ende dat op een seker ure als zy ons gebiedt tot haer te komen.

Q. Wat doet ghy-lieden met het huys-gefin?

P. Met het huysgefin hebben wy selden reden / ende oock alleen in het dooz-by gaen: Ende nochtans de knechten selfs spreken ons in 't Latijn aen.

Q. Wat doen de meyskens?

P. So wanneer het te vast komt dat wy haer aenspreken / soo gebzuycken wy onse moeders tael / gelijk wy met onse moeder selfs plegen.

Q. O ghy geluckige die soo naerstighlijck onder-wesen werdt!

P. Godt zy danck dooz wiens gratie wy een Vader hebben /

ther, that taketh care to have us so well taught.

Q. Truly the prais and glory of that matter belongeth only to the heavenly Father.

P. But what doe wee? I heare the roul called.

Q. Let us then make haft.

10. *Two boys count their books. Men must read extraordinary books sometimes. It is better to learn late than never. A book that is finely bound is shewed. Some questions about it. We must not provoke God in our jests.*

R. **H**ave you many books also?

S. Not very many.

R. But which have you?

S. The grammar rudiments, the schoole dialogues, Terence, Tullies epistles, Cato, a dictionary, the high dutch testament, the Psalms with a catechisme besides a writing book, to write out the matters dictates. But what books have you?

R. I ha-

hebben/ die versozght dat wy so fraey geleert werden.

Q. Doozwaer den lofen de de eere van die saech komt alleen den Hemelschen Vader toe.

P. Maer wat doen wy? ick hoor de naem-rollen nu al op-seggen.

Q. Laet ons dan haesten.

10. Twee jongens tellen malkanders boeken. Men moet somtijts ongewoone boecken lesen. Het is beter te laet als nimmermeer te leren. Een boeck dat fraey gebonden is wert vertoont. Eenige vragen daer over. In onse boertingen moet men Godt niet vertoornen.

R. **H**ebt ghy oock veel Boecken?

S. Niet seer veel.

R. Maer welke hebt ghy?

S. De beginselen van de Grammatica/ de Schoolsche t'samen-sprekingen / Terentius / de brieven van Cicero / Cato / een Dictionarium / het Hooghduytsche Testament / de Psalmen met een Catechismus / daer-en-boven een schryf-boeck / om de uyrleggingen des meesters in te schryven. Maer ghy / wat Boecken hebt ghy?

R. Ick

R. I have all them which you reckoned except Cato, Terence, and Tully's epistles. For wherfore should I have books that are not read in our Schoole?

S. But I read those sometimes when wee are at leasure, that I may alwayes take on some new thing especially in the latin tongue and good manners.

R. You doe wisely my Solomon. O wretch that I am, who have never yet learned, what it is to be studious.

S. Learne therfore, for it is better to learne late than never.

R. But what is that new guilded book which you shew so stately?

S. A Terence.

R. Where was it printed?

S. At Paris.

R. Who gave it you?

S. I bought him with my money.

R. Where got you the money?

S. You ask that foolishly, as if I had stolen it.

R. Far bee it from mee to think so, but I asked that for my mynds sake,

S. Neither

R. Ick hebse al die ghy getelt hebt/behalben Cato/Terentius / ende de bzieben van Cicero. Want waerom soude isk boecken hebben die in onse School niet booz-gelesen en werden?

S. Maer ick lees die somtijts tertijl wy leedigh zijn/om dat ick alrijt wat nieuws aenneme / booznamenlijck in de latijnsche tael ende de goede zeden.

R. Ghy doet boozsichtigh mijn Solomon. O mijn elsendige die nimmermeer geleert hebbe wat 'et zy vlijtigh te zijn.

S. Leert dan / want het is beter te laet als nimmermeer te leeren.

R. Maer wat is dat booz een nieuw vergult boeck dat gy soo heerlijck vertoont?

S. Een Terentius.

R. Waer gedzucht?

S. Te Parijs.

R. Wie heeft u die gegeven.

S. Ick heb hem booz mijn geldt gekocht.

R. Van waer hadt ghy het gelt gekregen?

S. Sortelijck vzaeght ghy dat / al even eens of ick het gestolen hadde.

R. Dat zy bezre van my dat te denken: maer ik vzaegde dat om de geneught.

S. Nech

S. Neither do I reprove your words in good earnest: but we are wont to jest so with our good friends.

S. Nochte ick en berispe u woorden niet ernstelijck: maer op die manier pleghen wy te spotten met onse goede bzienden.

R. Jestting is not forbidden, if God bee not provoked thereby. But goe to, lett us returne to our purpose. Of whom did you buy that Terence?

R. Niet verbieter te jochen/ als Godt maer niet betoont werden. Maer wel aen / laet ons tot ons voornemen weder-keeren: Van wien hebt ghy dien Terentius gekocht?

S. Of Clement.

S. Van Clement.

R. Of that pedler?

R. Van dien kramer?

S. Yea indeed.

S. Ja voorzwaer.

R. How much did it kost?

R. Hoe veel heeft hy gekost?

S. Ten styvers.

S. Thien stupvers.

R. No more at all?

R. Niet met al meer?

S. Not at all.

S. Gantsch niet.

R. Truly a price smal enough.

R. Voorwaer een prijs sleght genoegh.

S. Especially seeing it is gilt & bound so finely.

S. Voornamentlijck dewyl het vergult ende so fraey gebonden is.

R. Were there other such like books also?

R. Warender oock andere diergelijcke boecken?

S. Two or three.

S. Twee of drie.

R. Conduct me I pray hee to thim.

R. Geleyt my bid ick u tot hem.

S. Let us goe.

S. Laet ons gaen.

II. *All things ought to be set after heavenly matters. It is shamefull for one to reprove another of that whereof hee himself is guilty. A father giveth the master charge of his son. Correction is necessary, and therefore to be borne. The commendations of Scholasticall discipline. A rare example of a boy that desires of himself to dwell in the Schoole.*

T. **W**herfore were you not at the sermon to day?

V. I was busy in writing letters.

T. Could you not defer that busine?

V. The hast of the Carrier forced me.

T. But the master teacheth us that we must set al things after Gods matters.

V. He teacheth it indeed, neither doe I make dout of it: but we are never so perfect, but wee often set God after earthly things.

T. That is naught.

V. Yea

II Alle dingen moeten achter de Goddelijcke saken stellen. He is schandelijck voor ye mandt een ander te berispen voor het gene h selfver doet. Een vader beveelt sijn Soon aen den Meester. Tucht is nootdofakelijck, en daerom moet men't verdragen. Lof der school-tucht. Een uytnemend exempel van een jongen die van sich selfs in't school begeert te wonen.

T. **W**erom zyt gy herden niet in de pzedicatione getweest?

V. Ick was besigh met brieven te schryven.

T. Kont ghy die saeck niet uytstellen?

V. De haestighejdt des boods dzongh my.

T. Maer de meester leert ons dat men alle dingen achter Gods saken moeten stellen.

V. Gy leert het wel / daer twijffel ick oock niet aen maer wy en zyn nimmermeer soo volmaecht / of wy stellen dickmaels Godt achter de aerdtische dingen.

T. Dat is quaedr.

V. Ja

V. Yea very evil : but we are al wayes men, untill God doe chaunge us by his spirit. But tell mee (I pray thee) was the auditory full ?

T. Not very full, according to the wonted manner.

V. Whereby comes that ?

T. Know you not that the people are now-busie in gathering grapes ?

V. I know it well : but can not men spend one houre in divine matters.

T. It belonget not to mee to give you a reason of that ; Only this I say, It is a shame to a teacher when the fault doth reprove himselfe againe.

V. Ho : what a blow hast thou given mee on the cheek ! Fare well, I wil not add a word more.

T. Be more circumspect when another time. But I heard even now that your father came to schoole to day.

V. You have heard the truth.

T. For what cause came he ?

V. To pay the master money for my dyet : and with one to give him charge of me.

T. Had he never given him charge of thee ?

V. Yea very often.

T. What

D. Ja seer quaedt : maer top zyn altijd menschen / ten zy dat Godt ons dooz sijn geest verandere ; Maer seght my (bid ick) was de hoor-plaets vol ?

T. Niet seer vol / na de gewoone manier.

D. Waer dooz komt dat ?

T. Weet ghy niet dat het volck nu besigh is in de wijn-pluckinge ?

D. Ick weet het wel : maer konnen de menschen in Goddelijcke saeckien niet een ure besteden.

T. Het en komt my niet toe u daer reden van te geven : Ick segh alleen ; dat het schandelijck is booz een leeraer als de schuldt hem selfs weder berispt.

D. Ho : wat een kinneback-slagh hebt ghy my gegeven ! Daert wel / ick en salder niet een woort by doen.

T. Zijt dan op een ander tijt boozsichtiger. Maer terstont heb ick gehoozt dat u Vader huyden in 't School gekomen is.

D. Ghy hebt de waerheydt gehoozt.

T. Om wat oozsaeck was hy gekomen ?

D. Op dat hy booz mijn kost de meester gelt soude tellen : Mer eenen op dat hy my aen hem soude bevelen.

T. Had hy u nimmermeer bevolen.

D. Ja seer dichtwils.

T. Wat

T. What meane then so manyfold admonitions ?

V. He loveth me truly.

T. What then ?

V. Therefore he desires that I may be taught diligently.

T. What if he give charge that you should be often beaten ?

V. It may bee that is the cause, but what of that ? hee doth not therefore love me thelesse.

T. Whence doe youd raw that ?

V. Becaus correction is so necessary for a child as food.

T. Indeed you speak true : but few judge so. Also there is no body but he would rather have bread than the rod

V. That is naturall to every one, who denyeth it? but yet men must beare punishment patiently, especially when it is just.

T. This sentence is in the little book of manners: Remember to beare patiently that which your suffer justly. But what if the punishment bee unjust ?

V. Whee must beare that also nevertheles.

T. For whose sake ?

V. For Iesus Christ, who hath suffered an unjust and cruell death for our sins.

T. Wat wil sich die so menighbuldige bermaninge ?

V. Hy heeft mijn waerlijck lief.

T. Wat dan ?

V. Daerom begeert hy dat ick naerstelijck onderwiser werde.

T. Wat indien hy beveele dat ghy dickmaels geslagen wierde ?

V. Dat is misschien de oorzaeck/maer wat daer van hy en sal my daerom niet te minder lief hebben.

T. Waer upt treckt ghy dat ?

V. Om dat de bestraffingen den kinde so noodigh is / als voedsel.

T. Gy segt wel waer : maer weynigh oorzelen soo. Daer is oock niemandt / of hy wil liever broodt als de gazde.

V. Dat is natuerlijk by een ynder/wie loochent het ? maer nochtans moetmen de straffe lijtsamelijk verdrage/soo zamenlijck alsse rechtveerdig is.

T. Dese spreucke staet in 'r boecxken van de manieren: Dat ghy mer recht lijdt / gedenckt dat lijdsamelijck verdragen. Maer wat / soo de straffe onrechtveerdigh zy ?

V. Die moet men oock niet te min verdragen.

T. Om wiens wil ?

V. Om Iesu Christi/ die een seer onrechtveerdige ende wreede dootd vooz onse sonden geleden heeft.

T. Oh

T. Oh

T. Oh that that came in-
to our mynds so often as we
suffer any thing.

V. The master doth often
reach us that, so often as the
occasion serveth : but he
knocketh at a deaf mans
door as the proverb is.

T. Let us then doe our
endeavour that wee may be
more diligent hereafter.

V. God graunt it.

T. But doe you not know
what came into my mynd a
while since ?

V. What is it, I pray ?

T. I think to betake my
self to the Schoole.

V. What in the schoole ?
to dwell ?

T. Not that I would dwell
there as an hireling, but that
I may learne with you at the
master's table.

V. O would to God that
you spake that heartily and
truly.

T. By our mutuall acquain-
tance and friendship you
thought suffitiently to under-
stand, that I am not wont to
feigne or dissemble any
thing with you.

V. I understood that plain-
ly long since, but when I
heard that word from you,
my affection caught me into
that exclamation, so wholly
was I forgetfull of my self.

T. I

T. Och of ons dat in de
sin quame / soo menighmael
wv pers lijden.

D. De meester vermaent
ons dat dickwils so menigh-
mael de gelegentheydt booz-
komt : maer het is booz een
doof mans deur geklopt / ge-
lijck in 't spzeckwoort staet.

T. Laet ons dan alle bljt
aentwenden / op dat wy hier
na naerstiger zjn.

D. Dat geve Godt.

T. Maer weet ghy niet
wat my dese dagh in den sin
gekomen is.

D. Wat is dat bid ick ?

T. Ick ghedenck my in
't school te begeben ?

D. Wat in 't school ? om
te woonen ?

T. Niet om dat ick'er als
een huerlingh woone / maer
op dat ick met u l. leere aen-
de tafel des meesters.

D. Och ofte ghy dat van
herten ende waerlijck seyde !

T. Hvt onse onderlinge
gewoonte ende vziendschap
behoozde gy het genoeghsaem
te verstaen / dat ick niet ge-
went en ben by u l. pers te
bepnsen ofte te verzwijgen.

D. Dat verstonde ick ober-
langh klaerlijck. Maer als
ick van u dat woort gehoozt
hadde / heeft my de genegent-
heyde gerucht tot die uproes-
pinge / so was ick geheel mij-
niet vergeten.

T. Ick

T. I take your speech none other wise, but to the purpose, my father truly doth not compel me : but I perceive wel enough by his countenance and words that it pleaseth him very well.

V. Namely that is, because your father being a very prudent man knoweth well, that liberall wits will not bee compelled, but wil be easily led. But yet I doubt not but that it happeneth by the instinct of Gods Spirit. But what doe you think ?

T. I am of the same mynd: especially sith that I am bent therto of myne own accord.

V. It is a great argument, that counsell is of God.

T. I believe that, for they who are compelled to that thing by their parents, doe for the most part seek refuges (excuses) by which they may avoyd the command.

V. To speak the truth, I have found it sometimes in my selfe, namely before I entred therin. For what thinkest thou ? I heard of those slaves of Sathan, so many evil speeches what of the master, & what of the discipline, that mee thought I rather went into a prison or a bakehous than into a school-

T. Ick en neem u rede niet anders/maer tot de sake mijn Vader en dwinght mi wel niet/maer upt zijn gelae ende woorden sie ick genoeg dat het hem seer wel behaegt

D. Namentlyck / dat is daerom/u vader eē seer boozsichtig man / weet wel / dat hye gheboozne verstande niet en willen ghedwongen worden/maer datse lichtelijc gelept worden / maer noch tang en twijfel ick niet o dat sulks gebeurt dooz ingeben des Goddelijcken Geestes. Maer wat oordeelt ghy ?

T. Ick ben in het selbe geboelen : booznamentlyck/dewijl ick oock na die 3^e van selfs helle.

D. Het is een groote bewijs-reden / dat die raet van Gode is.

T. Dat geloof ick wel/want die tot die saeck van haer Ouders ghedwongen worden / soecken by na uptbluchten dooz de welke sy de gebeden ontgaen.

D. Ick (op dat ick 't vryelijck bekenne) heb dat somtijts in mijn selfs bevonden/namentlyck est dat ick daer in getreden was. Want wat geboelt ghy ? ick hoorde van die slaven des Sathans/soo veel schelt-woorden so van de meester/ als van de tucht/ dat my docht dat ick maerlijcker een gebangenis of een bak-

huyg

school. If you also should fall into such a plague, it is no marvail if hee doe with hands and feet and al his power attempt to terrify you from so holy a purpose.

T. I have not yet made it known to any body.

V. What you say to me is not to make it knowne.

T. I know it wel enough, but that happened to mee out of Terence, let us now proceed to the things which remaine.

V. What remayneth, but that you pray to God, and that you goe forth manfully with your purpose?

T. You shall heare of your daily dyet at your table, of the familiarity of the master and usher in hearing the repetition of the lessons, of the masters gentlenes while wee are eating together, of that friendly strife of the learning after supper, of the freedom of speaking of honest things when there is leisure time, of the free reproofe which is among you. I say of all these things you have told mee enough at another time, al which please me very well: yet me thinks there is nothing more profitable than that continuall exercise of speaking latin;

For

hups inginck als een school. Indien ghy dock in eenigen soodanigen peste verballen waert/ het en is geen twijffel ofte hy soude u dock met handen ende voeten esi alle kragt getracht hebben te verbeeren van een so heyligh vooznemē.

T. Ick had het noch niemant geopenbaert.

V. Dat ghy my seght / dat en is geen openbaren.

T. Ick weet het genoegh/ maer my is dat ontballen uyt Terentio / laet ons nu voozt-gaen tot de aerdighe dingen.

V. Wat isser ober dan dat ghy Godt bidder / ende dat ghy kloeckelijck in u vooznemen voozt gaet.

T. Ghy sult hooren van u dagelijcke kost ober uwe tafel / van de gemeensaemhepde des Meesters ende Ondermeesters in het verhooren van de verhalinge der lessen / van de goedertierenheyt des meesters in het t'samen eten / van dien vziendelijcken strijt der leeringen na het avontmael / van de vryhepde om t'samert te spreken als 't leegh tijdt is van eerlijcke dingen / van de vryhe berispinghe onder H. L. Van dese dingen al (segh ick) hebt ghy my genoegh vertelt op een ander tijdt; de welcke my al t'samen seer behagen: mijn dunckt nochtans niets vrossijtelijcker / dan die gedurige oeffeninge van latijn te spreken;

spreken;

For what greater fruit is there of study? what more honest? what more pleasant? especially where one doth freely reprove another without hatred or envy.

T. What is in that, that the conquered in the strife of those things are only punished with shame, and the conquerours rewarded with a prize?

T. In a word, all your exercises doe delight mee marvelously, by the very hearing of them.

V. How much more would you say that, if you saw those things, if you were present when they are don?

T. I will God willing bee present.

V. Would to God it might bee shortly.

T. I hope so truly: But there remains one scruple. Whereof you can easily free me if you will.

V. I will doe it in good truth if I am able, but in the mean time take heed that you bee not too inquisitive, as wee have heretofore seen in Terence: Goe to, tell mee at length what that difficulty is?

T. I have evill thoughts of your Scholasticall discipline, nothat I will therefore desist from

spzeken/want wat isser oroo-
ter vzych der leeringer? wa-
eerlijcker? Wat gheneughe-
lijcker? booznamentlijck als
den een den anderen sonder
haet ofte nijdigheyt vzielijck
berispt?

D. Wat is daer aen / dat
de oerwonnene in de strid
van die dingen / alleen me
schaemte bestrast werden/en
de de oerwinners met prij-
begaest?

T. Epndelijck alle utro-
oesseningen / verheugen mi
wonderlijck / selfs booz he-
gehooz.

D. Hoe veel te meer soude
ghy dat seggen so ghy die din-
gen saeght / soo ghy terwyl sy
gedaen worden reghentwooz
digh waert?

T. Ick salder (indien her
Godt wil) by wesen.

D. Och ofte eerst-daeghs.

T. So hoop ick wel: maer
daer is nochtans een zwa-
righeyt daer ghy my lichte-
lijck van sult bezijden (soo
ghy wilt.)

D. Ick sal her ter goeder
troutwen doen so ick sal kun-
nen/maer siet ondertusschen
toe dat ghy niet al te naeuw-
siende zijt/ gelijk my te voren
gesien hebben in Terentio
wel aen / wat is dat epnde-
lijck booz een zwaarigheyt.

T. Ick heb quaet vermoee-
den op u School-tucht / niet
dat ick wil van mijn begon-

from

ner

from my begun work : but that when I have heard of that matter I may come the more cheerfully and pleasantly.

V. Unles you were one who (as I know) esteeme me neither vaine nor a lyar, I would verely bee rather wholly silent of that, than tell those things to you which I conceive.

T. Why so ?

V. Becaus it is difficult to make those things seem true, albeit they are otherwise very true, so long as the Common people speak and judge very evill things of them.

T. Why so, I pray ?

V. For by the lyes of the ungodly our discipline soundeth so ill among those idiots, that it is a wonder that any one will dwell in our schoole : Nevertheles (wich is the work of God) how worse name we have, so many the more come to us.

T. There is no need of so long an introduction : Tell mee all things plainly, and feare not: you shall not terrifie mee. I have understood all things, and pondered them in my mynd before.

V. Attend therefore : I will briefly tell all that seems to bee of any worth. First I would that you did perswade your self this that the

master

nen werck afflaen : maer op dat ik te wackerder come ende te geneugelijcker / als ick van die saeck gehoozt sal hebben.

D. Ten waer dat ghy die gene waert/die (gelijck ick ken) my niet ydel nochte een leugenaer achtende/ik wilde voozwaer lieber daer van geheerlijck swijgen / dan die dingen u verhalen die ick gehoel.

T. Hoe so eyndelijck ?

D. Om dat het swaer is die dingen waerschijnelijck te maken / hoewel sy andersina seer waerachtigh zijn/detwijl van dese dingen het gemeene volck seer quade dingen seydte ende oordeelt.

T. Waerom dat/bid ick ?

D. Want onse tucht luyt so qualijck dooz de leugens dese godloosen onder die slechte bloets/dat'et wonder zy dat ter een eenige in onse school woone/alhoewel wy ('t welcke een werck Gods is) hoe wy quader naem hebben/ hoe veel te meer tot ons komen.

T. Daer en is soo langen inlepdinge niet van doen : seght my opentlijck alle de dingen/en vzeest niet : ghy en sult my niet verbeeren/ik heb alle dingen verstaen/ende met mijn gemoet te bore oberlept.

D. Letter dan op/ik sal het seer kort seggen al wat van eeniger waerde sal schijnen te wesen. Dooz eerst / wilde ick wel dat ghy u selven wijssmaecte

master is much more courteous to us than in the schole hee maketh shew of before us. For he converseth so familiarly with us, as a wise father useth to doe among his children. But you will say then, why is he so severe in publike? I answer, because that without such a severity (as I have heard from himself when he once told it to a good friend) soo great an heap of schollers endued with so many different fashions, can neither be kept under, not held to their bounden duty, for every one would live after his own fashion, after his own mynd.

T. Besides that I have by my self often admired that there is in the Schoole such great reverence, so great silence, lastly so great modesty.

V. You would wonder much more, if you had ever seen the Country schooles.

T. I have seen them sometimes, and have diligently considered them. There is more quietnes in our schoole of sixe hundred, than of forty children, yea thirty in those petty schooles: But goe forward I pray thee; I feare

maecte dat de meester beeleefder tegens ons is als hy in het School vooz ons schijnt. Want hy gaet so gemeensaem met ons om / als een voozichrigen vader pleeg onder sijne kinderen. Waerom (sult ghy dan seggen) is hy in het openbaer soo gestreng? Ick antwoorde: om dat sonder soodanigen gestrengighepdi (gelijck als ick upt hem gehoozt hebbe / als hy het eens een goed vziend vertelde) soo grooten schoolhoop / begaest zijnde met soo verschepden manieren / noch bedwongen / nochte in haer schuldige plicht gehouden konde worden/want een pder soude op sijn manier / een pder soude na sijn geboelen willen leven.

A. Daer-en-boven so verwondere ick my by my selven seer dickwils datter in het school soo grooten eerbiedighepdi / so grooten stilzwingighepdi / eyndelijck soo grooten zedighepdi is.

B. Veel meer soude ghy u verwonderen / so ghy immermeer de dozz-schoolen gester hadder.

C. Ick hebse somtijts gester ende hebse naerstelick oberlept. Daer is meer stilte in onse school van sex hondert / als van veertigh kinderen / ja als dertigh inde gemeyne schoolen: Maer gaet voozt (bid ick) ick sozge dat ghy

feare that you will bee an Asian Oratour for your speech begins already to digres too far.

V. But you doe interrupt my speech your self.

T. I have spoken nothing besides the purpose : but goe on now.

V. Shall I tell you in a word ? This domesticall discipline although it seems odious to a few ungodly ones , yet it very well liketh the good and diligent children for the profits sake. For if our matters were loose at home what should we have then against the assaults of those wanton and saucie fellows ? What rest should we have ? what stilnes of our studies ? Therefore the discipline it self is to the true lovers of study a refuge & as it were a bulwark , none otherwise than as an haven is to seamen in a storme. To conclude, whosoever among us is peaceable , & alwayes ready to doe well , he is preferred by the discipline. For the master doth not busy himself to draw us by stripes to the study of learning : but he rather indeavoureth to bring us therto most chiefly by these things , by an honest and new entertaynment , by

gy een Asiaens Orateur sult zijn : want u reden begint nu gelijk als verder af te dwaalen.

D. Maer ghy valt selfs in mijn reden.

T. Ick heb niet buyten mijn booznemen gheseydt : maer nu vervolghtse.

D. Wilt ghy dat ick het u met een woordt segge ? Dese binnens-huyfge rucht / alhoe-wel zy weynige Godtlosen hatelijck schijnt / soo behaeghtse nochtans de goede ende naerstige kinderen seer om het profijts wil. Want indien t'huyse onse saeck ongebonden waer / wat soude ons van tegen die dertele ende hooft-dronckene een aensloot zijn ? wat rust soude onse zijn ? wat stilligheyt van onse leeringen ? Verhalven soo is de rucht selfs den waren liefhebbers der leeringen een toeblycht ende ghelijck een bolwerck / niet anders als de schippers een haven in onweer. Opndelijck / al wie onder ons vreedsaem is / ende bereydt om alijt wel te doen / die is van de rucht seer behouden. Want de meester is daer ober niet besigh / op dat hy ons met slagen ende straffen trecht tot de letter-konsten : maer hy tracht ons liever in te leyden aldermeest dooz dese dingen / dooz een eerlijck ende nieu onthael / dooz goetwilligheyt / beleeftheydt

good

2

ende

good wil , Courtesie , and gentlenes of manners , by benefits, and lastly by the love of virtue and learning, whence it comes to pas , that the greatest part of us are so affected that we study how to obey him heartily.

T. Other wise yee would not discharge the bounden duty of schollers.

V. But there are some knaves , who fear neither God , nor their parents, nor stripes : who doe also hate study worse than a dog and snake that I may use the words of Horace : Against such (I say) severe discipline is some times used ; namely because necessity constraineth.

T. I have enough. For now I see to what end the severity of your discipline rendereth.

V. Namely , that it may defend good manners , but either to amend or drive out the bad.

T. Truly I doe salute that discipline very much, so far is it from mee to fear it, And I love you my Valentine for this freedome of speech of those things, whereby you have given me sharper provocations.

V. But I give immortall thanks to our heavenly Father,

ende goedigheyt der manieren / dooz welbaden / eynde-lyck dooz de liefde des deugts ende der leeringen / waer uyt dat volgh / dat het meeste deel van ons also genegen is / dat wy hem van herren trachten te gehoozsamen.

C. Anders soudet ghy lieden de schuldige plicht der discipulen niet onderhouden.

D. Maer daer zyn sommige lechers / die noch Godt vzesen / noch haer Ouders / noch de slagen / die oock de studien haten slimmer als een hont ende slangh / op dat ik de woorden van Horatius gebzuycke : tegens de sulcke (segg ick) wert somtijts een gestrenge tucht ghebzuyckt : namentlyck om dat de noot-sakelijckheyt dwinght.

C. Ich heb genoeg. Want nu sie ick waer heen dat de manier vande gestrengigheyt utwer rucht siet.

D. Namentlyck / op dat hy de goede manieren beschermme / maer de quade verbeterere of uytzjybe.

C. Doozwaer ick kusse die tucht seer / so ver is het daer af dat ickse soude vzesen. Ende u mijn Valentijn / bemin ick / om de vrygheyt van die dingen te syzeken / waer dooz ghy my scherper pzielen hebt gegeven.

D. Maer ick weet onsterf-lycken danck den Hemelschen Vader /

Father, who hath given you a good mynd & sincere judgement.

T. Farewell then, and expect me the next week if God permit. Againe farewell, and earnestly commend the work which we have begun unto God in your prayers.

V. I wish you a quiet night, and sound sleep.

Dader / die u een goeden sin gegeven heeft / ende een oprecht oordeel.

T. Daert dan wel / ende verwacht my so het Godt sal toegelaten hebben / tegen toekomende weekt. Daert wederom wel / ende beveelt ons begonnen werck Gode seer dooz ume gebeden.

D. Ick wensch u een geruste nacht ende een stille slaep.

12. A meale of ten persons.

12. Een maeltijt van tien Persoonen.

H. From whence come you?

I. From Schoole, From Church, From the exchaunge. From the market.

H. Whither goe you? whither are you goeing?

I. I goe home, I am goeing home.

H. What a clock is it? what houre is it?

I. It is almost twelve a clock. It is past twelve a clock.

H. Is it so late?

I. Yea surely, and therefore I must goe hence, for I feare that my mother wil be displeased with me. I shalbe I doubt shent of my mother. God be with you Hermes.

H. Have you such great hast? hath not our master asked for me?

I. I

H. Van waer komdy?

I. Vanden schoolen. Vanden Kercken. Van de beurse. Vander merckt.

H. Waer ga dy? waer gaet ghy heen?

I. Ick ga r'huyt. Ick ga na huyt toe.

H. Wat ure ist? wat tijdt ist? Hoe laet isst?

I. Het is by twaelf uren. Het is twaelf uren.

H. Is 't al soo laet?

I. Ja boozsecker / ende daerom moet ick heenē gaen / want ick vrese dat mijn moeder quaedt op my sal zijn. Ick twijffel dat ick van mijn Hoeder bekeeben sal zijn. Godt bewaer u Herman.

H. Hebdy soo grooten haeste? en heeft onse meester na my niet gebzaeght?

H. I

I. Ick

I. I have not heard him. I can tarry no longer. Farewell. I goe.

H. Goe your way. God guide you.

I. God give you good even mother, and al the company.

M. Whence come you Iohn? where have you tarried so long? wherfore come you so late? Is 't well don? I bade you to come at foure of the clock: it is now almost sixe. Tell mee now where you have bin? For you have bin long out of the schoole, I know that well: I will tell your master.

I. Pardon me I pray, I come even now from the schoole. I knew not that it was so late. I have tarried no where. You may send and aske our master, if you pleas whether it be not so.

M. I will doe that. I will know the truth. Goe now, cover the table, (lay the cloth) prepare the table, and hast you quickly.

I. Well mother. I will doe it. I will set all things well. But where is the tablecloth?

M. The tablecloth is within there upon the cupboard. Set on the salt first. Can you not remember that? I have told you of it more than twenty times:

you

I. Ick en hebt niet gehoozt. Ick en mach niet langer roeven/ Adieu. Ick ga.

H. Gaet. Godt geleyde u.

I. God gebe u goeden abont mijn moeder / ende al het geselschap.

M. Van waer komt ghy Ian? waer hebby soo langh gebeyt: waerom komby soo laet? Ist wel gedaen? Ick hebbe u beholen ten vier uren te komen: het is nu by sessen. Seght my nu waer ghy getweest hebt: want ghy hebt lange upter Schoolen getweest / dat weet ick wel: ick sal 't utwe meester seggen.

I. Behoudens u gratie/ Ick kome nu terstondt van der schoole: Ick en wiste niet dattet soo laet was. Ick en hebbe nergens gebeyd. Ghy moget onse meester doen vraggen/ soo het u belieft/ oft also niet en is.

M. Dat sal ick doen. Ick sal de waerheyt weten. Gaet nu/ deekt de tafel. Bereyt de tafel. Ende haest u seer.

I. Wel moeder ick sal het doen. Ick sal 't te rechte beschicken. Maer waer is 't ammelaken?

M. Dat ammelacken is daer binnen op 't Cressoz. Dettet sout eerst op. Kon dy dat niet onthouden? Ick hebbe u meer dan twintigh repesen gesept: ghy en seert niet.

't Is

you learne nothing. It is a great shame. Goe fetch trenchers, goblets, and napkins.

I. Well mother, where bee they?

M. You can finde nothing. There they bee, was it not wel sought? Goe fetch bread.

I. Well, give me money. How much shall I bring?

M. Bring two styvers worth, for one styver of white and for one styver of browne, half one and half an other. Bring that which is new baked.

I. Well, I goe. Loe here is bread mother.

M. You have don wel. Wash the beere pots.

I. I have washed them a good while since.

M. Bring hither the spoon-basket.

I. That hangeth there on the naile.

M. Set on the platter-ring. And goe fetch wood to make afire. Goe whet the knives. Put water into the laver, and hang up a white to wel there. And then come and make the fire burne.

I. Hitherto mother I have don what you have commanded. What now is your further pleasure?

M. Come now to me, and I wil teach you manners which you ought to observe at the table.

't Is groote schande. Gaet telloiren / kroesen / ende ser^o vietten halen.

I. Wel mijn Moeder. Waer zynse?

M. Ghy en kont niet vinden: daer zynse. 't Is 't niet wel gesocht: gaet broot halen.

I. Wel geeft my gelde. Dooz hoe veel sal ik bzingen?

M. Bzinght dooz twee stupvers / dooz eenen stupber wit / en dooz eenen stupber bzygn broot / half een half ander / en bzingt al nieu bakken.

I. Wel / ick ga. Siet hier is broot moeder.

M. Ghy hebt wel gedaen. Wascht de dzinck-potten.

I. Die heb ick langh gewasschen.

M. Bzingt hier den lepel-koff.

I. Die hanght aen den nagel.

M. Set op den Schotel-rinck. Ende gaet nu hout halen / om een vyer te maken. Gaet wet de messen. Giet water in 't labooz ende hangt daer een witte handt-doeck. Komt dan ende doet het vyer bzynden.

I. Moeder tot nu toe heb ick gedaen 't gene ghy my bevolen hebt. Wat is 't dat ghy nu verder begeert.

M. Komt nu by my / ende ick sal u manieren leeren / die ghy ober de tafel behoozt te houden.

I. I

M 4

I. Aek.

L. I Pray you teach them me, and I will harken diligently to you without interrupting a word in your speech: and I hope that I shall also observe what you give me in charge.

M. Goe to, first of all you shall cleanse your nailes. After that wash your hands. Presently after that blesse God. Then set your selfe handsomely downe. Take the meat with your fingers, and graspe it not with the fist. Offer not to eat first. Also drink not first. Lean not on your elbowe. Sit upright. Spread not out your armes. Drink not greedily. Also eat not hastily or greedily. Take that which lyeth next before you. And keep not your trencher too long. Gape not on other folkes. Wipe your mouth when you will drink, not with your hand but with the napkin. What you have bitten of dip not again into the dish. Lick not your fingers. Gnaw also no bones. Cut your meat in peeces with your knife. Greaze not your mouth. Wipe your fingers often. Pick not your nostrils. Be silent when no body asketh you any thing. Eat so much as you desire. When you have eaten enough then rise from the table, and how submissively to the Company.

Wash

J. Ick bidde u/leertse my ende ick sal u neerstelijck toehooren sonder met een woort tusschen u reden te vallen: Ick verhoope oock dat ick onderhouden sal 't gene ghy my bevelen sult.

M. Wel aen / In den eersten sult gy u nagelen reynigen. Daer na wasschet u handen. Terstont daer na gebenedijt Godt. Dan stelt u voorzperlijck neder. Ghyt de spijse niet met de vingeren aen/ en vatse niet met de buyst. En bestaet niet eerst te eten. Dzincht oock niet eerst. Leenet niet op dijnen ellebooge. Sit recht op. Spreydt de armen niet up. Dzincht niet begeerlijck; oock en eet niet haestelijck of begeerlijck. Neemt dat naest vooz u leyt. En houdt u teltjooz niet te lange. Gaeyt ander lieden niet aen. Waegh dijnen mont als gy dzincken wilt / niet met de hant/ maer metter serbet. Daer ghy aen gebeten hebt en soyt niet weder. En lecht u vingeren niet. Knaeght oock geen beenderen. Snijt u spijse metten messe outwee. En besmeert dijnen mont niet. Waeght u vingeren dichtwils. En peutert u neus-gaten niet. Stuyght als men u niet en vzaeght. Eet soo veel als ghy begeret. Als ghy genoegh ghegeten hebt staet dan van de Tafel op / en buycht u onderdanighlijck vooz het geselschap.

Wascht

Wash your hands againe.
Take away the table cloth,
and give thanks to the Lord.

I. I thank you forsooth.
I shall indeave God willing
to observe al that you have
bidden me. But in the meane
time what further service
have you for me to doe?

M. Be hold your father is
coming and your cosin Da-
vid with him : Goe meet
them, put off your hat, and
bow your self handsomely.

I. Well mother, I goe. You
are well come my father,
and your Company.

D. Peter is that your son?

P. Yea, it is my son.

D. It is a goodly child.
God make him a good man.
I pray God make him alwa-
jes to prosper in vertue. God
blesse him.

P. I thank you cousin.

D. Doth he not goe to
Schoole?

P. Yea, hee learneth to
speak french.

D. Doth hee so? It is very
well don. Iohn can you
speak good french?

I. Not very good cousin:
but I learne.

D. Where goe you to
Schoole?

I. In the Lombard street.

D. Have you gon to schoo-
le long?

I. About half a yeaere.

Wascht u handen weder.
Heemt 't Tafel-laken op/
ende danct den Heere.

I. Ick bedancke u. Met
Godts hulpe sal ick trachten
al 't geene ghy my bevolen
hebt/na te komen. Maer wat
hebt ghy onderruffchen booz
boozderen dienst booz my te
doen?

M. Siet u Vader komt/
ende David u neve komt met
hem. Gaet hen-lieden tegen/
doet u bonette af/ ende buigt
u eerlijck.

I. Wel mijn moeder / Ick
ga. Weest welckom mijn
Vader/ ende u geselschap.

D. Pieter is dat u some?

P. Ja 't/ het is mijn soon.

D. 't Is een schoon kindt.
Godt maect hem een goet
man. Godt laet hem alijt in
deughden toe-nemen. Godt
zegene hem.

P. Ick danck u neve.

D. En gact hy niet ter
schoole?

P. Ja hy / hy leert Fran-
cops spzeeken.

D. Doet hy? het is seer wel
gedaen. Ian kondy wel
francops spzeeken?

I. Hier seer wel Neve:
maer ick leere?

D. Waer ga dy ter schoo-
len?

I. In de Lombaert-strate.

D. Hebby lange ter scholen
gegaen?

I. Om trent een half jary.

D. Doe. A. I. H. S. D. Leers

D. Doe you learne to write also?

I. Yea cousin.

D. That is well don, learne alwayes well.

I. Well cousin, if God please.

M. Cousin, you are welcome.

D. I thank you Cousin.

M. Cousin, wil you tarry there? why come you not in? Come warme you and then wee'll goe eat.

D. Doe you think that I am a cold? That where great shame for me.

M. Cousin, how doe you?

D. Well, I thank God.

M. Where is my neece (my cousin) your wife? wherefore have you not brought my cousin with you?

D. She is sick.

P. Is it true? Is she sick? what diseas hath she?

D. She hath an ague.

M. Hath she had it long?

D. About eight dajes.

M. I knew that not. I will goe see her te morrow if it please God. Francis bring hither a stool for your cousin. Cousin come to the fire. Francis, goe to the doore, some body knocks, look who is there. It is Roger, I know very wel.

F. Well mother, I goe. Who is at doore there?

D. Leerdy oock schryben?

I. Ja ick nebe.

D. Dat is wel gedaen/leert altoos wel.

I. Wel nebe/beliebet God.

M. Nebe / weesti welleskom.

D. Ick dancke u nichte.

M. Nebe wil dy daer bliuen? waerom en komdy niet binnen? Komt u twermen dan sullen wy gaen eten.

D. Meyndy dat ick koude heb? het soude my groote schande zyn.

M. Nebe hoe ist met u?

D. Wel / Godt danck

M. Waer is mijn nichte? waerom hebdy mijn nichte niet mede gebracht?

D. Zy is sieck?

P. Iffer waer? Is sy sieck? wat sieckte heeft zy?

D. Zy heeft de kooztse.

M. Heeft zy die lange gehad?

D. Omtrent acht dagen.

M. Dat en wist ick niet. Ick salse morgen gaen besoecken soo 't God belieft. Francoy's brenghet eenen stoel booz u nebe. Nebe / komt by den byere. Francoy's / gaet daer booren: Men klopt daer/besiet wie daer is. Het sal Rogier zyn / dat weet ick wel.

F. Wel Moeder ick ga. Wie is daer booren?

R. A

M. Het

R. A friend. Open the door.

F. Are you there Roger?

R. Yea, I am here. Is your father at home?

F. Yea, and my mother too. Come in I'll tel my father that you are come.

P. Francis, make all ready that wee may goe eat.

F. Father, All is ready, you may go eat when you please.

P. Well, I come presently. Call the children.

F. Well father, Iohn where are you? you must come to supper (or to dinner.) Where doe you tarry? what doe you there?

I. What should I doe? I have besines here.

F. Know you not that wee are goeing to supper? Come say the blessing.

I. Well, I come.

P. Iohn, why come you not? Must you be called? Bring hither chaires.

M. Peter, let us sit downe. It is time.

P. Well, I am content.

M. David, sit in there.

D. I! be not displeased, I wil not doe that, let Peter sit there I pray.

M. Peter is not wont to sit there. Hee will sit here, it is his place, Iohn give thanks.

I. No

H. Het is een bzent. Doet de deure open.

F. Zydj daer Rogier?

H. Ja / ick ben hier. Is u Vader t'hups?

F. Ja hy / ende mijn moeder oock. Komt binnen / ick sal mijn Vader seggen / dat ghy gekomen zijt.

P. Francys maecthet al gereet / om te gaen eten.

F. Vader 't is al gereet. Ghy meught gaen eten alst u belieft.

P. Wel / ick kome terstont. Roept de kinderen.

F. Wel mijn Vader. Jan waer zydy? ghy soudet komen eten. Waer blijft dy? wat maect ghy daer?

I. Wat soude ick maken? Ick heb hier wat te doen.

F. En weet ghy niet dat men gaet eten? komt seght de Benedictie.

I. Wel ick kome.

P. Jan waerom en komdy niet? Moet men u roepen? bzencht hier stoelen.

M. Pieter laet ons gaen sitten. Het is tyd.

P. Wel / ick ben te bzed.

M. David / sit daer inne.

D. Ick! en belght u niet / dat en sal ick niet doen / laet Pieter daer sitten / dat bidde ick u.

M. Pieter is niet getwent daer te sitten. Hy sal hier sitten / het is sijn plaerse. Jan seght de benedictie.

H 6 I. Neen

I. No mother, excuse me I pray you. It doth not become me to do that worke when my father & so many wise friends are present: For I am but a youth, and wee must give to God the best wee have, when we serve him.

D. The lad speaks very wisely, Peter, you are master of the house. I pray desire a blessing of the Lord.

P. Well, let us then doe it.

Prayer before meat.

Lord God almightie, who hast made althings of nothing and yet preservest them by thy divine power, and hast fed the people of Israel in the wilderness: Be pleased to extend thy blessing over us thy poor servants, and sanctifie to us these thy gifts, which we receive of thy bountiful hand, that we may use them soberly and holylic according to thy good will, & therby acknowledge that thou art a father and the fountaine of all good to us. Graunt also that we may alwayes and before all things seek that Spirituall bread of thy word, whereby our souls may

J. Heen mijn moeder/ behoudens u gratie. Dat werke te doen en betaemt my niet in 't by-wesen van mijn Vader en soo veel wijse vrienden/ want ick maer een Jonghen ben/ en als wy Godt dienen/ moeten wy hem het beste geven dat wy hebben.

D. Den Jongeling spreekt seer wijselfick. Pieter ghy zyt meester van het Hups. Ick versoekie dat ghy den Heere om een zegen bidden wilt.

P. Wel aen / Laet ons dan doen.

Het Gebedt voor den Eeten.

Here Almachtige Godt/ ghy die alles uyt niet geschapen hebt / ende noch dooz uw' Goddelijcke kracht onderhoud/ end' het volck Israel in de woestijne gespijst hebt: wilt uwen zegen stretchen over ons uw' azme dienaers/ ende ons heyligen dese uwe gaben / die wy van uw' milde hant ontfangen / op dat wy se matelijck ende heylighlijck/ na uwen goeden wille mogen gebuyghen / ende daer dooz bekennen dat ghy ons een vader ende oospyzonck alles goets zyt. Geeft oock dat wy altydt ende booz alle dingen soeken dat geestelijcke broec uwes woordes / met welcke onse

may bee fed unto everlasting life, which thou hast prepared for us through the holy passion and bloodsheding of thy beloved son our Lord Iesus Christ, A M E N.

onse zielen ghespijst worden ten eeuwigen leven / 't welck ghy ons bereypt hebt dooz het heyligh lijden ende bloet-vergieten utoes lieben Soons onses Heeren Iesu Christi/ Amen.

I. God blesse you my father and mother, & al your company.

I. Godt zegen u mijn Vader/ mijn Moeder/ ende al u geselschap.

M. Francis, bring us the victuals. Bring the salad, and the salted flesh. Fil us some drink. Fil for your cousin, and then round about. Francis sit down with us. Iohn, goe fetch some pottage for your brother: and let the other be made ready. Run quickly.

M. Francys/ brenge ons t'eeren. Bzencht dat salaet ende het ghesouten vleesch. Schencht ons te dvincken. Schencht utwen Hebe ende voozt allomme. Francys sit by ons. Ian gaet Portagie halen voozt utwen Broeder: ende doet d'ander gereet maken. Loopt seer.

I. Brother take your pottage. Have you too much?

I. Broeder houd u pottage. Hebdy te veel?

F. Yea I have too much.

F. Ja ick/ ick heb te veel.

I. Eat it not all: leave that which you have too much.

I. En etet niet al / laet het gene dat ghy te veel hebben sult.

P. Wherefore eat you not your pottage, while they be hot?

P. Waerom eet ghy utoe pottage niet / detwyle dat zy heet is?

F. They be yet too hot.

F. Sy is noch te heet.

M. Iohn, bring hither some bread. Roger hath no bread. Fetch a treucher, and bring some mustard.

M. Ian brenge hier brood. Rogier en heeft geen broodt. Haelt een telliooz/ en bzenghet hier moestuert.

P. Give me the beere pot.

P. Geest my den bier-pot.

R. Hold there. Hold it fast.

R. Houd daer. Houd hem wel.

P. Let goe, I hold it well.

P. Laet hem gaen. Ick houde hem wel.

M. Peter,

M 7 M. Die-

M. Peter, drink not after your pottage, for it is unwholsome: Eat first a little before you drink. Peter cut me some meat. Cut me some bread too. Cut Francis some meat, for hee hath nothing to eat.

P. Must I serve him? Can hee not serve himself? Cut for your self, you are big enough. Help your self: for I will not serve you. I serve no body but my selfe.

M. Give him some meat, for he is ashamed: hee dareth not eat, that I see well.

P. Well, hold there. Bring some what else.

I. It is not yet ready.

M. Looke whither the pyes and the tarts bee brought. Goe fetch thee roast meat, & fill wine here. Fill for your father. Fill it full. Fill it not so full. See you not what you doe? you spill. Roger hath no wyne. See you not that?

I. Make roome there for to set on the platters.

M. Now you are all together wellcome.

A. Here is indeed where withal. You have bin at too much charge.

M. I have not truly. I am sorry that there is no more. But you must be content.

A Truly

M. Pieter/en dzinckt niet na utwe potagie / want het is ongesont: Eet eerst een luttel eer ghy dzinckt. Pieter snijt my vleesch. Snijt my oock broodt. Snijt Francops te eten / want hy heeft niet t'eten.

P. Moet ick hem dienen? Kan hy hem selven niet dienen? Snijt selve / ghy zijt groot genoeg. Helpt u selven: want ick en sal u niet dienen. Ick en dien niemant dan my selven.

M. Geeft hem wat t'eten / want hy schaemt hem: hy en derft niet eten / dat sie ik wel.

P. Wel/houd daer: bzengt hier wat anders.

I. Ten is noch niet gereet.

M. Bestiet oft de pastepen en de taerten gebzacht zijn. Gaet hael het gebzaet / ende schenckt hier wijn. Schenckt vooz utwen Vader. Schenckt al vol. En schenckt niet soo vol: En siet ghy niet wat ghy doet? Ghy stozt. Rogier en heeft geenen wijn / en siedt dat niet?

I. Maecht daer plaetse om de schotelen te setten.

M. Nu zijt t'samen alle wellekorn.

A. Hier is wel waer mede. Ghy hebt te veel kosten ghesdaen.

M. Ick en hebbe seecker niet. Het is my leet datter niet meer en is. Maer ghy moet te vreden wesen.

A. 't Is

A. Truly it is well said.

M. Peter, carve up the shoulder. Bring hither radishes, Carrots, and capers. Give David some of that hare and of the Conyes. Carve up the partridges. You carve not to us. Be merry I pray you.

R. Here is enough tho make merry withall.

P. Iohn, fill us to drinke,

I. Here is no more wine.

P. Goe fetch more. How like you this wine?

D. Me thinks it is good.

P. Shall wee bid him bring of the same?

D. Even as it pleaseth you.

I. Where shall I goe fetch it?

P. Where you fetched this. Or goe fetch it on the market at the white floure de luce, or where you wil.

I. How much shall I bring?

P. Bring two quarts, or three pints. Goe apace, and come againe quickly.

I. I will run al the way farther.

M. Francis, rise you now up & serve at the table. See if there be any thing lacking. Will you yet have any more meat? Speak boldly.

F. No mother: I have eaten enough, God be praised.

M. Drink

A. 't Is seecker wel gesept.

M. Pieter ontgint de schouder. Bzenght hier radijsen / karotten / ende tappers. Dient David van dien hase / en van de konijnen. Ontgint de Parrijfen. Ghy en dient ons niet. Maecht alle goede tiere ick bid u.

R. Hier is wel om goede tiere te maken.

P. Jan schenckt ons te dzincken.

I. Hier en is geenen wijn meer.

P. Gaet andere halen. Wat dunckt u van desen wijn?

D. My dunckt dat hy goet is.

P. Wilsen wy van den selven doen bzengen?

D. Alsoo 't belieft.

I. Waer sal ickse gaen halen?

P. Daer ghy desen gehaelt hebt; ofte haeltse op de markt / in de witte leipe; ofte daer ghy wilt.

I. Hoe veel sal ick bzengen?

P. Bzenght twee potten / ofte drie pinten. Gaet rasch / en komt haest weder.

I. Ick sal altoos loopen Dader.

M. Fransoys / staet nu op / en dient ter Tafelen. Besiet ofter niet en ghebzeecht. Wildy noch t'eten hebben? Segget stoutelijck.

F. Neen ick moeder: Ick hebbe genoegh gegeten / Gode zy geloof.

M. Dzinck

M. Drink now. Is there any beere in your pot ?

F. Yea, mother, there is enough in it.

M. If there be none in, goe fetch some.

A. Doth not some body knock at the door? goe look.

F. Is there any body ?

H. Yea, open the door, I have been here more than half an hour.

F. What is your pleasure ? (what would you have ?)

H. Good even friend. Is your master at home ?

F. Yea, wherefore ? would you speak with him ?

H. Yea, where is he ?

F. He sits at table. Would you have any thing wit him? I wil doe your errand. Who shal I say asketh for him ?

H. I must speak with himselfe. Tell him that I am his uncles servant. (Or) tell him that I come from his uncle.

F. Well I will goe tell him so. Tarry here a little. Father here is a man would speak with you.

P. What man is it ?

I. I know him not. He saith that he cometh from myne uncle.

P. Ask him what his pleasure is.

I. He saith that he must speak with you.

P. Wel, let him come in.

F. Come

M. Drink nu. Affer bier in utmen pot ?

F. Ja 't moeder / daer is genoeg in.

M. Affer niet in / gaet haelt wat.

A. Klopt men niet aen de deure ? Gaet bestet het.

F. Is daer yemandt ?

H. Ja 't/ doet open. Ick hebbe hier meer dan een half ure geweest.

F. Wat belieft u ?

H. Goeden avond vriend. Is de meester t'huy ?

F. Ja hy : waerom ? toils dy hem spreken ?

H. Ja ick / waer is hy ?

F. Hy sit ter tafelen. Belieft u yet ? ick sal de boodschap wel doen. Wie sal ick seggen die na hem vzaecht ?

H. Ick moet hem selven spreken. Seght hem dat ick sijns ooms dienaer ben; (oft) seght hem dat ick come van syn oome.

F. Wel ick sal 't hem gaen seggen. Bepdt hier een turtel. Dader hier is een man die u spreken wil.

P. Wat man ist ?

I. Ick en ken hem niet. Hy seydt dat hy komt van mijnen oom.

P. Vzaecht hem wat hem belieft.

I. Hy seydt dat hy u spreken moet.

P. Wel/ doet hem binnert komen.

F. Mijn

F. Come in friend.

H. Who is there within?
Are there many folks?

I. No, but three or foure.

H. God blesse all the company.

P. Welcome Henry. What good news bring you?

H. Peter, my master hath sent me hither intreating you, that you wil please to come to dianer to him to morrow at noone.

P. How doth my uncle?

H. He is in health thanks be to God.

P. And all his houshold?

H. They are al very well.

P. I am glad to heare it. But you must tell him, that I thank him with all myne heart, & that it is unpossible for me to come at noone: For I was foure dayes agon invited foorth. If that where not, I would come willingly. But I wil come to him to morrow after noon without faile.

H. Wel, I wil tell him. God give you good night.

P. Tarry Henry. Drink before you goe.

H. I am not a thirst, I thank you.

F. Tarry. You must drink.

H. I must goe.

M. Is not Iohn come yet?
where tarryeth he so long?

F. He

F. Mijn bziendt komt in.
H. Wie is daer binnen?
isser veel volcks?

I. Neen / maer dzye ofte viere.

H. God zegene alle 't geselschap.

P. Welckom Hendrick.
Wat seghdy goeds?

H. Pieter / mijn meester heeft my hier ghesonden / u biddende / dat u beliebe morgen middagh met hem te komen enen.

P. Hoe vaert mijn oom?

H. Hy vaert wel Godt danck.

P. Ende al sijn huysgesin?

H. 't Is al in goeden doen.

P. Dat hoor ick gaerne.

Maer ghy sult hem seggen / dat ick hem bedancke met goeder herten / ende dat 'er my onmoghelijck is te middagh te komen / want ick ben ober vier dagen uyt-genoort. Ter ware dat / ick souder geerne gaen. Maer ick sal morgen na de middagh sonder eenige faute by hem komen.

H. Wel ick sal 't hem seggen.
Godt gebe u goeden nacht.

P. Bepd Hendrick. Drinkt eer ghy gaet.

H. Ick en heb genen dorst / ick bedancke u.

F. Bepdt. Ghy moet eens dzincken

H. Ick moet gaen.

M. Is Jan noch niet gekomen?
Waer roeft hy so lange?

F. Hy

F. He comes. (He is coming.)

P. John what is the reason that you tarry so long ?

I. I could not com sooner Father. There where many folkes. I have run al the way.

M. Wel, fill some wine here.

P. David tast it whether it be good.

D. That I will. Fill me some therein. The other was better.

R. It was not. This is better in my judgement.

M. Anna, you are not merry. How cometh it that you say nothing ?

A. What should I say ? it is better to be silent than to speak badly. I can not speak English wel, therefore I hold my peace.

M. What say you? you speak as well as I do, and better too.

A. I doe not. I would I did it, although it cost me twenty guldens.

M. David, you eat not. Cut me of that. That is sodden too much, and this is roasted too little, is it not ?

D. I think so too.

A. Roger, lend me your knife, I pray you.

R. Take it, but give it me againe when you have dyed.

A. If I doe not give it you again, lend it me no more.

R. No

F. Hy komt.

P. Jan / hoe komt het dat ghy soo lange toeft ?

I. Ick en konde niet eer komen Vader. Daer was veel volcks. Ick hebbe altoog geloopen.

M. Wel / schenckt hier wijn.

P. David / pzoest oft hy goedt is.

D. Dat sal ick doen. Schenckt my daer inne. Den anderen was beter.

R. Hy en was niet. Desen is na mijn oordeel beter.

M. Anneken ghy en zijt niet vrolijck. Hoe komt het dat ghy niet en seght ?

A. Wat soude ick seggen ? 't Is beter te zwijgen dan qualijck te sprecken. Ick en kan niet wel Engelsch sprecken / daerom zwijge ick.

M. Wat segdy ? Gy spreekt soo wel als ick doe ende beter oock.

A. Ick doe niet. Dat soude ick wel willen: al kosten 't my twintigh guldens.

M. David ghy en eet niet. Snijt my daer af. Dat is te seer gesoden / ende dit is te luttel gebzaden / ist niet ?

D. Dat dunckt my oock.

A. Rogier / leent my u mes / Ick bid u.

R. Heemet / maer ghebet my weder als ghy gegeten hebt.

A. En gebe ick 't u niet weder / en leenet my niet meer.

R. Heen

R. No truly.

A. It is a good knife, How much did it cost you?

R. It cost me three styvers.

A. It is good cheape: Let mee have it for that price: I will give you your money againe.

R. I am content.

M. Roger, you do eat nothing. Me thinks you mince it. Helpe your selfe. Are you ashamed?

R. Doe I not eat well? I eat more than any one at the table.

M. That doe you not.

A. You eat nothing your selfe.

M. I have bin eating all this while.

P. Let us drink well, if wee have not enough to eat.

A. What say you? is not here enough to eat? Here is enough for twenty persons to eat. You have put your selfe to too much charge.

P. I have not. Now I drink to you. And I beseech you for all the company, and first for your next neighbour. Wil you pledge me?

A. Yea, with a good will if it please God. Drink now: you have not drinck all out. I will fill it you yet once againe.

R. Heen ick seecker.

M. 't Is een goet mes. Hoe veel heeft het u gekost?

R. Het heeft my drie styvers gekost.

M. Het is goet koop. Laet het my vooz dien prijs hebben: ick sal u geldt weder geven.

R. Ick ben te vreden.

M. Rogier/ghy en eet niet. My dunckt dat gy pronck. Helpt u selven. Zyt ghy beschaemt?

R. En eet ick niet wel? ick eet meer dan yemant die ter tafelen is.

M. Ghy doet niet.

R. Ghy en eet selve niet.

M. Ick heb altoos gegeten.

P. Laet ons wel dzincken/ist dat wy qualijck t'eeten hebben.

M. Wat segdy? is hier niet wel t'eeten: hier is vooz twintigh personen genoegh t'eeten. Ghy hebt al te grooze koste gedaen.

P. Ick en doe niet. Ick brenge ick'et u l. ende ick bidde u vooz alle 't gheselschap/ende in den eersten vooz uwen naesten gebuer. Suldy my bescheyt doen?

M. Ja ick / met goeder herden indien 't Godt belieft.

M. Ick dzinckt: ghy en hebt'et niet uptgedzoncken. Ick sal 't u noch eens vol schencken.

P. Waer-

P. Waer-

P. Wherefore should you do so? Have I not drunk it out? How much lacketh it? I will drink it out. Look there, now it is out. Pledge me now, you seek nothing but to beguile me.

A. I shall not be able to drink this out, I have too much.

P. What should hinder you? I have drunk it out.

A. You had not so much as I: your cup was not full.

P. But it was.

A. It was not.

P. It's true, but my cup is greater than yours.

A. Well, let us change.

P. I am content, give me yours.

A. I will not. I will keep myne own, keep that which you have.

P. Drink then.

A. Well presently. Look now if it be not cleane out.

M. Yea, wherefore must you be so much intreated? To whom did you drink? Drink to me once. Are you angry with me?

A. Why should I be angry with you?

M. Because you doe not drink to me.

A. I have drunk to you.

P. Waerom soudy dat doen? En heb ick niet upt-gedroncken? hoe veel schillet? Ick sal 't uptdzincken. Siet daer/ het is nu upt. Doet my beschept: ghy en soecht niet dan my te bedziagen.

A. Dit en soude ick niet konnen uptdzincken: ick hebber te veel aen.

P. Wat soude u gebzeken? Ick hebber wel upt-gedroncken.

A. Ghy en hadt so veel niet als ick: uwen kroes en was niet vol.

P. Hy was immerg.

A. Hy en was niet.

P. 't Is toaer / maer mynen kroes is grooter dan den uwen.

A. Wel laet ons mangeler (ruplen.)

P. Ick ben te bzedden / geef my den uwen.

A. Ick en sal niet / ick houde my aen den mijnen / be- waert dat ghy hebt.

P. Drinkt dan.

A. Wel / ter stondr. Siet nu oft niet schoon upt is.

M. Ja 't / waerom laet ghy u so bidden? wien hebdt het gebzacht? Bzenget my eens: Sydy gram op my?

A. Waerom soude ick op u l. gram zyn?

M. Om dat ghy 't my niet en bzenghr.

A. Ick hebber u gebzacht.

M. I

M. Ick

M. I did not heare it. There is enough of drinking. It were a comendable thing if the law of Ahasuerus were well observed among Christians in their feasting, where none were compelled to drink more then he desired, or he found good for him: wee must eat also, I am very hungrie. Cut me a peece of meat there.

A. Have you no handes?

M. Yea but I cannot reach to the dish.

P. Well, I will serve you, have you enough?

M. I have nothing yet.

P. Hold there. Have you enough now?

M. Look what he giveth me, what is that good for? Keep it you, and eat it your selfe. Roger, cut me some of that shoulder.

R. Well, hold there.

M. I thank you.

P. Iohn bring bread, and fill wine, fill round about.

M. Some-body knocks at door. Heare you not Iohn?

I. I goe mother. It is Luke, Andrews servant.

M. What would he have with me?

I. He bringeth some what.

M. Doth he? bid him come in.

I. Luke goe in.

L. God

M. Ick hebt niet gehoozt. 't Is genoeg van dinken. Het waer een prijs-weerdigh dingh indien de wet Ahasueri wel onder de Christenen gehouden wierde in het houden harer gast-malen / daer niet mandt ghedwonghen wierde meer te dinken als hy begeerde oft hem goet dochte. Wy moeten oock eeten / ick hebbe grooten honger. Snijt my daer een stuck vleesch af.

A. Hebt ghy geene handen?

M. Ja ick: maer ick kan niet wel aen de schotel geraken.

P. Wel / ick sal u dienen. Hebt ghy genoeg?

M. Ick en heb noch niet.

P. Houd daer / hebt ghy nu genoeg?

M. Besiet wat hy my geeft. Wat mach dat helpen? Hout het vooz u / ende eet ghy het selve. Rogier / snijt my van die schouder.

R. Wel / neemt daer.

M. Ick dancke u.

P. Jan / brenghet broot / ende schenckt wijn. Schenckt rontomme.

M. Men klopt daer hoorren. En hoorz ghy niet Jan?

I. Ick ga Moeder. Het is Lucas Andries knape.

M. Wat wil hy my hebben?

I. Hy brenghet wat.

M. Doet hy? doet hem binne: komen.

I. Lucas gaet binnen.

L. Godt

L. God blesse the Company.

P. Luke are you there?

L. Yea Peter.

P. What news bring you?

L. Not much Peter.

P. How doth your Master?

L. He is well Peter, he wisheth you a good night, he commends him to you, and hath sent you this, intreating you to accept it lovingly; and that you would not onely receive the small gift, but also his good will: for he sendeth it you as a token of his love, therefore vouchsafe to receive it in good part.

P. Thank your master, and tell him, that I will deserve it if God please.

L. Well Peter.

P. Fill Luke some drink, and light him foorth.

L. Good even Peter, and your Companie.

P. Good even Luke. Have you drunck?

L. Yea Peter, I thank you.

M. Iohn snuffe the Candle. Look if the other be ready. Take al this away, and bring some thingels. Bring cleane trenchers, and bring us the fruit with the cheese.

F. It is all here Father.

P. Take away the dish.

A. David drink to me.

D. That

L. God zegen 't geselschap.

P. Lucas zijt ghy daer?

L. Ja ick Pieter.

P. Wat segt gy nieuws?

L. Niet veel Pieter.

P. Hoe vaert u meester?

L. Hy vaert wel Pieter/hy

doet u goeden nacht seggen:

Hy gebiedt hem in u goede

gratie / ende sendt u dit / u

biddende dat ghy 't ontfan-

ghen wilt met goeder herten/

ende en wilt niet alleen de

kleyne gifte ontfangen/maer

oock synen goeden wille:

want hy sendet H L. in tepe-

ken van liefde/daerom willet

in danck ontfangen.

P. Ghy sult uwen meester

bedancken/ende sult hem seg-

gen dat ick 't verdienen sal/

believet Godt.

L. Wel Pieter.

P. Schenckt Lucas te

dzincken/ ende licht hem upr.

L. Goeden abont Pieter/

ende u geselschap.

P. Goeden abont Lucas.

Hebt ghy gedzoncken?

L. Ja ick Pieter / ick be-

dancke u.

M. Iansnupt de keerse.

Besiet of d'ander gereet is.

Neemt dit al te samen wech/

ende bzencht wat anders:

Bzencht schoone teljooren/

ende bzencht ons frupt met

de keese.

F. 'i Is hier al Vader.

P. Neemt de schotel wech.

A. David/ bzenget mij eens.

D. Dat

D. That will I doe gladdly,
I drink to you with all myne
heart.

A. Much good may it doe
you, I expect it earnestly: I
will pledge you.

D. Roger know you no
news?

R. No truly, I know none
but good.

D. Doe not men talke of
peace.

R. I can not tell what to
say of any peace. I beleeve
that peace is yet far to seek.

D. Have you not heard
tell how that the King of
Fraunce hath lost a battaile
against the Spaniards?

R. I have heard such a re-
port indeed, but men speak
so falsely, that one can not
tell what to beleeve. Men
speak indeed of great won-
ders, but God only knowes
what shal happen.

D. You say true.

R. If wee would make
peace with him, the war
should not long continue.

D. That is true indeed.

P. Iohn, take all this away,
and come let us give God
thanks for all his benefits.

D. Dat sal ick geerne doen.
Ick bzencht u met goeder
herren.

A. Wel moetet u bekomen/
ick wacht geerne: Ick sal u
beschept doen.

D. Rogier, en weet ghy
niet nieuws?

R. Neen ick seecker/ick en
weet niet van goedi.

D. Spzeecht men niet van
de vzeede?

R. Ick en weet van geenen
vzeede te spzeken. Ick geloobe
dat de vzeede noch bezre te
soecken is.

D. Hebt ghy niet hooren
seggen hoe den Koningh van
Franck rjck den strjdt ver-
loren heeft teghen de Span-
jaerden?

R. Dat heb ick wel hooren
seggen/ maer men lieght soo
veele/ dat men niet en weet
wat men gelooben sal. Men
spzeecht van groote wonde-
ren/ maer Godt weet alleene
watter geschieden sal.

D. Ghy seght waer.

R. Waer 't dat wy pens
met hem wilde maerken/ sou-
de d'oorlogh niet langh due-
ren.

D. Dat is seecker waer.

P. Iann / doet dit al weg/
ende komt laet ons Godt
dancken voor alle sijne wel-
daden.

Than-

Danck-

*Thanks after meat.*Danck-segginge na den
Eeten.

Lord God heavenly father we thank thee for all thy benefits, which we continually receive of thy bounteous hand: that it is thy divine will to susteine us in this temporall life, and to supply us with all things necessary for us; but especially, that thou hast begotten us againe to an hope of a better life, which thou hast revealed to us by thy holy gospell. We beseech thee mercifull God and father, not to suffer our hearts to be rooted in these earthly and fading things, but that we may alwayes looke upwards to heaven expecting our Saviour Jesus Christ untill hee shall appear in the clouds for our redemption, A M E N.

I. Much good may it do you, my father, my mother, and all the Company.

P. Let us now drink round before we rise.

R. That is wel said, but then wee must also give thanks the second time. Peter how much wine have we had? we will pay for the wine.

P. In-

Here Godt Hemelsch Vader / wy dancken u vooz alle u weldaden / die wy sonder ophouden van uo milde hant ontfangen / datte uwen Goddelijcken wille is ons te onderhouden in di tijdtlijcke leven / ende ons te versozgen met alle onse noot dzuft; maer insonderhepdt dat ghy ons herbooren hebt tot een hope van een beter leven / t welck ghy ons hebt geopenbaert dooz uo' Heyligh Euangelium. Wy bidden u bazmhertige Godt ende Vader / dat ghy niet toe en laet dat onse herten in dese aerdsche ende verganchelijcke dingen gewooztelt zijn / maer dat wy altijdt mogen optwaertsien ten Hemel / verwachten de onsen Saligmaker Jesus Christus / tot dat hy in den wolcken verschijnen sal tot onser verlossinge / Amen.

I. Wel moet u bekomen mijn Vader / mijn Moeder ende alle het geselschap.

P. Laet ons nu eens ondrincken / eer dat wy opstaen.

R. Dat is wel gesept / maer dan moeten wy oock de thee de reys danckseggen. Pieter hoe veel wijns hebben wy gehadt? wy willen den wijn betalen.

P. Ghy

P. Indeed you shall not, you shall pay nothing, one word for all. If I be able to make you eat, I shall also have where withall to make you drink.

R. What is that to the purpose? The wine is now deare.

P. You heare what I say.

D. Well then, wee thank you Sir. It stands us in hand to deserve it.

M. It 's deserved already.

P. I thank you also that ye came. Francis bring hither a fagot, and make a good fire for to warm us.

F. The fire in kindled father.

D. We are not a cold, we will goe hence, for it is time.

M. What hast have you?

A. It is almost ten a clock.

M. 't Is no yet.

R. But it is.

M. Iohn, fetch the Lanthorne.

D. We will not have the lanthorne. It is cleare weather, there is no need of it.

H. God give you good night.

P. And you also, I commit you to God.

D. Ghy en sult seecker niet / ghy en sult niet gheven / eens hoor al. Heb ick de macht gehad ut'eren te geven / ick salse oock wel hebben om u l. te dzincken te geven.

R. Wat soude dat zijn? de wijn is nu diere.

D. Ghy hoorz wat ick u segge.

D. Wel dan / wy danken u l. het staet ons te verdienen.

M. 't Is al verdient.

D. Ick danck u oock dat ghy gekomen zijt. Fransoyz brenghet eenen muysaert / ende maectt goetd vier/om ons te warmen.

F. 't Dier is ontflecken mijn Vader.

D. Wy en hebben gheen koude / wy willen heenen gaen / want het is tijdt.

M. Wat haest hebt ghy?

A. Het is wel thien uren.

M. 't En is noch niet.

R. 't Is immers.

M. Jan haelt de lanteerne.

D. Wy en willen de lanteerne niet hebben : het is klaer weder / ten is geen noot.

H. Godt gebe u goeden nacht.

P. Ende u oock: ick bevele u Gode.

13. *How to learne to buy
and sell.*

L. **G**Od give you good
morrow Gossip, and
your Company.

M. And you also Gossip.

L. What doe you here so
early in the cold? Have you
been here long?

M. About an houre.

L. Have you sold much to
day?

M. What should I have
sold already? I have not yet
taken handfell.

L. Nor I neither.

M. Be of good cheare, it
is yet early: God will send us
some Merchants (or chap-
men.)

L. I hope so. Here comes
one, he will come hither.
Friend what will you buy?
Come hither. Doe you pleas
to buy any thing? Look if I
have any thing for your tur-
ne: Come in, I have here
good cloth, good linnen
cloth of al forts, good filke,
Chamlet, Damaske, Velvet.
I have also good flesh, good
fish, and good Herrings.
Here is good butter, and
good cheese also, of all
forts. Will you buy a good
cap? or a good book, in
French, or in Dutch, or in
Latin, or English, or a wri-
thing book? Buy someting.

Look

13. Om te leeren koopen
ende verkoopen.

L. **G**Odte gebe u goeden
dagh Gebader / ende
u Geselschap.

M. Ende u also Gebader.

L. Wat maectt ghy hier so
bzoegh in de koude? hebby
lange hier getweest?

M. Omtrent een ure.

L. Hebt ghy veel van desen
dagh verkocht?

M. Wat soude ick alreets
verkocht hebben? Ick en heb-
be noch geen handt-gift ont-
fangen.

L. Noch ick oock.

M. Hebt goeden moet / het
is noch bzoegh: God sal ons
eenige koopluyden senden.

L. Ick hoop het. Hier
komt eenen / hy sal hier ko-
men. Dziendt wat wilt ghy
koopen? Komt hier / belieft u
iets te koopen? Besiet of
ick niet en heb dat u dient:
Komt binnen / ick hebbe hier
goet laken / goet linnen laken
van alle soozten / goede Zijde
Laecken / Camelot / Damast /
Fluweel. Ick hebbe oock
goet vleesch / goeden visch / en-
de goeden Hartingh. Hier is
goede boter / ende oock goeden
keese / van alle soozten. Wil-
dy een goede bonette koopen?
of een goet boeck / in Fran-
cys / oft in Duytsch / oft in
Latijn / oft Engelsch / oft ee-
nen schryf-boeck? koopt wat.

Besiet

Look what you please to buy, I will sell it you good cheape. Aske for what you please, I will let you see it: the sight shal cost you nothing.

D. How much shall I pay for an ell of this cloth?

L. You shall pay for it five shillings.

D. How much must an ell of this cloth cost me?

L. It must cost you twenty styvers.

D. How much is a pound of this cheese worth?

L. A pound will cost a styver.

D. How sell you a quart of this wine?

L. The quart wil cost three styvers.

D. How much hold you the peece?

L. I hold it at five guildens, at one word.

D. What shall I give for this? but set me not too high a price.

L. No truly, I will not set you too highe a price: I will tell you at one word: you shal pay for it seventeen styvers and an half if it please you.

D. It is a great deal too much.

L. It is not truly. How much doe you bid mee? Bid something. I will not sel it for that which you bid me. Bid me someting.

D. What

Besiet wat u belieft te koop / ick sal u goeden koop geben. Gyscht wat u belieft / ick sal 't u laten sien: 't gesich: en sal u niet kosten.

D. Hoe veel sal ick booz de elle van dit laken betalen?

L. Ghy sulter vijf schellingen booz betalen.

D. Hoe veel sal my d' elle van dit laken kosten?

L. Het sal u twintigh stupbers kosten.

D. Hoe veel geldt het pondt van desen keese?

L. Het pondt geldt eenen stupber.

D. Wat geldt den pot van desen wijn?

L. Den pot geldt drie stupbers.

D. Hoe veel looft ghy het stuck?

L. Ick looft met een woort vijf guildens.

D. Wat sal ick daer booz geben? Maer en verlobet my niet.

L. Neen ick seker / ick en sal u niet verloben: ick sal 't u seggen met een woort / ghy sulter booz betalen seventhien stupbers ende eenen halben / soo het u belieft.

D. Het is veel te veel.

L. 't En is seker niet. Hoe veel biedt ghy my? bied wat: Ick en sal 't niet geben booz 't gene ghy my biedt. Biedt my wat.

I 2 D. Wat

D. What should I bid you? you have set it at too highe a price.

L. I have not : but I did not say that I would not give it for lesse than I told you. Tell mee what you will give me for it.

D. I will give twelve styvers for it.

L. For that price it is not to bee sold, you proffer me losse, you bid me too little. I have some here which I will sell you for that price, but it is not so good as that. I will shew you that which I will sell you for lesse price; but the lowest price is not alwayes good to bee sought. You can not doe better than to buy that which is good. If you were my brother I could not give you any better.

D. Will you take my money?

L. Not so.

D. You shall have two styvers and an half more.

L. I can not, I should then lose by it.

D. I can give no more.

L. Well, God guide you. Goe try elsewhere if you can buy better cheap : you shall have it no where for lesse price; I am able to sell you as good cheap as an other,

D. Wat soude ick daer op bieden? ghy hebben my te vele geloost.

L. Ick en hebbe niet: maer 't is niet geseydt dat ick 't niet minder geven sal als ick 'er geloost hebbe. Seght my wat ghy 'er booz gheben wilt.

D. Ick salder twaelf stupbers booz geben.

L. Booz dien prijs ist niet te koop/ ghy bied my verlies/ gy bied my te luttel: ick hebt hier wel dat ick u booz dien prijs geben wil/maer 't en is soo goet niet als dat. Ick salder u wel laten sien / die ick booz minderen prijs geben sal; maer den minsten prijs en is niet altoos goet gesocht. Ghy en meught niet beter doen / dan wat goetst koopen. Alwaert ghy mijn broeder soude ick u niet beter konnen geben.

D. Wilde ghy mijn geldt hebben?

L. Alsoo niet.

D. Ghy sult noch twee stupbers ende eenen halben hebben.

L. Ick en kan niet / ick souder dan aen verliesen.

D. Ick en magh niet meer geben.

L. Wel / Godt geleyde u. Gaet elders bestien of ghy beter koop kondt koopen: ghy en sult het nergens booz minder prijs bekomen; ick hebbe de macht u so goet koop te geven

other, but I will not lose by it. I offer it you very neare for the same price that it cost me, I must gain somewhat, I sit not here to get nothing, I must live by it. You know well enough that every thing is deare, the one must follow the other, if you will not give the fifteen styvers I cannot helpe you, you are too hard (too wise.)

D. That I am indeed.

L. One can gaine nothing by you: If every one were so hard as you are, I might well shut up my shop, for I should not get bread to eat.

D. It is your pleasure to say so.

L. It is true verely.

D. Now heare one word.

L. Well, say on.

D. I will give you another styver, & no more: I can bestow no more, I shall be shent.

L. That were a small matter, I should also bee chidden, if I sold it for lesse: Are you within a styver? It is a shame that you stand so long for a styver: what will a styver or two availe you?

D. Yea, you say well, here one styver, and in an other place another, that is two styvers. Wel, shall I not have it?

L. Not

ben als een ander / maer ick en wil niet verliesen. Ick verlaet het u by na vooz diert prijs dattet my gekost heeft. Ick moet wat winnen / ick en sit hier niet om niet te winnen / ick moet 'er af leven. Ghy weet wel dat alle dingh hier is / 't een moet 'er ander volgen / is 't dat ghy de vijftien styvers niet gheben wilt / kan ick u niet helpen / ghy zijt al te naeu.

D. Dat ben ick seecker.

L. Men kan aen u niet winnen: dat een pegelijck soo naeu ware als ghy / soude ick mijn winkel wel mogen sluyten / want ick en soude 't bzoort niet winnen dat ik eten soude.

D. Het belieft u soo te seggen.

L. 't Is seecker waer.

D. Nu hoorst een woordt.

L. Wel / seght.

D. Ick sal u noch een styvergeven / ende niet meer: ick en magh niet meer geven / ick soude bekeben worden.

L. Dat waer een klepne sake / ick soude oock bekeben worden dat ick 'er minder gabe: siet ghy op eenen styver na? 't Is schande / dat ghy my soo lange om eenen styver rempteert: wat magh u een styver of twee helpen?

D. Ja / ghy seght wel / eenen styver hier / ende eenen daer / dat zijn twee styvers. Wel / sal ick 't niet hebben?

I 3

L. Om

L. Not for that price.

D. Farewel thē, I am gonne.

L. God guide you. Now come hither, take it. I may not refuse my handsale, it is too good cheape.

D. You say so, but I say it is too deare, you have beguiled me.

L. I wil free you of it, if you be not contented.

D. It would be a shame for me to doe so. Hold there is your money, how much must you have?

L. You know that wel enough, thirteen pounds & an half. Is it not so.

D. Wel, hold there: give me ten styvers back again.

L. I have no smal money. For how much doe you give me this?

D. For foure shillings and sixe pence.

L. I wil not take it at that rate, it is not worth so much.

D. But it is, aske els.

L. Give me other money. I shal not be able to put of this.

D. You may very wel, I will make it good to you: If you cannot put it away, bring it me again, I will give you other money. Hold there is an other.

L. Now I am content. Will you have it carried for you? I will cause it to be carried for you. Take that Sirra and goe with him.

L. Om dien prijs niet.

D. Adieu/ ick ga.

L. Godt gheleyde u. Nu komt hier neemt'et/ ick en mach mijn hantgift niet ontseggen/ 't is te goetd koop.

D. Dat seght ghy/ ick segge dat het te dier is/ ghy hebt my bedrogen.

L. Ik schelde u quijt/ ist dat ghy qualijck te vreden zijt.

D. Het waer my schande dat ick dat dede. Houdt daer u geldt/ hoe veel moet ghy hebben?

L. Dat moet ghy wel/ der thien pont ende een half. Ist soo niet?

D. Wel/ houd daer: geeft my thien stupbers weder.

L. Ich en hebbe geen kleyn gelt. Dooz hoe veel geeft ghy dit?

D. Dooz vier schellingen ende ses penningen.

L. Dooz dien prijs en sal ick'et niet ontfangen/ 't en is soo veel niet weert.

D. 't Is immerz/ vzaegt'et.

L. Geeft my ander geldt/ ick en soude dit niet konnen begeben.

D. Ghy sult wel/ ick doet u goet: Ist dat ghy 't niet uytgeven kont/ vzenget my weder/ ick sal u ander geldt geven. Houd daer is een ander.

L. Nu ben ik te vreden. Wilt ghy 't gedragen hebben/ ik sal 't u doen dzagen. Ghy knecht neemt dat ende gaet met hem.

D. 't En

D. There is no need of it ,
I can carry it my self, fare-
well mistres.

L. I thanke you hartily my
friend : when you have need
of any thing come to me, I
will sel you good cheap.

D. Well mistres, I wil doe
it willingly. Now God be
with you.

D. 't En is geen noot / ick
sal het wel dzagen / adieu
Vrouwte.

L. Grooten danck mijnen
vriendt : als ghy pers van
doen hebt komt by my / ick
sal u goeden koop geben.

D. Wel Vrouwte / ick sal
't geerne doen. Zijt Gode bes-
bolen.

14. *How to demand a
debt.*

M. **G**ood morrow my
friend.

G. And you also.

M. You know wherefore
I am come hither. Doe
you not ?

G. No truly.

M. How so? know you not
who I am ? Doe you not
know me ?

G. No who are you ?

M. Have you forgotten
that you had lately Mer-
chandize of me ?

G. It is so indeed.

M. Wel, when shall I ha-
ve my money ?

G. Truly I have no money
now, I have paid away all
the money I had, you must
have patience yet for eight
dayes.

M. I can not tarry any lon-
ger, I wil be paid, I have tar-
ryed long enoug: Make shift
that I may have my money
or I will cause you to bee ar-
ested, or give me security.

G. How

14. Om een schuldt te
eysschen.

M. **G**eden dagh mijnen
vriendt.

G. Ende u oock.

M. Ghy weet wel / waer-
om dat ick hier come. Doet
ghy niet ?

G. Neen ick secker.

M. Hoe ! en weet ghy niet
wie ick ben ? en kent ghy my
niet ?

G. Neen ick / wie zijt ghy ?

M. Hebt ghy vergeten / dat
ghy laetst koopmanschap
van my hadt ?

G. Het is seker waer.

M. Wel wanneer sal ick
mijn geldt hebben ?

G. Ick en heb secker nu
geen gelt / ick hebber al uptge-
geben dat ick hadde / ghy moet
noch acht dagen Patientie
hebben.

M. Ick en kan niet langer
machten : ick wil beraelt zijn
ick hebbe genoegh gebeydt :
Maecht dat ick geldt hebbe /
of ick sal u doen arresteren /
of geest my bozge.

A 4 G. Hoe

G. How much is it that I owe you?

M. You know that wel enough.

G. Truly I have forgotten it: I have let it downe, but I cannot tell where.

M. You owe me ten pounds and foure shillings, is it not true? is it not so?

G. I beleewe surely that it is so.

M. You did promise me to give me money two moneths since, you know it wel, but you have not kept your promise.

G. That is true indeed, but I could not get any money of them that are indebted to mee.

M. I have nothing to doe with that, make them pay you.

G. Yea, and when the people have no money, what should I doe to them? I must be faine to tarry untill they have it. We ought not to be so rigorous, wee ought to have compassion one with another, as God hath commaunded us.

M. That is true indeed, but I have tarryed long enough, I can tarry no longer, for they to whom I am indebted will also tarry no longer: if that were not so, I would tarry willingly.

G. Now

G. Hoe veel ist dat ich u schuldigh ben?

M. Dat weet ghy wel.

G. Ick heb 't seecker vergeten: ick heb het geschreven/maer ick weet niet waer.

M. Ghy zyt my schuldigh thien ponden en vier schellingen/ist niet waer? ist niet soo?

G. Ick geloove seker dat het soo is.

M. Ghy hebt my beloofst over twee maenden geldt te geven / dat weet ghy wel: maer ghy en hebt utwe belofte niet na-gekomen.

G. Het is wel waer/ maer ick en hebbe geen geldt konnen krijgen van den geenen die my schuldigh zyn.

M. Daer mede en heb ick niet te doen / doet haer betalen.

G. Ja / en als de lieden geen geldt hebben/ wat sal ick haer doen? ick moet wel beyden tot dat sy 't hebben. Men behoozt soo straf niet te zyn/ wy behooren medelijden met malkanderen te hebben/alsoo Godt ons bevolen heeft.

M. Het is wel waer/ maer ick hebbe langh genoegh gewacht: langer en kan ick niet beyden / want de gene die ick schuldigh ben/ en willen oock niet langer beyden: als dat niet en ware / soude ick wel beyden.

G. Nu

G. Now come with mee,
I will pay you, or I will give
you security.

M. Well, let us goe, I am
content. Well, what say you?

G. Come hither my friend,
this man shall stand surety
for me.

M. Will he doe that? Is it
true my friend? will you bee
surety for this man?

F. Yea, how much is it that
hee oweth you?

M. It is twelve pounds
stemmish.

G. How! It is so much?
it is not so much.

M. But it is.

G. It is not truly, I dare
swear that it is not so
much.

M. How much is it then?

G. It is no more then ten
pounds and foure shillings,
you your self told me so
even now.

M. Did I tell you so? I
did not.

G. But you have.

M. Wel, so be it then: Ne-
vertheles I thinke that it is
twelve, but I am content
seing you say that it is no
more. When shall I be paid?

G. Within ten dayes.

M. I am content: but
keep your word.

G. That I will doe wi-
thout faile.

G. Nu komt met my / ick
sal u betalen / ofte ick sal u
bozge stellen.

M. Wel / gaen wy / ick
ben te vreden. Wel/wat seght
ghy.

G. Komt hier mijnen
vriendt / desen man sal bozge
voor my blijven.

M. Sal hy dat doen? ist
waer mijn vriendt? wilt ghy
voor dese man bozge blijven?

F. Ja ick / hoe veel ist dat
hy u schuldigh is?

M. 't Is twaelf ponden
blaems.

G. Hoe! ist so vele? ten is
soo veel niet.

M. 't Is immers.

G. 't En is secker niet: ick
derf sweeren datter soo veel
niet en is.

M. Hoe veel is 't dan?

G. 't En is niet meer dan
thien ponden ende vier schel-
lingen / ghy hebt my terstont
selve soo gesepdt.

M. Heb ick u dat gesepdt?
ick en hebbe niet.

G. Ghy hebt immers.

M. Wel / het zy dan soo /
my dunckt nochtans datter
twaelbe is / maer ick ben te
vreden na dat ghy seght dat
tet niet meer en is. Wanneer
sal ick betaelt werden?

G. Binnen thien dagen.

M. Ick ben te vreden:
maer houdt u woordt.

G. Dat sal ick sonder
faute doen.

F. If

A s

F. An

F. If so be that he doe not pay you, I wil pay you.

G. I am content. Fare wel.

F. Fare wel my friend.

F. Indien hy u niet betaelt / sal ick u betalen.

G. Ick ben te vreden. Adieu.

F. Adieu mijn vriendt.

The forme of writing letters, and making obligations, acquittances, and other such like things.

I. A letter from a son to a father in acknowledgement of his carefull education of him.

The superscription.

To my much honoured and loving father M. Iohn Jackson, Merchaunt

In London.

Sir.

God and nature have obliged me to an humble acknowledgement of your great love and care of me, who have not only bin the secondary cause of my being in this world, but also a great means of my comfortable estate. For what is a man (being a reasonable creature) but miserable, yea worse than the heast that perisheth, if he be not

taken

De manier hoe men brieven schrijven, Obligatien, en quijt-scheldingen, en diergelijke dingen, maken sal.

I. Een brief van eenen Soon aen sijn Vader de sozge wegens sijne opvoedinge bekennde.

Het opschrift.

Aen mijn veel ghe-eerde en beminde Vader M. Ian Jackson / koopman

Cor London.

Mijn Heer /

Godt en de nature hebben my tot een oormoedighe erkentnisse uwer groote liefde en sozge t' mywaerts verbonden; wie niet alleenlijk de tweede oorzaecke mijns weestse wesen zijt / maer oock een groote oorzaeck mijnes troostelijcken stants. Want wat is den mensche (een rede-lijck schepsel zijnde) anders / als ellendigh / ja slimmer als de beesten die vergaen / so booz hem

taken care of, that the reason and understanding which God hath given him above the beasts of the feild, be exercised & imployed in some honest & good way. Truly Sir, not to flatter you, I have much to say to you in respect of my conception, feeding, cloathing, and countenance; which the light of nature ingageth me alwayes to acknowledge with much thankfulnesse to you under God: but in my weake understanding, me thinks, there is nothing wherein you have more manifested your self a father to me, than by the education and learning, which it pleaseth God to move and enable you to bestow upon me. Now I have nothing, whereby in any sort to testify my gratefulnes, but onely a childlike confession of your fatherly love: which I shall desire continually to make manifest not onely in word but in deeds as the Lord shal in mercy give me ability. Thus desiring your loving acceptance of this humble tender of my duty, which I desire may be also presented from me to my dear mother:

com-

hem geen sozge werde ghedragen/dat de reden en't verstant dat Godt hem toben het ge-dierte des belts gegeeft heeft/ in eenige eerlijcke en goede saken geoeffent werde. Dooz waer Heer/sonder u l. te vlijen / heb ick u l. veele te seggen / wegens mijne ontfantkenisse / boedinge / kleedinge ende genegenheyt; d'welcke my het licht der nature altyt verbint (onder God) aen u e. met groote danckbaerheyt te erkennen: maer na mijn zwack verstandt/ dunct my/ datter niet en is waer inne H. G. sijn vaderlijcke gunste meer hebt laten blijcken als in d'op-boedinghe en leere/ waer toe Godt u e. beuogen en macht ghegeven heeft om aen my te besteden. Dooz my ick en hebbe niet waer mede ick in eenigher - wijse mijn danckbaerheyt betuygen kan/ als alleenlijck een kinderlijcke bekentnisse utwer Vaderlijcke liefde: het welcke ick (na de macht en genade die my den Heere geven sal) altyt niet alleenlijck met woorden maer in der daedt trachten sal te doen blijcken. Aldus versoekende dat dese mijne oormoedighe aenbiedinghe mijnes schuldighen plichts H. U. mach aenghe-naem zijn / versoekende dat het selve mijn geliefde Moeder mijnent-halben medeaen-gedient magh werden:

A 6

hebele

I commend you to the Almighty and rest, Sir,

Your dutifull and loving
Son Robert Jackson.

Amsterdam this 2 of August
new stile, 1646.

The answer to the former letter.

To my loving son Robert
Jackson at the house of
Master James Dunckens,
Schoole-master
in Amsterdam.

Son Robbert,

I Have received thy letter of the second of August, and am very glad to perceive that the Lord hath given thee grace to consider the love and care of thy father towards thee. Thou art not altogether ignorant what great charge the Lord hath layd upon parents in respect of the education of their children; and experience hath taught thee in some measure how tender the love of mee and thy mother is to thee wards, and I have from time to time indeavoured as thou knowest to shew thee what the Lord also requireth of thee in respect of honouring thy parents, and that God hath bin pleased to

bevele ick u e. den Almach-
tigen / en blijve / mijn Heer/

H. E. verplichte en beminde
de soon Robert Jackson.

Amsterdam den 2 Augusti
1646. nieuwen stijl.

Antwoort op den boven-
geschreven brief.

Men mijn beminde soon Ro-
bert Jackson / ten Huse
van Meester Jacob Dun-
kens / School-meester
tot Amsterdam.

Soon Robbert/

Uwen briez van den twee-
den Augusti heb ick ont-
fangen / my seer verheugende
te verstaen dat u de Heere die
genade gegeven heeft / dat ghy
de liefde ende sozge die u Va-
der t'ulwaerts is dzagende /
ter herren neemt. De groote
last die de Heere d'Ouders
wegens d'opboedinge harer
kinderen op-geleert heeft / en
is u niet geheelijck onbekent;
voch heeft d'erbarenthepdt u
zeniger maten geleert / hoe te-
der mijn en u. moeders liefde
t'ulwaerts geweest is / heb-
bende (als u wel bewust is)
van tijt tot tijt neersighepdt
gepleeght om u bekent te ma-
ken / wat de Heere van u wes-
gens het eeren uwer Ouders
is yschende / en dat Godt
dat

set that as the first com-
maundement with a promi-
se. Now my deare child,
there is nothing which I doe
more earnestly desire than
the good of thy soule. If
therfore it shall please God
of his infinite grace to con-
tinue and increase his feare
in thine heart, that thou
doest hate the vanities and
evils whereby youth is too
often brought to destructi-
on, and doest take pleasure
in such things as may bee
for thy comfort before God
and thy credit before men:
assure thy self whiles that I
have any thing to dispose of,
thou shalt not want any
thing that may be usefull or
advantagious to thee. And
this is the mutuall good
will and affection not of my
self alone, but also of thy
deare mother. Thus having
nothing else at present but
the commending of thee
unto the favourable pro-
tection of the Almighty,
wishing thee herewith to
remember our kynd respects
to thy Schoole-master, than-
king him, for his paynes
with thee, I rest

Thy loving father
Iohn Iackson.

London, this 3 of Sep-
tember. 1646.

2. From

dat ghebodt belteft heeft te
stellen als het eerste met een
belofte. Nu dan mijn waer-
de kind / daer en is niet daer
ick meer na verlange dan dat
het u Ziele wel ga. Soo het
Godt dan uyt sijn oneynde-
lijcke bazmhertigheyt ghelie-
ven sal / sijne vreesse in u herte
te doen blijven en aenwas-
sen / op dat ghy de ydelheden
en boossheden haeret / waer
dooz de jeught al te dikmaels
tot verderf gebzacht wordt.
En u behagen sielt in die din-
gen die vooz God aengenarm
zijn en eerlijck vooz de men-
schen: meest dan verseeckert
dat u niets ontbzeeken sal
dat u noodigh of voozderlijck
sal zijn / soo lange ick pers
hebben sal om u by te setten.
En dit is het onderlinge wel-
behagen en liefde niet alleen-
lijck van my / maer oock van
u geliefde moeder. Dooz dees
tijt niet anders hebbende als
u inde gunstige bescherminge
des almoghende te bevelen /
hier nevens begeerende dat
ghy onse behoozlijcke groete-
nisse aen u meester doet / hem
bedanckende vooz de moep-
ten die hy met u l. neemt /
blijbe ick

H Geminde Vader
Ivan Iackson.

London / desen 3 Sep-
tember 1646.

A 7

2. Van

2. *From a son to his father longing to hear from his parents, and to have some money sent him.*

LOving and deare father after myne humble duty remembred to you and to my beloved mother, you may hereby understand that I am at present in health & prosperity God be praised, & do greatly desire to know how it is with you. I have of late written unto you two or three severall letters, but have as yet received no answer from you, whereath I marvaile greatly, not knowing what may be the reason of it; wherefore my mynd is in great perplexity for you fearing least some evill or misfortune hath happened to you, which you wil not let me know of. I pray you therefore deare father not to let me be any longer thus troubled, but of al love be pleased to certifie me by the bearer hereof or by the first convenient messenger, of your estate and how you doe.

2. Van een Soon aen sijn Vader verlangende van sijne ouders te hooren, en dat hem eenigh geldt toe-gefunden werde.

Beminde en geliefde Vader/na het gedencken mijnes ootmoedigen plichts aen **H. L.** en aen mijn beminde moeder / gelieft hier mede te verstaen / dat ick regentwoozdigh (waer vooz Godt geprefen moet zijn) in goede ghesontheydt en voozspoet ben/groorelijks verlangende om te hooren hoe 't met u l. is. Ick hebbe onlanghs twee of dyp bzieben aen u l. geschzeven / maer hebbe als noch geen antwoozt van u l. bekomen / waer over ick groorelijks verwondert ben / niet wetende wat d'oozsaeck daer van toesen mach/waeromme mijn Geest uoent halben seer bekommert is / vzeesende of u l. eenigh ongeluck of quaet mochte ober-gekomen zijn/ dat u l. my niet begeert bekent te maken. Ick bidde u l. derhalben / gheliefde Vader/ mijn niet langer in dese be-nautheyt te laten/maer ghe-lieft my volgens de liefde die ghy my zyt toe-dzaghende/met bzenger deses of met de eerste ghelegentheydt te laten weten hoe het wegens uwen stant en welvaert gelegen is.

Be

Het

Be pleased also (Sir) to understand that I have great need of three or four galdens to supply some necessities which I have at present on me: I pray be pleased to send so much to me suddenly; and do not think that I spend my money prodigally, or unprofitably: For I will give you an accompt of al the mony which you have sent me how I have laid it out in needfull expenses. May it please you also to commend me to my Brothers and Sisters, Uncles, and Aunts, and all the rest of my friends,

This is all which I have at present to write, and so I leave you and them to Almighty God to whom my prayers shal be continually directed, for the raine of his liberalities to be powred down upon you, and rest,

Your obedient and
loving Son, A. B.

Amsterdam May 13.
new stile 1646.

*The answer to the former
letter.*

Beloved and deare child, I have received thy letter of the thirteenth of May, by which I understand that you

Het sal u i. mede gelieben te verstaen dat ick drie of vier guldens aen gelt noodig van doen hebbe/om eenige behoeftigheden te verbullen/ die my tegenwoozdigh ontbzecken. Ick bidde u i. gelieft my met den eersten so veel te senden; niet denckende dat ick mijn geldt onprofyteljk upt-gheden ofte verquisten sal/ want ick sal u i. reekeninge doen van alle het geldt dat u i. my ghesonden hebt/ hoe dat ick 'er booz noodige dingen bestee hebbe. Laet het u i. mede geliebe mijne groetenisse te doen aen mijn Broeders en Susters/ aen mijn Ooms en Mupen/ ende alle andere Bzienden.

Dit is al het geene ick booz dees tijdt te schryven hebbe/ u i. en haer al t'samen Gode bebelende / aen wie ick mijne gebeden alijt richten sal/ dat hy de zegen sijner mildadigheyt ober u i. geliebe te storten/ en sal blijven/

H. L. gehoozsame en
berminde Sone A. B.

Amsterdam den 13 May
nieuwen stijl/ 1646.

Antwoordt op de voorgaende brief.

Beminde en geliefde kindt
U briez van den derhtenden May heb ick ontfangen/ waer upt ick verstaen hebbe/ dat

you are in health, which is an occasion of great joy both to me and thy mother. And it pleaseth us well that you have so great a desire to heare from us, it is at token of naturall affection and childlike respect which you beare to us; which the more you doe beare, the more God will blesse you. As for that you write of two or three letters which you sent me before, understand for certaine that I have receaved none other but this last. I would have written oftener unto you, but I could meet with no messengers, by whom I might sent safely and conveniently to you: neyther had I indeed any needfull matter to write unto you of. As touching our estate it is no worse than formerly, wee are in good health blessed be God: your mother indeed hath bin sick, two or three dayes of late, but is through the mercy of God now well recovered againe. I send you now by this messenger and friend foure gold guildens according to your desire, but take heed that you spend them not vainly: for it would be ill done of you to cast that lightly away which I your poor Father have ear-

ned

dat ghy gesont zyt/het welckē een groote oorzaecke is van blijdschap beyde in my en in uwē Moeder. Het behaeght ons oock wel/dat ghy sulcken grooren verlanghen hebt om van ons te hooren; het is een teeken van een natureljche liefde en kinderljche eere die ghy ons zyt toedragende/het welcke hoe meer ghy doet/hoe meer u Godt zegenen sal. Wegens het gene ghy schrijft van twee ofte drie brieven aen my gesonden te hebben/wesē versekeret dat ick geene alē dese leste ontfanghen hebbe. Ick soude meer-malen aen u geschreven hebben/maer konde geen bode vinden met wie ick seckerlijck en bequaemlijck aen u konde senden/oock hadde ick in waerheydt niet nootsakelijck aen u te schrijven. Wegens onsen standt/ten is Godt lof niet erger alē vooz desen/ my zyn Godt lof in goede gesondtheydt. 't Is waer / u Moeder heeft onselanghs twee of dzy daghen sieck gheweest; maer is nu dooz de ghenade Godes wederom volkomen ghesondt. Mer bzengher deses onsen bziendt sende ick u volgens u versoek / vier goutguldens/maer siet toe dat ghy die niet onnuttelijck verteert: want het soude qualijck van u ghesdaen zyn/het geene lichaemdelijck te vertoerpen / dat ick u azime Vader met het zweert
wijnest

ned with the sweat of my browes. Follow your busines well, bee diligent in your studies, seeke to give content to them that have the oversight of you, and above all things labour to please God almighty, which you shall the better doe if you avoyd evill company. You have begun reasonably well, but that profiteth not if you doe not persevere. To which end I pray God blesse you. All your friends with us do remember their loves to you. So I rest,

Your loving father

B. B.

mijnes aenschijns verdient hebbe. Heemt utne saercken wel waer / toerst naerstigh in 't leeren / tracht die geene te berghenoegen die d'opsicht over u hebben / en boven alle dingen / azbeyt den almachtigen Godt te behagen / 't welcke ghy te beter sult kunnen doen so ghy quaet geselschap schutot. Ghy hebt redelijck wel begonnen / maer dat sal u niet boozderlijck zijn / indien ghy niet en volhert. Tot welcken eynde ick Godt bidden sal dat hy u wil zegenen. Alle utwe vzienden ontrent ons groeten u. Hier mede blijvende

H beminde vader

B. B.

3. *From a son to his father asking his Counsell and consent in way of marriage.*

Sir,

Being absent from you in person, and detayned by my many great and important affaires where with you and others have instructed mee, that I can not come to speak with you face to face: I have made bold in persuance of the honour and child-

3. *Van een Soon aen sijnen Vader, sijn raedt en bewillinge, om te huwelijcken, versoeckende.*

Mijn Heer /

Also ik persoonlijck absent zijnde / en dooz de groote en veelderhande ghetwichtige sake / waer mede u e. en andere my vertrouut hebben achter ghehouden werde / soo dat ick by u e. niet komen kan / om aengesichte aen aengesichte met u e. te spreken; heb ik my verstout / volgens de eere en hinder-

childlike duty which I owe to you, thus by writing to crane advise of you in a matter that doth highly concerne me. Sir, it is so, that being come by the blessing of God to mans estate by your & care & furtherance in a way to live of my selfe, and considering that God Almighty hath so ordained that it is not good for man to be allone, and therefore would seek an help meet for him, and that my occasions now are such as that it is not so good for me to continue in a single and unmarried estate, I have had of late some thoughts and by the advise of friends that wish me well, great encouragements to look out for a wife, and by the good hand of God so guiding of me have begun to set my affections upon one whom I could willingly if it were the wil of God enjoy in that way. The mayd whom I have minded is of myne own knowledge in part, and as I heare from others that know her, a very godly and vertuous woman, one that is comely of person, a good houswife,

kinderlijcke plicht die ick u verschuldigh ben / aldus dooz schryben uwen raedt te versoecken in een saecke die mijn ten hoogsten aengaet. **M**ijn Heer / het is alsoo / terwijl ick dooz Godes zegen tot mansnelijcken staet gekomen ben / en dooz u e. sozge en hulpe op den weg om van mijn selven te kunnen leven / en aenghemerckt hebbende dat Godt **A**lmachtig geozdineert heeft / dat 't niet goet is dat de mensche alleen zy / sochte daeromme een hulpe die hem bequaem soude zijn; en dat mijn gelegentheden tegenwoozdig sulckx zijn dattet booz my onbequaem is een eenigh leven te leyden en ongetrouwt te blijven / so heb ick onlangx eenige gedachten gehad / en dooz raedt en moedt-gebinge van vzienden die mijn welvaert menschen / na een wijf uyt gestien / en dooz de goede handt Godts gelejdt zijn / heb ick mijn liefde beginnen te stellen op eene / die ick (soo het de wille Godes ware) geerne op die maniere soude ghenieten. **D**e Jonghe Dochter die ick besint hebbe / is ten deele dooz mijn eyghen wetenschap / en dooz de geruygenisse van andere die haer kennen / een Godtsaligen deughtsame Jonge Dochter / een die schoon en cierslijck van persoon is / en een goede Huys-houdster / seer

and

sacht

and very meek and affable of disposition. She is the only daughter of Mr. D. R. a godly man & credible merchaunt in this city, one that is able to give a considerable estate with his daughter, and one who may be no small furtherance to me in way of my trading. But without you Sir I can do nothing, for God hath required children to honour their parents, and I having bin hitherto sustained and prospered by Gods blessing upon your fatherly care, dare not be so unthankfull as to take in hand so great a busines without your counsell and approbation. Wherefore Sir I beseech you, to ask counsell of God for me, and your self seriously to take the matter to heart, and with what convenient speed you can to send me your mynd in writing: Until which time I shall forbear any motion or further proceeding therein. I doubt not of your tender and fatherly care of me in this: and therefore need use no friends or argumentsto perswade you there to. God I hope, who hath the heats of al men in his hands,

will

sachtmoedigh / en van eenen vziendelijcken aert. Sy is de eenighe Dochter van Mr. D. R. een Godtsaligh man / en in dese Stadt een eerlijck Koopman / eene die de macht heeft om een merkelijcke somme gelt met sijn Dochter te gheben / en eene die my in mijnen handel gheen kleyn boozdeel soude konnen doen. Maer sonder u e. Heer / kan ick niet doen / want God heeft begeert dat kinderen hare ouders souden eeren / en brennens ick dooz Godes zegen en u e. Vaderlijcke sozge tot nu toe onderhouden en boozspoedigh geweest ben / en derf ick soo ondanchbaer niet wesen / om soo een zwaren saeck by der handt te nemen / sonder u e. raedt en bewillinge. Daeromme versoek ick Heere / dat u e. mijnent weghen / met Godt wilt te rade gaen / en selfs de saecke ernstelijcker herte nemen / en my u e. schriftelijck antwoort met alle mogelijcke spoet toefenden tot welken tijdt oe ick 't selve niet booz sal stellen / maer alle bozdere boozgangh staken. Men u e. reedere en vaderlijcke sozge mijnent halven in desen twijffel ick niet: daeromme behoef ick geene vzienden en beweeg-redenen te ghebruycken om u e. daer toe te bewegen. Ick hoope dat Godt / die aller menschen hazten in sijne handen heeft /

u e. be

will perswade you to that which shall be for his glory: and if he seeth it good for me he wil in his good time accomplish it. At present I have nothing els but my humble service to your self, my mother, and the rest of my friends, only that I desire to approve my self to be,

Your obedient Son,
R. S.

u e. betoeghen sal te doen dat tot sijner eere strecken magh: het welke hy in synen tydt volbzengen sal so het tot mijnen voordeel is. Tegenwoordigh heb ick anders niet als mijn ootmoedigen dienst aen u e. aen mijn Moeder / en de reste mijner vrienden / alleenlijck dat ick wensche te betoegsen dat ick ben /

U E. gehoorzame Soon,
R. S.

The answer to the former letter.

Son R.

I Have received your last, and taken into serious consideration the weightie matter by you therein propounded to mee. As for Mr. D. R. whose daughter you desire to marry, I know him wel, and would be glad that hee and wee might bee so neare in affinity. As for his daughter I know her not, shee being but a child when her Father went out of England. But if she bee such a mayd as you write me, surely I should not doe well I think, any way to discourage you therein. For my part, being so far distaunt from you, and so little able to helpe you, I can not take

so

Antwoort op den vorigen brief.

Soon R.

U Den lesten briez heb ick ontfangen / en hebbe de gewichtige saecke my dooz u daer in voorgestelt / in ernstighe bedenkinghe ghenomen. Wegens Mr. D. R. met wiens Dochter ghy geerne huwelijcken soudt / die ken ick heel wel / en soude my verheugen dat hy en wy soo na aen inalkanderen vermaegschappen souden. Wegens sijne Dochter / haer en ken ick niet / alsoo sy maer een kindt was doen haer Vader uyt Engellant trock. Maer indien het sulcken Dochter is als ghy my schrijft / dunct my waerlijck / dat ick niet wel sou doen u dat af te raden. Mijnenthalven / also ick soo bezre van u gelegen ben / en so wepnigh macht hebbe om u te helpen / en kan ick soo veele ober my niet

niet

so much upon mee as otherwise I should think my self bound to doe. This therefore I give you for answer. So long as you were a child, and under myne hand, I took the best care I could of you to guide you; but now you are a man and for your selfe, I may I conceive leave matters more to you, only my advise and counsell I may give you as occasion serveth and you shall doe well to follow it; for you can no longer expect God's blessing to goe along with you, than you doe honour your parents in all good things. As for the mayd and her parts and qualifications, I leave that wholly to you to look to it, that shee bee such a one as you say, and such an one as you may live a godly peace able and comfortable life with all: and herein I charge you to take what helpe you can of your friends in my absence, to advise you that you be not deceived by youthfull lusts and conceits, for favour is deceitfull, and beauty is vaine, but a woman that feareth the Lords shee shalbe praised. As for the matter of outward estate, you shall leave that to mee to manage it between her

father

niet nemen als ik my anders soude verplicht houdē te doen. Waeromme ick u dit tot antwoordt ghebe. Terwyle ghy een kind waert/en onder mijn gebiedt stondt / droegh ick de beste sozge die ick konde om u te regeeren; maer nu ghy een man ghetworden zijt / en hoor u selven/vertroutwe ick dat ik eenige saecken aen u overlaten magh; eventuel magh ick mijnen raedt geven alst past geeft / en ghy sult wel doen het selve na te komen; want langer als ghy u Ouders in alle goede dinghen eeret / en kondt ghy de zegen des Heeren niet verwachten. Wegens de jonge Dochter / hare deughden / en bequaemheden/dat laet ick geheelijck aen u om toe te sien / dat zy soo is als ghy van haer ghetuyght / en sulcken een met wien ghy een Godtsaligh/breedsaem / en troostelijck leven mooght leyden: en hier in beveele ick u / dat ghy soo veel hulpe alst mogelijck is van u vrienden in mijn absentie wilt nemen/ om u alsoo te raden / dat ghy door de lusten en inbeeldinghen des Aughts niet bedrogen en wort; want de behallighejdt is bedrog/ ende de schoonheyt ydelheyt / maer eene Drouwe die den Heere breeft die sal gheprezen worden. Wegens de sake van uyerlijcke middelen/ daer sult gy my en haer

Vader

father and my self, which I shal doe by letters and friends, so soon as I understand that you are any way acceptable to the mayd, and that you have farther encouragements to goe forward in this busines. In the mean time and so alwayes I shall not cease commending you and al your lawful undertakings to Almighty God in my daylie prayers. And so I bid you hartily farewell, desiring you to remember my hearty salutations to all our friends.

Your loving father
T. S.

4. *A father sends his son to a Schoolemaster, and gives him charge to feed and instruct him, and promiseth to pay him for it.*

Loving friend Mr. F. G. I was with you (you know) a while since, and had some communication about placing my son with you, but then we could not agree about the wages I should give you. Now so it is that since I have considered of it, and have thought it not best that I should stand upon a

small

Vader mede laten begaen/het welke ick dooz bzielen en bzienden sal doen soo haest ick verstaen sal hebben dat gy de maget eenigsints aengenaem zijt/en dat ghy meerder moetsult hebben om in dese saecke boozt te baren. Middeler tijt jae gheduerigh sal ick niet af laten u en alle uwe wettighe onderwindingen den Almaghtighen Godt in mijne daghelijckse ghebeden te bevelen. Waer mede ick hertelijke afschept van u neme / versoekende dat ghy mijne hertelijke groetenisse aen alle onse bzienden wilt doen.

H Beminde Vader
T. S.

4. Een Vader send sijnen Soon aen een Schoolmeester, wien hy beveelt te voeden en te onderwijzen, waer voor hy hem betalinge belooft.

Werde bziert Mr. F. G. Ick ben onlanghs (als u l. bekent is) by u l. geweest/ eenige reden t'samen hebben de toegens het besteeden van mijn soon by u l. maer konden als doen over 't loon dat ick u l. geven soude / niet acorздеeren. Het is nu soo/dat ick 'er t'sedert dien tijdt overlept hebbe/en ongeraden gebonden terwyl het tot nut van

van

small matter for my child good, I have therefore now sent my son over to you by this good friend the bearer, with all things which for the present I or my wife have thought necessary for him, and what you shall further find needfull either send to me and I wil provide it or if you pleas to provide it, I will pay it you againe. My earnest request therefore to you is, that you will please to take charge of him, and look well to him, that he want no thing needfull for him; and also that you will diligently instruct him in all necessary things wherein youth should be taught, as namely, reading, writing, ciphering, casting up of accounts, keeping of merchants books, understanding and speaking the Latin, French, Dutch, English, Italian, and Spanish, tongues, and what els you see good: but espetially I pray neglect not to traine him up in the feare of God, and good manners and behaviour toward men, that by Gods blessing in time he may be fit to traffique and hold commerce in the world as other men doe, and maje behave

van mijn kind soude strecken op een kleynntjen te staen. Ik hebbe daerom nu met mijn goede vriendt brenger deses mijn soon aen u l. over gesonden/ met alle dingen die ick of mijn Wyf- vrouwe teghenwoordigh konde bedencken hem noodig te wesen/ende het geene u l. bevint hy noch van noode soude moghen hebben/ gelieft dat te ontbieden en ick sal 't u besorgen/of so gy 't besozght/sal ick 'et u l. weder betalen. Daeromme is mijn ernstigh versoek aen u l. dat ghy hem beliebet onder u ghebiedt te nemen / en wel toe te sien / dat hem niet en ontbreke/dat nodig is; als mede dat ghy hem neerstelijck wilt onderwijsen in alle noodige dingen / waer inne de jeught behoort geleert te worden / als namentlijck: in 't lesen/schrijven / cijferen/ rekeninge op te nemen / koopmans Boekhouden / het verstaen en spreken vande Latijns / Fransse / Duytse/Engelse/Italiaense/ en Spaense talen/en wat ghy meer noodigh acht: maer insonderheydt (bidde ick u) en versuymt niet hem op te brengen in de vreesse Godes/ en in goede zeeden en ghelaet tegens de menschen / op dat hy namaels door Godes zegen bequaem magh worden om handel en koopmanschap inde werelt te drijven als andere menschen doen / en hem

himsel self daer

himself worthily therein, so as God almighty may have prais, you credit, himself peace of conscience, and we his parents comfort: and for your paines and labour herein I shall pay you yearly, so long as he is with you, two hundred and sixtie guldens, as you demanded: and you shall alwayes have your money before hand; in token whereof I have now sent you by him one quarters payment which is Sixtie and five guldens, and what extraordinary expences he puts you to besides his dyet and education in your house, that I will pay you over and above when I shall understand by you that you have disbursed any thing for him. Sir, what you doe for him I shall take it as don for me, and shall studie all wayes whereby I may any wise requite or deserve the love and care which you shall shew to him. Thus desireing your loving entertainment of him and usage according to his demerit, and as you in wisdome shall find most for his good, and praying the Lord to blesse your labours to him, I take my leave, and rest,
Your assured loving friend M. N.

The superscription. To my loving friend Mr. F. G. Scholemaster dwelling at M.

5. One

daer so vromelijck in dragen/ dat God almachtig lof/ u l. de eere / hy een geruste consciencie/ en my sijne ouders troost/ mogen hebben: en vooz utwen arzbejt in desen sal ick u l. jaerlijks / soo langh hy by u l. is/ twee hondert sestigh guldens volgens u l. eytsch betalen / en u gelt sult gy altyt van te voren hebben; in teecken waerhan / ick u l. nebens hem betalinge sende vooz een vierendeel-jaers/ te weten/ vijfen-tesstigh guldens / ende alle ongewoone onkosten die hy u l. buyten sijne mont kosten ende opboedingh in u huys aen doet/ sal ick daerenboven betalen/so haest ick van ul. verstaen sal hebben dat ghy yetz vooz hem verschoten hebt. **Mijn Heer/** t gene u l. aen hem doet sal ick achten als vooz my gedaen/en sal altyt beneerstigē, waer mede ick de liefde en soz ghe die ghy aen hem beuysen sult/ verdienē en vergeldē sal. Aldus versoeckende dat ghy hem vziendelijck wilt onthallen/en na sijne verdiensten/en als u l. na utwe wijsheyt vooz hem bequaem sult binden / wel wilt doen / en de Heere biddende / utwen arzbejdt aen hem te willen zegenen / neem ick mijnen afscheyt / en blijve

H. V. Vrient M. N.

Het opschrift. Aen mijn beminde vziendt Mr. F. G. School-meester / woonende tot M.

5. Eenen

5 *One friend counselleth another howe to proceed wel in merchandizing which hee hath newly begun.*

The superscription.

To my esteemed good friend
Mr. F. P. Merchaut in
Hamborough.

MY deare friend F. P. having heard that you have begun to trade for your seife, and that you have taken upon you so great and weightie a calling as a merchant adventurer, I have thought my self bound as a professed friend of yours, and an old friend and familiar of your deare Father deceased, to congratulate you in your estate, and to give you the best advise I can for your better managing of your affaires. It is that which I promised your father on his death bed, and therefore I hope that you will take it in good part from me. First therefore let me advise you, not to bee too hastie to be rich, for Solomon sayth he that hasteth to bee rich shall sudainly come to povertie. Be sure in the first place

that

5. Eenen vrient geeft den anderen raedt, hoe hy in sijnen handel die hy eerst begonnen heeft, wel voort sal varen.

Het opschrift.

Aen mijn hooghgeachten en goeden vriendt Sr. F. P. Koopman tot Hamborgh.

Man geliefde vriendt F. P. ghehoort hebbende / dat ghy voer u selfs begonnen hebt te handelen / en dat ghy soo grooten en ghewichtigen beroep aengenomen hebt een koopman avonturier te wesen / heb ick my als verbonden geacht / my als u l. vriendt uytgebende / oock een out bekende vriendt van u gheliefde overleden Vader / my nevens H. L. in uwen staet te verblijden / en u l. de beste raedt te geven dat my mogelijk is / tot beter uytboeringhe van uwert handel. Dat is het gene ick aen u l. Vader op sijn dootbedde beloofte hebbe / en daerom hoope ick dat ghy sulcx van my in 't goede sult aennemen. Laet my H. L. dan in 't eerste raden / dat ghy u niet al te seer en spoet om rijk te worden / want Salomon seght / die sich haestet om rijk te worden / sal metter haest tot azmoede verballen. Siet ten eersten wel toe /

It

Dat

that you feare God, and serve him incessantly night and day, and let not your cares for this life hinder you of doing any part of your duty to God. Be not too greedy of falling into much busines : for great merchandize soone makes a man either rich or poore. Acquaint your selfe much with the uncertainty and fading condition of outward things, and be strong in faith and hope of eternall life : for Merchants run many hazards feares, and adventures, and often undergoe great losses ; and if you have not a foundation layd up for the life to come, you may possibly meet sometimes with such changes here, as may make your heart to quake. Whatsoever you take in hand or do, be sure to deal justly with all men: for il gotten goods seldome prosper long. Rob not the prince of his customes: for many times a pound that way gotten costs ten. Trade not in deceitful, unmerchanteable, and false wares. Keep just waight, equal ballan-

ees,

dat ghy de vzeese Gods hebt hem sonder op-houden dagen nacht dienende / en laet oock de sozgen van dit leben u van geen gedeelte der plicht die ghy Godt schuldigh zyt beletten. Weest niet al te gierigh om al te veel te doen hebben : want grooten koophandel veroozsaecht een mensche haest rijk of arm te worden. Van de onseckerheydt en verganckelijckheydt van aerdtische dingen sult ghy u verskeren / en sterck in den geloobe en hope van het ewighe lebē wesen : want kooplieden loopen groote perijckelen/vzeesen/en avontueren en moeten dickwils groot verliesen dzagen : en soo ghy dan gheen fundament voor het toekomende leben gelept hebt / waer 't moghelijk dat ghy hier al-te-mets sulcken veranderinghen soude ontmoeten die u herte soude doen zidderen en beben. Wat ghy by der handt neemt of doet ; weest verseckert dat ghy alle menschen recht doet : want het beurt selden dat goederen met onrecht verkezegen lang voozspoedigh zijn. Ontroof den Prince van syn Tollen niet : want een pondt op die maniere gewonnen / kost dickwils wel tien. Wandelt niet met bedrieghelijcke / valsche / of dat geen koopmans waer en is. Houdt rechte gewichten/gelijcke wa-

gen/

ces, and law full measures. Take good notice of all that you receive in, and pay out, in the way of your trade. Keep your books and accounts exact & in good order: for therein stands much the credit of a merchant. Be often perusing your books, acquaint your self well with your estate: for many through neglect of that have not only bin undone, but greatly disgraced. Adventure no more at any one time than what if you lose you can by Gods blessing beare. Make your adventures in many parcels, that if one should faile the other perhaps may helpe the losse. Take heed with whom you trade, and whom you trust. Trust no man but try him first. And seek not without great necessity to be credited of others: for the more you stand on your own feet the lesse care and more honour you have. Bee not lightly surety for any, for many thereby suffer great damage: neither lightly desire any to be surety for you: for one good turne wil ask an other. What you have once promised be careful to perform:

for

gen/en wettige matē. Neemt goede acht van al het geene ghy in utwen handel ontfanght en uyt-geeft. Houdt utwe boecken en reekeningen bequaem en in goede oorde: want daer bestaet d'eere van een koopman grootelijc in. Over-siet utwe boecken dickwils / maecht dat ghy utwen staet wel kent: want dooz het versuyen van dien / zijnder beele niet alleenlijck bedorven / maer in gzoote schande verballen. Waeght op zenen tijt niet meer/dan soo ghy het quaemt te verliezen/ ghy dooz Godes segen soudt kunnen dragen. Maecht dat het gene ghy avontuert in beele gedeelten zy / op dat so d'eene quam te berongelucken / het andere de schaede mogelijck soude kunnen helpen dragen. Siet toe met wien ghy handelt / en wien ghy vertrouwt. Vertrouwt niemant / of beproeft hem eerst. En tracht oock niet sonder groot gebreck van andere vertrouwt te worden: Want hoe vastter ghy in u eygen schoenen staet / hoe minder sozge / en hoe meerder eere sult ghy hebben. Weest vooz niemant lichtelijck bozge; want beele lijden daer gzoote schaede dooz: versoecht oock lichtelijck niemant bozge vooz u te blijven; want d'eene bziendtschap eyscht den andere. Weest sozghbuldigh na te komen dat gy eens belooft hebt;

It 2

hebt;

for merchaunts suffer much by not keeping their word. When therefore you have payments to make provide in time: have the somes and dajes in continuall remembrance. Relye on no other man to the last for your owne payments: for so you may be deceaved and crack your own credit. Be as care full as may be not to trade above the compasse of your stock. Leave not your busines to much to others but have a continuall oversight of it your self. Live not in fashion either above your rank, or too much inferiour to it: but keep in a middle way, so as your conscience may not be wounded if you should faile. Love more your honour than riches. Seek not to be credited for all that you can. When you have gained, praise God and remember the poore. Be not prodigal, for that is wasting: nor yet niggardly, for that is base. Keep stil a noble & generous mynd guided by a good understanding. Shun by all means evill company, and among other things take heed of horses, wine, and women: which have bin the over-

throw

hebt: want kooplieden liden gzoote schade / dooz dien sy haer woort niet en houden. Daerom wanneer ghy eenige betalinge te doen hebt / verzooght het in tijdt: de sommen en verbaal - daghen alrijt in u gedachten hebbende. Verlaet u tot op het leest op niemant wegens u betalinge: want daer dooz soudt gy konnen bedrogen worden / en u eygen geloof bzeken. Weest soo sozgvuldigh alst mogelick is / boven de streek van u vermogen niet te handelen. Laet uwe dingen niet te veel op andere staen: maer hebter selve een gestadige ooge op. Gaet in uwen dzacht / noch boven uwen staet / noch al te veel onder uwe staet: maer houdt u in de middel-woegh / op dat uwe conscientie niet gequetst en woerde / indien ghy quaemt te falperen. Hebt u eere liever als rijckdom. Tracht niet dooz so veel vertrout te worden als gy hond. Als ghy minste gedaen hebt / looft Godt / en gedenckt den armen. Weest niet overvuldigh; want dat is verterende: noch te gierigh; want dat is verachtelijck. Houd alrijt een edel en doozlichtigh gemoet dooz een goet verstant geleert zijnde. Schuwot quaet geselschap dooz alle middelen / en onder andere dingen wacht u dooz paerden / wijn / en vrouwen: de welcke veelte jonge

koop-

throw of many young merchants. Have a certain time ordinarily of being at home, and misse no man if it be possible at times appointed. Frequent the exchange and meeting places of merchants: for absence makes a man sometimes suspected. If you deale for others, doe for them as for your selfe: you thereby gaine friends and reputation. Be sure your advise be good, or have it altered and when it is right follow it punctually. Reckon often with your masters or Chapmen, for short reckoning makes long friends. There are many other things doubtles which are needfull to be taken care of, which are not possible for mee to think on: but time and experience will teach you them. And think it not strange if you learne something by shame and losse: for thinges so learned usually are best remembred. So hoping that myne advise to you herein shall not be altogether cast off, I leave you to God and rest,

Your faithfull friend
C. D.

Kooplieden bedorben hebbe. Stelt een sekeren tijt om gemeenlick t'hups te wesen / en soo 't mogelijk is / set niemant te leur op gesette tijden. Berkeert op de beurse en andere plaetsen daer Kooplieden by een komen: want af-wesen veroozsaecht somtijts dat een mensche in twijffel getrocken wort. Soo ghy dooz anderen handelt / doet dooz haer als dooz u selven: daer dooz verkiyght ghy vzienden en een goeden naem. Weest verseeckert dat uwen adbhjs goet is / of dattet berandert worde: en wannere 't recht is / komt het sonder missen nae. Keetkent veelthjs met u Meesters of Kooplieden: want korte rekeningen veroozsaechen lange vzienschap. Waer zjn ongekwijffelt veele andere dingen / die noodigh zjn waer genomen te worden / die my onmogelijck zjn te bedencken: maer tijdt en erbarentheydt sullen u die wel leeren. En denckt het niet vzeemt te wesen / dat ghy yetz dooz schande en schade leert: want dinggen op die wijse geleert / werden best onthouden. Dus hopende dat mijnen raedt aen u l. in desen / in 't geheel niet vermozpen sal worden / behele ick u l. den Heere / en blijve /

H L. getrouwen vziemt
C. D.

6. From

K 3

6. Van

6 From one friend to another in way of advise about sale and returne of goods.

6. Van eenen vriendt aen den anderen, raedt gevende wegens het verkoopen ende wederkeeren van goederen.

LOving friend Mr. P. after salutations, &c. I give you to know that I have sent you by I. N. Master of the Elizabeth of London, who is now bound for Holland, and to set saile within two dayes if God permit, the severall goods mentioned in the bill of lading here in closed, which I pray you receive for my use, and let this be your sufficient order and advise to sell and dispose of them for me with all fidelity. And make returnes to me in sugars or Endigoes, or tobaccoe, or French wines, or beaver hats and books, as you shal best be able to accommodate your selfe for mine advantage, paying your self all charges and factorage concerning them. I have also charged you with a bill of exchange to pay to Mr. N. at double usance thre hundred pounds sterling. If you please to accept it and pay him, you shall doe me a favour, and

if

Werde vziemt Mr. P. na goetenisse/erc. Ich laet H. L. weten dat per J. N. Schipper van den Elizabeth van Londen / die tegenwoordigh na Hollandt meent te zeplen / en soo het Godt toelaet / binnē twee of dzy dagen meent te vertrecken / ich aen u. l. de verscheyden goederen in dese in-geslotene cognossement verhaelt / gesonden hebbe / u. l. versoekende die mijnent-halven te willen ontfangen / en laet desen eene genoeghsame ordze ende raedt zijn om die vooz mijn te verkoopen / en in alle getrouwigheyt te besteden. En doet mijn weder-keeringe in suykeren / of Indigo / of Coback / of France Wijnen / of Weber-hoeden / en Boecken / soo als ghy best tot mijnen voozdeel te rechte sult konnen komen / u selfs betaelende vooz alle de onkosten en factozpe / dien aengaende gedaen. Ich hebbe u. l. oock belast met een wissel-brief van dzy hondert ponden stazlincx te betaelen aen Mr. N. op dubbel usance. So het u. l. belieft aen te nemen / gheschiedt my

my

Obligations.

if the former goods sent you be not yet sold, or amount not to so much, I shall make it good to you when and howsoever you please to charge me with it or any part that you come short. For news we have none at present, the king is still at Newcastle, but there is no signe or likelyhood of his subscribing to the propositions. The Lord send us an happy peace. Farewell.

Your loving friend I. K.

Obligatien. 215

my vziendtschap / en indien de goederen vooz desen gesonden noch onberkocht zijn / of soo veel niet en bedragen / sal ick'et u. l. wederom goet doen / wanneer en op wat wijze u. l. my daer mede gelieft te belasten / of soo veel als u. l. te kozt sal komen. Nieuws hebben wy tegenwoozdigh gheen. Den koningh is noch tot Newcastle steel / maer daer en is geen teecken of blyck dat hy onder-teekenen sal 't gene hem vooz-gesteld is. De Heere gebe ons een geluckige vrede. Vaert wel.

H. L. beminde vziendtschap / I. K.

An obligation for debt.

I C. R. of Amsterdam Inkeeper acknowledge and confes by these presents to bee indebted to the worshipfull L. H. of the same city Merchaunt, or the bearer here of, the somme of five hundred guldens at 20 stuyvers 2 peece, and that for a parcell of Borduice Wines bought of him and receaved to my content : promising to pay the said somme at May next coming. And for the same I bind my person and goods present and to come. Renouncing all helps and benefits of lawe any wise contrary hereunto,

and

Een obligatie van schult.

Ich C. R. Verbergier in Amsterdam / bekenne ende belijde mit desen schuldig te wesen den eersz. L. H. koopman der selver stede / oft den bzenger deses / de somme van vijf hondert guldens / tot 20 stuyvers 't stuck / ende dat ter saecke van en partye Bozdeaurse-Wijnen van hem gekocht / ende tot mijn gende gen ontfangen : belovende de selve somme te May eersikommende te betalen. Ende daer vooz verbinde ick mijnen persoon en goederen / regentwoozdig ende toekomende / ontfegende alle de behulpselen ende voozdeelen van rechten / desen eenigfins tegenstrijdende ende

4

de

and particularly telling the law, that generall renuntiation is of no value, except that the speciall goe before. In witnes of the truth, I have subscribed this in Amsterdam this fifteenth of September 1646.

By me C. R.

de bysonder den rechte / seggende / dat gemeyne ontseginge van geender weerden is / ten zy dat de bysondere vooz-gae. In kenniffeder waerheydt / hebbe ick di ondertekent binnen Amsterdam desen vijftienden September 1646

By my C. R.

Another, somewhat shorter, and with severall payments.

I A. B. dwelling at Antwerp, acknowledge and confesse to be indebted to H. M. merchaunt dwelling at Vilain, or the bearer hereof, the somme of Thirty pounds ten shillings & six pence flemmish coine, and that for five English cloaths which I have bought and received of him : of which cloaths I hold my self to be well satisfied. Therefore I promise to pay him or the bearer hereof the said somme in three payments, to wit : Ten pounds in the whitfun faire of Antwerp next coming, Ten pounds more at the Baumas faire, and the remainder in the cold faire of Berghen then next ensueing without any fraud. In witnes of the truth, I have, &c.

Een ander, wat korter, ende met verscheydene betalingen.

Ik A. B. woonende t'Antwerpen / bekenne ende besijde schuldig te zyn aē H. M. koopman woonende te Vilain / ofte den bzenger van desen / de somme van 30 ponden thien schellingen / ende 6 penningen Vlaemsche munte / en dat vooz vijf Engelsche lakenen die ick van hem gekocht ende ontfangen hebbe : van welke lakenen ick my wel vergenoeght houde. Daerom belove ick hem ofte den bzenger deses de voozseyde somme in dzy betalingen te doen / te weten : thien ponden in de Antwerpse Pinxster-merck eerst-komende / noch thien ponden te Baumis-merck / ende reste in de koude-merck van Bergen daer aen volgendesonder eenigh bedzogh. In kenniffeder waerheydt heb ick / etc.

An

Een

*An obligation with
surety.*Een Obligatie met
borge.

WE N. I. and I. B. as surety, acknowledge by these presents to be indebted and each one of us for the whole and as principall unto A. F. accepting the same, the some of 600 Charles guildens of twenty stivers a peece, for a sort of linnen cloth bought by the said N. I. & received to his content. For which debt I the said I. B. stand surety, and make thereof my proper debt, promising as principall to pay the same unto the said A. F. or the bearer hereof, within the space of one year. Renouncing of the exception of the division, Ordinis excussionis, and all others which might stand me in stead against it. Provided that the said N. I. doe free and release me therefrom without cost and damage like as I the said N. I. promise to doe within the space offteene moneths. For which we equally bind our persons & goods moveable and immoveable, present and to come. Renouncing all helps and benefits of law any wise contrary hereto, and particulery telling the law that generall

renun-

WA. J. ende J. B. als borge / bekennen mit desen schuldig te zijn / ende elck van ons een vooz al / ende als principael aen A. J. her selve aen-nemende de somme van 600 Carolus guildens / van 20 stuybers 't stuck / ter saecke van een soorte Linde-laken by den selven A. J. gekocht ende tot synen genoegen ontfangen. Vooz welke schulde ick J. B. voozsz borge blijve ende maeche daer mijn eggen schuldt van / belovende die als principael aen dē selven A. J. oft bzenger deses binnen den tijdt van een jaer te betalen / ontfeggende de uytnemingen van der divisien Ordinis excussionis, ende alle andere die my daer tegen soude mogen te stade komen. Behoudelicken / dat de selve A. J. my daer van kosteloos ende schadeloos ontlaste ende ontsla / gelijcker-wijs ick A. J. voozsz binnen den tijdt van 15 maenden beloope te doen. Waer vooz wy gelijckelicken onse personen ende goederen roerende ende onroerende / tegenwoordigh en roekomende verbinden: verwerpende alle behulpselen / ende voozdeelen van rechte desen eenigsin te genstrijdende / ende bysonder de rechte / seggende dat gemeen-

li 5.

ne.

218 *Hire-scedule.*

renunciation is nothing worth, except speciall goe before. In witnes whereof wee have set hereunder our hands (signes manual) in presence of W. T. and H. B. as witnesses, this fourth of Septemb. in the yeare 1646.

N. I. I. B.

An agreement for hire of an house.

I M. E. acknowledge and confesse to have demised (or let) to the worshipful W. O. an house with a garden scituate in Leyden in the cleare street, called the thousand fears, next door to the N. for the terme of eight yeare following, beginning at May now next coming 1647. and that for the yearly somme of Fifty and fixe guldens of twenty styvers a peece, to pay every half yeare eight and twenty guldens currant money, the first part wherof wilbe due & shal be payd at Alballowes tyde or the first of November 1647. or within a moneth after that without fraud. Wherewith both partyes being contented, the fore said demiser and tenant have promised one an other to keep the foresaid conditions, under bond of their persons, and goods moveable and immovea-

Huer-cedulle.

ne ontsegginge van geender waerden en is / ten zy dat bysondere boozgae. In kennisse der waerheyt hebben wy onse handt-reekenen hier onder ghestelt in het by-wesen van W. T. ende H. B. als getuygen / desen vierden September / Anno 1646.

N. I. I. B.

Voor-waerden van Huys-huere.

Ick M. E. kenne ende beslijde verhuert te hebben de eersamen W. O. een huys met een hof staende te Leyden in de clare-steeg/genaemt de dupsent vreesen/albernaest den N. booz den tijt van acht na-bolgende jaren/in-gaende te May eerst-komende 1647. ende dat booz de somme van ses-en-bijstigh guldens / tot twintigh stuyvers het stuk jaerlijcx / te betaelen alle half jaer acht-en-twintig guldens in gangbaren gelde/waer van d'eerste pay op Alder-Hepligen dagh / of op d'eerste November 1647. verschijnen sal/ ende betaelt moet worden/ of binnen een maendr daer nae / sonder bedzogh. Waer mede beyde partypen te vrede zijnde/ de boozsz huerder en verhuerder malkanderen belooft hebben de boozsz boozwaerden te onderhouden/onder verbintnisse van hare personen ende goederen / roerende ende onro-

Acquittances.

Quijt-scheldingen. 219

immoveable present and to come. Renouncing al helps of law any wise contrary hereunto, and particularly the law saying, that general renuntiation is of no worth except that the spetial goe afore. In witnes wherof there are made hereof two Chirographies (or instruments) one cut ont from the other, subscribed by parties on both sides, and written upon the cutting throug with A B C. in presence of N. E. and F. G. witnesses the 5 of Aprill 1646.

roerende / tegenwoozdige ende roekomende. Verwerpen de alle behulpselen van rechte desen eenighsins tegenstrijdende / esi bysonder den rechte seggende / dat gemeyne ontse segginge van geener waerden en is / ten zy datter bysondere boozgae. Tot oozkonde van dien zijn hier af gemaecht twee hantschziften / d'een upt den andere gesneden dooz partpen weder-zijds onder teekent / ende op 't selve deursnijden met A B C. beschreven in 't by-wesen van N. E. ende F. G. getuygen / den vijfden April 1646.

By me M. E.

By my M. E.

An acquittance for house rent.

Quijt-scheldinge van Huys-huere.

I R. P. acknowledge by these presents to have received of the worshipfull O. T. the somme of eightie and three guldens for an half years house rent due for the dwelling house of the said O. T. scituat in Peter and James-street in Amsterdam now at May 1646. In witnes of the truth I have hereunto subscribed my signe manuell the ten of June 1646.

I Ch R. P. bekenne mijs des sen ontfangen te hebben van den eersamen O. T. de somme van dzy-en-tachtentigh guldens booz een half jaer Huys-huere in May 1646. verschenen booz 't huys daer de boozschreven O. T. in woont / staende inde Pieter Jacobs-straet tot Amsterdam. In kennisse der waerheyt heb ick mijn hant-teyken hier onder gestelt den thienden Junij 1646.

By me R. P.

By my R. P.

An

is

Quijt-

*An acquittance for
debt.*Quijt-scheldinge voor
een schuldt.

I A. B. dwelling at Bridges
acknowledge & confes by
these presents to have recea-
ved of I. G. dwelling at An-
werp, the somme of ten gul-
dens of twenty styvers a
peece, which I lent him (or
which he was indebted to
me) whereof I have lost the
obligation which was da-
ted the tenth day of Aprill
in the year 1644. Of which
somme, and of al other debts
which hee hath owed mee to
this day, I hold my self well
satisfyed, and acquit him of
al. In witnes whereof I have
hereunto set my signe ma-
nuall in Bridges the fift of
September 1646.

I. B.

I Ch A. B. woonende te
Brugge / bekenne ende be-
lijde mijs desen van J. G.
woonende tot Antwerpen /
ontfangen te hebben de som-
me van 10 guldens / van 20
styvers 't stuck / die ick hem
geleent hadde (oft die hy my
schuldig is geweest) waer van
ick de obligatie verloren heb-
be / die op den 10 dag Aprilis
in 't jaer 1644 gedateert was:
vooz welke somme ende vooz
alle andere die hy my tot nu
toe schuldig is geweest / ik my
voldaen houde / ende hem van
alles quijtschelde. In kenni-
se der waerheydt heb ick mijn
handt-teecken hier onder ge-
stelt binnen Brugge / den vyf-
den September 1646.

J. B.

A clearing of an accompt.

Een af-rekeningh.

T His day the fift of Sep-
tember 1646. have we
V. F. and G. H. agreed to-
gether in friendship and ha-
ve reckoned from the begi-
ning to the end for certaine
disbursed moneys, dyet,
chamber rent, and other-
wise, which I V. F. demaun-
ded and he remained indeb-
ted to mee by the end of the
accompt for the somme of
25 guldens, which I acknow-
ledge

O D huyden / den vijfden
September 1646. zijn
voz V. F. ende G. H. minnes-
lich ober een gekomen / ende
van alles tot alles af-gere-
kent vooz verschote pennin-
gen / mondt-kosten / kamer-
huer / ende andersins / die ick
V. F. was eysschende / ende
hy my tot slot van rekeninge
schuldig bleef / vooz de somme
van 25 guldens / welke som-
me ick bekenne ontfangen te
heb-

Bills of lading.

Vracht-brieven. 221

I ledge to have received, and by this all our reckonings are dead and to nothing, and all that was standing out between us satisfied. Acted in Amsterdam in the house of A. R. in presence of A. B. and N. L. as witnesses, the fifth of September 1646.

V. F. G. H.

hebben / ende hier mede zijn alle onse rekeningen doodt ende te niet / ende alles wat wy met malkanderen hadden uptstaen/voldaen. Aldus gedaen binnen Amsterdam ten huuse van A. R. in de tegenwoordigheyt van A. B. ende N. L. als getuygen / den vyfste September 1646.

D. F. G. H.

A Bill of lading after the Hollands manner.

Een Connossement (of Vracht-brief) op de Hollantse manier.

I I. P. of Amsterdam master under God of my ship called the Saint Peter, at this present lying ready in the river of Amsterdam, to saile with the first good winde which God shal give toward London, where my right unlading shalbe, acknowledge and confesse that I have received under the harches of my foresaid ship of you S. I. Merchaut, to wit: foure pipes of oile, two chests of linnen, sixteen butts of Currents, one ball of canvas, five bales of pepper, thirteen rings of brass wyer, fiftie bras of iron, al dry & wel conditioned marked with this marke standing before. All which I promise to deliver (if God give me a prosperous voyage

with

I Ich J. D. van Amsterdam Schipper naest Godt van mynen Schepe / genaemt de Sinte Pieter / als nu ter tijdt gereet liggende in de riviers van Amsterdam / om metten eersten goeden wint die Godt verleenen sal / te zeplen nae Londen / alwaer mijn rechte ontladinge zijn sal / oozkhonde ende kenne dat ick ontfangen hebbe onder den Ober-loop van mijn voozsch Schip / van u S. J. koopman / te weten: vier pypen Oly / twee rassen Lijnwaet / seshien baten Cozrenten / een bael Canvas / vyf balen Peper / derthien ringen koper-dzaet / vyftigh staven IJser / al droogh ende wel gherconditioneert / ghemerckt met dit voozstaende merck. Alle 't welke ick be- loobe te leveren (indien my Godt met mijn voozschzeven

schip

222 *Bills of lading.*

with my foresaid ship) at London afore said to the worshipful Mr. A. I. to his factour or assignes, paying for the freight of the afore said goods 20 sz. by the tun. And for the performance of this before written, I bind my self and all myne estate, and my foresaid ship with all its appurtenances. In witnes whereof I have signed three instruments hereof with my name or my purser it my behalf, al of one contents, the one being performed the other to be of no force. Written in Amsterdam the fift day of September in the yeare 1646.

I. P.

A bill of lading after the English forme.

Shipped by the grace of God in good order and wel conditioned by me F. P. in and upon the good ship called the Ellinor of Pool, whereof is master under God for this present voyage I. C. and now riding at anchor in the Mase, and by God's grace bound for Southampton, to say two fats contayning 550 li. of flaxe, and two bags with 50 li. of nutmegs, being marked and numbered as in the mar-

gent,

Vracht-brieven.

(schip behoudē reyse verleent) tot Londen voozsz aen den Eersamen Sr. W. J. Sijnen Stattooz ofte gedeputeerden/ mits betalende vooz bzacht van dit voozsz. goet 20 sz. per bat. Ende om 't gene voozsz is te holdoen/verbinde ick myselfen / alle mijn goet / ende mijn voozsz Schip met alle sijn toebehooren. In kennisse der waerheydt hebbe ick hier van dyp al-reens luydende bzacht-briebe met mijn name ondertekent/of mijn schijver mijnen 't wegen/ waer van 't eene voldaen zijnde / den anderen van geender meerde is. Geschreyē in Amsterdam den 5 dagh Septemb. Anno 1646.

I. P.

Een Connossement (of Vracht-brief) op d'Engelsche maniere.

Ik F. P. hebbe vooz de genaede Godes in goede ordze en wel geconditioneert / gescheept in het goede Schip genaemt d'Ellinooz van Pool/ waer op is vooz dese tegenwozdighe reyse Maester of Schipper naest Godt I. C. en nu op de Mase ten anchor liggende/en vooz Godes genaede na Southampton meent te zeplen/te weten/twee vaten inhoudende 550. li. blas / en twee sacxkens met 50. li. noosten-muschaten / gemerckt en genombzeert als op de kant /

en

Bils of exchange.

gent, and are to be delivered in the like good order and wel conditioned at the aforesaid port of Southampton (the danger of the seas only excepted) unto Mr. I. C. and Mr. W. W. or to their assignes, hee or they paying freight for the said goods according to custome with primage and avarage accustomed. In witnes whereof the master or purser of the said ship hath affirmed to three bills of lading al of this tenor and date, the one of which three bills being accomplished, the other two to stand voyd. And so God send the good ship to her desired port in safety, Amen. Dated in Rotterdam 5 of September 1646.

I. C.

A Bil of exchange.

London the 20 Febr. 1645.
for li. 100 sterlings at
38 sz. 2. d. flemish.

AT double usance pay this my first of exchange to Mr. D. D. or assignes one hundred pounds sterlings at thirty eight sz. two pence Flemish for the valew of Mr. N. A. and place it to myne accompt as per advise.

Yours D. M.

To Mr. L. P. marchand
in Amsterdam.

Ano-

Wissel-brieven. 223

en moeten in gelijcke goede ordze en conditie (uytgenomen de perikelen der zee) inde voozsz habē van Southampton aen Mr. J. C. en Mr. W. W. of die sy ordonneeren sullen gelebert wordē/ hy ofte sy vooz bzicht der voozsz goederen volgens costuyen betaende met pziem-gelt en avarie na behooren. In getuygenisse der waerheydt heeft de Schipper of schryber van het voozsz schip dyp al-eens-luydende en op eenen dagh gedaererde Laid-brieven ondertekent / waer van den eenē holdaen zijnde / de andere twee van geender waerden zijn. Voozdz gebe Godt dat het goede schip geluckelijck ter gewenschter plaetse mach komen / Amen. In Rotterdam den vijfden September 1646.

J. C.

Een Wissel-brief.

Londen/ adv 20 Febr. 1645.
vooz li. 100 sterlincx a
38 sz. 2. d. vlaemx.

OD dobbel usance betaelt desen mijnen eersten Wissel-brief aen Sr. D. D. of ordze/hondert ponden sterlincx tot 38 schellingen twee grooten vlaemx / de waerde van Sr. N. A. en stelt het op rekeninge als per advijs.

H. L. vriendt D. M.

Aen Sr. L. P. koopman
tot Amsterdam.

Een

224 *An assignation*

Another.

In Amsterdam the 5 Sep-
tember 1646. For li.
100 starlinge.

AT usance not having my
first pay this my second
of exchange to Mr. P. L. or
assignese one hundred pounds
sterling the valew received
here of Mr. I. H. make good
payment and place it to ac-
compt as per advise.

Your loving friend I. N.

To Mr. I. G. Merchaunt
in Amsterdam.

An assignation.

Mr. C. L. bee pleased to
pay to Mr. H. G. or to the
bearer hereof fower hundred
and fifty guldens and it wil-
bee as satisfactory as payd
to my self. In Amsterdam
11 September 1646.

A. G.

Een gelt-bewijs.

Een ander.

In Amsterdam den 5 Sep-
tember 1646. voor li.
100 sterlincks.

Op uso mijn eerste niet
hebbende / betaelt dese
mijne tweede Wissel-brief
aen Sr. P. L. of oorde/hon-
dert ponden sterlincks de
waerde alhier ontfangen van
Sr. I. H. doet goede beta-
linge / en stelt het op rekenin-
ge als per advijs.

H. L. bziemt I. N.

Aen Sr. I. G. Hoopman
tot Amsterdam.

Een gelt-bewijs.

Sr. C. L. u l. geliebe aen
Sr. H. G. of aen rhoonder
deses te betalen vier hondert
vijftigh guldens / en het sal
u l. tegens my voor goede bes-
talinge verstrecken. In Am-
sterdam den 11 Sept. 1646.

H. G.

F I N I S.

Ata-

Een

The table.

Register.

A table of the principall matters conteyned in this little book; by the help whereof the scholar may find out any thing therein for his use either in the learning of the matter or signification of words.

Een Register van de voornaemste dingen in dit kleyn boeckjen vervat; door hulpe waer van den leerlinck alles tot sijn ghebruyck vinden sal, ofte om de saken of de uytleggingen der woorden te leeren.

T He Scope of the work.	pag. 1.	D En inhoud van 't werck.	pag. 1.
Of the letters and their distribution.	2	Van de letteren / ende hare verdeelinge.	2
The abbreviations used in the English tongue.	3	De verkortingen in d' Engelsche tale gebuyckelick.	3
Of diphthongs.	4	Van diphthongen.	4
Of Consonant - Syllables, and many necessary observations about the reading and pronuntiation of words.	6	Van Consonant - syllaben / ende veel noodige onderhoudingen aengaende het lesen ende 't gheluydt der woorden.	6
Of the noun substantive, and its particles, numbers, and cases.	16	Van 't nomen substantivum ende hare partijkelen / getallen / ende casus.	16
Of the noun adjective and its comparison.	19	Van 't nomen adjectivum ende hare vergelijkinge.	19
Of the pronoun and its several kinds.	22	Van 't pronomen ende sijn verscheydene soorten.	22
Of the verb and his conjugation in all moods, tenses, numbers, and persons.	25	Van 't verbum ende sijn veranderingh in alle moden / tijden / getallen / en personen.	25
Of the parts of speech that are undeclinable, to wit: adverb.	32	Van de deelen der sprake die inderclinabel sijn / te weten: adverbium.	32
Conjunction, preposition, and interjection.	33	Conjunctie / prepositie / en interjectie.	33
Of Syntaxis.	34	Van Syntaxis.	34
	Cer-		Genige

The table.

Register.

Certaine examples of sentences profitable in the practise of the foregoing rules, to wit :

Enige exempelen van redenen gediensstigh in d'oeffeninge der boozgaende regelen / te weten :

- I The ten Commandements. 37
- 2 The Lords prayer. 39
- 3 Christs Commission to his Apostles. 39
- 4 Institution of the Lords supper. 40
- 5 Ecclesiastical discipline. 41
- 6 The Creed. 42
- 7 The Nicene Creed. 43
- 8 Athanasius creed. 44
- 9 The 38 and 39 chapters of Iob, and a part of the 40 and 31 chapters, wherein many beasts & other things are spoken of, very profitable for the furtherance of the scholler in the knowledge of the tongues. 48
- 10 The 4, 5 and 6 chapters of the Epistle of Paul to the Ephesians, wherein the dutie of Christians is largely handled as wel in generall as particular. 57
- 11 The 91 Psalm, which is very comfortable for distressed hearts, wherein many sicknesses and troubles are spoken of, in this case very needfull to be knowen. 66

- I De thien Geboden. 37
- 2 Het Gebedt onses Heeren. 39
- 3 't Bevel Chrizti aen sijn Apostelen. 39
- 4 Insettinge des Abondmaels. 40
- 5 Kerckelijcke ordeninge. 41
- 6 Geloofs artickelen. 42
- 7 Het Nicene geloof. 43
- 8 Athanasij geloof. 44
- 9 Het 38 en 39 cap. Iob / oock een gedeelte des 40 en 41 cap. daer inne van beele gediecten en andere dingen gesproken wozt / seer profytelijck om den leerlingh in de kennisse der talen te bozderen. 48
- 10 De 4 / 5 / en 6 Capittelen des Send - briefts Pauli aen den Epheseren: waer in de plicht der Chriстен in 't bzeet verhandelt wozt / soo wel in 't gemeen als in 't bysonder. 57
- 11 Den 91 Psalm die boozbenaude herten seer troostelijck is: waer inne van beele siekten en quellingen gesproken wozt / in dese saecke seer noodigh geweten te wozen. 66

66
Cer-

Cent-

The table.

Register.

Certaine moral sayings and familiar (or proverbiall) speeches, very pleasant to the mynd, and profitable for the exercise of the tongue: set downe under 45 headr or chapters, to wit:

Enighe sichtslike spreuken en gemeene (of proverbiale) spreuck-woorden/den geest seer vermaeckelijck en boozderlijck tot d'oeffeninge der sprake: onder 45 hoofstucken ofte capitulen ghestelt / te weten:

1 Of the feare of God. 68	1 Van de vreesse des Heeren. 68
2 Of duty to Parents and superiours. 68	2 Van de plicht aen onse ouders en oberheden. 68
3 Duty to a mans self. 69	3 Van de plicht aen onse selfen. 69
4 Duty to neighbours. 70	4 Van de plicht tot d'Evenaesten. 70
5 Repentance. 70	5 Van bekeeringe. 70
6 Vertue. 70	6 Van deught. 70
7 Education of children. 70	7 Van opboedinge van kinderen. 70
8 Pride and humility. 71	8 Hobaedye en nederigheyt. 71
9 Covetousnesse and liberality. 72	9 Gierigheyt en mildigheyt. 72
10 Hatred and envy. 72	10 Haet en nijd. 72
11 Wisdome and knowledge. 73	11 Wijsheyt en wetenschap. 73
12 Patience and anger. 73	12 Lijtsaemheyt en toornigheyt. 73
13 Temperance and modesty. 74	13 Maetigheyt en middelmaet. 74
14 Good and bad company. 75	14 Goet en quaet geselschap. 75
15 Courtesy and kindenes. 76	15 Beleefstheyt en vziendelijckheyt. 76
16 The good or evill use of the tongue. 77	16 Het goet of quaet gebryck der tonge. 77
17 Backbiting. 79	17 Achterklap. 79
18 Corruption and nature. 80	18 Verdozvenstheyt en aert. 80
19 Riches and poverty. 81	19 Rijckdom en armoede. 81
20 Prof-	20 Booz-

The table.

Register.

20 Prosperity.	83	20 Doozspoet.	83
21 Thriftnes.	83	21 Supnigheyt.	83
22 Labour and diligence.	84	22 Azebeydt en naerftigheyt.	84
23 Idlenes.	85	23 Ledigheyt.	85
24 Iefting.	86	24 Boertinge.	86
25 Rebukes.	86	25 Berispinge.	86
26 Injury.	88	26 Ongefijck.	88
27 Time and oppertunity.	89	27 Tijdt en ghelegentheydt.	89
28 Contentation.	89	28 Vergenoeginge.	89
29 Centention and unity.	90	29 Twift en eenigheyt.	90
30 Lying.	91	30 Leugen.	91
31 Women, love, woeling, marriage, and duties of man and wife.	91	31 Vrouw-luy/Hejde/vryen/ trouwen / en plichten tus- schen man en wijf.	91
32 Haft and sobriety.	93	32 Vaestigheyt en fachtmoe- digheyt.	93
33 Promifes.	95	33 Beloften.	95
34 Friendship and confi- dence.	95	34 Vriendfchap en vast be- trouwen.	95
35 Discretion.	96	35 Befcheydenheyt.	96
36 Secrecie.	96	36 Verborgentheden.	96
37 Necessity.	97	37 Hoofsakelicheyt.	97
38 Retribution.	98	38 Weder-looninge.	98
39 Service.	98	39 Dienft.	98
40 Journey-fpeeches.	99	40 Reys-fpreuken.	99
41 Imitation and likenes.	99	41 Pabolginghe en ghelijck- heyt.	99
42 Honour, offices, and matters of State.	100	42 Gere/Ampten/en faecken van State.	100
43 Mingled speeches.	102	43 Gemengde fpreuken.	102
44 Good counsell in sever- all cafes.	105	44 Goede raden in verfchey- de faken.	105
45 Christian remembran- ces.	106	45 Chriftelike bedenckingen.	106
The head number.	107	Het Hoofst-getal.	107
The ordinall number.	107	Het order getal.	107
The dajes of the week and moneths of the yeare.	107	De dagen van der weecke/en maenden van den jare	107
Dialogues		r' Saen	

The table.

Dialogues and ordinary discourses among men, as low, to wit :

- 1 Morning salutations. 108.
 - 2 Salutations at meeting and parting. 109
 - 3 Salutations for the evening tide and night. 110
 - An other of the same. 112
 - Evening prayer. 113
 - 4 Childrens talke of rising up in the morning, and goeing to Schoole, and other familiar thinke. 114
 - Morning prayer. 116
 - A short prayer before breakfast. 118
 - 5 Schoole-talke, about writing, learning lessons, and the things thereunto belonging. 119
 - 6 A child relateth orderly to his ussher what he & his Schoole-fellowes have don in their rising up, cloathing them, and other things. Wherein the names of many things belonging to the body are spoken of. After that they discours of divine matters. A sermon is heard : but nothing remembred of it. 131
 - 7 Certaine short dialogues. Wherein schollers aske their master leave to goe foorth on seuerall occasions. 141
- 8 A

Register.

- t' Samen-sprekingen en gemeene kouringen onder de menschen / als volght / te weten :
 - 1 Morgen-groetenissen. 108
 - 2 Groetenissen in 't gemooten / en van malkanderen scheyden. 109
 - 3 Groetenissen vooz den a'vont-stont ende nacht. 110
 - En ander van de selve. 112
 - Het avont-gebedt. 113
 - 4 Kinder-gespreck van des morgens opstaen / schoole gaen / en andere gemeynsame saken. 114
 - Het morgen-gebedt. 116
 - En hoort gebedt eer men ontbijt. 118
 - 5 School - praetgen wegens schryben / lessen leeren / ende het geent daer aen behoort. 119
 - 6 Een kindt vertelt ordentlich aen sijn onder-meeester al wat hy ende sijne medes-gesellen in haer op-staen / kleedinge / en andere dingen gedaen hebben. Waer inne van de namen van vele dingen / het lijf aengaende / gesproken wert. Waer nae spreken sy van Goddelicke saken. Een pzedicatie mozt gehoozt : maer niers daer van onthouden. 131
 - 7 Eenige korte t'samen-sprekingen, waer inne Schooljongens van haren meester het lof epffchen om verscheyde vozsaecken up te gaen. 141
- 8 Een

The table.

- 8 A Scholler inviteth his master in his fathers name to walke to the garden. 145
- 9 The diligence of a learned father in teaching of his children at home. 146
- 10 Two boyes compare their age togither. The diligence of a learned pedagogue is praised. 149
- 11 Two boyes count their bookes. Men must read extraordinary books sometimes. It is better to learne late than never. A book that is finely bound is shewed. Some questions about it. Wee must not provoke God in our jests. 151
- 12 All things ought to be set after heavenly matters. It is shamefull for one to reprove another of that wereof hee himself is guilty. A father giveth the master charge of his son. Correction is necessary, and therefore to be borne. The commendations of Scholastical discipline. A rare example of a boy that desires of himself to dwell in the Schoole. 154
- 13 A meale of ten persons. 165
- Prayer before meat. 173

Thank-

Register.

- 8 Een School-jongen noodigt sijn meester uyt naer van sijn Vader in den hof te gaen. 14
- 9 De neerstighejdt van een geleerden vader in't onderwijzen van sijne kindere binnens huys. 14
- 10 Twee jongens vergelijcken hare jaren. De neerstighejdt van een geleerd kinder-meester werdt ghepresen. 14
- 11 Twee jongens tellen malanders boecken. Men moet somtijts ongewoon boecken lesen. Het is betaet / als nimmermeer tleeren. Een boeck dat fraegebonden is wert vertoont. Enige vraghen daer over. In onse boertinghen moeten Godt niet vertoornen. 15
- 12 Alle dingen moet men achter de Goddelijcke saeckerstellen. Het is schandelijck een ander te berispen voo't gene hy selver doet. Een Vader beveelt sijn Soonen aen de Meester. Tucht is nootsaekelijck / en daerom moet men het verdzaghen. Lof der school-tucht. Een uptnemend' exempel van een Jonghen die van sich selfs in't school begeert t'woonen. 15
- 13 Een maeltijt van thien personen. 165
- Het Ghebedt vooz den eeteren. 173

Danck

The table.

Register.

- Thanksgiving after meat. 184
 14 How to learne to buy and sell. 186
 15 How to demaund a debt. 191

- Dancksegginge na den eeten. 184
 14 Om te leeren koopen ende verkoopen. 186
 15 Om een schult te eysschen. 191

The forme of writing letters, and making acquittances and other such like things, to wit :

De maniere hoe men brieven schryben / obligatien / en quytsheldingen, en diergelijche dingen maken sal / te weten :

- 1 A letter from a son to his father in acknowledgement of his carefull education of him. 194
 The answer to the former letter. 196
 2 From a son to his father longing to heare from his parents, and to have some money sent him. 198

- 1 Een brief van eenen Soon aen sijn Vader / de sozgheweghens sijne opvoedinge bekennde. 194
 Antwoozdt op de boven-gheschreven brief. 196
 2 Van een Soon aen sijn Vader / verlanghende van sijn Ouders te hoozen / en dat hem eenigh gelt toe-gesonden woзде. 198

- The answer. 199
 3 From a son to his father, asking his counsell and consent in way of marriage. 201

- Antwoozdt. 199
 3 Van een Soon aen sijnen Vader / sijn raedt en betwilliging om te huwelijken versoekende. 201

- The answer. 204
 4 A father sende his son to a Schoole-master, and gives him charge to feed and instruct him, and promiseth to pay him for it. 206

- Antwoozdt. 204
 4 Een Vader sendt sijnen Soon aen een Schoolmeester / wien hy beveelt te voeden en te ondertwijfen / waer vooz hy hem betalinge belooft. 206

- 5 One friend counselleth another, how to proceed well in merchandizing which he hath newly begun. 209

- 5 Eenem vrient geeft den anderen raedt / hoe hy in sijnen handel die hy eerst begonnen heeft wel voozt sal baren. 209

6 From

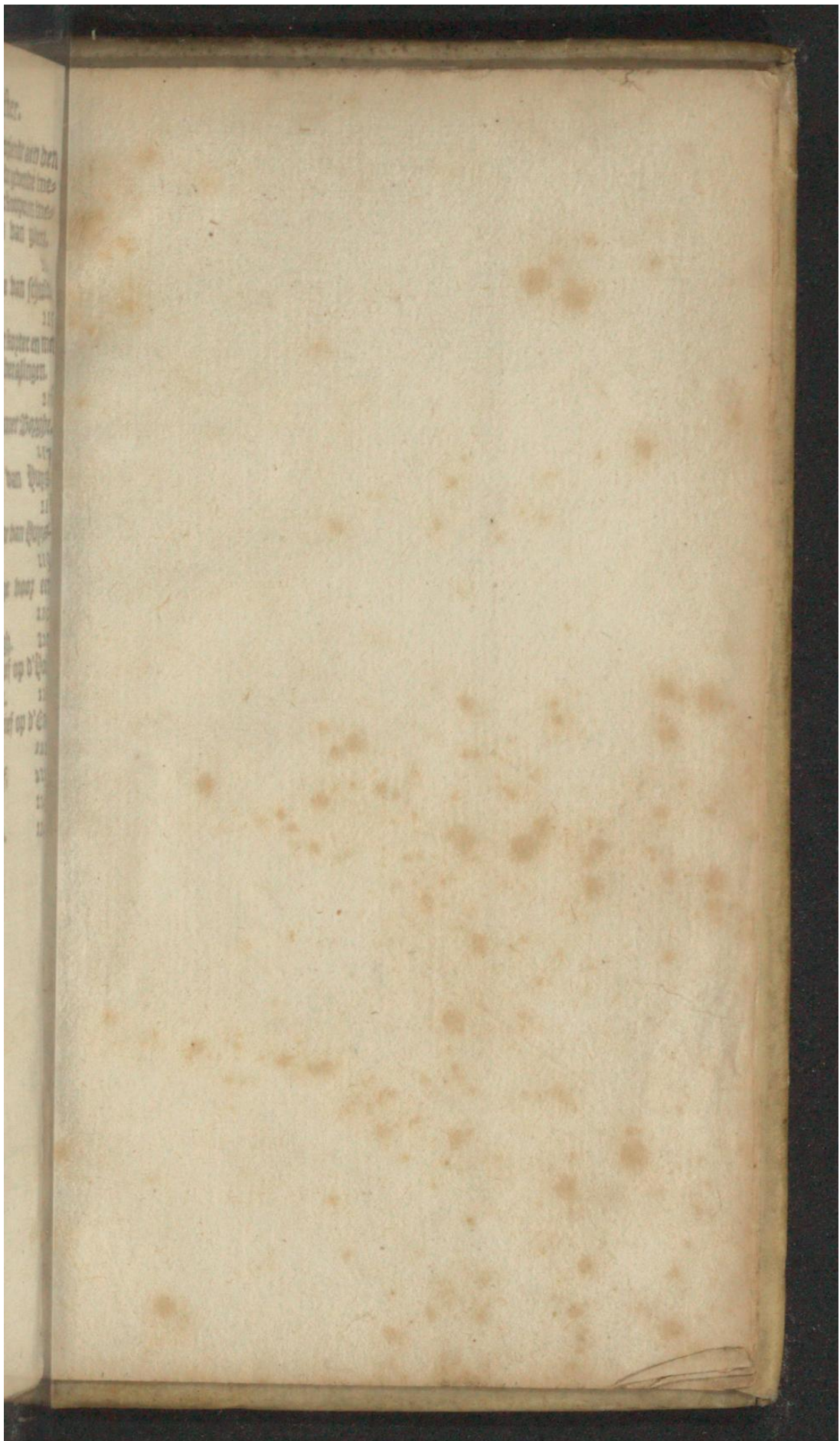
6 Van

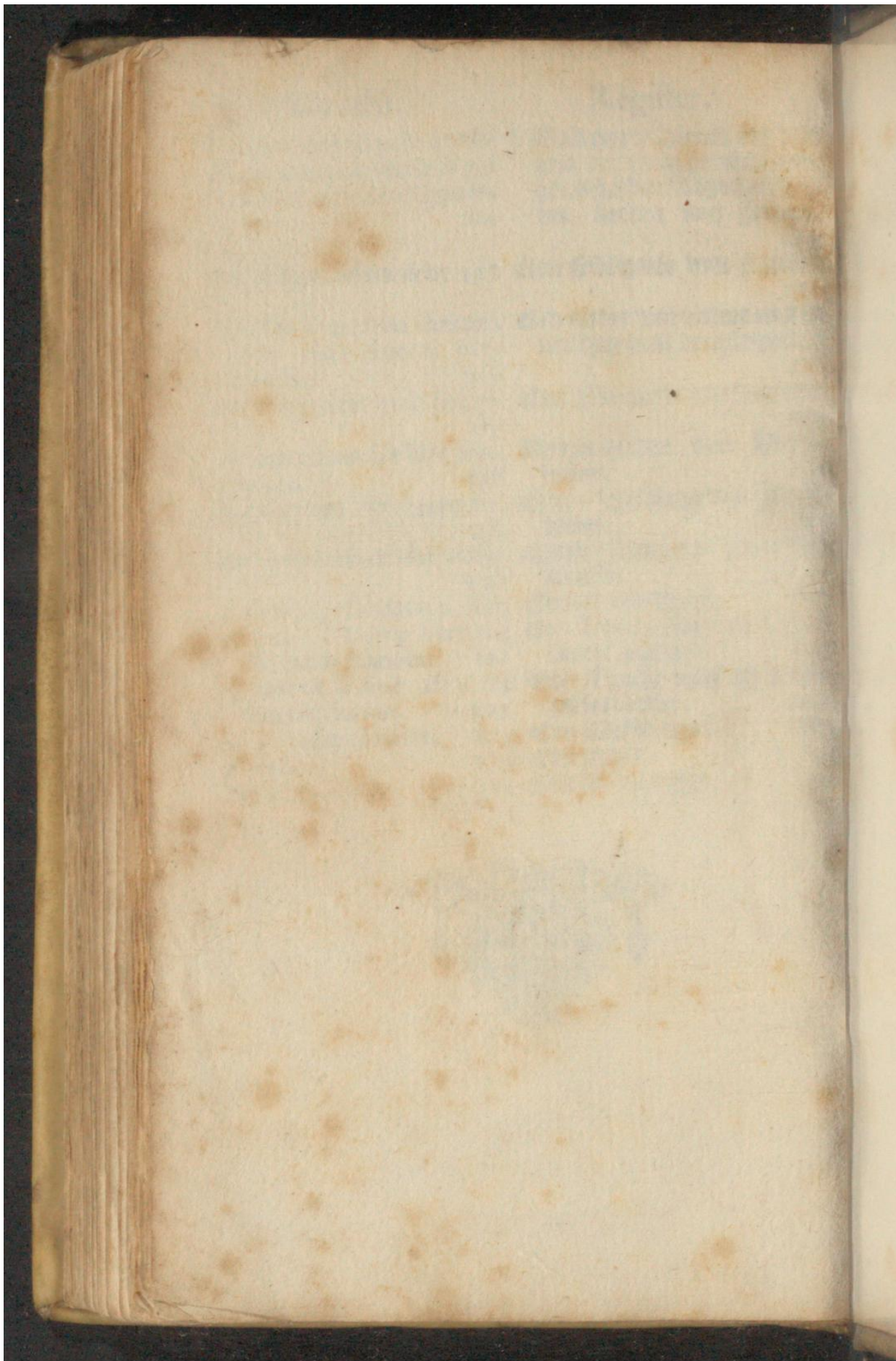
The table.

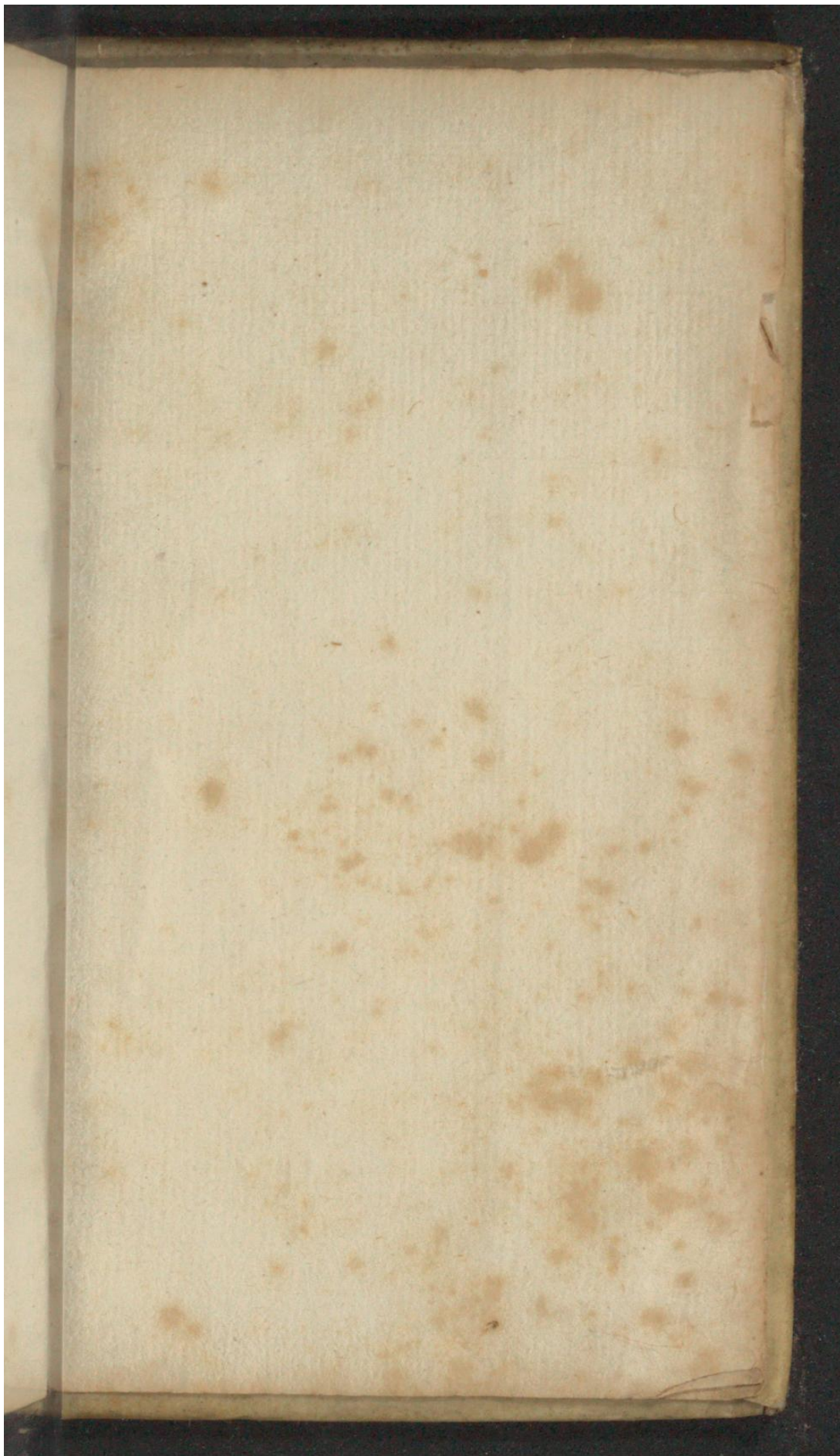
Register.

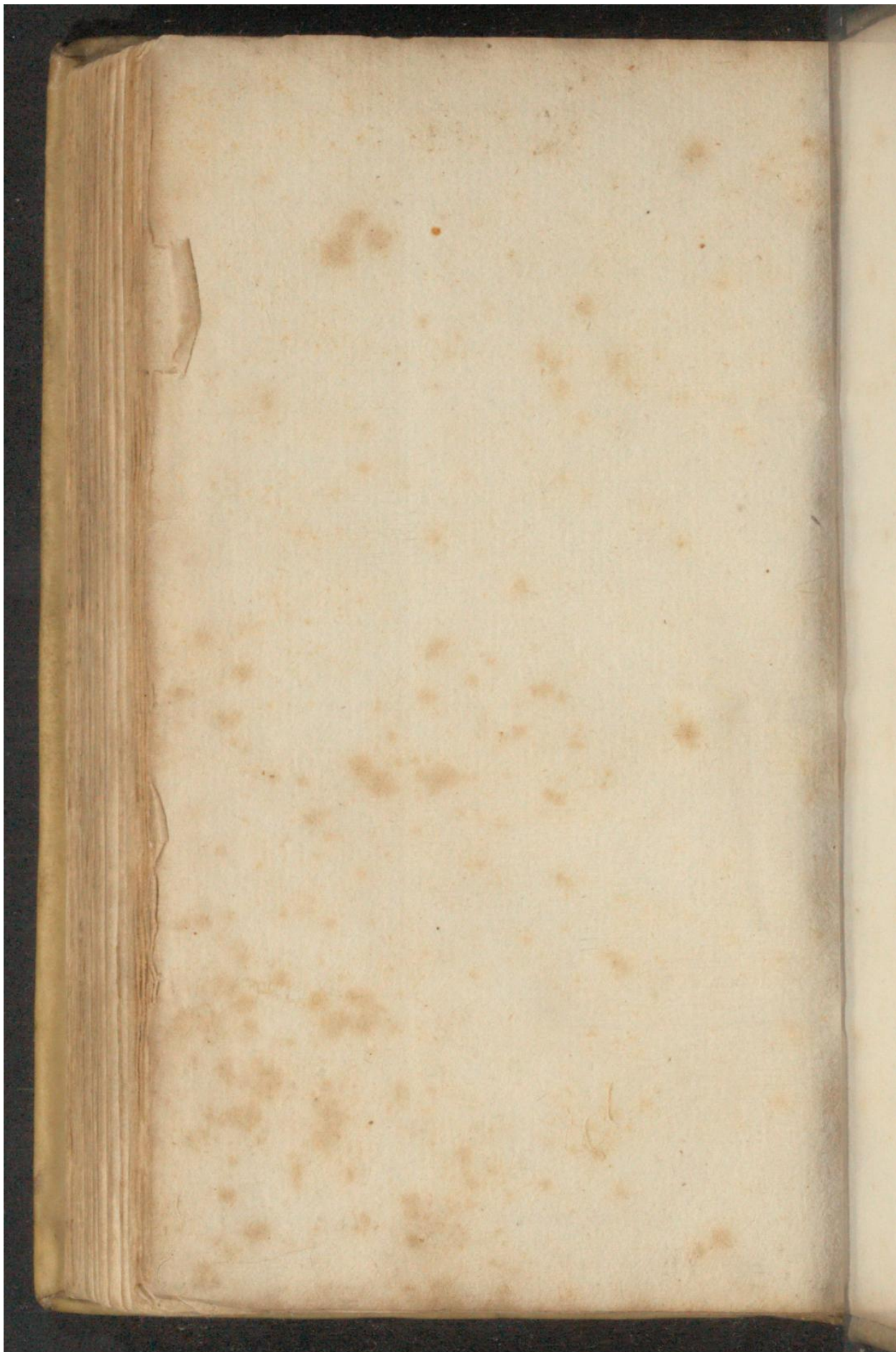
6 From one friend to another in way of advise about sale and returne of goods. 214	6 Van eenen vriendt aen den anderen raedt gebende megens het verkoopen en weder-keeren van goeden. 214
An obligation for debt. 215	En Obligatie van schuldt. 215
Another somewhat shorter, and with severall payments. 216	En ander wat korter en met verschepdene betalingen. 216
An obligation with surety. 217	En Obligatie met Bozghen. 217
An agreement for hire of an house. 218	Doozwaerden van Huys-huere. 218
Acquittance for housrent. 219	Quijt-scheldinge van Huys-huere. 219
An acquittance for debt. 220	Quijt-scheldinge voor een schuldt. 220
A clearing of accompt. 220	En af-rekeningh. 220
A bill of lading after the Hollands manner. 221	En Vracht-brief op d' Hollandsse manier. 221
A bill of lading after the English forme. 222	En Vracht-brief op d' Engelsse manier. 222
A Bill of exchange. 223	En Wissel-brief. 223
Another. 224	En ander. 224
An assignation. 224	En gelt-betroffs. 224

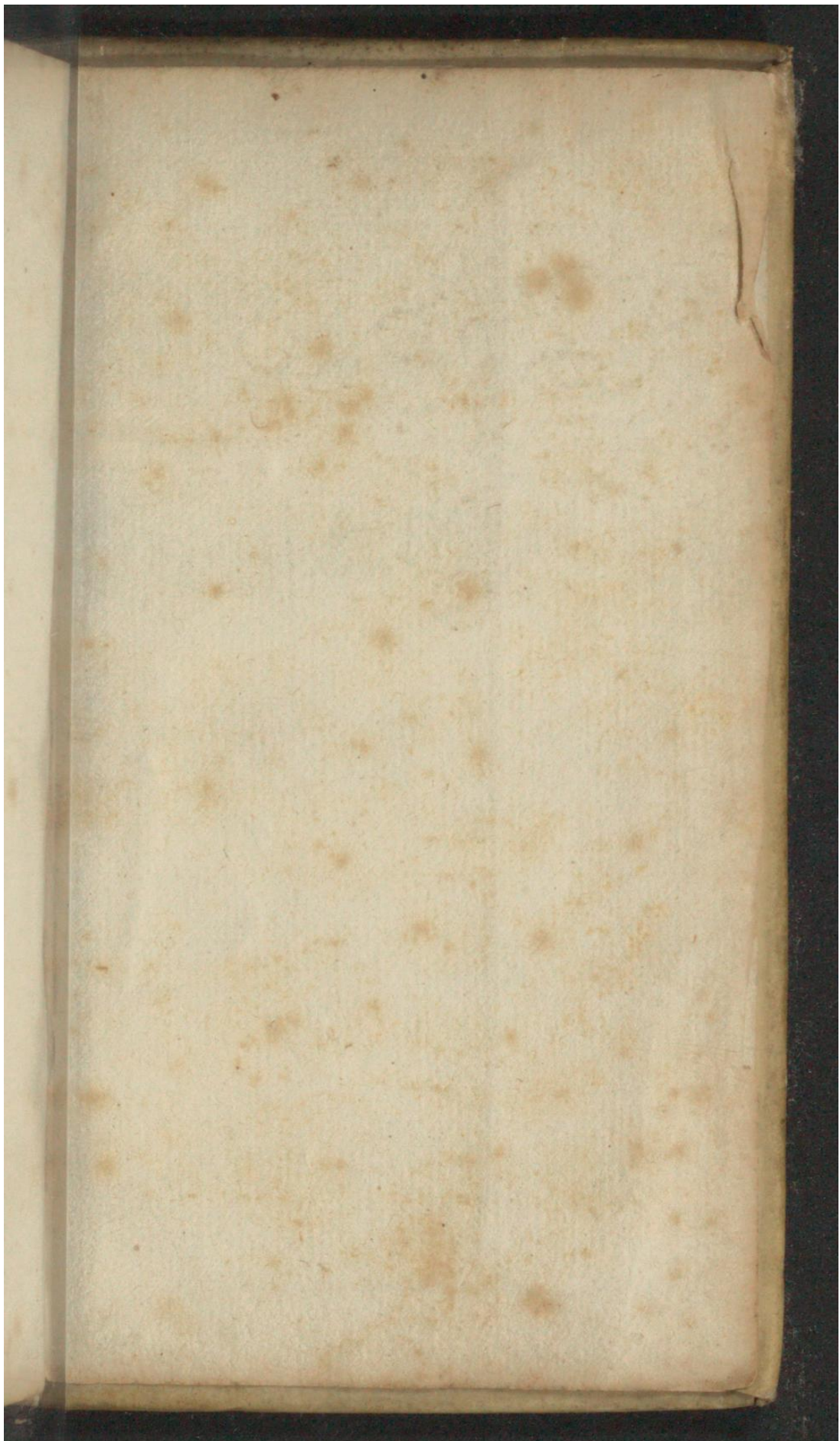

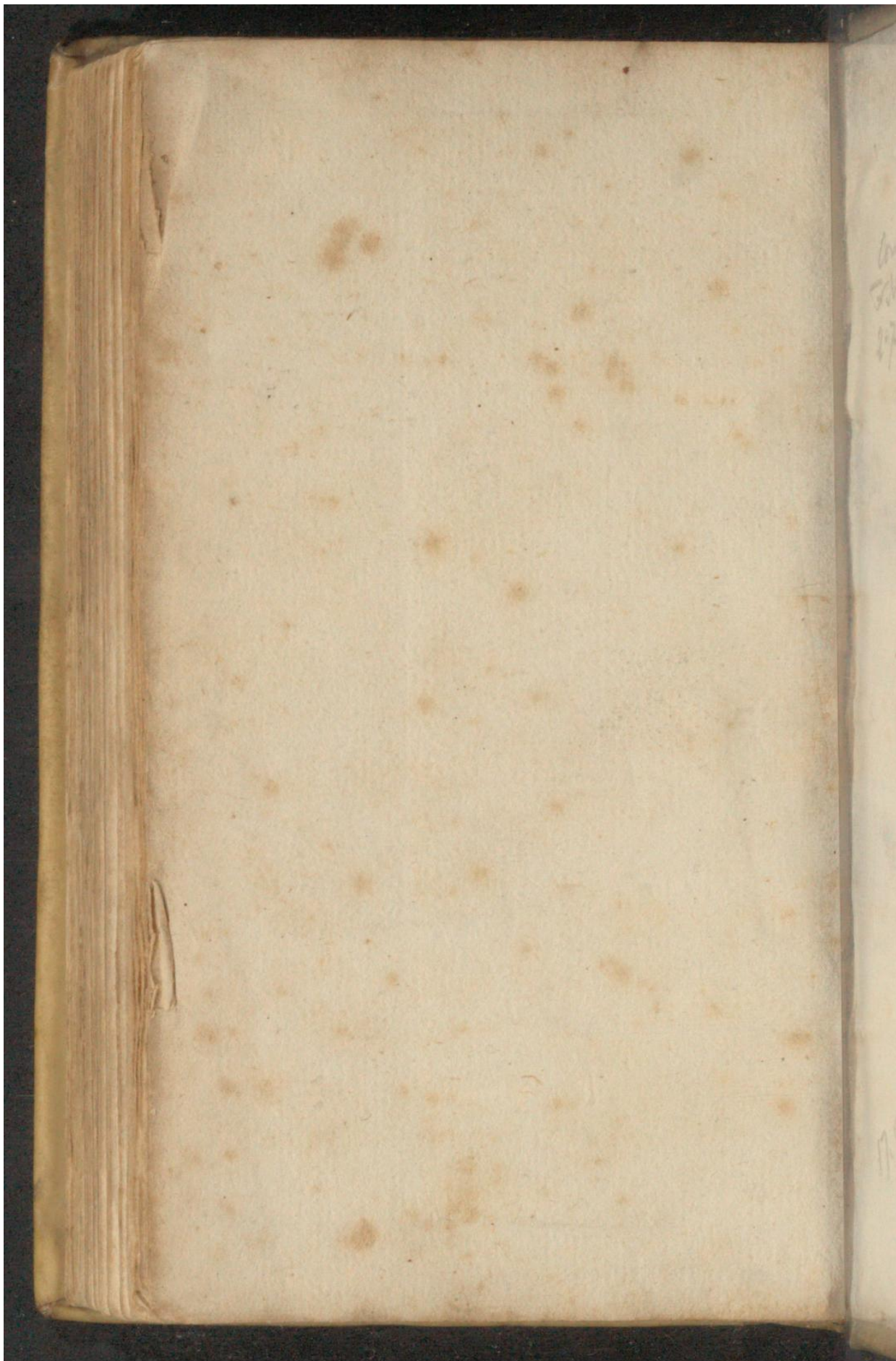

Comptel,
S.W.
2-7-27

IT

Tri

62 88

17.10